

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2021

จากผู้ลี้ภัยสู่ “สวนอพยพ”: ชีวิตของชาวเวียดนามในชั้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ค.ศ. 1945 – 1976

วิรัชกร พิวงค์
คณะอักษรศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [History Commons](#)

Recommended Citation

พิวงค์, วิรัชกร, "จากผู้ลี้ภัยสู่ “สวนอพยพ”: ชีวิตของชาวเวียดนามในชั้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ค.ศ. 1945 – 1976" (2021). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 5279.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/5279>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

จากผู้พลัดถิ่น สู่ “ญวนอพยพ”: ชีวิตของชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของ
ประเทศไทย ค.ศ. 1945 – 1976

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

FROM DISPLACED PEOPLE TO “VIETNAMESE REFUGEES”: LIVES OF THE VIETNAMESE IN
THE UPPER NORTHEAST THAILAND, 1945 – 1976

Mr. Weerapat Piwphong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in History
Department of History
FACULTY OF ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2021
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

จากผู้พลัดถิ่น สู่ “ญวนอพยพ”: ชีวิตของชาวเวียดนามใน
พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย

ค.ศ. 1945 – 1976

โดย

นายวีรภัทร ผิวผ่อง

สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.ธิติ บัวคำศรี

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.ธิติ บัวคำศรี)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร สันธูประมา)

วีรภัทร ผิวผ่อง : จากผู้พลัดถิ่น สู่ “ญวนอพยพ”: ชีวิตของชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ค.ศ. 1945 – 1976. (FROM DISPLACED PEOPLE TO “VIETNAMESE REFUGEES”: LIVES OF THE VIETNAMESE IN THE UPPER NORTHEAST THAILAND, 1945 – 1976) อ.ที่ปรึกษาหลัก : อ. ดร.ธิติ บัวคำศรี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ค.ศ.1945 – 1976 ในฐานะของผู้กระทำทางประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นประเด็นในการศึกษาไปที่การเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพจากการถูกคุกคามจากรัฐและผู้คนรอบข้างที่มีความเปลี่ยนแปลงตามแต่ละช่วงเวลา โดยวิเคราะห์จากชีวิตของชาวเวียดนามอพยพเป็นรายบุคคล แทนที่จะเป็นการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสนอว่าการศึกษาชีวิตชาวเวียดนามอพยพแบบปัจเจกบุคคลนั้นทำให้เห็นภาพรายละเอียดที่แตกต่างออกไปจากการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม และทำให้เห็นความหลากหลายของชีวิตชาวเวียดนามอพยพมากยิ่งขึ้น ความแตกต่างหลากหลายดังกล่าวทำให้ชาวเวียดนามอพยพมีวิธีรับมือและเอาตัวรอดที่ต่างกันไป พวกเขาใช้ทั้งความสัมพันธ์ภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน ในการสร้างความเข้มแข็งเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐ ขณะเดียวกันยังมีชาวเวียดนามอพยพอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ใช้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพในการเอาตัวรอด แต่เลือกที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐหรือปฏิบัติตามความต้องการของรัฐไทยเพื่อสามารถเอาตัวรอดและได้รับผลประโยชน์จากทางเลือกดังกล่าว ไม่เพียงเท่านั้นชาวเวียดนามอพยพยังรู้จักเลือกใช้อำนาจต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดูแลชาวเวียดนามอพยพเป็นเครื่องมือในการเอาตัวรอดอีกด้วย นอกจากนี้แม้ว่าชาวเวียดนามอพยพจะถูกคุกคามจากรัฐและผู้คนรอบข้างบ่อยครั้งแต่พวกเขาก็ยังคงรักษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตนเองกับเจ้าหน้าที่รัฐและชาวไทยในพื้นที่เอาไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในการเอาตัวรอดในหลายสถานการณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2564

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180164122 : MAJOR HISTORY

KEYWORD:

Weerapat Piwphong : FROM DISPLACED PEOPLE TO “VIETNAMESE REFUGEES”: LIVES OF THE VIETNAMESE IN THE UPPER NORTHEAST THAILAND, 1945 – 1976. Advisor: THIBODI BUAKAMSRI, Ph.D.

This thesis aims to study the life of Vietnamese people in the upper Northeastern region of Thailand, 1945 – 1976 as historical actors. The focus of the study focuses on the survival of Vietnamese refugees from threats by the state and people in society that change over time. The methodology of this thesis study uses an analysis of the lives of individual Vietnamese refugees rather than studying them overall.

This thesis proposes that an individual study of the lives of Vietnamese refugees reveals different details from the study of Vietnamese refugees as a whole and made it possible to see the diversity of life of Vietnamese refugees even more. These differences give Vietnamese refugees different ways of survival. They use the ties within the Vietnamese refugees community together to strengthen their bargaining power with the state. At the same time, there are some Vietnamese refugees who do not use ties within the Vietnamese refugees community to survive but choose to become part of the power of the state or fulfill the needs of the Thai state in order to survive and benefit from such options. Moreover, Vietnamese refugees have also used various organizations involved in caring for Vietnamese refugees as a means of survival. In addition, although Vietnamese refugees are often threatened by the state and their peers, they maintain their interactions with government officials and local Thais to be useful in surviving in many situations.

Field of Study: History

Academic Year: 2021

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เปรียบเหมือนการเดินทางของชีวิตและจิตวิญญาณของผู้เขียน แม้ไม่อาจเทียบได้กับชีวิตและการเดินทางอันยาวนานของชาวเวียดนามอพยพ แต่การเดินทางในครั้งนี้ก็เป็นก้าวสำคัญที่สุดก้าวหนึ่งในชีวิตของผู้เขียนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และทำให้เติบโตขึ้นจากเดิม

การเดินทางในครั้งนี้คงไม่อาจประสบความสำเร็จได้เลยหากปราศจาก อ.ดร.ธิติ บัวคำศรี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่คอยชี้แนะให้คำปรึกษา ทุ่มเท แรงกาย แรงใจในการพัฒนางานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบคุณที่อดทนใจเย็นต่อความไม่ละเอียดรอบคอบ ไม่มีวินัย และเข้าใจในข้อจำกัดทางด้านสติปัญญาอันอ่อนด้อยของผู้เขียน ขอขอบคุณที่ทำให้การเดินทางที่เต็มไปด้วยความเครียดนี้เต็มไปด้วยเสียงหัวเราะและความสุขได้อย่างวิเศษ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และได้ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการแก้ไขปรับปรุง ไม่เพียงเท่านั้น อ.ตุลย์ ยังเป็นผู้ให้โอกาสหลายอย่างในทางวิชาการแก่ผู้เขียน อีกทั้งยังช่วยจุดประกายความคิดทางวิชาการในแง่มุมที่ผู้เขียนไม่เคยตระหนักมาก่อน ทำให้ผู้เขียนรู้สึกได้รับการเติมเต็มทางการศึกษาอย่างแท้จริง ขอขอบพระคุณ อ.ดร.ธัญญาทิพย์ ศรีพนาที่กรุณารับเป็นผู้วิจารณ์รายงานความก้าวหน้า ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.วัชร สันธูประมา ที่กรุณารับเป็นกรรมการภายนอก อาจารย์ทั้งสองท่านได้ให้ความเห็นอันทรงคุณค่า และชี้แนะข้อควรปรับปรุงแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณพี่ป๊อ พี่แป้ม เจ้าหน้าที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ ที่คอยอำนวยความสะดวกในการดำเนินการเอกสารต่าง ๆ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช.ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564 ขอขอบคุณทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา และทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และขอขอบคุณทุน ASIAN GRADUATE STUDENT FELLOWSHIP 2020 ที่แม้จะต้องเปลี่ยนแปลงการจัดเป็นแบบออนไลน์ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 แต่ก็ยังอนุญาตให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ ในประเทศสิงคโปร์

ขอบคุณเพื่อนพี่น้องบัณฑิตศึกษาทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็นพี่เปิ้ล นิสารัตน์, พี่ปาล์ม จันทนา, อ.ศรัญญา และเพื่อนร่วมรุ่นร่วมชะตากรรมทั้ง 4 คนคือ เณม, ต๊ะ, นิว, โธ่ ที่คอยให้ความช่วยเหลือและถามไถ่ผู้เขียนเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อนสนิทมิตรภาพอันยาวนานทั้ง มั่นท์ (มิลลญา พานูน) เอิร์ธ (อัจฉริยะ จันดาวัลย์) เบส (กานต์ ศรีอภิมาโชค) ที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือกันมาตลอด ขอขอบคุณ นิน (สุธีรา ทิพย์แสง) ชมิ (อัมมิ นูร์มะหะหมัด) กันต์ (กันต์ สันติตานนท์) และโธ่ (ณัฐดนัย พลาฤทธิ์ดีฉนวน) ที่หวนกลับมาเข้ามาในชีวิต และต้อนรับผู้เขียนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในมิตรภาพอันอบอุ่นนี้ ขอขอบคุณงอยก (วรินทร์ทิพย์ สายมงคลเพชร) ที่คอยให้กำลังใจพี่คนนี้มาโดยตลอด การได้อยู่ด้วยกัน เที่ยวนั่งคุยกันกับพวกเขาทั้งหมดนี้นับเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนได้มีพลังใจในการทำงาน ผู้เขียนนั้นไม่รู้จะขอบคุณ ไม่รู้ทำอะไร ไม่รู้ว่าสิ่งไหนจะยิ่งใหญ่ควรค่าพอ

ที่สำคัญที่สุดขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้เขียนอันประกอบไปด้วย คุณพ่อสมเกียรติและคุณแม่พรสวรรค์ ผิวมอง พี่สาวทั้งสองคือ พี่เกด วรลักษณ์ ผิวมอง พี่กีฬ ธนัญญา ผิวมอง และคุณน้าภาพร ศรีหนองห้าง ที่คอยช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่าง ขอขอบคุณเหลือเกินที่ชื่นชมและเชื่อมั่นในตัวผู้เขียนมากกว่าที่ผู้เขียนเชื่อมั่นในตัวเอง หากไม่มีแรงสนับสนุนจากครอบครัว การเดินทางในครั้งนี้คงไม่อาจดำเนินมาได้ถึงขนาดนี้ สำหรับผู้เขียนบ้านยังคงเป็นบ้านเป็นแดนสวรรค์แสนสุขใจ มีทุกอย่างที่ดีเพราะใคร ผู้เขียนจะไม่ลืม

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณอีกสองท่านที่เปลี่ยนสถานะไปเป็นผู้ที่ไม่อยู่ในชีวิตแต่อยู่ในหัวใจและอยู่ในความทรงจำนั่นคือคุณน้าวิทยา ศรีหนองห้าง ผู้ซึ่งเป็นคนแรกที่มีอบจิตวิญญาณความรักประวัติศาสตร์ให้กับผู้เขียน และพี่อ้อย พิมพ์พรรณ ทิพย์ภิบาล ผู้ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้เขียนมาตลอด แม้ทั้งสองท่านจะไม่ได้อยู่เคียงข้างผู้เขียนอีกแล้วอย่างที่เคยทำมาตลอด แต่ทุกคำสอน ทุกกำลังใจที่เคยให้กันมาเสมอนั้นยังคงชัดเจนอยู่ในหัวใจ และมันจะเป็นเช่นนั้นตลอดไป จนกว่าเราจะกลับมาพบกันอีกครั้ง

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณชาวเวียดนามอพยพ ส่วนหนึ่งในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขออุทิศให้กับความแข็งแกร่ง อดทนต่อความยากลำบากในชีวิตของพี่น้องชาวเวียดนามอพยพทุกท่าน

วีรภัทร ผิวมอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	5
1.3 ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	29
1.5 วิธีการศึกษา.....	33
1.6 หลักฐานที่ใช้ในการศึกษา.....	37
บันทึกการสืบสวนสอบสวน	38
จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ	39
1.7 ค่าโครงการศึกษา.....	41
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	43
1.9 สมมติฐานการวิจัย	43
บทที่ 2 การเดินทางของชาวเวียดนามเข้ามาสู่พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย	44
บทนำ	44

2.1 การเดินทางของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยช่วงสมัยอาณานิคม	47
2.1.1 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากนโยบายของฝรั่งเศส	50
2.1.2 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากผลกระทบจากปกครองสมัยอาณานิคม..	52
2.1.2.1 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเนื่องมาจากการเกิดทุพภิกขภัยปีระกา (Nạn đói năm Ất Dậu).....	53
2.1.2.2 การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามสมัยอาณานิคม.	58
2.2 การเข้ามาของชาวเวียดนาม(อพยพ)ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในช่วงหลังปี 1945.....	61
2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของชาว เวียดนามอพยพ	64
2.3.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ.....	65
2.3.2 ความเชื่อและศาสนา	67
2.3.3 กลุ่มขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนาม	69
บทสรุป.....	71
บทที่ 3 ชีวิตและการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของ ประเทศไทย ทศวรรษ 1940 – 1960.....	73
บทนำ	73
3.1 ชื่อนี้สำคัญนะ: ชื่อ นามสกุล และสัญชาติของชาวเวียดนามอพยพ	75
3.2 การประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพขณะอาศัยอยู่ในประเทศไทย.....	80
3.2.1 ประโยชน์อันเกิดจากฐานะที่มั่นคงและการมีบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนาม อพยพ	84
3.2.2 ปัญหาอันเกิดจากฐานะที่มั่นคงและการมีบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ	88
3.3 การแสดงความจำนงเดินทางกลับประเทศเวียดนามเพื่อการอาศัยอยู่ในประเทศไทย	92
3.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพในการเลือกเดินทางกลับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม.....	94

3.3.1.1 ความไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลไทย.....	95
3.3.1.2 ความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพยากรสิน.....	99
3.3.1.3 ความไม่มั่นใจในสภาพความเป็นอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม..	101
3.3.2 ประโยชน์ของการเป็นผู้ลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตย เวียดนาม.....	103
3.4 ปฏิสัมพันธ์ของชาวเวียดนามอพยพกับชาวไทย	105
3.5 จดหมายร้องเรียน: ช่องทางในการแสดงตัวตนและส่งเสียงไปถึงผู้มีอำนาจ.....	108
บทสรุป.....	117
บทที่ 4 ชาวเวียดนาม “ผู้ทรยศต่อชาติ”: ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามใต้.....	120
บทนำ	120
4.1 เจิ่น วัน ชวี: ชีวิต (ไม่) ธรรมดา ของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนของประเทศไทย.....	121
4.2 ชาวเวียดนามอพยพ กับ สาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้).....	126
4.2.1 การเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ.....	128
4.2.2 ชาวเวียดนามอพยพกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	137
4.3 ผลอันเกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้.....	141
4.3.1 ประโยชน์จากการเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ.....	141
4.3.2 ผลกระทบจากการเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ.....	145
บทสรุป.....	147
บทที่ 5 จากผู้พึงใบบุญ สู่ เนื้อร้ายของชาติ: ยุคแห่งความทุกข์ยากของชาวเวียดนามอพยพในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ช่วงทศวรรษ 1970	150
บทนำ	150
5.1 ชาวเวียดนามผู้หวนกลับมา (ทำร้าย) ประเทศไทย	152
5.2 ทศนคติของชนชั้นนำและเจ้าหน้าที่รัฐของไทยต่อชาวเวียดนามอพยพในช่วงทศวรรษ 1970	154

5.3 กลุ่มฝ่ายขวากับความเกลียดชังญวน	159
5.4 บทโหมโรงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลา : การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	162
5.4.1 สถานการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน	163
5.4.2 การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กับ เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 1976.....	173
5.4.3 การจัดการต่อสถานการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพของประเทศไทย.....	177
5.5 การเอาตัวรอดของชาวเวียดนามจากภาวะกดดันและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970	180
5.5.1 การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวเวียดนามอพยพ.....	180
5.5.2 การใช้ความสัมพันธ์กับคนในชุมชน.....	184
5.5.2.1 การให้ความช่วยเหลือระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกันเอง	184
5.5.2.2 การให้ความช่วยเหลือของประชาชนชาวไทยในท้องถิ่นต่อชาวเวียดนามอพยพ	188
บทสรุป.....	191
บทที่ 6 บทสรุป.....	194
รายการอ้างอิง	207
บรรณานุกรม.....	226
ประวัติผู้เขียน.....	228

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ความเปลี่ยนแปลงของปริมาณข้าวในเขตตั้งเกียปี 1942 -1944 และจำนวนผู้เสียชีวิตจาก ทุพภิกขภัย ตั้งแต่ 1 มกราคม – 20 พฤษภาคม 1945	54
--	----

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ภาพผู้ประสบความอดอยากจากพื้นที่ต่าง ๆ มารวมตัวกันที่ค่าย Giáp Bát นครฮานอย...	53
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงการแบ่งเขตจังหวัดในประเทศเวียดนาม โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก จากเหตุการณ์ทุพภิกขภัยปีระกานั้นคือจังหวัดในบริเวณพื้นที่สีแดงและสีเขียวเข้ม.....	57
ภาพที่ 3 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีไปตรวจความเรียบร้อยที่ทำเรือคลองเตยก่อนที่จะส่ง ชาวเวียดนามอพยพกลับ	98
ภาพที่ 4 บรรดาชาวเวียดนามอพยพกำลังทยอยกันขึ้นเรือที่ทำเรือคลองเตยเพื่อนเดินทางกลับปทุม	101
ภาพที่ 5 ภาพหน้าปกคำชี้แจงการเคลื่อนย้ายไปยังจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ในปี 1954	111
ภาพที่ 6 การประท้วงของชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ไม่ให้เคลื่อนย้ายชาย ชาวเวียดนามไปยังภาคใต้ของไทย ในวันที่ 20 พฤษภาคม 1953	116
ภาพที่ 7 ชาวเวียดนามอพยพโกนศีรษะประท้วงการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปภาคใต้.....	117
ภาพที่ 8 พระภิกษุ Phan Dang (ซ้าย) จากวัดอนัมนิกายาราม (วัดญวนบางโพ) หนึ่งในผู้ร่วมเดินทาง ไปเวียดนามใต้ กับคณะชาวเวียดนามอพยพ ประเทศไทย เข้าพบผู้ที่คาดว่าจะ ผู้นำ หรือ ตัวแทน พระภิกษุนิคายสุชาวดี แห่งเวียดนามใต้.....	133
ภาพที่ 9 คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ถ่ายภาพร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ของเวียดนามใต้ที่รับรองดูแล ณ สุสานจักรพรรดิเต๋กติก จ.เว้.....	134
ภาพที่ 10 คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ขณะเข้าพบประธานาธิบดีจุงดีญเลียม	134
ภาพที่ 11 จุดที่เคยเป็นที่ตั้งของ สำนักงานข่าวสารเวียดนาม (Vietnam Information Center)..	143
ภาพที่ 12 ใบอนุญาตในการเดินทาง (The safe conduct pass) ของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ Chiêu Hồi ของเวียดนามใต้	145
ภาพที่ 13 ชาวเวียดนามอพยพ จังหวัดอุดรธานี เฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 1955.....	167

ภาพที่ 14 กลุ่มผู้ประท้วงเข้าพังบ้านร้านค้าชาวเวียดนามอพยพในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975.....	168
ภาพที่ 15 กลุ่มผู้ประท้วงบุกพังโรงเรียนของชาวเวียดนามอพยพ ในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975.....	168
ภาพที่ 16 กลุ่มผู้ประท้วงบุกพังบ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพ ในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975 บ้านบางหลังนำป้ายมาติดหน้าประตูว่าบ้านคนไทย เพื่อกันไม่ให้ผู้ประท้วงบุกทำลาย.....	169
ภาพที่ 17 แผ่นป้ายโจมตีเวียดนามที่ติดตั้งโดยกลุ่มผู้ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 1976 ข้อความที่เขียนในแผ่นป้ายเป็นเนื้อหาจากบทเพลงพระราชนิพนธ์ เราสู้.....	174
ภาพที่ 18 ภาพนายเอนก ศรีงามชาวไทยที่แสดงทัศนคติไม่เห็นด้วยกับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนาม จนถูกผู้ชุมนุมทำร้าย.....	189

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“ ในตอนที่พวกข้าพเจ้ากำลังคือคิดใจ เพราะมองเห็นชัยชนะของประชาชนชาวเวียดนาม นับวันยิ่งใกล้เข้ามาและการอพยพของพวกข้าพเจ้าก็จะติดตามมา แต่ไม่กี่เดือนมานี้เกิดมีข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ติดต่อกันหลายข่าว [...] ข่าวเหล่านี้ทำให้พวกข้าพเจ้าเดือดร้อนและข้องใจเป็นอันมาก การที่จะให้ผู้แทนสภาอากาศเวียดนามกลับมีความมุ่งหมายอะไร การอพยพชาวเวียดนามตามสัญญาที่ย่างกุ้งจะดำเนินต่อไปหรือไม่ ! ได้รับสิทธิ์ของพระพุทธศาสนา พวกข้าพเจ้าจะได้อยู่สงบเช่นนี้อีกหรือไม่ ! หรือต้องอยู่อย่างเป็นการครอบงำ จับกุม อย่างเมื่อสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ”¹

ข้อความข้างต้นนั้นเป็นข้อความที่ปรากฏในจดหมายร้องเรียนของกลุ่มชาวเวียดนามอพยพกลุ่มหนึ่งในจังหวัดอุดรธานี ที่ร้องเรียนมายังประธานสภาอากาศไทย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 1965 เพื่อแสดงความข้องใจเกี่ยวกับการจัดส่งชาวเวียดนามกลับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามสำหรับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย หรือ ชื่อที่ทางการไทยเรียกว่า “ญวนอพยพ”² นั้น เป็นกลุ่มชนมีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน สถานะของชาวเวียดนามอพยพในช่วงทศวรรษ 1940 – 1970 ถือเป็นผู้ที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิ์ของพลเมือง และไม่ได้รับแม้กระทั่งสิทธิ์เหมือนกลุ่มชาวต่างด้าวที่มีใบอนุญาตเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย³ ทำให้การดำเนินชีวิตในประเทศไทยๆเต็มไปด้วยข้อจำกัดมากมาย นอกจากนี้ชาวเวียดนามอพยพยังเป็นกลุ่มที่ถูกเพ่งเล็งและจับตาจากภาครัฐมากเป็นพิเศษ ทั้งยังถูกคุกคามจากรัฐอยู่บ่อยครั้ง ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากข้อความข้างต้นที่ระบุถึงการถูกคุกคามจับกุมในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์

เหตุที่ชาวเวียดนามอพยพถูกเพ่งเล็งจับตาจากประเทศไทยในทศวรรษ 1940 – 1970 มากเป็นพิเศษ เพราะภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพถูกนำไปผูกโยงกับคอมมิวนิสต์ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามที่

¹ สภาอากาศไทย, ปีที่ 2, “เรื่อง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามจำนวน 5 ฉบับ” พ.ศ.2508

² “ญวนอพยพ” เป็นชื่อที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดขึ้นเพื่อใช้เรียกชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อแยกแยะความแตกต่างกับชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งโดยมากมักจะได้รับสัญชาติไทยหรือได้รับสิทธิ์ต่างด้าว (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคัมพิวเตอร์, 2548), หน้า 4.)

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/16 คำบรรยายเรื่องปัญหาชาวญวนอพยพ โดย พ.อ.เฟื่องเฉลย อนิรุทธเทวา ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงาน 114 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (พ.ศ.2518)

สำคัญของประเทศไทยในขณะนั้น ทั้งนี้ด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพส่วนมากนั้นมีถิ่นฐานเดิมมาจากบริเวณภาคเหนือและภาคกลางของประเทศเวียดนามซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินงานของขบวนการเวียดนามห์ อีกทั้งชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ยังมีความข้องเกี่ยวและการให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มเวียดนามที่อยู่เสมอมา⁴ รวมถึงต้องสงสัยว่าให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยอีกด้วย⁵ ดังนั้นรัฐบาลไทยนับแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1948) เป็นต้นมา จึงเริ่มมีนโยบายในการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัย และดำเนินมาตรการที่เข้มงวดต่อชาวเวียดนามอพยพมากขึ้นกว่าเดิม⁶ รัฐบาลในสมัยต่อมาแม้จะมีรูปแบบนโยบายที่แตกต่างไปในแง่ของรายละเอียด แต่ความเข้มงวดนั้นก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม ด้วยบริบทเช่นนี้จึงเป็นที่มาของคำถามที่แสดงถึงความรู้สึกไม่แน่นอนในการดำรงชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่ปรากฏในจดหมายร้องเรียนว่า “ได้รับโพธิ์ของพระพุทธศาสนา พวกข้าพเจ้าจะได้อยู่สงบเช่นนี้อีกหรือไม่ ! หรือต้องอยู่อยู่อย่างเป็นการครอบงำ จับกุม อย่างเมื่อสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์”

นอกจากภาพลักษณ์ที่ถูกผูกโยงกับคอมมิวนิสต์แล้วนั้น ชาวเวียดนามอพยพยังมีการดำรงชีพในลักษณะที่ตึงตสนอยู่ร่วมกันเอง แม้จะมีปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยในท้องถิ่น แต่กระนั้นชาวเวียดนามอพยพก็มีความเป็นอยู่ที่แตกต่าง ไม่มีความพยายามที่จะหลอมรวม (assimilation) เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย มีการแต่งกายที่แตกต่าง ไม่นิยมเรียนภาษาไทย นิยมสอนให้ลูกหลานเรียนและพูดภาษาเวียดนาม อีกทั้งบางส่วนก็มีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องการแย่งงานกับชาวไทยท้องถิ่นอีกด้วย⁷ ลักษณะที่เกิดขึ้นนี้นับเป็นปัญหาสำคัญของกลุ่มผู้อพยพ ด้วยเพราะในโลกสมัยใหม่นับแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ที่ความเป็นชาตินิยมนั้นทวีความรุนแรงขึ้น การยึดมั่นเลื่อมใสใน “ชาติ” อย่างไรก็ดีเป็นเรื่องที่พึงประสงค์ของรัฐบาลทุกแห่ง ภาวะนี้ส่งผลต่อกลุ่มผู้อพยพที่เข้าไปอยู่ในประเทศใหม่ ให้ต้องประนีประนอมสถานะของตนเพื่อเข้ากับประเทศผู้รับ ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีความเป็นอยู่ของตนเพื่อหลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมใหม่ และต้องยอมอยู่ภายใต้เงื่อนไขความจงรักภักดีต่อรัฐชาติที่ตนอพยพไปอยู่⁸ ชาวเวียดนามอพยพที่มีความผูกพันกับแผ่นดินเกิดของตนเอง ไม่ประนีประนอมสถานะของตนเองให้เข้ากับประเทศผู้รับที่ต้องการให้ชาวเวียดนามอพยพ

⁴Central Intelligence Agency. CIA-RDP82-00457R004600070002-6 COMMUNICATION BETWEEN VIETNAMESE IN NORTHEAST THAILAND AND HO CHI MINH GOVERNMENT HEADQUARTERS (31 March 1950)

⁵ ไพฑูรย์ ดัสเช, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย: เอกภาพกับคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 33.

⁶ สุรพงษ์ ชัยนาม, นโยบายของไทยต่อเวียดนาม (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2560), หน้า 189.

⁷ สภาชาชาติไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

⁸ Christiane Harzig and Dirk Hoerder with Donna Gabaccia, *What is migration history?* (Cambridge: Polity Press, 2012), pp. 42 – 43.

ปรับตัวให้กลายเป็นไทย ภาพของการเป็นภัยคุกคามจึงเด่นชัดมากกว่าที่จะเป็นเพียงผู้พึ่งพิงอาศัย ถึงขนาดมีการกล่าวว่าคุณลักษณะการอยู่ร่วมกันของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “รัฐซ้อนรัฐ” คือปกครองกันเองไม่ยอมทำตามกฎหมายหรือคำสั่งของรัฐบาลไทย⁹ ไม่เพียงเท่านั้นภาพของการเป็นภัยคุกคามยังถูกขับเน้นผ่านงานจำนวนหนึ่งที่ผลิตออกมาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ตัวอย่างเช่นงานวิทยานิพนธ์เรื่อง ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ ของ ร.ต.อ. วิชาญ จำปีศรี ซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจที่ได้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการแทรกซึมบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย¹⁰ และงานเรื่อง ญวนอพยพ ของขจิตภัย บุรุษพัฒน์ ซึ่งเป็นข้าราชการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ¹¹

ผลจากความแตกต่างในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความขัดแย้งเรื่องการประกอบอาชีพ ประกอบกับการสร้างภาพโฆษณาชวนเชื่อเรื่องภัยคอมมิวนิสต์ของรัฐนั้น ส่งผลให้ประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่เกิดความเกลียดชังและไม่พอใจกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ จนกระทั่งเกิดเป็นการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขนานใหญ่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงปี 1975 – 1976 ในที่สุด นอกจากนี้ความเกลียดชัง “ญวน” ที่ถูกสร้างขึ้นนั้นยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างขบวนการนักศึกษา กับ “ญวน” “คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อ ความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976¹² อันเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย

อาจกล่าวได้ว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นตกเป็น “เหยื่อ” ของความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้งจากรัฐ และจากประชาชนท้องถิ่นในช่วงทศวรรษ 1940 – 1970 จากความหวาดกลัวและตื่นตระหนกเกี่ยวกับภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งนอกจากการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่เกิดขึ้นในปี 1975 – 1976 แล้ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 1940 เป็นต้นมา ยังมีชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากที่ถูกจับกุม บังคับ

⁹ ฤทธิ์ อิทธิประชา, ญวนยาแหล (กรุงเทพฯ: วิทยารุ, 2518), หน้า 76 – 79.

¹⁰ วิชาญ จำปีศรี, “ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานแห่งรัฐ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) หน้า ก - ข

¹¹ ขจิตภัย บุรุษพัฒน์ ขณะที่เขียนหนังสือญวนอพยพขึ้นมานั้นรับราชการอยู่ในสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และยังเป็นวิทยากรรับเชิญในการบรรยายวิชาความมั่นคงของชาติ ในหลักสูตรการอบรมราษฎรอาสาสมัครของกระทรวงมหาดไทย (ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, ญวนอพยพ (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า แนะนำผู้เขียน) นอกจากนี้ระหว่างทำงานที่สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติยังได้เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาวาญญวนอพยพ ปัญหาวาญเขา ผู้อพยพอินโดจีน และได้เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปประชุมที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติที่เจนีวาหลายครั้ง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอแนะนโยบายความมั่นคงสำคัญต่อรัฐบาล (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “นายขจิตภัย บุรุษพัฒน์.” [ออนไลน์], 1 ตุลาคม 2562, แหล่งที่มา https://hris.parliament.go.th/ss_detail.php?ssp_id=7756&lang=th

¹² พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ ‘รัฐไทย’ (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549), หน้า (28).

ถูกลอบทำร้ายบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต¹³ ด้วยข้อหาและลักษณะที่มาของความรุนแรงที่แตกต่างออกไปตามแต่ละช่วงเวลา ทว่าภายใต้ภาวะที่ถูกกดดัน ถูกคุกคาม และเต็มไปด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ มากมายเช่นนี้ ชาวเวียดนามอพยพกลับสามารถเอาตัวรอดจากภาวะดังกล่าว และก้าวข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ ไปได้ อีกทั้งยังคงมีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่อาศัยอยู่อีกด้วย

การศึกษาชาวเวียดนามอพยพโดยมองเพียงว่าเป็นเหยื่อที่ถูกกระทำจากรัฐ หรือ การศึกษาเฉพาะในด้านของนโยบายรัฐที่ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพนั้น อาจทำให้ละเลยรายละเอียดหลายแง่มุม ทั้งยังลดทอนความสลับซับซ้อนของการดำเนินชีวิต และการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพในฐานะของผู้กระทำหลัก (Actor) โดยมุ่งประเด็นการศึกษาเรื่องของชีวิต ความคิด ทศนคติ การตัดสินใจ การดิ้นรนเอาตัวรอดภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ และความพยายามในการต่อรองกับอำนาจรัฐของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยซึ่งอยู่ภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต และยังเต็มไปด้วยแรงกดดันทั้งจากรัฐและสังคม ในช่วงปี 1945 – 1976 โดยพื้นที่ที่เลือกศึกษาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย บริเวณ 4 จังหวัดได้แก่ หนองคาย อุดรธานี สกลนคร และนครพนม¹⁴ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่มากที่สุดในประเทศไทย¹⁵ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะตอบคำถามหลักสองประการของงานชิ้นนี้อันได้แก่ ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการเดินทาง การเลือกเส้นทางที่ใช้เดินทาง และจุดหมายปลายทางการเดินทางของชาวเวียดนามเข้ามายังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนช่วง ค.ศ. 1945-1976 และชาวเวียดนามเมื่อเข้ามาอยู่ในฐานะของผู้อพยพบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยช่วง ค.ศ. 1945-1976 นั้น ได้มีการดิ้นรนเอาตัวรอดภายใต้สถานการณ์ความกดดันและความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบาย ทศนคติ และการกระทำของรัฐ และผู้คนในชุมชน อย่างไรบ้าง

¹³ E. Thadeus Flood, “The Vietnamese refugees in Thailand Minority manipulation in counterinsurgency,” *Bulletin of Concerned Asian Scholars* 9,3 (1977): 38.

¹⁴ ในช่วงระหว่างปี 1945 – 1976 นั้น พื้นที่ดังกล่าวประกอบไปด้วย 4 จังหวัด แต่ต่อมาได้มีการแยกอำเภอมุกดาหาร ออกจากจังหวัดนครพนม ตั้งเป็นจังหวัดมุกดาหารในปี 1982 และต่อมายังมีการแยกอำเภอบึงกาฬออกจากจังหวัดหนองคาย ตั้งเป็นจังหวัดบึงกาฬ ในปี 2011 อีกด้วย

¹⁵ สภากษัตริย์ไทย, แห่งที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเดินทางของชาวเวียดนาม เข้ามายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ ค.ศ. 1945-1976 โดยศึกษาในประเด็นเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเดินทางเส้นทางที่ใช้เดินทาง และจุดหมายปลายทางของการเดินทาง

2. เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ ค.ศ. 1945-1976 ในฐานะผู้อพยพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาการดิ้นรนเอาตัวรอดภายใต้สถานการณ์ความกดดันและความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบาย ทัศนคติ และการกระทำของรัฐ และผู้คนในชุมชน

1.3 ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยช่วงทศวรรษ 1940-1970 นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นจำเป็นต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่างานเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นยังไม่มีงานใดที่ทำออกมาในลักษณะที่มองกลุ่มชาวเวียดนามเป็นหลักสำคัญในการศึกษา หรือศึกษาชาวเวียดนามในฐานะผู้กระทำ มากกว่าที่จะศึกษาในฐานะของผู้ถูกกระทำแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้เห็นชัดเจน และง่ายต่อการศึกษา จึงขอแบ่งการทบทวนงานที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพออกเป็น 6 ประเด็นคือ ก. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม ข. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวเวียดนามเก่าในประเทศไทย ค. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามในประเทศไทย ง. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ จ. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย และ ฉ. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพหรือการสร้างให้ชาวเวียดนามอพยพกลายเป็นภัยคุกคามของชาติ

ก. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม

ประเด็นเรื่องการเดินทางอพยพของชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น เป็นเรื่องที่ยังไม่มีงานศึกษาโดยเฉพาะ แต่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางของขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามในประเทศไทย ดังเช่นงานเรื่อง **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1954** ของ คริสโตเฟอร์ อี. กอสชา (Christopher E. Goscha) โดยงานชิ้นนี้ได้เสนอว่าการดำเนินงานของขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามนั้นมีลักษณะการ

ดำเนินงานแบบข้ามรัฐชาติ โดยไม่ได้ดำเนินงานเฉพาะแต่ในประเทศเวียดนามเท่านั้น แต่ยังมีเส้นทางการดำเนินงานในประเทศเพื่อนบ้านด้วย โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น กอสชาได้แสดงให้เห็นว่ามีการเข้ามาดำเนินงานของขบวนการนักปฏิวัติรุ่นแรก ๆ อย่างขบวนการเกิ่นเวือง (Cần Vương) และขบวนการดงชู (Đông du) โดยเส้นทางที่นักปฏิวัติเหล่านี้ใช้เดินทางเข้ามาสยามนั้นเป็นเส้นทางเดิมที่ใช้ในการสัญจรไปมาระหว่างไทยและเวียดนามตั้งแต่สมัยรัฐจารีต¹⁶ ทั้งนี้ด้วยเพราะชาวเวียดนามเป็นกลุ่มชนที่เดินทางเข้ามาในสยามตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้นจึงปรากฏมีชุมชนชาวเวียดนามในสยามหลายแห่ง ซึ่งสิ่งนี้ก็ถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ขบวนการนักปฏิวัติรุ่นต่อมาอย่างโฮจิมินห์เลือกที่จะใช้สยามเป็นฐานที่มั่นสำคัญในการดำเนินงานต่อสู้เพื่อเอกราชอีกด้วย¹⁷

เส้นทางเชื่อมต่อระหว่างเวียดนาม ลาว เข้ามาถึงไทยนั้นเป็นเส้นทางที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนกระทั่งถึงในช่วงสมัยอาณานิคม ฝรั่งเศสก็ได้เข้ามาพัฒนาเส้นทางเชื่อมระหว่างลาวและเวียดนามให้มีสภาพที่ดีมากยิ่งขึ้น และเส้นทางอาณานิคมเหล่านี้เองที่ช่วยให้ชาวเวียดนามอพยพเดินทางเข้ามาประเทศลาวจนถึงประเทศไทยได้ง่ายมากขึ้น การเข้ามาของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษางานที่ศึกษาเรื่องอาณานิคมอินโดจีนของฝรั่งเศสด้วยเพื่อความเข้าใจในการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม งานของ คริสโตเฟอร์ อี. กอสชา (Christopher E. Goscha) อีกชิ้นหนึ่งที่เน้นศึกษาอาณานิคมอินโดจีนคืองานเรื่อง **Going Indochinese : contesting concepts of space and place in French Indochina** งานของกอสชาชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นถึงลักษณะการปกครองสหภาพอินโดจีน (Union Indochinoise) ที่ให้รัฐในสหภาพแต่ละแห่งมีอำนาจในการปกครองของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่มีรัฐบาลกลางในการปกครองสหภาพนี้ หรือกล่าวได้ว่ารัฐในสหภาพอินโดจีนนั้นไม่ได้เป็นหน่วยการปกครองที่รวมเป็นหนึ่งเดียวกันเสียทีเดียว แต่ในขณะเดียวกันฝรั่งเศสกลับพยายามใช้ชาวเวียดนามเข้าไปดำเนินงานต่าง ๆ ของอาณานิคมทั้งในลาวและกัมพูชา¹⁸ ข้อเสนอสำคัญในงานชิ้นนี้คือการเสนอว่าระบบของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในอินโดจีนนั้นเป็นระบบที่สร้างขึ้นโดยที่มีชาวเวียดนามเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน จึงทำให้มีการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพเข้าไปยังพื้นที่อื่น ๆ ในอินโดจีน นอกจากนี้การรับเอาแนวคิดเรื่องพื้นที่สหภาพอินโดจีน หรือ Indochina นั้นยังปรากฏในกลุ่มนักชาตินิยม หรือ นักปฏิวัติ

¹⁶ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954* (Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999), pp. 67-68.

¹⁷ Ibid, pp. 70-71.

¹⁸ Christopher E. Goscha, *Going Indochinese: contesting concepts of space and place in French Indochina* (Copenhagen, Denmark: NIAS Press, 2012) p. 24.

ชาวเวียดนามอยู่บ่อยครั้ง โดยนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามมักจะมองการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในลักษณะร่วมกันทั้งหมดในอินโดจีนมากกว่าที่จะแยกให้เป็นเรื่องเฉพาะของเวียดนามเพียงประเทศเดียว¹⁹

ข้อเสนอในงานเรื่อง *Going Indochinese : contesting concepts of space and place in French Indochina* ของกอสซาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามนั้น สัมพันธ์กับข้อเสนอในงานอีกจำนวนหนึ่งที่ทำเกี่ยวกับชาวเวียดนามในประเทศลาวและงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างลาวและเวียดนาม อย่างงานเรื่อง *Causes and main Vietnamese exoduses to Laos* ของ หวู ธิ เวิน อัญ (Vu Thi Van Anh) ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุในการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศลาวนั้นประกอบไปด้วยหลายปัจจัยด้วยกัน แต่มีสองปัจจัยหลักนั้นคือสงครามและการเมือง²⁰ หวู ธิ เวิน อัญยังกล่าวด้วยว่าเพราะเหตุที่ประเทศลาวและเวียดนามมีชายแดนติดต่อกันยาว เคยอยู่ในหน่วยการปกครองเดียวกันคือสหภาพอินโดจีน และช่วงที่เกิดสงครามยังเป็นการต่อสู้กับศัตรูคนเดียวกัน ทำให้การแลกเปลี่ยนประชากรทั้งสองประเทศนั้นเกิดขึ้นมาโดยตลอดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน²¹ งานชิ้นนี้ใช้หลักฐานจำนวนหนึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวเวียดนามในประเทศลาวซึ่งคำบอกเล่าเกี่ยวกับสาเหตุการอพยพ และการเดินทางของชาวเวียดนามเหล่านั้นล้วนแล้วเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสนั้นส่งผลอย่างมากต่อการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม ไม่เพียงในแง่ของนโยบายเท่านั้น แต่ชาวเวียดนามเหล่านั้นยังใช้ระบบคมนาคมที่สร้างโดยฝรั่งเศสในการอพยพเคลื่อนย้ายอีกด้วย ทำให้ในประเทศลาวเกิดชุมชนชาวเวียดนามขนาดใหญ่ขึ้นหลายแห่งและชาวเวียดนามเหล่านั้นต่างก็มีบทบาทต่อสังคม, เศรษฐกิจ และการเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นด้วย

บทบาทของชาวเวียดนามที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศลาวนั้นยังเห็นได้จากงานเรื่อง *Temporary lives, eternal dreams : Experiences of Viet Labor Migrants in Savannakhet, Laos* ของ เชื่อง บิ๊ก แท็ก (Duong Bich Hanh) ที่ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามในพื้นที่ตอนกลางของประเทศลาวอย่างแขวงสะหวันนะเขต ซึ่งงานชิ้นนี้ได้เสนอว่าการยอมรับในอิทธิพลของชาวเวียดนามที่มีต่อเศรษฐกิจของแขวงนั้นก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนการยอมรับชาวเวียดนามอพยพในลาวซึ่งมีมาตั้งแต่ในช่วงหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลง

¹⁹ Ibid, pp. 146 - 147.

²⁰ Vu Thi Van Anh. "Causes and main Vietnamese exoduses to Laos,," in *Migration and change in the way of life: An anthropological introduction to the Vietnamese community in Laos*. Nguyen Duy Thieu (ed.). Ha Noi: The Gioi Publishers, 2008, p. 80.

²¹ Ibid, p. 35

การปกครองปี 1975 ชาวเวียดนามนับเป็นกลุ่มที่สามารถควบคุม และมีบทบาทนำในทางเศรษฐกิจของแขวงสะหวันนะเขต และกลายเป็นกลุ่มชนที่มีฐานะดีมากกว่าชาวลาวท้องถิ่นเสียด้วยซ้ำ²²

นอกจากงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวเวียดนามในประเทศลาวด้วยเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้วนั้นยังมียงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวเวียดนามในประเทศลาวด้วยเหตุปัจจัยทางการเมือง อาทิ งานเรื่อง **ความสัมพันธ์ลาว-เวียดนาม : มองผ่านทหทารอาสาสมัครเวียดนามในลาว (ช่วงก่อน ค.ศ. 1975) ของ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์** บทความนี้ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ลาวเวียดนามโดยศึกษาทหารอาสาสมัครที่เวียดนามส่งเข้ามารบในลาวตั้งแต่ช่วง 1945 – 1975 บทความนี้เสนอว่าการเข้ามามีบทบาทของเวียดนามในการสู้รบในลาวนั้นเป็นผลสำคัญที่ทำให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวสามารถครองอำนาจและสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้สำเร็จ ซึ่งมีผลสืบเนื่องทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างลาวเวียดนามหลังจากการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้นเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น²³ นอกจากนี้ทหารอาสาสมัครเวียดนามในลาวยังมีบทบาทในการเข้าไปสร้างรากฐานทางการสู้รบการทหารให้แก่ลาว รวมถึงแพร่ขยายแนวคิดทฤษฎีการเมืองด้วย²⁴ ไม่ใช่เพียงแค่การทหารเท่านั้นแต่ในงานเรื่อง **ความสัมพันธ์ทางการเมืองลาว-เวียดนาม ค.ศ.1353-1975** ดารารัตน์ ยังได้แสดงให้เห็นด้วยว่าชาวเวียดนามที่เข้ามาอาศัยในลาวจากนโยบายของฝรั่งเศสนั้นมีบทบาทในการร่วมกันกับแรงงานประชาชนชาวลาวเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศส และยังเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงกับคนเวียดนามที่อยู่นอกประเทศ (ผู้นำขบวนการคอมมิวนิสต์อินโดจีน)²⁵

งานวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามเหล่านี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการเดินทางของชาวเวียดนาม ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งของงานกลุ่มนี้คือทำให้เห็นเครือข่ายของชาวเวียดนามที่มีอยู่ก่อนหน้าแม้ว่าจะยังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก ซึ่งการมีอยู่ของชาวเวียดนามที่อพยพมาก่อนนั้นอาจส่งผลต่อปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามเก่าจึงเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ควรนำมาทบทวนเกี่ยวกับสถานภาพองค์ความรู้

²²Duong Bich Hanh, “Temporary lives, eternal dreams: Experiences of Viet Labor Migrants in Savannakhet, Laos,” in *Ethnicity, borders, and the grassroots interface with the state: Studies on Southeast Asia in honor of Charles F. Keyes*. John A. Marston (ed.). Chiang Mai: Silkworm Books, 2014, p. 194.

²³ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ “ความสัมพันธ์ลาว-เวียดนาม: มองผ่านทหารอาสาสมัครเวียดนามในลาว (ช่วงก่อน ค.ศ. 1975),” วารสารลุ่มน้ำโขง 10,2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2557): 21.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

²⁵ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, **ความสัมพันธ์ทางการเมืองลาว-เวียดนาม ค.ศ.1353-1975** (ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2562), หน้า 174 – 175.

ข. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวเวียดนามเก่าในประเทศไทย

กลุ่มชาวเวียดนามเก่าเป็นกลุ่มที่ได้รับความสนใจศึกษาในวงวิชาการค่อนข้างมาก งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามเก่าชิ้นสำคัญคืองานเรื่อง **เวียดนามในเมืองไทย ของ ผุสดี จันทวิมล** ซึ่งเป็นงานที่ปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2453) ของภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อเสนอของผุสดีในงานทั้งสองชิ้นนั้นคือเพื่อต้องการศึกษาว่าชาวเวียดนามเก่านั้นมีบทบาทความสำคัญต่อของสยามในฐานะของชนกลุ่มน้อยอย่างไร โดยเน้นศึกษาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวเวียดนามเก่าได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองการปกครอง²⁶

ผุสดี เสนอว่าชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้ลี้ภัยเข้ามาในสยามด้วยเหตุผลทางการเมืองและศาสนาในเวียดนาม ซึ่งทางการสยามก็ได้เปิดรับชาวเวียดนามเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ของสยาม นอกจากนี้ยังมีชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่เข้ามาเพราะถูกกวาดต้อนจากสงครามในสมัยรัชกาลที่ 3 อีกด้วย สยามนั้นมึนนโยบายในการจัดการควบคุมชาวเวียดนามเหล่านี้โดยให้ปกครองกันเองซึ่งเป็นแนวทางการปกครองชาวเวียดนามที่เข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม ผุสดี ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้ในระยะต่อมาได้กลายเป็นปัญหาในการปกครองเนื่องจากการรวมกลุ่มอย่างแน่นแฟ้น และมีสำนึกแรงกล้าในเชื้อชาติเดิมของตนทำให้ยากต่อการปกครอง ไม่เพียงเท่านั้นปัญหาสำคัญยังเกิดขึ้นเมื่อฝรั่งเศสเข้ามายึดครองอินโดจีน ฝรั่งเศสได้เรียกร้องสิทธิ์ในการปกครองคนเวียดนามในสยามให้ถือเป็นคนในบังคับฝรั่งเศสทำให้ปัญหายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เพราะฝรั่งเศสใช้ชาวเวียดนามในสยามเป็นกรณีต่อรองกับสยามเพื่อให้ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายได้เปรียบ แต่ในท้ายที่สุดแม้ชาวเวียดนามจะทำให้เกิดปัญหาในการปกครอง แต่กษัตริย์ไทยก็ยังคงมีทัศนคติที่ดีต่อชาวเวียดนามและไม่ได้มีนโยบายที่แข็งกร้าวต่อการจัดการชาวเวียดนามในประเทศไทย²⁷

นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงปัญหาทางการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามเก่าในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์แล้วนั้นงานของผุสดียังได้แสดงให้เห็นด้วยว่าชาวเวียดนามนั้นเดินทางเข้ามาในอาณาจักรสยามตั้งแต่สมัยอยุธยาและกรุงธนบุรีแล้ว ซึ่งยังมีงานอีกจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงในลักษณะ

²⁶ ผุสดี ลิ้มพะสุต, “ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2453),” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) หน้า 2.

²⁷ ผุสดี จันทวิมล, **เวียดนามในเมืองไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 315 - 317.

คล้ายคลึงกันนี้อย่างงานเรื่อง *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885–1954* ของ คริสโตเฟอร์ อี. กอสชา (Christopher E. Goscha) ก็กล่าวเอาไว้เช่นกันเกี่ยวกับการมีอยู่ของชุมชนเวียดนามในกรุงศรีอยุธยา พร้อมระบุว่าชาวเวียดนามเหล่านี้ประกอบอาชีพในการทำการค้า รวมทั้งทำหน้าที่เดินเรือให้กับราชสำนักสยามในช่วงเวลานั้น²⁸ เช่นเดียวกันกับงานเรื่อง *Siamese melting pot : ethnic minorities in the making of Bangkok* ของ เอ็ดเวิร์ด แวน รอย (Edward Van Roy) ที่กล่าวถึงการเข้ามาของชาวเวียดนามในช่วงสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นการลักลอบมาทางเรือ และได้ตั้งชุมชนขึ้นบริเวณทางตะวันออกของกรุงธนบุรีในพื้นที่ที่เรียกว่า “ปากคลองตลาด” ซึ่งต่อมาชุมชนเวียดนามบริเวณปากคลองตลาดนั้นได้เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จากผู้อพยพชาวเวียดนามเชื้อสายจีน ที่อพยพเข้ามาเพิ่มเติมด้วย โดยหลักฐานที่ปรากฏถึงการเป็นชุมชนชาวเวียดนามในพื้นที่ปากคลองตลาดนั้นคือศาลเจ้าและวัดต่าง ๆ ซึ่งในอดีตเป็นของชาวเวียดนาม แต่ได้ถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งกลายมาเป็นวัดและศาลเจ้าของชาวจีนแต่จวบในภายหลัง²⁹ งานของแวน รอย นั้นมีการกล่าวถึงชาวเวียดนามเก่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยถือเป็นชนกลุ่มย่อยอื่น ๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่กรุงเทพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อที่จะส่งเสริมข้อเสนอหลักของงานที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของกรุงเทพนั้นเกิดมาจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ไม่ได้เกิดจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เพียงกลุ่มเดียว

ชาวเวียดนามเก่าที่เข้ามายังกรุงเทพหรือกรุงศรีอยุธยานั้นโดยมากมักเป็นชาวเวียดนามที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของเวียดนามโดยอพยพมาทางเรือ ซึ่งจะแตกต่างไปจากชาวเวียดนามที่อพยพมาทางบก ในงานเรื่อง *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885–1954* ของกอสชา นั้นได้ระบุเกี่ยวกับชาวเวียดนามที่อพยพมาทางบก คือชาวเวียดนามที่อยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใกล้กับทางตอนกลางของประเทศเวียดนาม โดยกอสชาแสดงให้เห็นว่าเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของสยามกับตอนกลางของเวียดนามนั้นปรากฏเส้นทางการค้าระหว่างกันอย่างน้อยตั้งแต่ศตวรรษที่ 17³⁰ กอสชากล่าวถึงเส้นทางการติดต่อกันทางบกกระหว่างสยามและเวียดนามที่มีมาตั้งแต่สมัยจารีตเช่นนี้เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อเสนอข้อหนึ่งของงานชิ้นนี้ที่ว่า เส้นทางดังกล่าวนี้ถูกใช้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยจารีตจนกระทั่งในช่วงศตวรรษที่ 19 – 20 ที่มีการ

²⁸ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954* (Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999), p. 14.

²⁹ Edward Van Roy, *Siamese melting pot: ethnic minorities in the making of Bangkok* (Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2017), pp. 207 – 208.

³⁰ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954*, p. 18 - 19.

ดำเนินงานของกลุ่มขบวนการนักปฏิวัติเวียดนาม นักปฏิวัติเวียดนามก็ใช้เส้นทางเชื่อมที่มีมาแต่เก่าก่อนเหล่านี้ในการเดินทางเข้ามาดำเนินงานปฏิวัติในพื้นที่ประเทศไทยปัจจุบัน

แน่นอนว่าเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างกันนับแต่สมัยจารีตเช่นนี้ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนก็ย่อมมีชุมชนชาวเวียดนามเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยรัฐจารีตด้วยเช่นกัน ตัวอย่างงานที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้คืองานเรื่อง **ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2427 – 2508** ของ **สาลินี มานะกิจ** งานชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นชุมชนคาทอลิกที่ตั้งขึ้นโดยชาวเวียดนามเก่าและกลุ่มทาสที่มีขั้วขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ความน่าสนใจของงานชิ้นนี้คือหนึ่งในข้อค้นพบของงานเกี่ยวกับการขยายตัวของชุมชนท่าแร่ ที่สาลินี ระบุว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนท่าแร่ของชาวเวียดนามอพยพ³¹ ซึ่งนับเป็นข้อเสนอที่ทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างชาวเวียดนามเก่า กับชาวเวียดนามอพยพ และความสัมพันธ์ดังวี่นี่ย่อมส่งผลบางประการต่อชีวิตความเป็นอยู่และการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องปฏิสัมพันธ์ของชาวเวียดนามเก่ากับชาวเวียดนามอพยพนั้นยังปรากฏในงานเรื่อง **การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ของ จตุพร ดอนโสม** วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ศึกษาชาวเวียดนามบ้านนาจอก ซึ่งเป็นชุมชนที่สร้างโดยชาวเวียดนามรุ่นเก่า และมีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนภายหลัง ข้อเสนอหลักของงานชิ้นนี้คือเพื่อศึกษาการสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวเวียดนาม โดยมองว่าชาวเวียดนามใช้อัตลักษณ์เป็นฐานในการต่อสู้ ต่อรองเพื่อสิทธิความเสมอภาค และเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ รวมถึงเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม³² จตุพร ได้แสดงให้เห็นถึงการนิยามตนเองของชาวเวียดนามเก่าในหมู่บ้านแห่งนี้ว่าพวกเขามีสำนึกว่ามีบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนาม ขณะเดียวกันพวกเขาก็แยกตนเองว่าไม่ใช่กลุ่มเดียวกันกับชาวเวียดนามอพยพ แต่เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีเวียดนามในหมู่บ้านนั้นพวกเขาจะมีความคล้อยตามกันในการแสดงออกทางอัตลักษณ์ร่วมความเป็นชาติพันธุ์เวียดนาม นอกจากนี้เมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่ม

³¹ สาลินี มานะกิจ, “ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2427 – 2508,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) หน้า 156 – 157.

³² จตุพร ดอนโสม, “การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551) หน้า 3.

อื่น ๆ ชาวเวียดนามเก่าก็จะเปลี่ยนอัตลักษณ์ส่วนบุคคลโดยนิยามตนเองว่าเป็นคนไทยมีบัตรประชาชนเหมือนกับชนกลุ่มอื่นในสังคม³³

ในแง่ของอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามงานชิ้นนี้ได้เสนอว่าชาวเวียดนามบ้านนาจอกพยายามสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ด้วยประเพณีและประวัติศาสตร์ซึ่งลักษณะของสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นี้ จะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศไทย³⁴ กล่าวได้ว่างานของจตุพรนั้นทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามเก่ากับชาวเวียดนามอพยพในมิติที่ไม่ใช่เพียงกลุ่มที่มีสำนักบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนามเหมือนกันเท่านั้น แต่ยังทำให้ชาวเวียดนามเก่านั้น แม้จะมีความร่วมมือ หรือ ช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพก็ตามแต่ในบางแง่มุมพวกเขาก็พยายามนิยามตนเองให้แตกต่างจากชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็ด้วยความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย รวมถึงบริบททางการเมืองไทยในช่วงหนึ่งที่อาจจะมองชาวเวียดนามอพยพในแง่ลบ และจำกัดสิทธิในการดำเนินชีวิตหลายประการของชาวเวียดนามอพยพนั้นก็มีส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ชาวเวียดนามเก่าต้องรักษาระยะห่างกับกลุ่มชาวเวียดนามอพยพด้วยนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐนั้นมีผลอย่างมากต่อชีวิตชาวเวียดนาม แม้กระทั่งกับชาวเวียดนามเก่าที่ถูกหลอมรวมเป็นไทยแล้วยังได้รับผลกระทบในเรื่องการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของตนเอง ดังนั้นสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่เป็นเป้าหมายหลักของการกำหนดนโยบายนั้นย่อมต้องได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตที่มากกว่าเป็นทวีคูณ

ในชุมชนชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทยมักจะมีกลุ่มนักปฎิวัติเวียดนามปะปนอาศัยอยู่ การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนาม และสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชาวเวียดนามเก่าในประเทศไทย นั้นทำให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพ และการเข้ามาดำเนินงานปฎิวัติของนักปฎิวัติเวียดนามนั้น มีความข้องเกี่ยวกับการมีอยู่ของชุมชนชาวเวียดนามเก่า กลุ่มนักปฎิวัติเหล่านี้ไม่เพียงมีส่วนในการสร้างชุมชนทั้งเวียดนามเก่าในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาในภายหลังอีกด้วย ดังนั้น เพื่อความเข้าใจที่สมบูรณ์เกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ การศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามในประเทศไทยก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเช่นกัน

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 150.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 156.

ค. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามในประเทศไทย

งานชิ้นคลาสสิกที่ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายนักปฏิวัติเวียดนามในประเทศไทยคือ งานเรื่อง **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885–1954** ของ คริสโตเฟอร์ อี. กอสชา (Christopher E. Goscha) งานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายขบวนการของนักปฏิวัติเวียดนาม ที่มีลักษณะกระจายตัวอยู่หลายพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ใช่เพียงแต่ในเวียดนามเท่านั้น กอสชา ได้แสดงให้เห็นว่าโฮจิมินห์นั้นได้เดินทางมาเอเชียเพื่อเริ่มต้นดำเนินการต่อสู้เพื่อเอกราช โดยเริ่มต้นที่ประเทศจีน จากนั้นจึงได้เริ่มขยายมาที่ประเทศไทย เนื่องจากเห็นว่าประเทศไทยนั้นเป็นพื้นที่สำคัญที่สามารถใช้ในการติดต่อระหว่างคอมมิวนิสต์กลุ่มต่าง ๆ ได้ อีกทั้งมีชาวเวียดนามโพ้นทะเลอาศัยอยู่มากซึ่งจะกลายเป็นประโยชน์ในฐานะฐานที่ให้การสนับสนุนกองกำลังกู้ชาติเวียดนามจากฝรั่งเศสนั่นเอง³⁵

เหตุที่โฮจิมินห์มุ่งความสนใจมาเฉพาะที่ชุมชนชาวเวียดนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหลักนั้น กอสชาอธิบายว่า อาจเป็นเพราะชุมชนชาวเวียดนามที่อยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือบริเวณชายแดนกัมพูชานั้น เป็นกลุ่มที่อยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่มคาทอลิกเวียดนาม อีกทั้งส่วนมากยังเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากบริเวณโคชินจีนหรือภาคใต้ของเวียดนาม ในขณะที่ชาวเวียดนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากอานาม (ภาคกลางของเวียดนาม) และตั้งเกี่ยว (ภาคเหนือของเวียดนาม) ทำให้ชาวเวียดนามทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกัน เนื่องจากโคชินจีนนั้นเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ในขณะที่อานามและตั้งเกี่ยวอยู่ในสถานะของรัฐอารักขาของฝรั่งเศสเท่านั้น โคชินจีนจึงเป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสค่อนข้างมากทั้งในแง่ของการศึกษา ความคิดความอ่าน ทำให้มีความแตกต่างจากชาวเวียดนามที่อยู่บริเวณตอนกลางและตอนเหนือของประเทศ³⁶ และด้วยเหตุนี้เอง สันนิบาตเยาวชนปฏิวัติเวียดนาม³⁷ ในสยามจึงย้ายศูนย์กลางของตนจากบ้านดง จังหวัดพิจิตร มาอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี และในทศวรรษที่ 1920 สันนิบาตเยาวชนปฏิวัติเวียดนามในสยามก็

³⁵ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954*, pp. 67-68.

³⁶ Ibid, pp. 70-71.

³⁷ สมาคมนักก่อตั้งขึ้นที่มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีนโดยมีเจี๋ยอัน อาย ก๊วก (Nguyễn Ai Quốc - ชื่อเดิมของโฮจิมินห์) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นในปี 1924 องค์การนี้ต่อมาได้ขยายอิทธิพลเข้ามาয়สยาม ทำให้ขบวนการชาตินิยมเวียดนามในสยามขณะนั้นที่มีผู้นำคือดั่งทุก เทื่อ (Đặng Thúc Hứa) ได้เปลี่ยนจากการสนับสนุนสมาคมกวางตุ้งไห่ของฟายโป๋เยว มาสนับสนุนเจี๋ยอัน อาย ก๊วก ในที่สุด (สุธาชัย อัมประเสริฐ และคณะ, *ใต้ธงปฏิวัติ ประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจากคำบอกเล่าของ ธง แจ่มศรี และสหาย (พ.ศ. 2464 - 2537)* (มปท, มปป), หน้า 179)

ประสบความสำเร็จในการชักชวนผู้คนเข้าเป็นสมาชิก รวมทั้งเป็นฐานในการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ไปยังพื้นที่อื่น ๆ ตลอดแนวลำน้ำโขงในสยามและลาวที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่อีกด้วย³⁸

งานชิ้นนี้ของกอสซา ใช้ข้อมูลและหลักฐานที่หลากหลาย ทั้งเอกสารภาษาอังกฤษ ภาษาเวียดนาม และภาษาฝรั่งเศส ทั้งที่เป็นเอกสารบันทึกของทางราชการ เอกสารงานวิชาการ รวมไปถึงบันทึกความทรงจำของเหล่านักปฏิวัติเวียดนาม ดังนั้นจึงได้ข้อมูลที่มีความละเอียดค่อนข้างมาก งานชิ้นนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องในแง่ของการใช้เส้นทางร่วมกันระหว่างชาวเวียดนามอพยพและขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานของขบวนการปฏิวัติ ทั้งในเรื่องการช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานปฏิวัติ และให้การต้อนรับเหล่านักปฏิวัติที่เข้ามาดำเนินงานในประเทศไทย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นการตอบสนองของรัฐบาลไทยต่อขบวนการนักปฏิวัติ และการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพในช่วงระยะแรกอีกด้วย

ข้อเสนอในงานของกอสซาเกี่ยวกับการที่ขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามของโฮจิมินห์นั้นให้ความสำคัญกับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอย่างจังหวัดอุดรธานีที่กลายเป็นศูนย์กลางสันนิบาตเยาวชนชนปฏิวัติเวียดนาม ได้มีการต่อยอดไปสู่การศึกษาเรื่อง **อุดรธานีกับขบวนการกู้ชาติเวียดนาม ของ เศรษฐศาสตร์ วัตรโสภ** งานชิ้นนี้ได้เสนอว่าสาเหตุที่อุดรธานีกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของขบวนการกู้ชาติเวียดนามนั้นเป็นเพราะอุดรธานีเป็นจุดในการเชื่อมโยงกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอินโดจีนคือลาวและเวียดนาม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก ซึ่งตรงกับข้อเสนอของกอสซา ที่ว่าขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามนั้นต้องการการสนับสนุนจากกลุ่มชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังได้นำเสนอข้อเสนออีกประการหนึ่งที่น่าสนใจว่า เนื่องจากพื้นที่อุดรธานีนั้นจริงอยู่ที่ว่ามีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ แต่หากเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงอย่างจังหวัดสกลนครและนครพนมแล้วนั้นจะพบว่า อุดรธานีมีความหนาแน่นของชาวเวียดนามอพยพที่น้อยกว่าพื้นที่อื่น ทำให้การแผ่ร้าวจากรัฐบาลสยามและรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสก็น้อยลงไปด้วย ขณะที่เมืองอื่นจะถูกเผ่าจับตาใกล้ชิดมากกว่า สิ่งนี้เองจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่จังหวัดอุดรธานีนั้นเหมาะสำหรับการเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติเวียดนาม³⁹

³⁸ Ibid, pp. 72-74.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

การเคลื่อนไหวของผู้นำขบวนการปฏิวัติเวียดนามอย่างโฮจิมินห์ในสยามนั้นเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจในการศึกษาด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในงานเรื่อง *Tracing Ho Chi Minh's Sojourn in Siam* ของ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการเข้ามาของโฮจิมินห์ในประเทศไทยช่วงระหว่าง 1928–1929 และ ตั้งแต่ช่วงมีนาคมถึงเมษายน 1930 โดยผู้เขียนนั้นศึกษาเกี่ยวกับสถานที่ที่โฮจิมินห์ได้ไปเยือน และกิจกรรมที่เขาทำระหว่างอยู่ในสยาม ว่ามีกระบวนการในการดำเนินการอย่างไรเพื่อให้สำเร็จภารกิจของตน ประเด็นสำคัญของบทความนี้คือการเสนอว่าชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นมีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือโฮจิมินห์ในการดำเนินงานปฏิวัติเรียกร้องเอกราช รวมถึงให้ความเคารพนับถือโฮจิมินห์เป็นอย่างมาก ทำให้ตัวของโฮจิมินห์เองก็มีบทบาทในการดูแลจัดการชุมชนชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนด้วยเช่นกัน⁴⁰ การเข้ามาดำเนินงานปฏิวัติของโฮจิมินห์ในพื้นที่นี้ทำให้เขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดระเบียบใหม่และเสริมสร้างเครือข่าย แจกจ่ายคำสั่งสอนให้กับขบวนการปฏิวัติ และผู้รักชาติชาวเวียดนามในสยาม และมีส่วนในการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค⁴¹ การเดินทางของโฮจิมินห์ในงานชิ้นนี้นอกจากจะทำให้เห็นเครือข่ายของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ แล้ว ยังทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้มีเครือข่ายที่เชื่อมโยงข้ามประเทศระหว่างไทยและลาว อีกด้วย⁴²

ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางของโฮจิมินห์ในสยามเพื่อดำเนินงานปฏิวัตินั้นยังปรากฏในงานเรื่อง *กรุยทางผ่านสยาม กับ โฮจิมินห์ ของ สภา ปาลเลติเยร์* โดยงานชิ้นนี้เป็นงานลักษณะกึ่งประวัติศาสตร์–กึ่งนวนิยาย ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางของโฮจิมินห์ในสยาม ซึ่งมีเนื้อหาส่วนที่บอกเล่าถึงประสบการณ์การเดินทางของโฮจิมินห์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 3 จังหวัด คือ นครพนม สกลนคร และอุดรธานี เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นว่าโฮจิมินห์ได้ใช้เครือข่ายนักปฏิวัติเวียดนามที่อยู่ในประเทศไทยในการเดินทางไปยังจังหวัดต่าง ๆ และเมื่อเดินทางไปถึงก็จะเข้าไปยังชุมชนของชาวเวียดนามอพยพในแต่ละพื้นที่ มีการเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชาวเวียดนามอพยพเช่นการสร้างโรงเรียนในจังหวัดอุดรธานี⁴³ มีการสั่งสมความรู้ด้านต่าง ๆ เช่นทางการแพทย์ รวมถึงการปลอมตัวเป็นหมอยาเมื่ออยู่ในจังหวัดสกลนคร ซึ่งได้แสดงให้เห็นด้วยว่าหมอยาชาว

⁴⁰ Thanyathip Sripana, "Tracing Hồ Chi Minh's Sojourn in Siam," *Southeast Asian Studies* 2,3 (December 2013): 541.

⁴¹ Ibid, p. 556.

⁴² Ibid, pp. 546 - 547.

⁴³ สภา ปาลเลติเยร์, *กรุยทางผ่านสยาม กับ โฮจิมินห์*. แปลโดย ปริสนา บุญสินสุข (กรุงเทพฯ: โพสต์ พับลิชชิง, 2558), หน้า 107.

เวียดนามนั้นได้รับการยอมรับจากประชาชนทั้งชาวเวียดนามอพยพและประชาชนท้องถิ่นเอง⁴⁴ และในส่วนของจังหวัดนครพนมนั้นงานชิ้นนี้ก็แสดงให้เห็นว่าโฮจิมินห์ให้ความสำคัญกับพื้นที่นี้เนื่องด้วยเป็นพื้นที่แรกที่รับชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาในประเทศไทยอีกทั้งยังใกล้เคียงชายแดนเวียดนามอย่างมาก พร้อมกันนั้นโฮจิมินห์ยังต้องการที่จะสร้างจุดติดต่อประสานงานระหว่างชาวเวียดนามอพยพในไทยและบริเวณตอนกลางของลาวในพื้นที่ด้วย เพราะอยู่ใกล้ชุมชนเวียดนามอพยพขนาดใหญ่ในอีกฟากของลำน้ำโขง⁴⁵ อย่างไรก็ตามแม้งานชิ้นนี้จะให้ข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการด้วยกันแต่จุดประสงค์ของผู้เขียนคือต้องการเป็นนวนิยายกึ่งประวัติศาสตร์ตั้งนั้นเนื้อหาในหลายส่วนอาจจะไม่ครบถ้วน และแม้ว่าผู้เขียนจะระบุเอาไว้ชัดเจนว่าบุคคลใดมีอยู่จริง บุคคลใดแต่งขึ้น หรือเรื่องใดที่แต่งขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการเล่าเรื่อง แต่การใช้ข้อมูลก็จำต้องระมัดระวังเป็นพิเศษโดยต้องตรวจสอบกับข้อมูลชุดอื่น ๆ เพื่อความถูกต้อง

โดยสรุปแล้วนั้น งานทั้ง 4 ชิ้นนี้แสดงให้เห็นการเดินทางของขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามในประเทศไทยซึ่งล้วนแล้วแต่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ทำให้เห็นว่ากลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชนั้นมีการชี้นำ กำหนด หรือควบคุมชาวเวียดนามอพยพอย่างไรบ้าง แต่ข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือการเข้ามาดำเนินงานและมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวเวียดนามอพยพของเหล่าขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้ ในมุมมองของรัฐบาลไทยย่อมไม่เป็นที่พึงประสงค์เท่าใดนัก เพราะถือเป็นการดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ซึ่งขณะนั้นถือเป็นภัยคุกคามสำคัญของชาติ และเพราะเหตุนี้จึงทำให้ชาวเวียดนามอพยพถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติไปด้วยเพราะมีปฏิสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์ ชาวเวียดนามอพยพจึงถูกจับจ้องจากภาครัฐมากเป็นพิเศษและรัฐบาลไทยแต่ละสมัยก็ได้ออกนโยบายในการควบคุมจัดการชาวเวียดนามอพยพในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสมัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวเวียดนามอพยพโดยตรง ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพได้นั้นเรื่องของนโยบายรัฐจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยในการศึกษาได้

ง. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ

งานชิ้นแรก ๆ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐบาลไทยต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพคือ **Vietnamese refugees in Thailand : A case study in decision-making** ของ

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ชาญ อังคุโชติ⁴⁶ โดยงานชิ้นนี้เขียนเกี่ยวกับนโยบายและการจัดการของรัฐบาลไทยต่อชาวเวียดนามอพยพแต่เป็นการศึกษาในช่วงตั้งแต่ราวปี 1945–1960⁴⁷ โดยได้มีการกล่าวถึงลักษณะของนโยบายการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับประเทศ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับประเทศเวียดนาม ผู้เขียนได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับปัญหาการหลอมรวมชาวเวียดนามเข้ากับสังคมไทยว่าเหตุใดจึงทำได้ไม่สำเร็จเอาไว้ที่น่าสนใจ กล่าวคือแม้ว่าไทยกับเวียดนามนั้นจะเป็นประเทศที่ประชาชนต่างก็นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แต่ปัญหาหลักที่ทำให้ชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่สามารถหลอมรวมเป็นหนึ่งกับสังคมไทยได้นั้นเนื่องมาจากความเป็นชาตินิยมอย่างสูงในหมู่คนเวียดนาม ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้ยังเกิดความแปลกแยกและหลอมรวมยาก ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งคือเนื่องมาจากชาวเวียดนามนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสูงในทางเศรษฐกิจ มีความขยันอดทนทำมาหากิน ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่คนไทยเพราะทำให้เกิดการแข่งขันกันทำในพื้นที่นั่นเอง⁴⁸ ซึ่งข้อเสนอที่นี้อาจสะท้อนให้เห็นบทบาททางสังคมของ ชาวเวียดนามในช่วงเวลาดังกล่าว และอาจมีประโยชน์ในการวิเคราะห์สาเหตุของการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในช่วง ค.ศ. 1975–1976

นอกจากนี้ในงานเรื่อง **Minority groups in Thailand** ของ โจแอน แอล. ชร็อกและคณะ (Joann L. Schrock et. al) ก็มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับนโยบายรัฐบาลไทยต่อชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน โดยแสดงให้เห็นว่าการควบคุมชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นการแบ่งย่อยหลายระดับและมีการเลือกผู้นำในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพหรือมีการควบคุมโดยตำรวจไทยที่สามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาเวียดนามได้ แต่กระนั้นเกณฑ์ปฏิบัติเหล่านี้ปฏิบัติหรือจัดการได้ยากในความเป็นจริง นอกจากนี้ยังมีการควบคุมในเรื่องของการเดินทางเข้าออกพื้นที่ของชาวเวียดนามอพยพอย่างเข้มงวดอีกด้วย⁴⁹ และในด้านการทำงานของชาวเวียดนามอพยพนั้นงานชิ้นนี้ก็มีระบุไว้ว่ามีการอำนวยความสะดวกโดยรัฐบาลไทยในการทำงานบางส่วนด้วย รวมถึงมีข้อเสนอแนะแสดงให้เห็นถึงความยุ่งยากในการติดต่อเกี่ยวกับการทำงาน หรือ ปฏิบัติงานกับชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน⁵⁰

⁴⁶ พลโท ชาญ อังคุโชติ เป็นอดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี อดีตรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกาญจนบุรี 3 สมัย เคยมีประสบการณ์ในการรับราชการ การทูต และเป็นผู้ช่วยการสำนักงานงบประมาณ

⁴⁷ Chan Ansuchote, “The Vietnamese refugees in Thailand: A case study in decision-making,” (Master of Arts Faculty of the Institute of Public Administration Thammasat University, 1960), pp.vi-vii.

⁴⁸ Ibid, pp.50-51.

⁴⁹ Joann L. Schrock [et al.], *Minority groups in Thailand*, p. 63.

⁵⁰ Ibid, pp. 66 – 67.

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายช่วงทศวรรษใกล้เคียงกันนี้ยังมีงานเรื่อง “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500” ของธนนันท์ บุนนวรรณา งานชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่อชาวเวียดนามอพยพในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สองซึ่งพบว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง นั้นมีการเพิ่มระดับความเข้มงวดในการควบคุมชาวเวียดนามอพยพมากกว่ารัฐบาลชุดก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ก็ด้วยเพราะปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีส่วนสำคัญคือการเข้ามามีบทบาทของสหรัฐอเมริกา ทำให้ภาพภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ทวีความรุนแรงมากขึ้น นโยบายที่เข้มงวดต่อชาวเวียดนามอพยพที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นเพราะตั้งอยู่บนหลักการว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ⁵¹ นอกจากนี้จะกล่าวถึงนโยบายแล้วนั้นงานชิ้นนี้ยังกล่าวถึงผลกระทบจากนโยบายต่อชาวเวียดนามอพยพ รวมถึงแสดงให้เห็นการลุกขึ้นเพื่อตอบโต้ต่อนโยบายของชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน⁵²

ลักษณะของงานชิ้นนี้นั้นไม่ใช่งานที่เขียนขึ้นเพื่อเสนอข้อโต้แย้งกับงานชิ้นอื่นก่อนหน้านี้ แต่เป็นงานที่เขียนขึ้นจากการรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อชาวเวียดนามอพยพ แล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในฐานะที่เป็น “ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งก็เป็นลักษณะของงานส่วนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายที่ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย เช่นงานอีกชิ้นคืองานเรื่อง “การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับญวนอพยพในประเทศไทย พ.ศ.2488 - 2535” ของ กัญญ์ ศิริสกุล งานชิ้นนี้ศึกษานโยบายของรัฐบาลไทยในระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานคือ 47 ปี ดังนั้นเนื้อหาจึงแสดงให้เห็นเป็นภาพรวมของนโยบายรัฐบาลไทยที่มีต่อกลุ่มญวนอพยพ (ญวนใหม่) นอกจากนี้ยังทำให้เห็นภาพเปรียบเทียบของนโยบายรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในแต่ละสมัยอีกด้วย

งานชิ้นนี้ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลไทยแต่ละช่วงโดยสังเขปคือนโยบายรัฐบาลไทยต่อชาวเวียดนามอพยพช่วงแรก คือสมัยของรัฐบาลชุดนายปรีดี พนมยงค์ จะมีความอารีและอะลุ่มอล่วยต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ อนุญาตให้อาศัยและให้ประกอบอาชีพโดยเสรี ส่วนปัจจัยภายในที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายช่วงนี้ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลว่า ผู้นำไทยในช่วงเวลาดังกล่าวคือนายปรีดี พนมยงค์ นั้นไม่เน้นเรื่องความมั่นคง ต้องการเข้าร่วมสหประชาชาติ และคาดหวังว่าชาวญวนอพยพจะทำตนเป็นพลเมืองดี ซึ่งท้ายที่สุดผลของนโยบายจึงทำให้ชาวญวนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังกระจายไปพื้นที่อื่น ๆ ทั่วภาคอีสาน และไม่สามารถ

⁵¹ ธนนันท์ บุนนวรรณา, “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) หน้า 144.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 134 - 135.

โน้มน้าวให้ชาวญวนมีความจงรักภักดีต่อผืนแผ่นดินไทยได้⁵³ ส่วนนโยบายช่วงที่สอง ช่วง 1948–1969 ซึ่งประกอบไปด้วยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพล ถนอม กิตติขจร จะมีนโยบายหลักที่ต้องการส่งญวนอพยพกลับประเทศ มีการกำหนดพื้นที่อาศัยชัดเจน และมีการควบคุมอย่างเข้มงวด เพราะผู้นำคำนึงถึงความเป็นเอกภาพและความมั่นคง มีแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ เห็นว่าญวนเป็นภัยต่อความมั่นคงเพราะเกรงว่าจะมีการแทรกซึมบ่อนทำลายในประเทศ ส่วนปัจจัยภายนอกคือการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์สู่อินโดจีน การประกาศนโยบายนิกสันของสหรัฐซึ่งทำให้อิทธิพลของสหรัฐลดลง และเนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ซึ่งผลของนโยบายดังกล่าวนี้ก็ทำให้สามารถส่งญวนอพยพกลับประเทศได้จำนวน 46,265 คน และสามารถจำกัดพื้นที่ให้ญวนอยู่อาศัยเฉพาะแต่ในพื้นที่ที่ราชการกำหนดไว้ได้⁵⁴

นโยบายช่วงที่สามพ.ศ.2513–2530 ซึ่งเป็นช่วงที่ประกอบไปด้วยรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลว่าไทยมีนโยบายเผชิญหน้ากับคอมมิวนิสต์เนื่องจากสหรัฐอเมริกาถอนตัวจากสงครามเวียดนาม ยังคงยึดหลักการที่จะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับประเทศ อีกทั้งยังมีการกำหนดพื้นที่ควบคุมสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่ยังส่งกลับไม่ได้ โดยปัจจัยภายในที่กำหนดนโยบายได้แก่ ขบวนการประชาธิปไตยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนท่าทีอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในประเทศ การถอนทหารของสหรัฐซึ่งทำให้ไทยมีนโยบายพึ่งตนเองในการป้องกันประเทศ การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย และผู้นำไทยเกรงภัยจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่มีการก่อการร้ายอย่างกว้างขวางในปี 2511–2521 อีกทั้งชาวญวนเองก็มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในหลายจังหวัด และมีการก่อความไม่สงบก่อวินาศกรรมสนามบินอีกด้วย ส่วนปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายคือการปรับเปลี่ยนท่าทีของผู้นำโลกคอมมิวนิสต์อย่างจีน และโซเวียตที่ลดการเผชิญหน้ากับประเทศโลกเสรี และสหรัฐอเมริกาเองก็มีสัมพันธภาพที่ดีกับจีน ซึ่งผลของนโยบายนี้ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์เช่น จีน และเวียดนามดีขึ้นเป็นลำดับ และมีนโยบายที่ผ่อนปรนกับญวนอพยพมากยิ่งขึ้น⁵⁵

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายเหล่านี้อาจทำให้เห็นภาพของผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตของชาวเวียดนามอพยพอยู่บ้าง แต่ก็อาจเป็นภาพที่ไม่ชัดเจนเท่าใดนัก หรืองานบางชิ้นก็อาจจะละเลยประเด็นเรื่องผลกระทบต่องานชีวิตชาวเวียดนามอพยพไปเสียเลยด้วยซ้ำ เนื่องจากไม่ใช่ประเด็นหลักใน

⁵³ กัญ ศิริสกุล, “การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับญวนอพยพในประเทศไทย พ.ศ.2488 - 2535,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก), 2536) หน้า 45.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52 – 54.

การศึกษาของงาน ดังนั้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพนั้นจึงเป็นงานศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องสำรวจสภาพองค์ความรู้ในลำดับถัดไป

จ. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ งานชิ้นหนึ่งที่เป็นงานภาษาเวียดนามที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยคือ งานวิจัยเรื่อง เรื่อง **ชีวิต วัฒนธรรม จิตวิญญาณของชุมชนชาวเวียดนามบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย : กรณีศึกษาจังหวัดสกลนคร (Đời sống văn hóa tinh thần của cộng đồng người Việt ở Đông Bắc Thái Lan : Trường hợp tỉnh Sakon Nakhon)** ของ **เหงวียนห่ง กวาง (Nguyễn Hồng Quang)** งานชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษากิจกรรมทางจิตวิญญาณของชาวเวียดนามในจังหวัดสกลนคร รวมทั้งศึกษาความพยายามการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามของชาวเวียดนามสกลนคร ที่เกิดขึ้นไปพร้อมกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์วัฒนธรรมให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย⁵⁶ เหงวียนห่ง กวาง ได้เน้นศึกษาเฉพาะกลุ่มชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนครเท่านั้น เขาเสนอว่าการแสดงอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามสกลนครมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทการเมืองไทย โดยในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 ที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยเวียดนามมีความตึงเครียดนั้น ชาวเวียดนามอพยพถูกจับจ้องจากภาครัฐมากเป็นพิเศษ ทำให้พวกเขาต้องสงวนการแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง จนกระทั่งเมื่อทศวรรษ 1990 เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีชาวเวียดนามอพยพจึงมีอิสระในการแสดงอัตลักษณ์ของตน รวมถึงเพิ่มบทบาทเศรษฐกิจของจังหวัดสกลนครอีกด้วย⁵⁷

นอกจากนี้ยังมีงานภาษาอังกฤษอย่างงานเรื่อง **Minority groups in Thailand** ของ **โจ แอน แอล. ชร็อกและคณะ (Joann L. Schrock et. al)** งานชิ้นนี้ได้ศึกษาชาวเวียดนามค่อนข้างละเอียดทั้งในเรื่องของความเชื่อ จิตวิญญาณ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งในส่วนของความเป็นอยู่ในประเทศไทยนั้นงานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพในบางแง่มุมก็มีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับไทย แต่กระนั้นก็รักษาความเป็นเวียดนามเอาไว้ค่อนข้างเหนียวแน่น เช่นใน

⁵⁶ Nguyễn Hồng Quang, “Đời sống văn hóa tinh thần của cộng đồng người Việt ở Đông Bắc Thái Lan: Trường hợp tỉnh Sakon Nakhon,” (Luận án tiến sĩ nhân học của Học viện khoa học xã hội Viện hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam, 2013) p. 3.

⁵⁷ Ibid, pp. 19-20.

เรื่องการศึกษา งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพในไทยนิยมส่งลูกเรียนโรงเรียนวัดมากกว่าโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนคาทอลิก เนื่องด้วยมีระเบียบและกฎเกณฑ์ที่น้อยกว่า นอกจากนี้ยังมีการศึกษาภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์เวียดนามกันเองภายในกลุ่มด้วย ซึ่งคาดกันว่าเป็นการจัดทำโดยองค์กรของพรรคคอมมิวนิสต์⁵⁸ อีกทั้งชาวเวียดนามอพยพยังมีการรับข่าวสารจากเวียดนามเหนือผ่านทางหนังสือพิมพ์และ วิทยุ รวมถึงมักมีการรวมกลุ่มพูดคุยกันในสถานที่ทางธุรกิจหรือร้านค้าแพ้อีกด้วย⁵⁹ นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังแสดงให้เห็นด้วยว่าชาวเวียดนามอพยพรุ่นหลังนั้นจะมีการนิยามตนเองเป็นไทยมากกว่า และรับรู้และสนใจประเทศปิตุภูมิของตนน้อยกว่ารุ่นก่อน ๆ อีกทั้งยังมีการหลบเลี่ยงปัญหาอันเกิดจากฐานะผู้อพยพของตนเองโดยการแต่งงานกับคนไทยอีกด้วย⁶⁰

สำหรับงานภาษาไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพนั้นส่วนมากมักเป็นงานทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา หรือ งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น งานเรื่อง “**เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม**” ของ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา เป็นงานวิชาการอีกชิ้นหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย อีกทั้งยังมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการติดต่อกันระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับญาติพี่น้องเดิมที่ประเทศเวียดนามอีกด้วย และด้วยเหตุว่างานวิจัยชิ้นนี้ผู้ทำวิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึง 3 ปีด้วยกัน⁶¹ ดังนั้นจึงได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวเวียดนามอพยพรุ่นต่าง ๆ ค่อนข้างมาก และค่อนข้างที่จะหลากหลาย ที่สำคัญคือไม่ได้มีการศึกษาเพียงกลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศไทยแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังศึกษาจากกลุ่มเวียดนามอพยพที่ถูกส่งกลับไปยังประเทศเวียดนามอีกด้วย แม้ว่าเนื้อหาในเล่มนี้ผู้เขียนจะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ไทย-เวียดนามเป็นหลัก ดังนั้นจึงอาจไม่ค่อยเห็นในส่วนของการตอบสนองต่อนโยบายรัฐหรือการดิ้นรนเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพได้ชัดเจนมากเท่าใดนัก เหมือนดังที่ผู้วิจัยได้ระบุเอาไว้ในส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของงานว่าเป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีของทั้งภาครัฐไทย และภาครัฐเวียดนามต่อชีวิตของชาวเหวียดเกี่ยวในประเทศไทย⁶² อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ก็ช่วยทำให้เข้าใจถึงภูมิหลังและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับชาวเวียดนาม นอกจากนี้ยังทำให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามที่เดินทางกลับไปยังเวียดนามภายใต้การ

⁵⁸ Joann L. Schrock [et al.], *Minority groups in Thailand* (Washington: Headquarters, Dept. of the Army, 1970), p. 50.

⁵⁹ Ibid, p. 64.

⁶⁰ Ibid, p. 45.

⁶¹ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, *เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม* (กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคอมพิวเตอร์, 2548), หน้า (1).

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า (17) – (18).

ดำเนินงานของสภาวิชาชีพทั้งสองประเทศว่ามีการปรับตัวหรือดำเนินชีวิตอย่างไรหลังจากที่ห่างไกลจากปัญุมิมาเน็นนาน หรือบางส่วนอาจถือกำเนิดนอกประเทศเวียดนามเสียด้วยซ้ำ

งานศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยที่เป็นงานทางประวัติศาสตร์นั้นมียุ่เป็นจำนวนไม่มากเท่าใดนัก หนึ่งในนั้นได้แก่วิทยานิพนธ์เรื่อง **การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ ในเขตเทศบาลเมืองนครพนมตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553 ของศรีญา สุกรี** วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อเสนอที่ต้องการโต้แย้งกับงานที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพขึ้นก่อนหน้าที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพเฉพาะในแง่ของบริบททางการเมือง หรือ บริบทด้านนโยบายของรัฐต่อชาวเวียดนามอพยพ แต่งานชิ้นนี้เสนอว่าควรที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพโดยพิจารณาในแง่ของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในแง่ของเศรษฐกิจเพราะชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอย่างจังหวัดนครพนม⁶³ การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพนั้นเกิดขึ้นจากการที่ชาวเวียดนามถูกจำกัดสิทธิ์ในด้านต่าง ๆ มาโดยตลอดทำให้ต้องอดทนและประหยัดอดออมหรือเป็นช่วงที่เก็บสะสมทุน จนกระทั่งหลังทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาที่สภาพทางการเมืองไทยเริ่มมีนโยบายอันดีกับเวียดนามเหนือ และเริ่มผ่อนคลายมาตรการต่อชาวเวียดนามอพยพ ชาวเวียดนามอพยพเริ่มได้รับสัญชาติและได้รับสิทธิ์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นในการดำเนินชีวิตในประเทศไทยทำให้พวกเขาเริ่มนำทุนที่สะสมเอาไว้ออกมาใช้จนทำให้กลายเป็นกลุ่มทุนที่มีอิทธิพลสำคัญในพื้นที่จังหวัดนครพนม

แม้งานชิ้นนี้จะทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นมีพัฒนาการอย่างมากในช่วงหลังทศวรรษ 1980 อันเป็นผลมาจากการผ่อนปรนของรัฐบาล แต่ภาพของชาวเวียดนามอพยพในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 ที่ปรากฏในงานชิ้นนี้ถูกแสดงออกมาในรูปแบบของช่วงเวลาที่ชาวเวียดนามต้องอดทนอดกลั้น ขยันบากบั่น ตรากตรำทำงานแต่เพียงเท่านั้น เนื่องจากเป็นช่วงที่ชาวเวียดนามอพยพไร้สิทธิ์ไร้เสียงใดใดในสังคม แม้จะมีการให้ข้อมูลเรื่องความพยายามของชาวเวียดนามอพยพเพื่อการอยู่รอดอยู่บ้าง แต่ก็ให้ข้อมูลเฉพาะในแง่ของการปรับตัวหรือปฏิบัติตามครรลองที่ควรจะเป็นเท่านั้น⁶⁴ นอกจากนี้ภาพลักษณ์ในแง่ของอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามในช่วงนั้นยังอาจมีไม่มากเท่าใดนักเมื่อเทียบกับช่วงหลังที่พวกเขาได้รับสิทธิ์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตแล้ว หรือ อาจกล่าวได้ว่าภาพของชาวเวียดนามในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 ที่ปรากฏในงานชิ้นนี้นั้นเป็นภาพของชาว

⁶³ ศรีญา สุกรี, “การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวเวียดนามอพยพ” ในเขตเทศบาลนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557) หน้า 2.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153 - 164.

เวียดนามอพยพผู้ถูกกดขี่ และถูกกระทำจากภาครัฐ และภาคประชาชน ซึ่งลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากสิ่งที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ต้องการนำเสนอ เพราะวิทยานิพนธ์เล่มนี้ต้องการที่จะแสดงให้เห็นภาพชาวเวียดนามอพยพในลักษณะของการเป็นผู้กระทำ แม้ในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 ที่เป็นช่วงเวลาที่ได้รับความยากลำบากจากนโยบายอันเข้มงวดของรัฐบาลไทยนั้น ชาวเวียดนามอพยพก็ยังพยายามในการดิ้นรนเอาตัวรอดด้วยวิธีที่หลากหลาย ไม่ใช่เพียงการปรับตัวหรือทำตามครรลองที่ควรจะเป็นแต่เพียงเท่านั้น

นอกจากงานศึกษาชีวิตชาวเวียดนามที่ผลิตออกมาโดยนักศึกษาและนักวิจัยแล้วนั้นยังพบว่ามีงานที่ผลิตโดยท้องถิ่นอีกด้วย ก็คืองานเรื่อง **คนไทยเชื้อสายเวียดนามในนครพนม ซึ่งจัดทำโดยโครงการสื่อสารสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ. เมือง จ. นครพนม** โดยงานชิ้นนี้ได้ศึกษาชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในมิติทางประวัติศาสตร์ทั้งการตั้งถิ่นฐาน ประเพณี วิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม โดยศึกษาผ่านการสัมภาษณ์ไทยเชื้อสายเวียดนามสูงอายุจำนวนหนึ่งในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามทั้ง 7 ชุมชนในจังหวัดนครพนม ซึ่งบทสัมภาษณ์เหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงการดิ้นรน เอาตัวรอดหรือตอบสนองต่อนโยบายของรัฐด้วยเช่นกัน เช่น การพยายามหาทางออกเพื่อจัดการเรียนการสอนภาษาเวียดนาม ในขณะที่รัฐบาลไทยในอดีตเคยห้ามไม่ให้มีการเรียนภาษาเวียดนาม⁶⁵ รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงการเดินทางและความรู้สึกของชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในขณะนั้นว่ามีทัศนคติต่อบริบทของตนและการดำเนินชีวิตในแผ่นดินไทยอย่างไรด้วยเช่นกัน⁶⁶ อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้มีจุดประสงค์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้เห็นที่มาที่ไปของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนมเพียงส่วนน้อยเท่านั้น โดยมากแล้วจะเน้นไปที่กิจกรรมเกี่ยวกับชาวเวียดนามจังหวัดนครพนมในปัจจุบันเสียเป็นส่วนใหญ่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ ดังนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับที่มาที่ไปและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพนั้น นอกจากจะมีอยู่ไม่มากแล้ว เนื้อหาเหล่านี้ได้ถูกคัดสรรมาแล้วเพื่อที่จะมานำเสนอ ดังนั้นอาจจะทำให้เห็นเรื่องการดำรงชีวิต หรือการตอบสนองต่อนโยบายรัฐที่ไม่รอบด้านเท่าใดนัก เพราะในบางแง่มุมอาจถือเป็นเรื่องที่อ่อนไหวในสังคมอยู่นั่นเอง

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ อาจจะมีแตกต่างกันไปในแง่ของรายละเอียดเนื่องจากงานจำนวนมากนั้นใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกัน รวมถึงวัตถุประสงค์ของงานแต่ละชิ้นที่ต่างกันนั้น ย่อมทำให้มีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างไป แต่ในภาพรวมนั้นจะเห็นได้ว่างานทุกชิ้นกล่าวถึงความเป็นอยู่ที่ยากลำบากของชาวเวียดนามอพยพอันเกิด

⁶⁵ โครงการสื่อสารสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ.เมือง จ.นครพนม, **คนไทยเชื้อสายเวียดนามในนครพนม** (ม.ป.ท: ม.ป.พ., ม.ป.ป.) หน้า 68.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

มาจากนโยบายการควบคุมกีดขี่ของรัฐบาลไทย และแรงกดดันจากประชาชนในพื้นที่ด้วย ซึ่งหากย้อนไปดูงานที่ผลิตขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 นั้นจะพบว่ามียานจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพ งานเหล่านี้นับเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างภาพลักษณ์ชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นภัยคุกคามของชาติ และเป็นกลุ่มงานสำคัญที่ช่วยทำให้เข้าใจบริบทช่วงเวลาดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้นด้วย ดังนั้นงานกลุ่มนี้จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ควรนำมาสำรวจทบทวนองค์ความรู้ของงาน

ฉ. สถานภาพองค์ความรู้การสร้างความเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพหรือการสร้างให้ชาวเวียดนามอพยพกลายเป็นภัยคุกคามของชาติ

ในช่วงทศวรรษ 1950 – 1970 นั้น มียานจำนวนหนึ่งที่ผลิตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผลิตโดยบุคคลทั่วไป แต่สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของรัฐที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพ หรือผลจากการดำเนินงานของรัฐที่สร้างภาพให้ชาวเวียดนามนั้นกลายเป็นภัยคุกคามของชาติ รวมถึงสะท้อนมุมมองของประชาชนทั่วไปในเวลานั้นที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพอีกด้วย งานชิ้นแรกได้แก่ **“การบรรยายเรื่องปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดยนายพ่วง สุวรรณรัฐ บรรยาย ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร”** ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ แฟ้มกระทรวงมหาดไทย⁶⁷ เนื้อหาของเอกสารนี้เป็นบันทึกการบรรยายของพ่วงซึ่งเวลานั้นเป็นรองปลัดกระทรวงมหาดไทย และอดีตผู้อำนวยการอพยพญวน ที่บรรยายให้กับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 1964 ผู้บรรยายให้ข้อมูลความเป็นมาของชาวญวนอพยพ พัฒนาการของนโยบายรัฐบาลไทยในการจัดการควบคุมชาวเวียดนามอพยพ สิ่งสำคัญที่เอกสารนี้มีคือสะท้อนให้เห็นทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือรัฐไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพได้เป็นอย่างดี เช่นมีการย้ายชาวเวียดนามอพยพลงไปยังทางภาคใต้ให้ห่างไกลจากบริเวณที่มีขบวนการคอมมิวนิสต์ เพราะเกรงว่าจะมีการติดต่อใกล้ชิดกันระหว่างกลุ่มผู้อพยพกับคอมมิวนิสต์ มีการแสดงให้เห็นรูปแบบของขบวนการเวียดนามซึ่งเป็นสมาคมลับที่ปกครองชาวเวียดนามอพยพในไทย ซึ่งผู้เขียนกล่าวด้วยว่าเวียดนามเป็นกลุ่มที่มีอำนาจมาก มีความโหดร้ายป่าเถื่อนจนทำให้ ชาวเวียดนามอพยพจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่ง นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่แสดงให้เห็นชัดเจนด้วยว่ามีกลุ่มเวียดนามอพยพที่เป็นฝ่ายเวียดนามที่ต้องการที่จะสร้างความวุ่นวายและบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศไทย

ลักษณะงานที่ผลิตโดยเจ้าหน้าที่รัฐช่วงแรก ๆ นั้นจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับเอกสารของพ่วงคือเป็นงานที่เขียนขึ้นเพื่อประกอบการไปบรรยายยังสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคง

⁶⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/55 หัวข้อบรรยาย เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดย นายพ่วง สุวรรณรัฐ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย (14 ต.ค.2507)

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมางานที่ผลิตโดยเจ้าหน้าที่รัฐก็เริ่มที่จะมีการตีพิมพ์เป็นหนังสือ หรือ เป็นการศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ งานชิ้นสำคัญคืองานเรื่อง “ญวนอพยพ” ของ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ และวิทยานิพนธ์เรื่อง “ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ” ของ วิชาญ จำปีศรี งานทั้งสองชิ้นนี้ผู้เขียนเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คลุกคลีเกี่ยวข้องกับเรื่องชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย งานวิทยานิพนธ์ของวิชาญ จำปีศรี นั้นมีจุดมุ่งหมายคือต้องการวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัญหาญวนอพยพในฐานะที่เป็นภัยคุกคามของรัฐ และเป็น “หอกข้างแคร่” ของประเทศไทย⁶⁸ งานของเขาได้ศึกษาตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของญวนอพยพที่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2481-2514 ซึ่งวิชาญไม่ได้แบ่งอย่างชัดเจนว่าเป็นกลุ่ม ญวนเก่า ญวนใหม่ เหมือนงานอื่น ๆ โดยเรียกรวมว่าเป็นกลุ่มญวนอพยพทั้งหมด แต่ก็ได้มีการระบุว่ากลุ่มญวนอพยพที่สร้างปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติไทยในช่วงเวลานั้นคือ ญวนที่อพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทยช่วงระหว่างปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 คือในราว พ.ศ. 2488-2489⁶⁹ และยังได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของญวนอพยพทั้งด้านอาชีพ สังคม ศาสนา การศึกษา การเมือง นอกจากนี้วิชาญยังได้ศึกษาการควบคุมกลุ่มญวนอพยพในช่วงเวลาดังกล่าวโดยฝ่ายต่าง ๆ ของทางการไทย รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างญวนอพยพกับขบวนการเวียดนามที่ซึ่งเป็นขบวนการกู้ชาติเวียดนามที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มญวนอพยพในประเทศไทย

วิชาญยังได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มญวนอพยพเอาไว้ด้วยเช่นกัน โดยการให้แยก “ญวนที่เป็นคอมมิวนิสต์” กับ “ญวนที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์” ออกจากกันเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการควบคุม และท้ายที่สุดนั้นหากไม่สามารถที่จะส่งญวนอพยพกลับประเทศ หรือไม่สามารถที่จะแยกญวนอพยพให้ออกจากคนไทยทั่วไปแล้วนั้น ก็ควรที่จะให้หลักจิตวิทยาในการเปลี่ยนให้ญวนอพยพทำตนเป็นพลเมืองดี ไม่ประพฤติตนเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติไทย หากไม่สามารถที่จะห้ามหรือขัดขวางได้ ก็ควรเปลี่ยนมาเป็นการควบคุมอย่างเป็นระบบ มีการให้สัญชาติ จัดทำทะเบียนเป็นเรื่องเป็นราว ให้สิทธิต่าง ๆ ทางสังคม⁷⁰ เป็นต้น งานวิทยานิพนธ์ของวิชาญ จำปีศรีนั้น แม้ว่าจะมีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เห็นการดำเนินงานหรือมุมมองของภาครัฐที่มีต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีข้อควรระวังคือในหลายส่วนของงานนั้นผู้เขียนได้อ้างอิงว่าเป็น “เอกสารลับที่ไม่สามารถเปิดเผยได้” ดังนั้นจึงต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนในความน่าเชื่อถือของหลักฐาน อีกทั้งผู้เขียนยังเขียนงานชิ้นนี้ขึ้นมาภายใต้อคติต่อชาวเวียดนามอพยพที่ค่อนข้างมาก แม้ว่าจะมีการเสนอแนว

⁶⁸ วิชาญ จำปีศรี, “ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขากระบวนการบริหารงานแห่งรัฐ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) หน้า คำนำ.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-131.

ทางแก้ไขที่ค่อนข้างเป็นไปได้ไปอย่างละมุนละม่อมในตอนท้าย แต่การเสนอหนทางแก้ไขนั้นก็เพื่อ “ให้ประเทศไทยตัดสินใจกระทำเรื่องนี้เสียโดยด่วน เพราะไม่ต้องการให้ศัตรูของชาติมีเวลาสะสมกำลังเพื่อทำอันตรายต่อชาติเรามากยิ่งขึ้น”⁷¹

ส่วนงานของโดย ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ นั้นก็มีเนื้อหาหลายส่วนที่คล้ายคลึงกันกับวิทยานิพนธ์ของวิชาญ จำปีศรี ในส่วนของข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการปัญหาของญวนอพยพนั้น ขจัดภัยก็ได้เสนอแนวทางในการผสมกลมกลืนญวนอพยพเข้ากับสังคมไทยด้วยเช่นกัน แต่ผู้เขียนก็เสนอว่า การผสมกลมกลืนนั้นควรเป็นวิธีที่ใช้ “ในกรณีที่หมดหนทาง จริง ๆ ที่จะอพยพพวกนี้กลับ” และวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ “การหาทางอพยพคนญวนกลับเวียดนาม”⁷² นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังได้ศึกษาเรื่องญวนอพยพในแง่ของความสัมพันธ์ไทยเวียดนามอีกด้วย ว่าทั้งไทยและเวียดนามนั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรในช่วงเวลาดังกล่าว และเวียดนามมีท่าทีอย่างไรในการจัดการกับกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ หากเทียบ กับวิทยานิพนธ์ของ วิชาญ จำปีศรี แล้วนั้น งานของ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ แม้จะมีเนื้อหาหลายส่วนที่คล้ายคลึงกันแต่ก็มีมุมมองใหม่ที่แตกต่าง อีกทั้งผู้เขียนยังมีอคติกับกลุ่มญวนอพยพน้อยกว่างานชิ้นแรก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้เขียนที่ว่า “อยากให้คนไทยมองคนญวนในฐานะเพื่อนร่วมโลก ไม่ใช่มองในฐานะศัตรู เพราะหากมองด้วยฐานะศัตรูแล้ว ก็คงยากที่จะนำเอาเหตุผลมาประกอบการพิจารณาแก้ไขปัญหา”⁷³

งานชิ้นต่อมาคือ “ญวนย่าเหล” ของ ฤทธิ์ อิทธิประชา งานชิ้นนี้เป็นอีกชิ้นที่เขียนขึ้นในช่วงเวลาที่ความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์นั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งอยู่ในสังคมไทย คือตีพิมพ์ในปี 1975 รูปแบบของเนื้อหานี้มีการนำเสนอความเป็นมาของชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาในประเทศไทย อีกทั้งมีการกล่าวถึงประวัติของโฮจิมินห์ที่เข้ามาเคลื่อนไหวในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย และได้แสดงให้เห็นว่ามีคนพื้นเมืองหรือนักการเมืองท้องถิ่นบางคน เช่น เตียง ศิริจันทร์ และครอง จันดาวงศ์ที่ได้เข้าร่วมสมาคมกับ โฮจิมินห์⁷⁴ หลักสำคัญที่หนังสือเล่มนี้ต้องการแสดงให้เห็นคือกลุ่มชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นภัยอย่างไรต่อประเทศไทย อาทิเช่น มีลักษณะที่เรียกว่าเป็น “รัฐซ้อนรัฐ” คือทำการปกครองกันเองภักดีต่อรัฐบาลเวียดนามเหนือ ไม่ยอมทำตามรัฐบาลไทย โดยมีผังแสดงให้เห็นรูปแบบการปกครองของชาวเวียดนามอพยพให้เห็นอย่างชัดเจน⁷⁵ นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังได้ให้ข้อมูลด้วยว่ากลุ่มชาวเวียดนามอพยพนั้นมีพฤติกรรมในการทำมาหาเลี้ยงชีพดำเนินการอย่าง

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 146.

⁷² ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ญวนอพยพ* (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า 111.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

⁷⁴ ฤทธิ์ อิทธิประชา, *ญวนย่าเหล* (กรุงเทพฯ: วิทยาธร, 2518), หน้า 27.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76-79.

ลับ ๆ เพื่อสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์⁷⁶ และมีการก่อความไม่สงบ ก่อวินาศกรรมในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ และที่น่าสนใจคือเนื้อหาเกี่ยวกับการนำเสนอหนทางในการแก้ปัญหาชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งผู้เขียนนั้นนำเสนอรูปแบบการแก้ปัญหาชาวเวียดนามตามแบบกัมพูชาในสมัยที่ ลอน นอล ขึ้นมามีอำนาจซึ่งมีความรุนแรงเป็นอย่างมาก⁷⁷ แม้ว่างานชิ้นนี้อาจไม่ค่อยมีความน่าเชื่อถือในแง่ของเนื้อหาเท่าใดนัก เนื่องจากผู้เขียนมิได้อ้างอิง หรือแสดงที่มาที่ไปของข้อมูลนำมาเสนอ แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหานี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม มุมมอง ทศนคติที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในช่วงเวลาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ไม่เพียงแต่งานในไทยแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังม้งานของชาวตะวันตกที่มีส่วนในการสร้างภาพชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นภัยคุกคามของไทยอีกด้วยได้แก่งานเรื่อง **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective** ของ ปีเตอร์ เอ.พูล (Peter A. Poole) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในไทยช่วงค.ศ.1945-1968 โดยแสดงให้เห็นการอพยพเข้ามาของชาวอพยพและนโยบายของรัฐในการจัดการ นอกจากนี้ในส่วนเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้น พูล (Poole) ยังได้แสดงให้เห็นด้วยว่าชาวเวียดนามอพยพรุ่นใหม่ที่เข้ามานั้นเป็นกลุ่มที่ไม่พยายามจะหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมไทย อีกทั้งยังมีรายงานว่าคนกลุ่มนี้ทำงานรับใช้เวียดนามเหนืออีกด้วย ซึ่งนับเป็นภัยสำคัญต่อสังคมและความมั่นคงของประเทศไทย⁷⁸ สาเหตุที่งานชิ้นนี้มีลักษณะคล้ายกับงานชิ้นก่อน ๆ ทั้งที่เป็นงานที่ผลิตโดยชาวต่างชาตินั้นเป็นเพราะในช่วงที่ พูล (Poole) ผลิตงานชิ้นนี้ของเขาขึ้นมานั้นเขาทำงานเป็นหัวหน้าส่วนงานอยู่ในศูนย์การวิจัยและพัฒนากองทัพไทย-อเมริกา⁷⁹ ดังนั้นนอกจากข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่ด้วยตนเองแล้วนั้นก็ยังใช้งานอ้างอิงที่ส่วนมากเป็นงานที่ผลิตโดยสหรัฐอเมริกา และ รัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้น ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนรอบด้าน และอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงอีกด้วย

อย่างไรก็ตามเชื่อว่าจะมีแต่งงานที่เขียนในลักษณะที่ให้ชาวเวียดนามอพยพเป็นภัยคุกคามแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังม้งานที่เขียนขึ้นมาเพื่อโต้แย้งทั้งงานของ Poole และงานชิ้นอื่น ๆ ก่อนหน้าด้วย นั้น คือ คือ **The Vietnamese refugees in Thailand Minority manipulation in counterinsurgency** ของ อี.ทาเดียส ฟลัด (E. Thadeus Flood) ข้อเสนอหลักที่งานชิ้นนี้ต้องการนำเสนอคือ การแสดงให้เห็นว่าความรู้สึกแปลกแยกจนถึงขนาดเป็นศัตรูกันระหว่างชาวไทย

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101 – 103.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 172 -175.

⁷⁸ Peter A. Poole, **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective** (Ithaca: Cornell University Press, 1970), pp. 124 – 125.

⁷⁹ Peter A. Poole, op. cit., p. [vii].

กับชาวเวียดนามอพยพ จนถึงขนาดทำให้เกิดการจลาจลขับไล่ เกิดวาทกรรมสร้างความเกลียดชัง และเกิดข่าวลือใส่ร้ายต่าง ๆ มากมายนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา โดยรัฐไทยที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ซึ่งงานชิ้นนี้ก็ได้นำเสนอหลักฐานและแสดงให้เห็นเครือข่ายความเชื่อมโยงระหว่างกันเอาไว้ด้วยเช่นกัน⁸⁰

กล่าวได้ว่างานของ ฟลัด (Flood) นั้นได้จุดประกายในเรื่องเกี่ยวกับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นเรื่องที่มีการส่งเสริม วางแผนของรัฐให้เกิดขึ้น แต่ Flood ก็ได้เน้นศึกษาให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจนเท่าใดนัก เนื่องด้วย ฟลัด (Flood) เน้นที่จะศึกษาในแง่ของพัฒนาการความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละช่วงสมัยตามนโยบายของรัฐบาลไทย รวมถึงแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงวนเข้ากับกลุ่มขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 อีกด้วย

จากการศึกษาทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพนั้นจะทำให้เห็นว่าการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นยังสามารถที่จะเปิดแง่มุมใหม่ในการศึกษาเพิ่มเติมได้ เนื่องจากงานจำนวนหนึ่งนั้นเป็นงานที่ศึกษาด้านนโยบาย หรือ ศึกษาด้านแนวปฏิบัติต่าง ๆ ต่อชาวเวียดนามอพยพ ชาวเวียดนามอพยพเป็นเหมือนเพียงองค์ประกอบย่อยเท่านั้นของงานเหล่านี้ ส่วนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพนั้น จำนวนหนึ่งก็ให้ภาพชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นผู้ที่ถูกกดขี่ ข่มเหงจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว และอีกจำนวนหนึ่งก็เป็นการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ หรือศึกษาประเพณีวัฒนธรรมของชาวเวียดนามอพยพ ยังไม่มีงานที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเด็นด้านการดิ้นรนเอาตัวรอดโดยเฉพาะและศึกษาชาวเวียดนามอพยพฐานะของผู้กระทำ ซึ่งจะทำให้เห็นแง่มุมที่แปลกแตกต่างออกไป นอกจากนี้ในแง่ของวิธีการศึกษาในงานก่อนหน้าจำนวนมากนั้นยังใช้วิธีใช้การสัมภาษณ์ หรือ ใช้รูปแบบของประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เป็นหลักในการทำงาน ซึ่งแม้จะเป็นวิธีที่ทำให้ได้ข้อมูลอันทรงคุณค่า แต่ข้อมูลดังกล่าวก็มีโอกาสในการคลาดเคลื่อนสูง อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในแง่ของการศึกษาการดิ้นรนเอาตัวรอดเพราะอาจทำให้ไม่เห็นแง่มุมที่ครอบคลุมรอบด้านนั่นเอง

⁸⁰ E. Thadeus Flood, "The Vietnamese refugees in Thailand Minority manipulation in counterinsurgency," *Bulletin of Concerned Asian Scholars* 9,3 (1977): 38.

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีอยู่หลายกลุ่มและอพยพเข้ามาหลายระลอกด้วยกัน และอาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่ชาวเวียดนามทั้งหมดที่นับเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย ดังจะเห็นได้ว่าชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากเช่น ญวนสามเสน ญวนสะพานขาว ญวนปากคลองตลาด ฯลฯ นั้นล้วนแล้วแต่กลืนกลายเป็นชาวไทยหมดแล้ว เนื่องด้วยอพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเป็นเวลานานนับตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จึงไม่ถือเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติแต่อย่างใด ดังนั้น นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นจึงมักทำการแบ่งชาวเวียดนามออกเป็นกลุ่มเพื่อเป็นการแยกให้ชัดเจนและง่ายต่อการศึกษา

งานของชาวตะวันตกที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย อย่างงาน **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective** ของ ปีเตอร์ เอ.พูล (Peter A. Poole) นั้นก็ได้แบ่งชาวเวียดนามอพยพออกเป็นสามกลุ่มหลัก ๆ ด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มแรกคือ “ชาวเวียดนามเก่า” ซึ่งเป็นชาวไทย มีสัญชาติไทย แต่มีบรรพบุรุษนับขึ้นไป 5-7 รุ่นเป็นชาวเวียดนามที่อพยพหนีเข้ามาไทยตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 จากภัยสงคราม และการปราบปรามทางศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่วนกลุ่มที่ 2 เรียกว่า “ชาวเวียดนามอพยพรุ่นแรก” ซึ่งพูลันได้จัดว่าชาวเวียดนามกลุ่มนี้คือ ชาวเวียดนามที่เคยอยู่อาศัยในลาวและกัมพูชา แต่เมื่อเกิดสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนามขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1940 ชาวเวียดนามเหล่านี้ก็ได้อพยพเข้ามาและได้รับความช่วยเหลือในเรื่องที่อยู่อาศัยจากรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้น และชาวเวียดนามอพยพกลุ่มที่ 3 เรียก “ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่สอง” คือกลุ่มที่เกิดในประเทศไทยจากผู้ลี้ภัยในช่วงหลังเกิดสงครามฝรั่งเศสกับเวียดนาม⁸¹ ซึ่งกลุ่มแรกนั้น พูลถือว่าเป็นกลุ่มที่สามารถกลืนกลายเข้ากับสังคมไทยในขณะนั้นได้ ส่วน 2 กลุ่มหลังนั้นเป็นกลุ่มที่ยังไม่สามารถกลืนกลายเข้ากับสังคมไทยได้ และเป็นกลุ่มที่สร้างปัญหาให้กับสังคม รวมถึงเป็นปัญหาระหว่างประเทศอีกด้วย⁸²

ภาครัฐของไทยนั้นก็ให้ความสนใจกับชาวเวียดนามอพยพโดยเฉพาะช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 1940 เป็นต้นมา ซึ่งมีการออกนโยบายที่ควบคุมชาวเวียดนามอพยพอย่างรัดกุมเข้มงวดมากขึ้นเป็นพิเศษ ดังนั้นจึงได้มีการส่งเจ้าหน้าที่เพื่อลงไปศึกษากลุ่มชาวเวียดนามอพยพโดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากเอกสาร “เรื่อง คนญวนอพยพ” ซึ่งจัดทำขึ้นโดย พ.ต.ท. หลวงโหมรอนราญ เพื่อรายงานให้กับกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี 1958 ได้มีการจัดประเภทชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยแบ่งย่อยออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ 1. ญวนอพยพที่เข้ามาสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งอพยพตามเจ้านายเข้ามาในประเทศไทยและนับถือศาสนาพุทธและได้กลายเป็นคนไทยหมดแล้ว 2. ญวนอพยพที่เข้ามาเมื่อ

⁸¹ Peter A. Poole, op. cit., p. 2.

⁸² Ibid, p. 23.

125 ปีมานี้ (นับจากปี 1951) ซึ่งเป็นคาทอลิกที่หนีการปราบปรามทางศาสนาและได้รับสัญชาติไทยหมดแล้ว 3. ญวนอพยพที่เข้ามาตั้งแต่ ปี 1938 - 1945 ซึ่งเป็นช่วงที่ไทยทำสัญญากับฝรั่งเศสเรื่องสัญชาติของคนญวนทำให้ญวนเหล่านี้ไม่ได้รับสัญชาติไทยและต้องรับใบสำคัญต่างด้าว เสียค่าธรรมเนียมตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง 4. ญวนอพยพ ที่เข้ามาเมื่อปี 1946จำนวนหนึ่งที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวเพราะรัฐบาลผ่อนผันให้เมื่อปี 1949 5. ญวนอพยพที่เข้ามาเมื่อปี 1946 อีกจำนวนหนึ่งที่ได้ทำประโยชน์แก่ราชการและประชาชนไทยได้รับการผ่อนผันให้อยู่นอกจังหวัดที่ควบคุม และอนุมัติให้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวจำนวน 191 คน และ 6. ญวนอพยพที่นอกเหนือไปจาก 5 ข้อข้างต้น ซึ่งมีจำนวนประมาณ 48,702 คน และเป็นเด็กที่เกิดในประเทศไทยราว 13,000 คน⁸³ ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของชาวเวียดนามอพยพชุดนี้นั้นกล่าวได้ว่าปรากฏให้เห็นในเอกสารทางการ หรืองานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพขึ้นอื่น ๆ เช่นเอกสารการบรรยายเรื่องปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดย พ่วง สุวรรณรัฐ ซึ่งบรรยายให้กับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 1965 และ งานเรื่องญวนยาเหล ของฤทธิ์ อิทธิประชา ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี 1975 เป็นต้น

นอกจากนี้ในงานเรื่อง เหวียดเกี้ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ของ ัญญาทิพย์ ศรีพนา นั้นได้ระบุเอาไว้ด้วยว่าคนไทยและหน่วยราชการของไทยนั้นจำแนกชาวเวียดนามอพยพออกเป็น “ญวนเก่า” และ “ญวนใหม่” ซึ่งเป็นคำเรียกที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการ โดยญวนเก่านั้นหมายถึงชาวเวียดนามที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะสิ้นสุด ส่วนญวนใหม่นั้นหมายถึงชาวเวียดนามที่เดินทางเข้ามาหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โดยเฉพาะนับจากปี 1946 ซึ่งเป็นชาวเวียดนามที่หลบหนีการปราบปรามของฝรั่งเศสในลาวเข้ามา นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ญวนอพยพ” ซึ่งก็มีความหมายถึงกลุ่มญวนใหม่ แต่เป็นคำที่ถูกกำหนดขึ้นและใช้โดยกระทรวงมหาดไทย⁸⁴ แต่กระนั้น ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องช่วงเวลาในการอพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยใช้การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นจุดแบ่งแยกกลุ่ม “ญวนเก่า” และ “ญวนใหม่” นั้น ยังคงเป็นที่ถกเถียงกัน นักวิชาการบางท่านก็เห็นว่าไม่ควรใช้การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นตัวกำหนด⁸⁵

ในความเป็นจริง การแบ่งชาวเวียดนามอพยพออกเป็นกลุ่มอย่างชัดเจนนั้นอาจเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากชาวเวียดนามนั้นมีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยอยู่เรื่อย ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาค

⁸³ สภาฯชาติไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

⁸⁴ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, เหวียดเกี้ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม, หน้า (9) - (10).

⁸⁵ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, “ชาวเวียดนามอพยพในภาคอีสานของไทย” วารสารอินโดจีนศึกษา 3,1 (2546): 60.

ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งใกล้กับชายแดนเวียดนามทำให้มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอด ซึ่งหากแบ่งโดยใช้เกณฑ์การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ออกเป็นญวนเก่า และญวนใหม่แล้วนั้น กลุ่มญวนเก่าหรือชาวเวียดนามอพยพรุ่นเก่าที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ไม่ใช่ทั้งหมดที่สามารถกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยได้หรือได้สัญชาติไทยทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากรายงานการเดินทางไปกระทำพิธีเปิดการแสดงสินค้าที่จังหวัดนครพนม ในปี 1938 และการตรวจราชการในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคอีสาน ของนายตั้ว ลพานุกรม ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครพนม ช่วงปลายทศวรรษ 1930 นั้นมีบางส่วนที่ไม่ได้กลืนกลายกับสังคมไทยและมีสถานะเป็นชาวต่างด้าว⁸⁶ และอาจด้วยเพราะการที่ไม่สามารถแบ่งได้อย่างชัดเจนนี้เอง ในช่วงที่มีการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น จึงปรากฏมีข้อความที่ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในลักษณะเหมารวมทั้งชาวญวนเก่าและญวนใหม่⁸⁷

งานชิ้นนี้ต้องการศึกษากลุ่มชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตั้งแต่ปี 1945 และสิ้นสุดการศึกษาในปี 1976 เพราะปี 1945 ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง นั้นนับเป็นหมุดหมายสำคัญของการอพยพเข้ามาประเทศไทยของชาวเวียดนามระลอกใหญ่ ชาวเวียดนามกลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ปี 1945 เป็นต้นมานั้น โดยมากแล้วมีจุดประสงค์ที่จะอยู่ประเทศไทยแต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อสงครามสงบลงก็จะกลับไปยังประเทศเวียดนาม ทำให้ชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ไม่มีความพยายามที่จะกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งกับสังคมไทย หากแต่ยังดำเนินชีวิตตามแบบของชาวเวียดนามเช่นเดิม⁸⁸ นอกจากนี้ในช่วงตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1940 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับภัยคอมมิวนิสต์ ดังนั้นชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้จึงยิ่งถูกเพ่งเล็งเพราะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเวียดนามเหนือ ดังจะเห็นได้จากความพยายามของรัฐบาลไทยช่วงปลายทศวรรษ 1940 ที่พยายามแยกชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ให้ออกห่างจากคอมมิวนิสต์⁸⁹ และในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา หลังจากที่เกิดการหยุดชะงักจากการส่งชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้กลับไปยังภูมิภาคที่ประเทศเวียดนามในปี 1964 ชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ก็เริ่มถูกรับรู้ในฐานะภัยคุกคามของชาติ เนื่องด้วยถูกมองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ามาแทรกซึมใน

⁸⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.45/9 รายงานการเดินทางไปกระทำพิธีเปิดการแสดงสินค้าที่จังหวัดนครพนม พ.ศ.2481 และการตรวจราชการในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคอีสาน

⁸⁷ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁸⁸ สภาการศึกษาไทย, เรื่องที่ 3 แฟ้มที่ 2/7 ปีที่ 2, “จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามเป็นภาษาไทย ในระหว่างเดือนมีนาคม 2502” พ.ศ.2502

⁸⁹ คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอพยพชาวญวน วันที่ 18 สิงหาคม 2496 หน้า 8

ประเทศไทย⁹⁰ จนกระทั่งในปี 1976 ชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ก็ได้กลายเป็นภัยคุกคามของชาติที่สำคัญที่สุดในช่วงเวลานั้น รวมถึงการสร้างความเกลียดชัง “ญวน” ในประเทศไทยก็ได้มาถึงภาวะสูงส่งจนมองเห็นได้จากการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในปี 1976 จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976 ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ดังนั้นเพื่อให้สามารถเข้าใจบริบทประเทศไทยในช่วงสงครามเย็นได้ดียิ่งขึ้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเลือกศึกษากลุ่มชาวเวียดนามอพยพในช่วงตั้งแต่ ค.ศ. 1945–1976 และเลือกศึกษาพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนเพราะเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด อีกทั้งเมื่อมีการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพก็ยังเป็นพื้นที่ที่มีการขับไล่บ่อยและรุนแรงมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ อีกด้วย

ส่วนคำที่ใช้เรียกนั้นในงานชิ้นนี้จะขอใช้คำว่า “เวียดนามอพยพ” หรือ “ชาวเวียดนาม” ไม่ใช่คำว่า “ญวน” หรือ “ญวนอพยพ” เนื่องด้วยในปัจจุบันนั้นได้มีนักวิชาการบางส่วนออกมาวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการเรียกชาวเวียดนามว่า “ญวน” ว่าเป็นคำที่ไม่เหมาะสมไม่ควรใช้ เพราะถือว่าเป็นคำที่เรียกชาวเวียดนามในลักษณะเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม และชาวเวียดนามในประเทศไทยเองนั้นก็ไม่พอใจในการถูกเรียกว่า “ญวน”⁹¹ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว คำว่า “ญวน” ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนไม่ได้ถือเป็นคำดูถูกแต่อย่างใด ถือเป็นคำปกติที่ใช้เรียกกลุ่มชาวเวียดนาม หรือชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม มีหน้าซ้ำชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนยังนิยมเรียกตัวเองว่า “ญวน” อีกด้วย ส่วนคำที่ใช้เรียกชาวเวียดนามในเชิงดูถูกนั้นจะเป็นคำว่า “แกว” อย่างไรก็ตาม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาข้อถกเถียงเกี่ยวกับความหมายของคำดังกล่าวนี้ รวมถึงในบริบทของบางประเทศเช่นในกัมพูชาคำว่าญวน ยังถูกนำไปใช้ในลักษณะของวาทกรรมที่นำไปสู่ความเกลียดชัง⁹² อีกด้วย งานวิจัยชิ้นนี้จึงเลือกที่จะใช้คำว่า “ชาวเวียดนามอพยพ” แทนคำว่า “ญวนอพยพ” เว้นแต่เป็นคำอ้างมาจากเอกสารที่ใช้คำว่า “ญวน” จึงจะใช้เป็นคำเดิมเพื่อป้องกันไม่ให้บริบทของข้อความนั้นเปลี่ยนแปลงไป

⁹⁰ สภาชาดไทย, แฟ้มที่ 8 ปีที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน เตือนคำร้องขอความช่วยเหลือเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2510 พร้อมประกาศของคณะเลียดไทย” พ.ศ. 2510

⁹¹ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

⁹² อภิญา ตะวันออก, ญวน-วาทกรรมความขัดแย้งคำเขมร [ออนไลน์], 8 กันยายน 2562. แหล่งที่มา https://www.matichonweekly.com/column/article_3935

1.5 วิธีการศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อพยพ

การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อพยพในอดีตนั้นมักจะให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องของการเคลื่อนย้ายของผู้คนและการหลอมรวมในสังคมใหม่ โดยเน้นไปที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนไปยังโลกตะวันตก ในปัจจุบันการศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อพยพมีลักษณะที่เป็นสหวิทยาการมากยิ่งขึ้นมีการศึกษาประเด็นที่แยกย่อยออกไปหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในเรื่อง การตัดสินใจการย้ายถิ่น สังคมในประเทศต้นกำเนิดของผู้อพยพ รูปแบบการเดินทาง สังคมประเทศผู้รับ และการพึ่งพาอาศัยกันของเครือข่ายผู้อพยพ⁹³ การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อพยพจึงไม่ใช่การศึกษาเฉพาะแต่เรื่องของการเดินทางอพยพแต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการศึกษาทั้งการกระทำของรัฐต่อผู้อพยพและการกระทำของผู้อพยพที่ตอบสนองต่อนโยบายรัฐด้วย⁹⁴ ส่วนประเภทการศึกษาผู้อพยพนั้นยังแบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะของผู้อพยพ แต่สามารถแบ่งอย่างกว้างได้สองประเภทคือผู้อพยพที่สามารถตัดสินใจอพยพเคลื่อนย้ายอย่างอิสระภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคม และผู้อพยพที่ไม่สมัครใจ แต่ต้องอพยพเนื่องจากภัยสงคราม การกดขี่ทางการเมือง ชาตินิยม เพศสภาพ ฯลฯ⁹⁵ ซึ่งแน่นอนว่ากลุ่มผู้ลี้ภัย (Refugee) อย่างชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกจัดอยู่ในประเภทหลังนี้

ประวัติศาสตร์ผู้ลี้ภัยก็ถือเป็นแขนงหนึ่งของประวัติศาสตร์ผู้อพยพ กลุ่มผู้ลี้ภัยนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มผู้อพยพประเภทแรงงานทาส เพราะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการต่อรองน้อย และเมื่อเดินทางไปยังประเทศปลายทางก็ต้องนำตัวเองเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยยอมรับเงื่อนไขที่เสียเปรียบ⁹⁶ ประวัติศาสตร์ผู้ลี้ภัยนับเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจศึกษาอย่างมากในศตวรรษที่ 21 เนื่องด้วยจำนวนผู้ลี้ภัยจากภัยสงครามที่เพิ่มมากขึ้น แนวคิดหนึ่งที่เป็นที่นิยมในการศึกษาประวัติศาสตร์ผู้ลี้ภัยคือแนวทางการศึกษาข้ามชาติ (Transnational Approach) เครือข่ายข้ามชาติ มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจสถานการณ์ของผู้ลี้ภัย, แง่มุมต่าง ๆ ของการเดินทางอพยพ, ความเป็นอยู่ และการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ลี้ภัย โดยประเด็นศึกษาเกี่ยวกับภาวะข้ามชาติในกลุ่มผู้ลี้ภัย เช่น รูปแบบของการย้ายถิ่น, การส่งเงินข้ามประเทศ ภาวะชาตินิยมทางไกล ฯลฯ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อชีวิตผู้ลี้ภัยในประเทศผู้รับ อย่างไรก็ตามการศึกษาผู้ลี้ภัยในแนวทางนี้ก็เป็นที่

⁹³ Christiane Harzig and Dirk Hoerder with Donna Gabaccia, op. cit., pp. 88 – 89.

⁹⁴ Sunil S. Amrith, **Migration and diaspora in modern Asia** (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), p. 1.

⁹⁵ Christiane Harzig and Dirk Hoerder with Donna Gabaccia, op. cit., p. 67.

⁹⁶ Ibid, p. 72.

นำไปสู่การมองผู้ลี้ภัยในแบบเหมารวม โดยละเลยเรื่องของโครงสร้างทางชนชั้น, ชาตินิยม, เพศ, อายุ, และสถานะทางสังคมที่ผู้ลี้ภัยต้องเผชิญ⁹⁷

การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้ลี้ภัยมักจะทำให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้ลี้ภัย เพราะกลุ่มผู้ลี้ภัยมักจะเป็นกลุ่มที่ถูกแปะป้ายตีตราแบบภาพเหมารวมจากสังคม ภาพที่ปรากฏในสื่อและวาทกรรมทางการเมืองได้วางกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยเอาไว้เมื่อได้ยินคำว่าผู้ลี้ภัย หลายคนมักจะจินตนาการถึงภาพค่ายผู้ลี้ภัย ความหิวโหย สงคราม ความขัดแย้ง และบาดแผลทางใจ จนไม่ทันได้นึกถึงมิติอื่น ๆ ของชีวิตผู้ลี้ภัย ซึ่งถือเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ ที่ต้องมีมิติที่หลากหลายในการดำเนินชีวิต⁹⁸ ดังนั้นจึงปรากฏงานร่วมสมัยจำนวนไม่น้อยที่ศึกษาผู้อพยพ หรือ ผู้ลี้ภัยในมุมมองมิติใหม่ ที่ไม่ได้มองเพียงว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มที่เปราะบางต้องการได้รับความช่วยเหลือแต่เพียงเท่านั้น

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบชีวิตและการเอาตัวรอดของผู้อพยพที่น่าสนใจคืองานเรื่อง “Strategic Invisibility: Resisting the Inhospitable Dwelling Place” ของ คลาเรน ลอลาร์ (Karen Lollar) งานชิ้นนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการอำพรางตัวเพื่อตอบโต้ต่อพื้นที่อยู่อาศัยที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตปกติ โดยปกติเมื่อกล่าวถึงการอำพรางปกปิดตัวตน หรือ การทำให้หายไป (Invisibility) นั้น ผู้คนมักจะคิดว่าเป็นการสยบยอมต่ออำนาจของรัฐ หรือ อำนาจทางสังคม แต่งานชิ้นนี้ได้เสนอมุมมองที่แตกต่างออกไปคือการมอง การอำพรางปกปิดตัวตน (Invisibility) ว่าเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการเอาตัวรอดของกลุ่มคนชายขอบจากภาวะที่ถูกคุกคามกดดันจากรัฐหรือสังคม ลอลาร์แสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดภัยคุกคามที่อาจปรากฏในลักษณะของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือ เป็นการปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่าง ๆ การอำพรางปกปิดตัวตน (Invisibility) เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดความขัดแย้งหรือลดความเปราะบางของเรื่องราวต่าง ๆ เพราะว่าในหลายกรณีการตอบโต้โดยใช้การกระทำหรือคำพูดเพื่อแสดงตัวตน (Visibility) นั้น นอกจากจะไม่ใช่วิธีทางออกของปัญหาแล้วอาจสร้างอันตรายให้กับตัวผู้พูดด้วย เพราะในกรอบของสังคมวัฒนธรรมแต่ละแห่งอาจให้น้ำหนักคุณค่าของคำพูดตามสถานะของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถพูดได้ในแบบเดียวกัน หรือ ได้รับความปลอดภัยเมื่อพูดออกมา ดังนั้นการเลือกที่จะเงียบไม่แสดงตัวตนถือเป็นสถานะชั่วคราวในการแสดงการขัดขึ้นต่ออำนาจที่อยู่เหนือกว่า เพื่อสร้างความปลอดภัยในช่วงเวลาแห่งความเปราะบาง การนิ่ง

⁹⁷ Cindy Horst, *Transnational Nomads: How Somalis Cope with Refugee Life in the Dadaab Camps of Kenya* (New York: Berghahn Books, 2008), pp. 208 – 210.

⁹⁸ Melanie Baak. “ONCE A REFUGEE, ALWAYS A REFUGEE? The haunting of the refugee label in resettlement,” in *Refugee Journeys: Histories of Resettlement, Representation and Resistance*. Jordana Silverstein and Rachel Stevens (ed.). Canberra: ANU Press, 2021, pp.58 – 59.

เฉยไม่ใช่สิ่งที่แสดงถึงการสยบยอมหรือเป็นผู้ถูกระทำเสมอไป แต่เป็นวิถีแห่งการดำรงอยู่ (a way of being)⁹⁹

ผู้อพยพเองก็ถือเป็นกลุ่มที่มักจะอยู่ในสถานะที่ผิดกฎหมาย หรือ ถูกคุกคามแปะป้ายจากสังคมว่าเป็นกลุ่มที่อันตรายและก่อให้เกิดปัญหามากมายในประเทศผู้รับ หรือกล่าวได้ว่าผู้อพยพนั้นมักอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติ ในงานชิ้นนี้ลอลาร์ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาหญิงผู้อพยพชาวเม็กซิกันรายหนึ่งในรัฐแอริโซนา สหรัฐอเมริกาที่ประสบปัญหาชีวิตจากทั้งข้อกฎหมาย การถูกตีตราจากผู้คนในสังคมว่าเป็นอาชญากร และเสี่ยงอยู่เสมอกับการถูกจับกุม เพื่อลดความเสี่ยงในชีวิตดังกล่าวเธอจึงเลือกที่จะปิดอำพรางตัวตนจนกว่าที่จะได้มาซึ่งสถานะอันถูกกฎหมายในประเทศผู้รับ นอกจากนี้ยังมีกรณีของกลุ่มผู้อพยพสตรีกัวเตมาลาที่อพยพไปบริเวณตอนใต้ของเม็กซิโก ที่เลือกจะปิดบังตัวตนโดยตั้งใจด้วยเหตุผลเพื่อป้องกันตนเองจากการถูกตรวจพบโดยเจ้าหน้าที่ หรือการถูกประณามจากบุคคลในชุมชนที่พวกเขาทำงานหรืออาศัยอยู่ และเพื่อป้องกันมิให้ตนตกเป็นเหยื่อของผู้อื่น¹⁰⁰

เซมฮาร์ เฮเล่ (Semhar Haile) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ Strategic Invisibility มาศึกษาการเอาตัวรอดของผู้ลี้ภัยในงานเรื่อง Voices to be heard? Reflections on refugees, strategic invisibility and the politics of voice ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าการแปะป้ายตีตราผู้ลี้ภัยนั้นนับเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ลี้ภัยเมื่อเดินทางเข้ามายังประเทศผู้รับ ทำให้เกิดการมองผู้ลี้ภัยในภาพเหมารวมจนละทิ้งความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้นผู้ลี้ภัยจึงต้องใช้กลวิธีในการนิ่งเงียบ หรือ อำพรางตัว (Strategic Invisibility) ในการต่อรองกับภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในประเทศผู้รับ ซึ่งถือเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้ลี้ภัยสามารถเรียกร้อง 'ภาวะปกติ' ในการใช้ชีวิต เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ลี้ภัยสามารถผสมกลมกลืนโดยเลือกได้ว่าจะแสดงตัวเองอย่างไรในแบบที่พวกเขาสบายใจที่สุด¹⁰¹ แต่ในขณะเดียวกัน

⁹⁹ Karen Lollar, "Strategic Invisibility: Resisting the Inhospitable Dwelling Place," *Review of Communication* 15,4 (October 2015): 305 – 307.

ในงานชิ้นนี้ลอลาร์ยังได้แบ่งการล่องหนหายตัวไปจากสังคม หรือ จากพื้นที่หนึ่ง ๆ ว่ามี 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก เป็นการหายตัวไปอันเนื่องมาจากการไม่ถูกนับโดยผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าในการควบคุมจัดการ และลักษณะที่สองเป็นการหายตัวไปโดยความตั้งใจปิดบังตัวตนเพื่อตอบสนองต่อความผิดปกติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต (Karen Lollar, op. cit., pp.301) นอกจากประเด็นเรื่องการหายตัวแล้วยังมีนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องอำนาจอันเกิดขึ้นจากการถูกมองเห็น (visibility) อีกด้วย ว่าการถูกมองเห็นนั้นเป็นเหมือนดาบสองคมเพราะการถูกมองเห็นจาก "สังคม" นั้นทำให้เกิดการควบคุม (Neve Gordon, "On Visibility and Power: An Arendtian Corrective of Foucault." *Human Studies* 25, 2 (2002): 137.)

¹⁰⁰ Karen Lollar, op. cit., pp. 309-310.

¹⁰¹ Semhar Haile. "Voices to be heard? Reflections on refugees, strategic invisibility and the politics of voice.," in *Refuge in a Moving World: Tracing refugee and migrant journeys across disciplines*. Elena Fiddian-Qasmiyeh (ed.). London: UCL Press, 2020 pp. 34 - 36.

เฮเล่ก็ยังชี้ให้เห็นด้วยว่ามีบางกรณีที่ผู้ลี้ภัยเลือกใช้วิธีในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งเสียงและเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย แทนที่จะใช้วิธีนั่งเงียบปิดบังตัวตน ดังตัวอย่างของกรณีผู้ลี้ภัยชาวซูดาน ในกรุงไคโรที่เรียกร้องการดำเนินการที่ดีขึ้นจาก UNHCR¹⁰² นอกจากนี้เฮเล่ยังกล่าวด้วยว่า ในกลุ่มผู้ลี้ภัยที่เลือกใช้ Strategic Invisibility นั้น พวกเขาไม่ได้ปิดบังอำพรางตัวตนโดยปฏิเสธรากเหง้า หรือ เรื่องราวในอดีตของตนเองทั้งหมด มีผู้ลี้ภัยจำนวนมากที่ยังคงหวงระลึกถึงความทรงจำระหว่างการใช้ชีวิต และความทรงจำในประเทศกำเนิดของตน เพียงแต่พวกเขาเลือกที่จะแสดงออกในพื้นที่หรือต่อบุคคลที่พวกเขาเห็นว่าปลอดภัย หรือบางครั้งในพื้นที่สาธารณะผู้ลี้ภัยก็อาจจะแสดงสถานะของตนออกมาเพื่อเข้าถึงทรัพยากรหรือการบริการบางอย่างก็มีเช่นกัน¹⁰³

แน่นอนว่าชาวเวียดนามอพยพที่มีอยู่จำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นต้องมีบางส่วนที่ใช้กลวิธีการปิดบังอำพรางตัวตนเพื่อการเอาตัวรอดจากภัยคุกคามที่เกิดจากรัฐหรือคนในชุมชน แม้กลวิธีในการนั่งเงียบ หรือ อำพรางตัว (Strategic Invisibility) นั้น จะเป็นเพียงวิธีหนึ่งในหลากหลายวิธีของการเอาตัวรอด แต่งานของลอว์เลอร์ และเฮเล่ ที่ชี้ให้เห็นว่าการนั่งเงียบ หรือ อำพรางตัว ไม่ใช่ลักษณะของการสยบยอม หรือ เป็นผู้ถูกกระทำ แต่เป็นรูปแบบการต่อสู้วิธีหนึ่งที่น่าจะเป็นคุณูปการสำคัญที่สามารถนำไปใช้ในการมองชีวิตแง่มุมอื่น ๆ ของชาวเวียดนามอพยพในมุมมองของการต่อรอง ต่อสู้กับสังคมและอำนาจรัฐมากกว่าที่จะมองว่าเป็นผู้ถูกกระทำแต่เพียงอย่างเดียวได้อีกด้วย ที่สำคัญงานของเฮเล่ยังเน้นถึงความหลากหลายของกลุ่มผู้ลี้ภัย และให้ระบุงการตีตราหรือปะป้ายกลุ่มผู้ลี้ภัย ไม่ว่าจะจากสังคมหรือจากองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยต่าง ๆ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการมองภาพผู้ลี้ภัยอย่างเหมารวมจนกระทั่งละทิ้งความแตกต่างหลากหลาย ทำให้ต้องตระหนักอยู่เสมอในการศึกษาชีวิตของผู้ลี้ภัยหรือผู้อพยพในฐานะมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางความคิด การปฏิบัติ และดำเนินชีวิต

อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย โดยมากมักจะเป็นการศึกษาในภาพกว้าง หรือ ศึกษาเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม ซึ่งอาจทำให้ละเลยรายละเอียดปลีกย่อยบางประการไป อีกทั้งยังทำให้ไม่เห็นมิติที่หลากหลายมากเท่าที่ควร วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเลือกที่จะศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพผ่านตัวอย่างชีวิตของชาวเวียดนามอพยพเป็นรายบุคคลซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างออกไปตามแต่ละบุคคล การศึกษาเช่นนี้แม้ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาพแทนของชาวเวียดนามอพยพทั้งหมด แต่ก็ทำให้เห็นรายละเอียดปลีกย่อยที่

¹⁰² Ibid, pp. 33.

¹⁰³ Ibid, pp. 38.

แตกต่างจากการศึกษาในภาพกว้าง และทำให้เห็นชีวิต ความเคลื่อนไหว ของชาวเวียดนามอพยพที่มีความแตกต่างหลากหลายในฐานะมนุษย์อย่างแท้จริง

1.6 หลักฐานที่ใช้ในการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาโดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลักในการศึกษา และมีการใช้หลักฐานประเภทประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ร่วมกับบทสัมภาษณ์ชาวเวียดนามอพยพที่ปรากฏในงานศึกษาชิ้นอื่น ๆ ด้วย โดยหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรประเภทอื่น ๆ นั้นได้มาจากหลายแหล่งด้วยกันอันประกอบไปด้วย

1.6.1 เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติแฟ้มกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งจะประกอบไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และบทบาทของเวียดนามเหนือที่มีต่อกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ

1.6.2 เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติแฟ้มกระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะประกอบไปด้วยเรื่องการจัดการควบคุมดูแลชาวเวียดนามอพยพ การจับกุมชาวเวียดนามอพยพ และยังมีจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ ที่ได้รับผลกระทบจากการจับกุมของภาครัฐอีกด้วย

1.6.3 เอกสารหอจดหมายเหตุสภาอากาศไทย ซึ่งจะประกอบไปด้วยเอกสารประเภทการดูแลชาวเวียดนามอพยพ การจัดส่งชาวเวียดนามอพยพกลับปิตุภูมิ และการตรวจตราดูแลเรื่องการถูกคุกคามของชาวเวียดนามอพยพ รวมไปถึงจดหมายร้องเรียนขอความช่วยเหลือจำนวนมากของชาวเวียดนามอพยพที่ส่งมาที่สภาอากาศไทยหลายระลอก

1.6.4 หนังสือพิมพ์ประจำวัน และนิตยสาร

1.6.5 เอกสารของสำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา (CIA) ซึ่งเป็นเอกสารที่ติดตามความเคลื่อนไหวของนักปฏิวัติเวียดนามและชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อพยพในยุโรปนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายมากกว่าการศึกษาผู้อพยพในเอเชียเนื่องจากความพร้อมในด้านหลักฐานและข้อมูล ด้วยเพราะประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปให้ความสนใจกลุ่มผู้อพยพจึงมีการพัฒนาการจัดระบบเอกสารหลักฐานจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้อพยพอย่างเป็นระบบระเบียบชัดเจน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้อพยพนั้นก็มีการจัดเก็บเอกสารที่เป็นกิจลักษณะและสามารถเข้าถึงได้ง่าย¹⁰⁴ ในขณะที่ระบบการจัดการของจดหมายเหตุในเอเชียอาจไม่ได้เป็นระบบระเบียบเช่นนั้น เรื่องราวของผู้อพยพจึงอาจซ่อนอยู่ในเอกสารต่าง ๆ

¹⁰⁴ Klaus A. Lankheit. "Archival Collections and the Study of Migration.," in *Migration, Memory, and Diversity*. Cornelia Wilhelm (ed.). New York: Berghahn Books, 2017 pp. 187,191.

ของรัฐ และสำหรับการศึกษาของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ที่เน้นไปที่การศึกษาในระดับปัจเจกบุคคล ดังนั้น หลักฐานประเภทจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ของผู้อพยพจึงนับว่ามีความสำคัญมากในการนำมาใช้ศึกษา เพราะชาวเวียดนามอพยพที่งานชิ้นนี้เลือกมาศึกษานั้นเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปมิใช่ชนชั้นนำ หรือ ชนชั้นสูง เรื่องราวของพวกเขาจึงมักปรากฏอยู่ในหลักฐานประเภทบันทึกลงทะเบียน ตรวจคนเข้าเมือง, เอกสารระบุตัวตนต่าง ๆ, บันทึกของเจ้าหน้าที่รัฐที่กล่าวถึงผู้อพยพ ฯลฯ อย่างไรก็ตามมีหลักฐานสองประเภทที่มีความน่าสนใจและเป็นส่วนสำคัญในการศึกษา จึงขอนามากล่าวไว้ในที่นี้ นั่นคือ จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ และบันทึกการสืบสวนสอบสวน

บันทึกการสืบสวนสอบสวน

ด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพมักจะถูกคุกคามจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐบ่อยครั้งทำให้มีความจำนนมากที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งคดีเอกสารเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนในคดีความต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพมักจะถูกเก็บอยู่ในแฟ้มของกระทรวงมหาดไทย ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ แต่จะมีชาวเวียดนามอพยพเพียงบางรายเท่านั้นที่คดีความได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ และมีเอกสารสืบสวนสอบสวนคดีย่อยค่อนข้างละเอียด เพราะมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลากหลายหน่วยงาน เอกสารบางชิ้นนอกจากจะให้ข้อมูลคดีแล้วยังมีบันทึกการสอบปากคำพยานในคดีที่เป็นญาติพี่น้อง ภรรยา หรือบุตรของชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับรูปคดี

ธรรมชาติของบันทึกการสอบปากคำพยานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากผู้ที่มีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับผู้ต้องหา นั้นมักจะเอ่ยถึงเฉพาะข้อมูลที่ผู้ให้ปากคำเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา เนื่องจากความประสงค์ที่ต้องการให้ผู้ต้องหาพ้นความผิด หรือ ได้รับการปล่อยตัว รวมถึงให้การในลักษณะที่จะไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลในครอบครัวคนอื่น ๆ เพราะชาวเวียดนามอพยพมีความเสี่ยงในการถูกจับมากอยู่แล้วเป็นทุนเดิมด้วยสถานะที่เป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย นอกจากนี้บันทึกการสืบสวนสอบสวนนั้นยังไม่ใช่การบันทึกด้วยตนเองของผู้ที่ให้ปากคำ แต่เป็นการบันทึกโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้สืบสวนสอบสวน ในบางครั้งการจดบันทึกจึงอาจมีอคติแอบแฝง หรือ มีความเข้าใจผิดที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การใช้หลักฐานประเภทบันทึกการสืบสวนสอบสวนนี้จึงต้องควรตระหนักถึงระดับความน่าเชื่อถือในประเด็นเหล่านี้อยู่เสมอ อย่างไรก็ตามบันทึกการสืบสวนสอบสวนถือเป็นหลักฐานชั้นต้นที่แสดงถึงการติดต่อระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับเจ้าหน้าที่รัฐโดยตรง ดังนั้นหากมองในอีกแง่มุมหนึ่งเราจะสามารถเห็นความพยายามในการเอาตัวรอด หรือ การต่อรองที่แฝงอยู่ในคำให้การเหล่านี้ และเห็นความพยายามในการจัดการกับความเสี่ยงในชีวิตที่ชาวเวียดนามอพยพต้องเผชิญ นอกจากนี้คำให้การ

เหล่านี้บางครั้งยังให้ข้อมูลการใช้ชีวิตในบางแง่มุมของชาวเวียดนามอพยพอย่างค่อนข้างละเอียดอีกด้วย

จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ

การนำจดหมายร้องเรียนมาเป็นหลักฐานการศึกษาประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามอพยพนั้นมิปรากฏอยู่บ้างในงานศึกษาก่อนหน้า ก็คืองานเรื่องงานเรื่อง “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500” ของธนนันท์ บุนนวรรณา โดยในงานนี้ธนนันท์ได้แสดงให้เห็นว่าจดหมายร้องเรียนถือเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รู้สึกถึงความไม่ไว้วางใจกลุ่มชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย เพราะข้อความในจดหมายนั้นเป็นการแสดงความเห็นที่สนับสนุนกลุ่มเวียดมินห์ และหลังจากที่มีจดหมายร้องเรียนดังกล่าวไปยังรัฐบาลแล้วนั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีความเข้มงวดและจับตาชาวเวียดนามอพยพมากยิ่งขึ้น¹⁰⁵ หลังจากนั้นรัฐบาลได้ออกนโยบายหลายอย่างทั้งการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปจังหวัดทางภาคใต้ และมีชาวเวียดนามอพยพหลายรายถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้จดหมายร้องเรียนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นเพิ่มจำนวนขึ้น

ในงานชิ้นดังกล่าวนำจดหมายร้องเรียนมาแสดงให้เห็นในฐานะปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลแต่งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้จดหมายร้องเรียนมาใช้ศึกษาในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการใช้เพื่อเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพ จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพนั้นสามารถพบได้หลายแห่งทั้งในแฟ้มของกระทรวงการต่างประเทศ, กระทรวงมหาดไทยในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ไปจนถึงตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือวารสารต่าง ๆ แต่แหล่งที่เก็บรวบรวมจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพไว้มากที่สุดคือหอจดหมายเหตุสุภาภาชาชาติไทยเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทโดยตรงในการดูแลชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย อีกทั้งสุภาภาชาชาติยังเป็นหน่วยงานเดียวในเวลานั้นที่ประสานงานติดต่อกับทางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและเวียดนามเหื่อนั่นเอง

จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพนั้นสามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ จดหมายร้องเรียนแบบส่วนตัว และจดหมายร้องเรียนที่เขียนเป็นกลุ่ม โดยจดหมายร้องเรียนในลักษณะส่วนตัวนั้นจะเป็นจดหมายร้องเรียนที่เขียนขึ้นเพื่อร้องเรียนให้กับตนเองหรือคนใกล้ชิดในครอบครัวที่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้คนในชุมชน ส่วนจดหมายร้องเรียนในลักษณะที่เขียนเป็นกลุ่มนั้นมักจะเป็นการร้องเรียนในเรื่องที่เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อชาวเวียดนาม

¹⁰⁵ ธนนันท์ บุนนวรรณา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 77 - 78.

อพยพในชุมชน หรือ ต่อชาวเวียดนามอพยพทั้งประเทศไทย เช่น กรณีผู้นำชุมชนถูกจับกุม หรือ กรณีการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐบาล จดหมายร้องเรียนประเภทนี้จะมีลักษณะของการเขียนจดหมายและลงนามร่วมกันหลายคนเพื่อยืนยันว่าข้อความในจดหมายร้องเรียนนั้นเป็นมติชุมชน หรือเป็นความกังวลที่มีร่วมกันของผู้คนในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ

จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพยังมีความหลากหลายในแง่ของภาษาที่ใช้ในการเขียน คือ มีทั้งภาษาเวียดนาม ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ไปจนถึงภาษาฝรั่งเศส ขึ้นอยู่กับว่าเป็นการร้องเรียนไปยังหน่วยงานใด โดยจดหมายร้องเรียนที่มีความหลากหลายทางภาษาเช่นนี้นั้นจะปรากฏพบเพียงจดหมายร้องเรียนที่เก็บไว้ในหอจดหมายเหตุสภากาชาดไทย ซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนี้คงด้วยเพราะจดหมายร้องเรียนบางฉบับนั้นเป็นการร้องเรียนส่งเสียงไปยังสภากาชาดเวียดนามเหนือ และสภากาชาดสากลซึ่งขณะนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยด้วยนั่นเอง ความหลากหลายทางภาษาในจดหมายร้องเรียนนั้นในแง่หนึ่งนับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่ามีชาวเวียดนามอพยพอยู่หลายระดับ รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อกับกลุ่มคนอื่น ๆ นอกชุมชนชาวเวียดนามอพยพอีกด้วย

การใช้จดหมายเป็นหลักฐานในการศึกษาทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ทำกันอย่างค่อนข้างแพร่หลาย เพราะจดหมายนั้นนอกจากจะแสดงถึงการสื่อสารระหว่างกันของบุคคล เนื้อหาในจดหมายยังสะท้อนให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียน ไปจนถึงวิธีในการลำดับความสำคัญในการเขียนซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัย แต่จดหมายร้องเรียนนั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างออกไปจากจดหมายตามปกติ ด้วยเพราะจดหมายร้องเรียนนั้นเป็นการเขียนขึ้นเพราะมีจุดประสงค์ในการร้องเรียนถึงความไม่เป็นธรรม หรือ แสดงความข้องใจต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจกระทบต่อการใช้ชีวิต ดังนั้นเนื้อหาที่ปรากฏในจดหมายร้องเรียนอาจไม่ได้สะท้อนชีวิตด้านอื่น ๆ แต่กล่าวถึงเฉพาะประเด็นที่เป็นปัญหาในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น นอกจากนี้จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพหลายฉบับยังอาจไม่ได้สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียน หรือ สะท้อนตัวผู้เขียนได้ทั้งหมด เพราะมีจดหมายร้องเรียนจำนวนไม่น้อยที่ชาวเวียดนามอพยพไม่ได้เป็นผู้เขียนเองแต่เป็นการจ้างวานให้คนไทยในพื้นที่เขียนให้ เนื่องมาจากข้อจำกัดในการรู้หนังสือภาษาไทยของชาวเวียดนามอพยพ แต่อย่างไรก็ตามจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพก็เป็นฐานที่แสดงให้เห็นถึงการส่งเสียงเรียกร้องไปยังผู้มีอำนาจ และการรู้จักใช้ช่องทางต่าง ๆ ในการเอาตัวรอด นอกจากนี้ยังเป็นหลักฐานที่สะท้อนถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกันเอง และปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในพื้นที่อีกด้วย

1.7 คำโครงการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ต้องการที่จะศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ค.ศ. 1945 – 1976 โดยเนื้อหาซึ่งไม่รวมบทนำและบทสรุปจะแบ่งออกเป็นสี่บทด้วยกัน โดยในบทที่ 2 จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางของชาวเวียดนาม ส่วนบทที่ 3 บทที่ 4 และบทที่ 5 นั้นจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต การต่อสู้ดิ้นรนของชาวเวียดนามในฐานะผู้อพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดเนื้อหาแต่ละบทคร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

บทที่ 2 จะศึกษาการเดินทางของชาวเวียดนามที่เข้ามายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งจะได้ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น แต่ยังคงกล่าวถึงชาวเวียดนามรุ่นก่อนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยด้วยว่ามีความเกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใดในเรื่องของการเดินทางและการตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพ บทนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้ชาวเวียดนามนั้นตัดสินใจเดินทางอพยพจากเวียดนามมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย และในระหว่างการเดินทางอพยพนั้นชาวเวียดนามต้องเผชิญหน้ากับสิ่งใดบ้าง และสิ่งเหล่านั้นส่งผลอย่างไรต่อการเดินทาง และการกำหนดจุดหมายปลายทาง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นด้วยว่าจุดหมายปลายทางการอพยพของชาวเวียดนามนั้นถูกกำหนดขึ้นด้วยปัจจัยใดบ้าง และหลังจากที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นมีปัจจัยบ้างที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะส่งผลต่อชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่ต้องอยู่อาศัยในประเทศไทยต่อไป

บทที่ 3 จะเป็นบทที่กล่าวด้วยเรื่องชาวเวียดนามซึ่งได้เข้ามาอยู่ในฐานะผู้อพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนช่วงทศวรรษ 1940–1960 ซึ่งชาวเวียดนามอพยพต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลไทยแต่ละสมัย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือในช่วงแรก, การกำหนดเขตพื้นที่อยู่อาศัย, การอพยพโยกย้ายไปยังพื้นที่อื่น, การจำกัดอาชีพที่สามารถทำได้ และการดำเนินการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ไปจนถึงการถูกคุกคามจากทั้งรัฐและประชาชนท้องถิ่น ในบทนี้จะศึกษาว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นก้าวข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ และแรงกดดันจากรัฐและสังคมได้อย่างไร ชาวเวียดนามอพยพใช้วิธีใดบ้างในการดิ้นรนเอาตัวรอด รวมถึงวิธีที่ใช้ในการเจรจาต่อรองกับรัฐ ซึ่งการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในบทนี้จะทำให้เห็นภาพรวมของชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ในประเทศไทย หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาชาวเวียดนามอพยพที่เดินทางตามทาง “กระแสหลัก” ของชุมชนชาวเวียดนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่ต้องมีความภักดีต่อเวียดนามเหนือและสนับสนุนการดำเนินงานของขบวนการเวียดมินห์

เพื่อการศึกษาชีวิตการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ในบทที่ 4 จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพที่ไม่ได้เดินทางตามทาง “กระแสหลัก” ของชุมชนชาวเวียดนามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน คือเป็นชาวเวียดนามอพยพที่เลือกสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามได้ ในบทนี้จะศึกษาว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้เลือกที่จะเดินทางไปกับคนเวียดนามส่วนใหญ่ และการเลือกเดินในเส้นทางนี้อาจต้องแลกมาด้วยสิ่งใดบ้าง เนื้อหาในบทนี้จะทำให้เห็นความแตกต่างในการรับมือกับสถานการณ์ หรือ วิกฤติในชีวิตที่แตกต่างออกไปจากชาวเวียดนามที่ปรากฏในบทที่ 3 ซึ่งแสดงถึงมิติที่แตกต่างหลากหลายในด้านความคิดและการกระทำของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

ในส่วนของบทที่ 5 จะว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นทศวรรษที่ชาวเวียดนามอพยพถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามของชาติอย่างเต็มรูปแบบ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่ปรากฏขึ้นอยู่ในทุกจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในบทนี้จะศึกษากระบวนการการเกิดขึ้นของการประท้วงขับไล่ดังกล่าวว่ามีที่มาอย่างไร มีการสนับสนุนโดยใครบ้าง และมีรูปแบบการประท้วงขับไล่ที่เป็นไปในลักษณะอย่างไร และภายใต้ความกดดัน ภายใต้ภาวะที่เสี่ยงต่อชีวิตเช่นนี้ ชาวเวียดนามอพยพมีการกระเสือกกระสน ดิ้นรน ใช้ช่องทางในการเจรจาต่อรอง เพื่อเอาตัวรอดอย่างไรบ้าง เพื่อให้พ้นจากการคุกคามประท้วงขับไล่ การทำร้ายร่างกาย และมีการตอบสนองอย่างไรต่อความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ โดยการดิ้นรนเอาตัวรอดดังกล่าวนั้นจะศึกษาทั้งในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับประชาชนพื้นเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับภาครัฐ

สุดท้ายในบทสรุปผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพ โดยให้ชาวเวียดนามอพยพเป็นตัวแสดงหลักในการศึกษานั้น ทำให้มุมมองการศึกษาที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยช่วงทศวรรษ 1940–1970 นั้นเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยเพียงใด และการศึกษาแบบนี้สามารถทำให้เข้าใจบริบทในภาพกว้างของประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงทศวรรษ 1940–1970 ได้ละเอียด สมบูรณ์ รอบด้านมากขึ้นอย่างไรบ้าง

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเข้าใจสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ชาวเวียดนามเดินทางเข้ามายังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ตั้งแต่ ค.ศ.1945 – 1976
2. เพื่อเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามในฐานะผู้อพยพบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ ค.ศ.1945 – 1976 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านการดิ้นรนเอาตัวรอดภายใต้สถานการณ์ความกดดันและความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบาย ทัศนคติ และการกระทำของภาครัฐ และผู้คนในชุมชน

1.9 สมมติฐานการวิจัย

1. สาเหตุและปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวเวียดนามเดินทางเข้ามายังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ตั้งแต่ ค.ศ.1945 – 1976 คือ สงครามและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในประเทศเวียดนาม
2. ชาวเวียดนามอพยพมีชีวิตอยู่ท่ามกลางภาวะกดดันจากนโยบาย ทัศนคติ และการกระทำของภาครัฐ และผู้คนในชุมชน พวกเขาใช้ทั้งช่องทางตามกฎหมาย และการหลบเลี่ยงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ของราชการไทย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ รวมถึงมีการติดต่อและรวมกลุ่มกันระหว่างชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ ทำให้เมื่อถูกคุกคามจากภาครัฐจึงสามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อประท้วง หรือกดดันภาครัฐด้วยรูปแบบต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ถูกละเมิดได้ และเมื่อเกิดความรุนแรงอย่างการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพของผู้คนในชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ชาวเวียดนามอพยพก็อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามด้วยกัน และความสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นที่คุ้นเคยในการหลบหลีกและเอาตัวรอดจากสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าวนั้นได้

บทที่ 2 การเดินทางของชาวเวียดนามเข้ามาสู่พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ของประเทศไทย

บทนำ

ชาวเวียดนามนั้นเป็นกลุ่มชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ประเทศไทยเป็นเวลานานนับแต่สมัยโบราณ โดยกลุ่มชาวเวียดนามที่เข้ามาในประเทศไทยก่อนจะสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองนั้นเรียกโดยรวมว่ากลุ่ม “ญวนเก่า”¹ ชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้เป็นคนละกลุ่มกับ “ญวนอพยพ” หรือ ชาวเวียดนามอพยพ ที่อพยพเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มชาวเวียดนามที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ต้องการที่จะศึกษา แต่กระนั้นการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพไม่อาจที่จะศึกษาโดยละเลยกลุ่มชาวเวียดนามกลุ่มอื่น ๆ ได้ จำเป็นที่จะต้องศึกษาร่วมกันเพราะต่างก็มีความเกี่ยวพันและมีอิทธิพลบางอย่างซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงที่มาของชาวเวียดนามอพยพ ในบทนี้จึงต้องการศึกษาเรื่องการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนชาวเวียดนาม ในประเด็นเกี่ยวกับเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางอพยพ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการอพยพ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้นมักจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เกิดการอพยพของชาวเวียดนามอพยพเอาไว้ เช่นงานวิทยานิพนธ์เรื่องการขยายบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวเวียดนามอพยพ” ในเขตเทศบาลนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553 ของศรัญญา สุขี หรือ งานเรื่องเหวียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม ของ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา แต่งานเหล่านี้มักจะให้รายละเอียดเฉพาะเหตุการณ์ช่วงสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 ในปี 1946 ที่ฝรั่งเศสโจมตีทำแซกทำให้ชาวเวียดนามจำนวนมากที่อยู่ในลาวอพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทย ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางอพยพ หรือ สาเหตุแรกเริ่มที่ทำให้ต้องอพยพเดินทางออกจากประเทศเวียดนาม งานที่ศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางในการเดินทางของชาวเวียดนามนั้นมักจะปรากฏในรูปแบบงานที่ศึกษาเส้นทางเดินทางของนักปฏิวัติเวียดนาม อย่างงานเรื่อง Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885–1954 ที่เสนอว่าการเดินทางของนักปฏิวัติเวียดนามนั้น ได้ใช้เส้นทางการเดินทางเดิมที่ใช้ในการติดต่อระหว่างเวียดนามและสยามมาตั้งแต่สมัย

¹ Peter A. Poole, *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective* (Ithaca: Cornell University Press, 1970) pp. 23-25.

รัฐจาริต² หรือ งานเรื่อง Tracing Hồ Chí Minh's Sojourn in Siam ที่เน้นการศึกษาในเรื่องการเดินทางและการดำเนินงานของโฮจิมินห์และนักปฏิวัติเวียดนามอื่น ๆ ในประเทศไทย³ ซึ่งนักปฏิวัติเวียดนามนั้นถือเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อชาวเวียดนามในประเทศไทย อีกทั้งชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากยังมีส่วนในการเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิวัติ⁴ งานจำนวนมากที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยจึงมักศึกษาการดำเนินงานของนักปฏิวัติเวียดนามในประเทศไทยควบคู่ไปด้วย เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจละเลยได้

นอกจากนี้ยังมีงานจำนวนไม่น้อยที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวเวียดนาม โดยการกล่าวถึงตั้งแต่การอพยพเข้ามาของชาวเวียดนามเก่าในสมัยอยุธยา หรือ ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่นงานเรื่องเวียดนามในเมืองไทยของมุสตี จันทวิมล ที่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ชาวเวียดนามเก่าต้องอพยพเข้ามาในไทยเพราะการเมือง ความวุ่นวาย และความยากลำบากในการดำเนินชีวิตในเวียดนาม แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดในเรื่องของเส้นทางที่ใช้ในการเดินทาง⁵ ส่วนงานที่ศึกษาชุมชนชาวเวียดนามบ้านนาจอก ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ผสมผสานระหว่างชาวเวียดนามเก่าและเวียดนามอพยพอย่างงานเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอมือง จังหวัดนครพนม ของ จตุพร ดอนโสมนั้น ก็ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุการอพยพของชาวเวียดนามเก่าบ้านนาจอกว่าเกิดจากการถูกกดขี่ของฝรั่งเศส และความลำบากยากแค้นในประเทศเวียดนาม⁶ ส่วนสาเหตุการอพยพของชาวเวียดนามใหม่บ้านนาจอกนั้นเกิดจากสงครามที่ท่าแขกในปี 1946⁷ นอกจากนี้ในบทสัมภาษณ์ของชาวเวียดนามอพยพที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังระบุถึงฐานเดิมของชาวเวียดนามอพยพอีกด้วย แต่ก็ยังคงไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางและเส้นทางที่ใช้ในการเดินทาง อย่างไรก็ตามงานของจตุพรรวมถึงเรื่องเหวียตเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม ของ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา นั้นก็ทำให้เห็นถึงภาพ

² Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954* (Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999), pp. 67-68.

³ Thanyathip Sripana, "Tracing Hồ Chí Minh's Sojourn in Siam," *Southeast Asian Studies* 2,3 (December 2013): 541.

⁴ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, *เหวียต เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม* (กรุงเทพฯ: ศรีบุรณัฒคอมพิวเตอร์, 2548), หน้า 31.

⁵ มุสตี จันทวิมล, *เวียดนามในเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 10 - 12.

⁶ จตุพร ดอนโสม, "การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอมือง จังหวัดนครพนม," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551) หน้า 60.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63 - 65.

ของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวเวียดนามอพยพและชาวเวียดนามเก่า ทำให้เห็นว่าการศึกษาชาวเวียดนามในประเทศไทยนั้นไม่อาจศึกษาแยกกันได้ระหว่างชาวเวียดนามเก่ากับชาวเวียดนามอพยพ แต่ต้องศึกษาควบคู่กันไปเพราะแม้จะเป็นคนละกลุ่มกันแต่ก็มีความเกี่ยวพันกันนั่นเอง

การทำงานศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยส่วนมากมักให้ข้อมูลเฉพาะถิ่นกำเนิดและสาเหตุการอพยพเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้ข้อมูลเรื่องเส้นทางที่ชาวเวียดนามอพยพใช้ในการเดินทางตั้งแต่ครั้งแรกที่เดินทางออกจากประเทศเวียดนาม ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะงานส่วนมากใช้หลักฐานจากการให้สัมภาษณ์ของชาวเวียดนามอพยพที่ไม่สามารถระบุได้ว่าตนเองและครอบครัวใช้เส้นทางใดในการอพยพจากประเทศเวียดนาม เพราะเป็นอดีตที่ผ่านมายาวนาน หรือไม่ทราบตั้งแต่ต้นว่าช่วงที่อพยพนั้นตนและครอบครัวใช้เส้นทางใด เป็นเพียงการอพยพตามกันมา จึงทำให้เรื่องราวของเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางของชาวเวียดนามอพยพตั้งแต่ช่วงแรกๆที่ออกจากประเทศเวียดนามนั้นขาดหายไป และตัดเหลือเพียงเรื่องราวของชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศลาวจนเกิดสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 จึงอพยพลี้ภัยเข้ามาในประเทศไทย แต่เมื่อศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามในประเทศลาวอย่างงานเรื่อง Causes and main Vietnamese exoduses to Laos ของ หวู ถิ เวิน อัญ (Vu Thi Van Anh) นั้นจะพบว่าข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของชาวเวียดนามในประเทศลาวนั้นได้ให้ข้อมูลอย่างค่อนข้างละเอียดว่าตนเองอพยพด้วยสาเหตุหลายข้อเช่นเพราะการเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องเอกราช การอพยพมาประกอบอาชีพ ไปจนถึงการอพยพเพราะหนีความอดอยาก รวมทั้งระบุเรื่องเส้นทางในการเดินทางอพยพเข้ามาในประเทศลาวว่าใช้เส้นทางหลวงที่สร้างขึ้นโดยฝรั่งเศสที่เชื่อมลาวกับเวียดนามเข้าด้วยกัน⁸ ซึ่งงานชิ้นนี้นับว่ามีคุณูปการอย่างยิ่งในการเชื่อมภาพของเส้นทางในการเดินทางอพยพของชาวเวียดนามอพยพที่ขาดหายไปนั้นได้

ดังนั้นเพื่อให้การศึกษากการเดินทางและการตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนมีความสมบูรณ์มากขึ้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ประเทศในอินโดจีนโดยเฉพาะลาวและเวียดนามด้วย ในบทนี้จึงต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางของชาวเวียดนามอพยพ และแสดงให้เห็นเครือข่ายระหว่างชาวเวียดนามด้วยกัน เพราะชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ไม่เพียงพึ่งพาเฉพาะเครือข่ายชาวเวียดนามอพยพด้วยกันเอง แต่ยังมีความเกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามที่เดินทางเข้ามาก่อนหน้านี้ทั้งในแง่ของการเลือกใช้เส้นทาง วิธีการเดินทาง

⁸ Vu Thi Van Anh. "Causes and main Vietnamese exoduses to Laos,," in **Migration and change in the way of life: An anthropological introduction to the Vietnamese community in Laos**. Nguyen Duy Thieu (ed.). Ha Noi: The Gioi Publishers, 2008, p. 60.

และในเรื่องของการเลือกตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย หรืออาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์ของผู้ที่เดินทางมาก่อนและผู้ที่อยู่อาศัยมาก่อนนั้นมีผลต่อการเลือกตัดสินใจของผู้ที่เดินทางและมาอยู่อาศัยในภายหลัง ซึ่งความเกี่ยวข้องระหว่างกันนี้ยังจะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพที่จะดำเนินต่อไปในประเทศไทยด้วย

2.1 การเดินทางของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยช่วงสมัยอาณาจักร

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นของประเทศไทยนั้น ด้วยตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ใกล้ประเทศเวียดนามจึงทำให้มีชาวเวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่สมัยโบราณ หลักฐานของทางเวียดนาม และ ลาว นั้นนับเป็นสิ่งที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่ามีชาวเวียดนามเดินทางเข้ามาบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนับตั้งแต่ช่วงอยุธยาตอนปลาย โดยหลักฐานชิ้นสำคัญนั้นคือ “เอกสารกวีเหิบ”⁹ เอกสารชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกันระหว่างราชสำนักเวียดนามกับลาวโดยเนื้อหาเป็นการรวมคำรัส คำสั่ง ราชโองการ รายงานต่าง ๆ จากเขต แขวงต่าง ๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1619 – 1880 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 260 ปี เอกสารกวีเหิบนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลาวและเวียดนามแล้วยังแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาของชาวเวียดนามในพื้นที่เมืองนครพนม (ในเอกสารเรียกว่าเมืองหลักฮวน)¹⁰ อีกด้วย โดยในเอกสารระบุว่าเมืองนครพนมนั้นขึ้นกับเวียดนาม มีการส่งบรรณาการไปถวายจักรพรรดิเวียดนามอยู่เป็นประจำทุกปี อีกทั้งในเมืองนครพนมนั้นยังมีชาวเวียดนามที่อยู่อาศัยและทำหน้าที่เป็นล่ามในการแปลภาษาเพื่อการติดต่อ

⁹ “กวีเหิบ” เป็นชื่อด่านสำคัญที่ใช้เดินทางติดต่อกันระหว่างลาวกับเวียดนามมาแต่โบราณ (ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หลีของเวียดนาม) และนับเป็นเส้นทางสำคัญเส้นทางหนึ่งสำหรับเป็นทางออกสู่ทะเลของอาณาจักรล้านช้าง ด่านกวีเหิบ นั้นตั้งอยู่ที่บริเวณอำเภอเชียงเค จังหวัดเหงะติญ (ปัจจุบันคือ หาดิญ) ของเวียดนาม อยู่ตรงข้ามกับเมืองคำเกิด แขวงคำม่วนของลาว เอกสารกวีเหิบนั้นนับเป็นเอกสารสภาพสมบูรณ์ซึ่งนักประวัติศาสตร์ชาวเวียดนาม นามเจิ่น วัน กวี เป็นผู้ค้นพบอยู่ในหอบรรพบุรุษของตระกูลครอบครัวเจิ่น พุก ฮว่น ซึ่งเป็นอดีตนายทหารคนสำคัญของด่านกวีเหิบในช่วงศตวรรษที่ 18 (เจิ่น อ้วน ภอ. ความสำพันปะฮัดฮาด ลาว - ทอญด จากเอะฮะฮานท์เหิบ (สะทะฮัดท์ XVII - XIX) (นะลอนทลวอญงจัน: ดาอฮิไ, 2000) หน้า 40 – 41.) นอกจากนี้ในบันทึกการเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนาม Mr.Riviere ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะสำรวจของออกุสต์ ปาวี ที่ได้เดินทางมายังบริเวณเมืองละคร (บริเวณจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน) ในช่วงกลางปี 1890 ก็ได้มีการเดินทางสำรวจเส้นทางจากเมืองละครไปยังกวีเหิบและไปยังเมืองวิญอีกด้วย พร้อมทั้งระบุว่าเส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่นิยมในทางการค้า อีกทั้งยังได้รับคำบอกเล่าจากเหล่ามิชชันนารีและนักเดินทางด้วยว่าเป็นเส้นทางที่ดีที่สุดในการเดินทางจากแม่น้ำโขงออกไปยังชายฝั่งทะเล (Auguste Pavie, Pavie Mission exploration work: Laos, Cambodia, Siam, Yunnan, and Vietnam. Translation by Walter E.J. Tips (Bangkok: White Lotus Press, 1999), pp. 447 - 448.)

¹⁰ ในเอกสารกวีเหิบฉบับแปลภาษาลาวและฉบับถอดความเป็นตัวอักษรกวีวหือ นั้นระบุว่าเมืองหลักฮวนคือเมืองนครพนม แต่ทั้งนี้ในบางเอกสารก็ระบุว่าเมืองหลักฮวนนั้นปัจจุบันคือพื้นที่ของเมืองสะหวันนะเขต (Li Tana, Nguyễn Cochinchina: Southern Vietnam in the Seventeenth and Eighteenth Centuries (New York: Cornell University, 1998), pp. 120.)

ระหว่างเจ้าเมืองนครพนม และ ราชสำนักเวียดนามอีกด้วย นอกจากนี้เอกสารบางฉบับเช่น ในฉบับที่ 14 ยังได้ระบุถึงว่ามีชาวเวียดนามที่หลบหนี เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองนครพนมจำนวนมากด้วยเช่นกัน¹¹ อย่างไรก็ตามแม้จะมีหลักฐานที่กล่าวถึงการเข้ามาของชาวเวียดนามนับแต่สมัยโบราณ แต่ในแง่ของจำนวนนั้นไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน นั้นมีจำนวนเท่าใด หรือ มากน้อยเพียงใด¹²

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งได้ลี้ภัยทางการเมืองและลี้ภัยทางศาสนา เดินทางเข้ามาผ่านทางบริเวณของประเทศลาวในปัจจุบัน มาอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยกลุ่มเวียดนามที่มาจากบริเวณเขตอานามตอนเหนือ เช่น เมืองทัญฮว่า เมืองเหงะอาน และเมืองท่าดีญ นั้นมักจะอาศัยอยู่ทั้งบริเวณฝั่งซ้าย และฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้ผู้ปกครองหัวเมืองลาว เคลี้ยกล่อมชาวเวียดนามที่ลี้ภัยเหล่านี้ให้เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตของสยามให้ได้มาก โดยการเกลี้ยกล่อมนี้ได้ดำเนินมาถึงราวปี 1862 ก็ได้ปรากฏมีชาวเวียดนามจำนวน 133 คน ที่โปรดฯ ให้มาทำมาหากินอยู่ในเขตเมืองสกลนคร และ นครพนม¹³ แม้ว่าหลักฐานที่บันทึกจะกล่าวถึงชาวเวียดนามที่เข้ามาด้วยเพราะปัจจัยการเมือง และการลี้ภัยทางศาสนา แต่แน่นอนว่าย่อมมีชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่เดินทางเข้ามาเพราะจุดประสงค์ทางการค้า หรือ การประกอบอาชีพอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน เพียงแต่ไม่มีหลักฐานที่บันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

เส้นทางการเดินทางเข้ามาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของชาวเวียดนามนั้นมีปรากฏตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวเวียดนามใช้วิธีการเดินทางทางบกจากเวียดนามเข้ามายังลาวก่อนที่จะข้ามแม่น้ำมายังพื้นที่ประเทศไทย ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีชายแดนติดกันระหว่างเวียดนามและลาวทำให้ทั้งสองประเทศมีการเดินทางแลกเปลี่ยนกันตั้งแต่สมัยรัฐจาริต เส้นทางที่ชาวเวียดนามใช้ในการเดิน

¹¹ เฉิน อ้วน ภอ. ความสัมพันธ์ปะเทอียดลาว - ไทย จากเอกสารเก่า **เชิบ (สะทะอัทท์ XVII - XIX) (นบออนทลวอจวงจัน: ดาออีไฉ, 2000) หน้า 100 , 117.**

¹² ตัวเลขจำนวนประชากรชาวเวียดนามที่ระบุอย่างชัดเจนนั้น มีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้จากเอกสารโทรเลขของพระยาสุริยราชวรานุวัตรรายงานจำนวนญวนในมณฑลอุดร ซึ่งรายงานฉบับนี้ได้รับว่า ในปี พ.ศ.2452 สำนวจชาวเวียดนามได้ทั้งสิ้น 963 คน เฉพาะในจังหวัดนครพนมนั้นมีชาวเวียดนามเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมาถึง 200 คน เศษ และเมื่อมีการสำวจเพิ่มเติมในปี พ.ศ.2456 พบว่ามีชาวเวียดนามในมณฑลอุดรรวมทั้งสิ้นถึง 1,567 คน (มุสตี จันทวิมล, **เวียดนามในเมืองไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 42 – 43.)

¹³ มุสตี จันทวิมล, **เวียดนามในเมืองไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 32.

ทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ มีหลากหลายเส้นทางด้วยกัน¹⁴ ซึ่งเส้นทางเหล่านี้เป็นเส้นทางที่ประเทศไทยใช้ออกสู่ทะเลมาแต่โบราณ บางเส้นทางใช้เป็นเส้นทางในการเดินทัพ รวมถึงเป็นเส้นทางของการเดินทางของผู้คนระหว่างลาวและเวียดนามด้วย¹⁵ โดยเฉพาะในด้านการค้าซึ่งชาวเวียดนามนับว่าเป็นผู้ที่ครองเส้นทางการค้าทางบกในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของไทยและในประเทศไทย¹⁶ เส้นทางเหล่านี้ต่อมายังเป็นเส้นทางที่นักสำรวจชาวฝรั่งเศสเข้ามาเดินทางสำรวจ ดังปรากฏหลักฐานในบันทึกของออกุสต์ ปาวี นักสำรวจชาวฝรั่งเศสที่ได้เดินทางสำรวจบริเวณฝ่งซ่ายและฝ่งขวาม่น้ำโขงในช่วงระหว่างปี 1879 – 1895 ก็ได้บันทึกช่วงที่เดินทางสำรวจเส้นทางจากเมืองละคร (นครพนม) ไปยังอ้นนามเอาไว้อย่างดี โดยปาวีได้บันทึกไว้ว่าเมื่อเขาเดินทางถึงบริเวณเมืองคำเกิด ประเทศลาว เขาได้พบกับพ่อค้าชาวเวียดนามที่เดินทางมาจากเมืองวิญเพื่อไปค้าขายยังท่าอุเทน พ่อค้ารายนี้ระบุว่าตนเองเกิดที่เว้ แต่ปัจจุบันอาศัยอยู่ท่าอุเทน และเดินทางทำการค้าปีละสองครั้งจากเมืองวิญไปยังท่าอุเทน รวมถึงเมืองละครและหนองคาย¹⁷ นอกจากนี้เมื่อเข้าสู่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศส ฝรั่งเศสยังได้ใช้เส้นทางดั้งเดิมเหล่านี้เป็นหลักในการสร้างถนนเชื่อมระหว่างลาวและเวียดนามอีกด้วย

¹⁴ เส้นทางในการสัญจรระหว่างลาวเวียดนามตั้งแต่สมัยโบราณนั้นประกอบไปด้วย 1. เส้นทางแม่น้ำโขง ขึ้นไปสู่เมืองไล เมืองแก และไปสู่ภาคเหนือของเวียดนาม (ต่งเกีย) 2. เส้นทางแม่น้ำมูลลงจนไปออกสู่ทะเล (จาก จังหวัดซำเหนือของลาว ไปยังเมืองแทญฮัวของเวียดนาม) 3. เส้นทางเชียงขวาง – เมืองแสน กับเหงะอาน 4. เส้นทางคำเกิด คำม่วน นาแป ผ่านเทือกเขาทางเหนือไปสู่เมืองวิญ 5. เส้นทางน้ำเหิน – น้ำน้อย ผ่านเทือกเขาพุทิมไปสู่บ่อแก้ว (เฮืองเค) เมืองท่าดีญ 6. เส้นทางน้ำเหิน – น้ำน้อย ผ่านเทือกเขาพุทิมไปสู่บ่อแก้ว (เฮืองเค) เมืองท่าดีญ 7. เส้นทางมหาไชย ขึ้นไปเซบั้งไฟ ผ่านเทือกเขาภูเขา ไปสู่เมืองกว๋างบิญ 8. เส้นทางสะหวันนะเขต เขโปน ผ่านลาวบาว (เทือกเขาฮายลาว) ไปสู่เมืองกว๋างจิ 9. เส้นทางเซกอง (น้ำน้อย) ผ่าน อาโฮย ไปสู่เมืองกว๋างนาม-ดานัง และ 10. เส้นทางจากเมืองใหม่ อัดตะปือ ผ่านดักลิ้ง ไปสู่ที่ราบสูงภาคกลาง เมืองกอนตูม (เจิ่น อ้น ทวี. **อวาม สำนวนปะท้อดฮาด ลาว - ทอญด จากเอกะสาวนทุยเต็บ (ระตะอัดถั XVII - XIX), หนา 11.**)

¹⁵ แม้จะมีหลากหลายเส้นทางที่เชื่อมระหว่างลาวและเวียดนามในสมัยจารีต แต่จากงานของ Kennon Breazeale ได้ชี้ให้เห็นว่าเส้นทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือเส้นทางที่ผ่านด่านกวีเห็บ (เส้นทางน้ำเหิน – น้ำน้อย ผ่านเทือกเขาพุทิมไปสู่บ่อแก้ว (เฮืองเค) เมืองท่าดีญ) เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ง่ายต่อการเชื่อมไปยังเมืองเว้ ซึ่งเป็นนครหลวงในสมัยราชวงศ์เหงียน นอกจากนี้เส้นทางอื่น ๆ โดยเฉพาะเส้นทางทางใต้ของเทือกเขาฮายลาวนั้นยังเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนเผ่าจำนวนมากทำให้เกิดความยากลำบากในการเดินทาง (Kennon Breazeale. “The Lao – Tay Son Alliance, 1792 and 1793,” in **Breaking new ground in Lao history: essays on the seventh to twentieth centuries.** Mayoury Ngaosrivathana and Kennon Breazeale (ed.). Chiang Mai: Silkworm Books, 2002, p. 262.)

¹⁶ Christopher E. Goscha, **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954** (Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999), pp. 20-21.

¹⁷ Auguste Pavie, **Travel reports of the Pavie Mission: Vietnam, Laos, Yunnan, and Siam.** Translation by Walter E.J. Tips (Bangkok: White Lotus Press, 1999), pp. 616 – 617.

การเข้ามาปกครองอินโดจีนของฝรั่งเศสนั้นได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่ออนุภูมิภาคนี้หลายประการด้วยกัน ฝรั่งเศสจัดการปกครองอินโดจีนในรูปแบบสหภาพอินโดจีนที่รวมเอา เวียดนาม (ที่ในขณะนั้นแบ่งเป็น ตังเกี๋ย อันนาม โคชินไชนา) กัมพูชา และลาว แม้ว่าจะไม่มีรัฐบาลกลางร่วมกัน และแต่ละหน่วยทั้ง เวียดนาม กัมพูชา ลาว ต่างก็มีสิทธิ์ในการปกครองตนเองอยู่ระดับหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงประการหนึ่งคือเรื่องการเคลื่อนย้ายของประชากรในอินโดจีน ฝรั่งเศสมีส่วนสำคัญอย่างมากทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในการเคลื่อนย้ายของประชากรชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศลาว ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอแบ่งการเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามเข้ามาในลาวช่วงสมัยอาณานิคมออกเป็นสองส่วนใหญ่คือ การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากนโยบายของฝรั่งเศส และ การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากผลกระทบจากปกครองสมัยอาณานิคม

2.1.1 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากนโยบายของฝรั่งเศส

นโยบายประการหนึ่งของฝรั่งเศสหลังจากเข้ามาปกครองอินโดจีนคือการนำชาวเวียดนามเข้ามาในพื้นที่ของประเทศลาวในปัจจุบันเป็นจำนวนมากเนื่องจากลาวมีจำนวนประชากรที่เบาบาง จึงต้องใช้ชาวเวียดนามในการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของฝรั่งเศส เช่น การก่อสร้างเส้นทางคมนาคม การทำการเกษตร รวมไปถึงใช้ชาวเวียดนามเป็นหัวหน้าควบคุมการทำงานด้านต่าง ๆ ในพื้นที่อาณานิคมอีกด้วย กล่าวได้ว่าพื้นที่ใดที่ฝรั่งเศสต้องการดูแลบริหารจัดการมากเป็นพิเศษนั้นฝรั่งเศสจะต้องส่งชาวเวียดนามเข้าไปอาศัยในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นฝรั่งเศสจึงมีความพยายามอย่างมากในการโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวใจชาวเวียดนามจำนวนมากให้อพยพไปยังพื้นที่ประเทศลาว¹⁸ เป็นเหตุให้ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมากที่สุด โดยในปี 1937 นั้นพบว่าพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่าชาวลาว กล่าวคือมีประชากรชาวเวียดนามอยู่ถึง 10,200 คน ในขณะที่มีชาวลาวอยู่เพียง 9000 คน การเพิ่มขึ้นของประชากรชาวเวียดนามในลาวในลักษณะเช่นนี้นั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแต่ที่เวียงจันทน์เท่านั้น หากแต่ปรากฏในพื้นที่เมืองอื่น ๆ ในประเทศลาวด้วยเช่นกัน¹⁹ รวมไปถึงในบริเวณแขวงคำม่วน และ สะหวันนะเขต (ฝั่งตรงข้ามจังหวัดนครพนม และ มุกดาหารในปัจจุบัน) ซึ่งนับเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนชาวเวียดนามขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศลาว²⁰

¹⁸ Martin Stuart-Fox, "The French in Laos, 1887-1945," *Modern Asian Studies*, 29,1 (Feb. 1995) p. 132.

¹⁹ Christopher E. Goscha, *Going Indochinese: contesting concepts of space and place in French Indochina* (Copenhagen, Denmark: NIAS Press, 2012) pp.28 – 29.

²⁰ Vu Thi Van Anh. op. cit., pp. 49 – 51.

นอกจากชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในลาวเพื่อใช้แรงงานแล้วนั้นยังมีชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกนำเข้ามาทำงานในระบบราชการของฝรั่งเศสในประเทศลาวอีกด้วย เนื่องด้วยฝรั่งเศสเห็นว่าชาวเวียดนามนั้นสามารถที่จะเรียนรู้ระบบราชการ ความทันสมัยต่าง ๆ ของฝรั่งเศสได้ง่ายกว่าชนพื้นเมืองลาว²¹ ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงอาณานิคมนั้นพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนฝั่งขวาที่ข้ามไปพบญาติพี่น้อง หรือ ข้ามไปทำการค้ายังฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มักจะถูกตำรวจ หรือ พลลาดตระเวนซึ่งเป็นชาวเวียดนามตรวจจับอยู่บ่อยครั้ง²² นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีพลทหารลาดตระเวนที่เป็นชาวเวียดนามเล่นเรือรูก้าเขตแดนแม่น้ำโขงเข้ามาในฝั่งไทยด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานคำให้การของชาวบ้านในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อปี 1944²³

อย่างไรก็ตามการอพยพเข้ามาของชาวเวียดนามในช่วงเวลานี้นั้นก็ไม่ได้มีเพียงการอพยพที่เกิดจากการจัดการของฝรั่งเศสแต่เพียงเท่านั้น แต่จากการศึกษาของ Pieere Gourou²⁴ ยังพบว่ามีชาวเวียดนามที่เดินทางย้ายถิ่นด้วยความสมัครใจ (Spontaneous migration) มีทั้งที่เป็นแรงงาน พ่อค้า ช่างฝีมือ แต่โดยมากแล้วนั้นเป็นชาวนาซึ่งอพยพมาเพื่อแสวงหาพื้นที่อาศัยใหม่ที่ดีกว่าพื้นที่เดิม โดยการเดินทางอพยพนั้นเกิดจากการส่งข่าวระหว่างกันในกลุ่มครอบครัวญาติพี่น้อง รวมไปถึงการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างกันอีกด้วย²⁵ แต่กระนั้นในช่วงระหว่างปี 1943 – 1945 ซึ่งเป็นช่วงปลายของสมัยอาณานิคมแล้วนั้น ก็มีการจำกัดการเข้ามาในลาวของชาวเวียดนามเป็นการชั่วคราวด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทของชาวลาวในการปกครองหรือพัฒนาประเทศของตน เพื่อความเพิ่มความเข้มแข็งในความเป็นชาติมากยิ่งขึ้นตามนโยบายของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส²⁶

²¹ Pierre Brocheux and Daniel Hemery, *Indo China: An ambiguous colonization, 1858-1954* (Berkeley: University of California Press, 2011) p. 197.

²² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.2.4.2/5 **ราชการชายแดนด้านฝรั่งเศส** (พ.ศ.2480 - 2481)

²³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.2.4.2/25 **ราชการชายแดนด้านฝรั่งเศส** (พ.ศ.2487)

²⁴ Pieere Gourou เป็นนักภูมิศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ที่เข้ามาทำงานในเขตตั้งเคียงซึ่งเป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศส ช่วงระหว่างทศวรรษ 1920 - 1930 เขาศึกษาเกี่ยวกับชาวนาและพื้นที่เพาะปลูกข้าวในพื้นที่ตอนบนของเวียดนาม (สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง) โดยอาศัยการลงพื้นที่สำรวจด้วยตนเอง และพูดคุยกับชาวนา จนเกิดเป็นงานวิชาการที่มีชื่อว่า “Les paysans du delta tonkinois, étude de géographie humaine (The Peasants of the Tonkin Delta: A Study of Human Geography)” (Gavin Bowd and Daniel Clayton, “Fieldwork and Tropicality in French Indochina: Reflections on Pierre Gourou's Les Paysans Du Delta Tonkinois, 1936,” *Singapore Journal of Tropical Geography*, 24,2 (2003): 150-151.)

²⁵ Vu Thi Van Anh. op. cit., p. 55.

²⁶ ฝรั่งเศสมีความพยายามในการสร้างความเข้มแข็งในความเป็นชาติลาวมากยิ่งขึ้น โดยมีการดำเนินนโยบายหลายอย่างหนึ่งในนั้นคือการเกิดขึ้นของ “หนังสือพิมพ์ลาวใหญ่” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ในสมัยอาณานิคม มีทั้งเรื่องสั้น บทความ และการรายงานสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในประเทศลาว นับว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการแพร่กระจายอัตลักษณ์อุดมการณ์ชาตินิยมรูปแบบใหม่ของลาวที่สร้างขึ้นโดยฝรั่งเศส แม้ว่าอัตลักษณ์อุดมการณ์ชาตินิยมแบบลาวนั้นจะมีความแตกต่างจากชาตินิยมแบบไทย แต่เชื่อว่าเนื้อหารูปแบบการนำเสนอบางส่วนได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ชาตินิยมแบบประเทศไทยในขณะนั้น (สมัย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลจากนโยบายการเคลื่อนย้ายประชากรของฝรั่งเศสนั้นทำให้มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ในลาวเพิ่มมากขึ้น โดยสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก ๆ คือ กลุ่มชาวเวียดนามที่เข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในลาวเพราะนโยบายของฝรั่งเศสที่ต้องการกระจายความหนาแน่นของประชากรในเวียดนามเข้ามาอยู่ในลาวซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรเบาบาง กับ อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มชาวเวียดนามที่เป็นข้าราชการระดับล่างในระบอบอาณานิคม ที่ฝรั่งเศสนำเข้ามามาเพื่อปฏิบัติงานให้กับระบอบอาณานิคมในอินโดจีน การปกครองในระบอบอาณานิคมนั้นก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอินโดจีนทั้งในด้านบวกและด้านลบ ยังมีผลกระทบอันสืบเนื่องมาจากการปกครองในระบอบอาณานิคมที่ทำให้ชาวเวียดนามจำต้องอพยพเคลื่อนย้ายออกจากประเทศเวียดนามด้วย ซึ่งเป็นประเด็นที่จะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

2.1.2 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเกิดจากผลกระทบจากปกครองสมัยอาณานิคม

การปกครองอาณานิคมได้มีการกดขี่ประเทศอาณานิคมอินโดจีนและมีการแสวงประโยชน์จากประเทศอาณานิคมจนทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในอาณานิคมจนทำให้เกิดการอพยพเพื่อหลบหนีการกดขี่และผลกระทบจากการแสวงผลประโยชน์ดังกล่าว ในกรณีของเวียดนามผลพวงจากการเข้ามาปกครองของทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่นนั้นได้ทำให้เกิดความทุกข์ยากแร้นแค้นครั้งใหญ่ในเวียดนามที่รู้จักกันในนาม “ทุพภิกขภัยปีระกา (Nạn đói năm Ất Dậu)” ซึ่งทำให้เกิดผู้พลัดถิ่นภายในประเทศขึ้นเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ด้วยเพราะความต้องการปลดแอกจากการกดขี่ชุดรีดของเจ้าอาณานิคมทำให้ชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งดำเนินการปฏิวัติเรียกร้องเอกราช ซึ่งการดำเนินการของนักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้จำนวนมากเป็นการดำเนินการนอกประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมจากฝรั่งเศส และยังมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้หลบหนีออกจากเวียดนามเนื่องจากถูกฝรั่งเศสปราบปราม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม) (ดูเพิ่มเติม Søren Ivarsson, *Creating Laos: The Making of a Lao Space Between Indochina and Siam, 1860-1945* (Copenhagen, Denmark: NIAS Press. 2008), pp.150 – 154.)

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ลาวใหญ่ยังมีเนื้อหาบางส่วนที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของชาวเวียดนามในประเทศลาวด้วยเช่นกัน เช่น ในบทนำหนังสือพิมพ์ลาวใหญ่หน้าแรก ฉบับที่ 46 ประจำวันที่ 1 มกราคม 1943 ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุในการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ลาวใหญ่เอาไว้ว่า “[...] เป็นจดหมายเหตุประเทศลาวที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่ สำหรับชาวลาวและชาวอันนามในลาว[...] จดหมายเหตุของเราจะเป็นปากเสียงในประเทศนี้ของชาวฝรั่งเศส ลาว และอันนาม ซึ่งรักและปรารถนาความเจริญของประเทศนี้.” (ลาวไทย, 46 (Janvier 1943), p.1.) นอกจากนี้ยังมีประกาศข่าวสารเกี่ยวกับการรับสมัครทหารในหน้าท้ายของหนังสือพิมพ์ความว่า “พวกชายหนุ่มลาวและอันนามที่มีวิชาใดวิชาหนึ่งที่จะได้แจ้งอยู่ด้านล่างนี้ และมีความสมัครใจเข้ารับหน้าที่การในฝ่ายทหารรักษาเมืองแล้ว ขอให้เข้าไปสมัครที่โรงการทหารรักษาเมืองตามแขวงที่อยู่ของตน” (ลาวไทย, 46 (Janvier 1943), p.10)

2.1.2.1 การเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามอันเนื่องมาจากการเกิดทุพภิกขภัยปีระกา (Nạn đói năm Ất Dậu)

“ทุพภิกขภัยปีระกา (Nạn đói năm Ất Dậu)” ซึ่งเป็นภาวะความอดอยากที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่างปี 1944 – 1945 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตนับล้านคน ในพื้นที่บริเวณจังหวัดชายฝั่งทะเลราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงโดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดที่ติดชายทะเลอย่างจังหวัดห่ายเซือง จังหวัดเกียนอาน จังหวัดนามดิญ จังหวัดนิญบิญ และจังหวัดถายบิญ และ 2 จังหวัดภาคกลางตอนเหนือ อันได้แก่ จังหวัดทัญฮว่า และจังหวัดเหงะอาน²⁷ ในระยะแรกนั้นภาวะความอดอยากนี้ส่งผลกระทบในพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เป็นพื้นที่ชนบท แต่ในระยะต่อมาพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงที่ไม่ใช่พื้นที่ชนบทอย่าง นครฮานอย และ นครโฮฟองนั้นก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 1 ภาพผู้ประสบความอดอยากจากพื้นที่ต่าง ๆ มารวมตัวกันที่ค่าย Giáp Bát นครฮานอย

ที่มา : <https://vnexpress.net/thoi-su/nan-doi-lich-su-nam-at-dau-3130107.html>

ภาวะความอดอยากนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 1943 อันมีสาเหตุมาจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้น้อย ต่อมาในปี 1944 ในราวเดือนสิงหาคม - ตุลาคม พื้นที่จังหวัดชายฝั่งนั้นประสบพายุไต้ฝุ่น และคลื่นลมขนาดใหญ่ เป็นเหตุให้ผลผลิตทางการเกษตรยิ่งย่ำแย่เป็นทวีคูณ ลากยาวไปจนถึงฤดูใบไม้ผลิปี 1945 ปี 1944 -1945 นั้นจึงนับเป็นจุดที่รุนแรงที่สุดของภาวะทุพภิกขภัยที่เกิดขึ้น แต่ความจริงแล้วความอดอยากยังคงต่อเนื่องไป จนกระทั่งในเดือนมิถุนายนปี 1946 ความอดอยากจึงค่อยบรรเทาลง

²⁷ David G. Marr, **Vietnam 1945: the quest for power** (Berkeley: University of California Press, 1997), p.292.

ด้วยเพราะสภาพอากาศที่ดีขึ้นทำให้การเพาะปลูกดีขึ้น รวมไปถึงนโยบายของคอมมิวนิสต์ที่ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชผลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากข้าวด้วย²⁸ ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดภาวะอดอยากขึ้นนั้น นอกจากเพราะภัยธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ยังเป็นเพราะพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง นับแต่ปี 1930 นั้นประสบกับภาวะจำนวนประชากรล้นเกินทำให้จำนวนผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากร²⁹ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายปัจจัยด้วยกันประกอบไปด้วย นโยบายของฝรั่งเศสที่กดขี่อาณานิคม, นโยบายกีดกันของญี่ปุ่นที่เข้ายึดครองอินโดจีนช่วงทศวรรษ 1940 และการทิ้งระเบิดทำลายเส้นทางลำเลียงข้าวของสหรัฐอเมริกา³⁰

ตารางที่ 1 ความเปลี่ยนแปลงของปริมาณข้าวในเขตตั้งภัยปี 1942 -1944 และจำนวนผู้เสียชีวิตจากทุพภิกขภัย ตั้งแต่ 1 มกราคม – 20 พฤษภาคม 1945³¹

จังหวัด	ปริมาณข้าวที่ลดลงในปี 1944 คิดเป็นร้อยละเปรียบเทียบกับปี 1942	ผู้เสียชีวิตจากทุพภิกขภัยจำนวน 401,271 คน คิดเป็นร้อยละของประชากรแต่ละจังหวัด
ห่ายเชียง	25.2	4.8
เกียนอาน	18.2	7.8
นามดิญ	31.3	10.4
จังหวัด	ปริมาณข้าวที่ลดลงในปี 1944 คิดเป็นร้อยละเปรียบเทียบกับปี 1942	ผู้เสียชีวิตจากทุพภิกขภัยจำนวน 401,271 คน คิดเป็นร้อยละของประชากรแต่ละจังหวัด

²⁸ Ibid, p. 295.

²⁹ Geoffrey Gunn, "The Great Vietnamese Famine of 1944-45 Revisited," *The Asia-Pacific Journal*, 9,5 (Jan 2011): 8.

³⁰ สาเหตุที่แท้จริงว่าสิ่งใดมีผลอย่างที่สุดต่อการเกิดขึ้นของภาวะทุพภิกขภัยปีระกาในเวียดนามนั้น ปัจจุบันยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ เช่นนักวิชาการอย่าง David Marr ระบุว่า ที่มาของภัยความอดอยากครั้งใหญ่ไม่ได้เกิดขึ้นแบบทันทีทันใดแต่เกิดสะสมมานานปีก่อนจะมาถึงขีดสุดในปี 1944 - 1945 กล่าวคือผลผลิตข้าวเปลือกลดลงกว่าสองทศวรรษเนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกนั้นลดลงเรื่อย ๆ ประกอบกับความล้มเหลวในการแนะนำวิธีการเพาะปลูกแบบใหม่ (David G. Marr, *Vietnam 1945 : the quest for power* (Berkeley: University of California Press, 1997), p. 99.) ซึ่งหากมองในลักษณะนี้ฝรั่งเศสนับว่ามีส่วนสำคัญที่ต้องรับผิดชอบต่อความอดอยากที่เกิดขึ้น ในขณะที่นักวิชาการอย่าง Bui Minh Dung กลับเห็นว่าญี่ปุ่นมีส่วนสำคัญที่ต้องรับผิดชอบต่อความอดอยากที่เกิดขึ้นเพราะญี่ปุ่นนั้นบีบบังคับให้เวียดนามส่งออกข้าวไม่เพียงแต่ไปยังประเทศญี่ปุ่น ยังรวมไปถึงพื้นที่อื่น ๆ ในจักรวรรดิญี่ปุ่น แม้กระทั่งในช่วงเวลาที่ภาวะอดอยากนั้นอยู่ในจุดที่รุนแรงที่สุดก็ตาม (โปรดดู : Bui Minh Dung, "Japan's Role in the Vietnamese Starvation of 1944-45," *Modern Asian Studies*, 29,3 (Jul. 1995): 573-618) ส่วนในกรณีการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกาในในงานของ Geoffrey Gunn ได้แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกานั้นมีการทิ้งระเบิดเส้นทางเดินทางต่าง ๆ จริง แต่ไม่ถึงขนาดตัดการเดินทางติดต่อระหว่างตั้งภัย และ โคชินจีนไปโดยสิ้นเชิงมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเส้นทางไซ่ง่อน - ดานัง - นิญบิญ ยังคงสามารถใช้งานได้ในปี 1945 ดังนั้นหากจะลำเลียงข้าวจากโคชินจีนเพื่อมาใช้บรรเทาทุพภิกขภัยที่เกิดขึ้นในตั้งภัยก็ย่อมสามารถใช้เส้นทางนี้ได้เช่นกัน (Geoffrey Gunn, op. cit., pp. 12.)

³¹ Gregg Huff, "Causes and consequences of the Great Vietnam Famine, 1944-5," *Economic History Review*, 72,1 (Feb 2019): 294

นิญบิญ	43.1	10.1
ถายบิญ	20.6	7.2
บิกซาง	-7.7	-
บิกนิญ	3.8	0.9
ห่าดง (ฮานอย)	-10.8	1.3
ห่านาม	21.2	2.7
ฮึงเอียน	10.3	1.9
ฟุกเอียน	-2.2	1.1
ฝูเถาะ	-22.8	1.5
เ จี น เ ตี ย (ฮานอย)	0.7	2.7
ถายงเวียน	-69.7	1.8
วิญเอียน	2.0	1.2

จะเห็นได้ว่าบริบทของประเทศเวียดนามในช่วงทศวรรษ 1930 – 1940 นั้น พื้นที่ที่มีปัญหาอย่างมากคือพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาประชากรล้นและประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้ง ซึ่งปัญหาประชากรมากเกินไปนั้นยังเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ตอนกลางของประเทศเวียดนามด้วยเช่นกันแต่ในบริเวณตอนกลางนั้นสามารถแก้ไขปัญหาได้ง่ายกว่าบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงเพราะด้วยภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกัน³² อย่างไรก็ตามภาวะทุพภิกขภัยที่เกิดขึ้นนี้ได้ทำให้ประชากรเวียดนามในพื้นที่ชนบทที่ประสบกับภาวะอดอยากนั้นจำเป็นที่จะต้องอพยพออกจากพื้นที่โดยอาศัยเส้นทางถนนที่สร้างขึ้นโดยอาณานิคมฝรั่งเศส ผู้ที่ประสบทุพภิกขภัยจำนวนมากอพยพเดินทางออกจากพื้นที่ประสบภัยไปยังจังหวัดอื่น ๆ จึงเป็นเหตุให้ภาวะความอดอยากนี้ค่อย ๆ แพร่กระจายออกไปทั่วทั้งพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง และบริเวณภาคกลางตอนบนของประเทศเวียดนาม³³

ชาวเวียดนามจำนวนไม่น้อยที่อพยพจากจังหวัดหนึ่งไปยังจังหวัดหนึ่งเพื่อหนีความอดอยาก แต่เมื่อภาวะอดอยากค่อย ๆ แพร่กระจายปกคลุมไปทั่วจึงทำให้ชาวเวียดนามเลือกจะเดินทางหนีความอดอยากเข้ามาในประเทศไทยลาว ดังเช่นประสบการณ์ของชาวเวียดนามอพยพในนครหลวงเวียงจันทน์

³² Charles Robequain, *The Economic development of French Indo-China*. Translation by Isabel A. Ward (London: Oxford Univ. Press, 1944), p. 92.

³³ Gregg Huff, op. cit., p. 132.

รายหนึ่งที่อายุประมาณ 90 ปี ได้เล่าถึงประสบการณ์การเดินทางอพยพของครอบครัวตนเองเอาไว้ ดังนี้

“ฉันมาจากอำเภออีเอียน จังหวัดนามดิญ บ้านเกิดของฉันขาดแคลนอาหารทำให้จำเป็นต้องอพยพมายังฮานอย ต่อมาเมื่อความอดอยากปกคลุมไปทั่วพื้นที่ ครอบครัวของฉันจึงจำเป็นต้องเดินทางโดยการเดินเท้าจากฮานอยมายังจังหวัดเหงะอาน จากนั้นจึงค่อยเดินทางเข้ามายังประเทศลาว โดยในตอนแรกนั้นครอบครัวของฉันเดินทางเข้ามาที่ท่าแขก... จากนั้นจึงค่อยย้ายไปที่เวียงจันทน์”³⁴

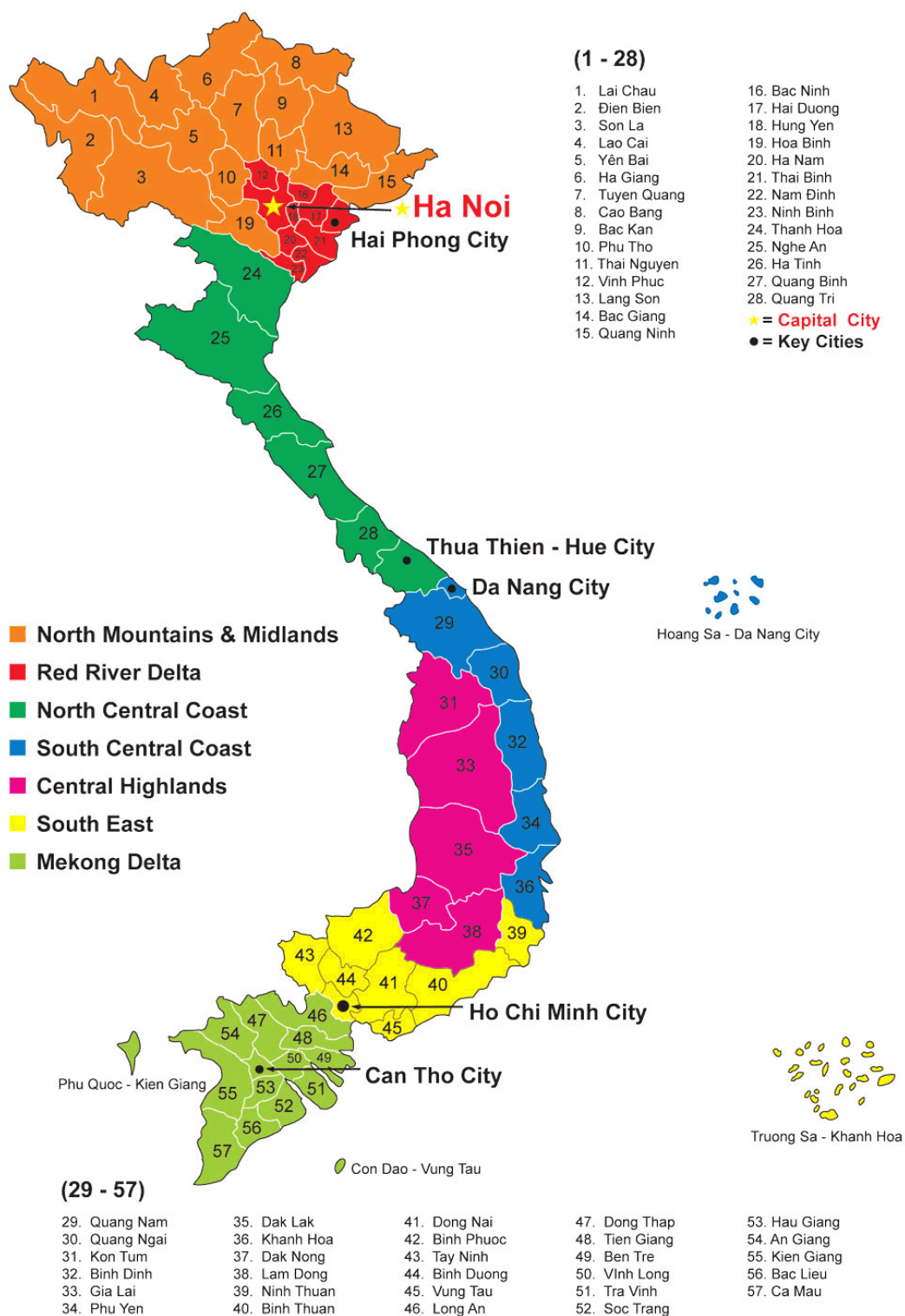
ตัวอย่างประสบการณ์ของชาวเวียดนามอพยพข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการอพยพของชาวเวียดนามนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในระลอกเดียวแต่เกิดจากการอพยพหรือเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศของตนเองจากภาวะทุพภิกขภัยก่อนที่จะอพยพเข้ามาในลาว และบางส่วนก็อพยพต่อข้ามมาประเทศไทย ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ชาวเวียดนามอพยพจำนวนไม่น้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นปรากฏหลักฐานที่ระบุว่ามิถิ่นฐานเดิมมาจากจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย บบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง ซึ่งอยู่ห่างออกจากชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหลายร้อยกิโลเมตร³⁵

³⁴ Vu Thi Van Anh, op. cit., p. 59.

³⁵ จากการลงพื้นที่สำรวจฐานชาวเวียดนาม ผู้วิจัยพบว่าป้ายหลุมศพของชาวเวียดนามนั้นนอกจากจะระบุชื่อสกุลวันเกิดและวันเสียชีวิตแล้ว ยังระบุถิ่นฐานเดิมของผู้ตายซ้ำอีกด้วย บางหลุมระบุชัดเจนว่ามาจากหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดใดของเวียดนาม บางหลุมระบุเพียงชื่อจังหวัด แต่กระนั้นก็มีหลุมศพจำนวนมากที่ไม่ระบุถิ่นฐานเดิมด้วยเช่นกัน จากการลงพื้นที่สำรวจฐานดอนกระโจ ซึ่งเป็นฐานชาวเวียดนามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร (สำรวจเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2020) ผู้วิจัยได้เก็บตัวอย่างหลุมศพทั้งสิ้น 267 หลุม ที่มีการระบุว่าผู้ตายชนชาวเวียดนามเหล่านี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศเวียดนาม โดยสามารถแบ่งพื้นที่ได้เป็น 3 เขตด้วยกันได้แก่

- 1.เขตจังหวัดบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง อันได้แก่ จังหวัดนามดิญ 65 ราย จังหวัดห่านาม 36 ราย นครหลวงฮานอย 33 ราย จังหวัดนิญบิญ 25 ราย จังหวัดถายบิญ 2 ราย จังหวัดไฮฟอง 1 ราย และจังหวัดบั๊กนิญ 1 ราย รวมทั้งสิ้น 163 ราย
 2. เขตจังหวัดภาคกลางตอนเหนือ อันได้แก่ จังหวัดกว๋างบิญ 36 ราย จังหวัดเว้ 17 ราย จังหวัดท่าติญ 10 ราย จังหวัดเหงะอาน 9 ราย จังหวัดเหญฮัว 3 ราย จังหวัดกว๋างจิ 3 ราย และจังหวัดเหงะติญ 2 ราย รวมทั้งสิ้น 80 ราย
 3. เขตจังหวัดตะวันออกเฉียงเหนือ อันได้แก่จังหวัดฝูเถาะ 1 ราย
- ส่วนอีก 23 รายนั้นประกอบไปด้วยชาวเวียดนามที่เกิดในพื้นที่ประเทศไทย ประเทศลาว และบางส่วนนั้นป้ายหลุมศพเขียนจีนไม่สามารถระบุได้ว่ามีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ใด

จากจำนวนทั้งหมดนั้นจะพบว่ามิชาวเวียดนามกว่า 60% ที่ระบุว่ามีถิ่นกำเนิดจากบริเวณเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง หรือจากทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงการแบ่งเขตจังหวัดในประเทศไทยเวียดนาม โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
อย่างหนักจากเหตุการณ์พายุภักษ์ภัยปีระกานั้นคือจังหวัดในบริเวณพื้นที่สีแดงและสีเขียวเข้ม
ที่มา : <https://vnembassy-warsaw.mofa.gov.vn/vi-vn/Menu%20Hide/Vietnam%20country%20and%20people/Trang/Vi%E1%BB%87t-Nam---%E1%BB%9C-n%E1%BB%A0c-v%C3%A0-con-ng%E1%BB%A0i,-t%C3%ADm-hi%E1%BB%80u-63-t%C3%ADnh,-th%C3%A0nh-ph%E1%BB%A2-asp>

ความทุกข์ยากอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากลัทธิอาณานิคมนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดการอพยพหลบหนี ความทุกข์ยากของชาวเวียดนามแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจลุก ขึ้นต่อสู้กับการกดขี่ขูดรีดเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของชาติ จึงเกิดเป็นขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามซึ่งเกิดขึ้นหลายระลอกด้วยกัน และคนกลุ่มนี้นับเป็นชาวเวียดนามอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้อง อพยพเดินทางออกจากเวียดนามเพื่อดำเนินงานการปฏิวัติ นอกจากนี้กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีบทบาท สำคัญต่อชาวเวียดนามกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพออกจากเวียดนามในระยะต่อมาอีกด้วย

2.1.2.2 การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามสมัยอาณานิคม

กลุ่มนักปฏิวัติเวียดนาม หรือ กลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามเป็นกลุ่มที่เดินทางเข้า มาทั้งในไทยในลาวเป็นจำนวนมาก³⁶ ขบวนการต่อต้านเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสของเวียดนามนับตั้งแต่ รุ่นแรก ๆ อย่างขบวนการเกิ่นเวือง และ ขบวนการดงชู ที่นำโดยฟานโบายเจิว จนกระทั่งถึงสมัยของ โฮจิมินห์นั้นล้วนแล้วแต่เข้ามาเคลื่อนไหวดำเนินการต่อต้านฝรั่งเศสในพื้นที่ของประเทศไทยทั้งสิ้น ด้วยเพราะปลอดภัยจากการติดตามของฝรั่งเศสอีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ก่อนแล้ว เป็นจำนวนมากอีกด้วย³⁷ ส่วนทางการสยามนั้นก็เห็นว่าเหล่าผู้เรียกร้องเอกราชเวียดนามเป็นผู้ที่หนี ร้อนมาพึ่งเย็น อีกทั้งด้วยเพราะความสัมพันธ์ระหว่างสยามและอินโดจีนฝรั่งเศสที่ไม่ค่อยราบรื่น ทำให้สยามต้อนรับการเข้ามาของนักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้ และสยามยังถือว่านักปฏิวัติเวียดนาม เหล่านี้เป็นคนในบังคับสยาม ซึ่งต่างจากชาวเวียดนามอื่น ๆ ที่เข้ามาในสยามแต่ถือสัญชาติเป็นคนใน บังคับของฝรั่งเศส นักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้จึงให้ความร่วมมือในการเคารพกฎหมาย การปกครอง และกษัตริย์สยาม³⁸

³⁶ ในประเทศลาวมีกลุ่มทหารอาสาเวียดนามที่อยู่เป็นจำนวนมากและเป็นเหตุให้ฝรั่งเศสที่ต้องการกลับมายึดครองอินโดจีน ได้โจมตีลาวในปี 1946 ทหารอาสาเหล่านี้ต่างทำงานร่วมกับนักปฏิวัติ และความประสงค์ของทั้งนักปฏิวัติเวียดนามและทหารอาสา เวียดนามนั้นคือต้องการเรียกร้องเอกราชให้ทั้งสามชาติอินโดจีน ไม่ใช่เฉพาะแต่เพียงเวียดนามเท่านั้น ดังปรากฏคำกล่าวของทหาร อาสาเวียดนามที่ในลาวที่จะเดินทางกลับประเทศเวียดนามหลังจากที่เวียดนามได้รับชัยชนะในการรบกับฝรั่งเศสจนได้เอกราชอันแท้จริง ในปี 1954 ความว่า “พวกเรารักประชาชนและแผ่นดินเวียดนาม เพียงใด เราก็ครักประชาชนลาวและแผ่นดินลาวเพียงนั้น พวกเรายัง ที่แห่งนี้เพื่อต่อสู้เพื่อสันติภาพของทั้งสองประเทศลาว-เวียดนาม ในวันนี้สันติภาพได้ตั้งมั่นแล้วในอินโดจีน พวกเรากลับไปยังประเทศ ของพวกเรา แม้ว่าจะห่างไกลด้วยมีภูเขาแม่น้ำกั้นกัน แต่หัวใจของประชาชนทั้งสองประเทศเมื่อใดก็จะยังใกล้กันเสมอ” (Củi Quốc (tháng 2 26, 1955))

³⁷ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954*, pp. 67-68.

³⁸ สุราชัย ยัมประเสริฐ และคณะ, *ไ้รงปฏิวัติ ประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจากคำบอกเล่าของ ธง แจ่มศรี และสหาย (พ.ศ. 2464 - 2537)* (มปท, มปป), หน้า 177.

กลุ่มชาวนักชาตินิยมเวียดนามที่หนีมาสยามและได้รับการต้อนรับจากทางการสยามนั้นน่าจะหมายถึงกลุ่มที่เข้ามาหลังปี 1909 ซึ่งเป็นกลุ่มนักชาตินิยมที่นำโดยฟานโบายเจิว แต่ก่อนหน้านั้นก็มีกลุ่มเรียกร้องเอกราชของสมเด็จพระจักรพรรดิห้ามังที่ถูก

เหล่านักปฏิวัติเวียดนามที่เดินทางเข้ามาในลาวและไทยจำนวนมากนี้ใช้วิธีในการเดินทางเข้ามาเหมือนกับชาวเวียดนามรายอื่น ๆ ที่เดินทางอพยพเข้ามาในไทยและลาว พวกเขาใช้ชีวิตอาศัยอยู่ในชุมชนชาวเวียดนามในพื้นที่ต่าง ๆ และมีการติดต่อระหว่างกันเพื่อดำเนินงานเรียกร้องเอกราช นักปฏิวัติชาวเวียดนามทั้งหญิงและชายเหล่านี้ต่างเดินทางออกจากถิ่นฐานเดิมในเวียดนามด้วยอุดมการณ์เต็มเปี่ยมที่ต้องการแสวงหาความเป็นเอกราชของชาติ แต่ก็มีบางกรณีเช่นกันที่เป็นชาวเวียดนามที่เดินทางออกจากเวียดนามมาอยู่ลาวหรือไทยเพื่อแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม แต่เมื่อมาอยู่ได้สักพักจึงตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติ และเป็นเหตุให้ต้องอยู่อาศัยในประเทศลาวหรือไทยเป็นระยะเวลายาวนานเพื่อดำเนินงานของขบวนการปฏิวัติ³⁹

ดั่งกวีญฮัญ (Đặng Quỳnh Anh) คือนามของนักปฏิวัติสตรีชาวเวียดนามที่มีถิ่นกำเนิดจากจังหวัดเหงะอาน เธอเป็นลูกพี่ลูกน้องกับดั่งทุ๊กเหือ (Đặng Thúc Hứa) นักปฏิวัติเวียดนามที่เข้ามาเคลื่อนไหวในสยามตั้งแต่ปี 1910 ส่วนตัวของเธอนั้นเดินทางเข้าร่วมขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามในสยามตั้งแต่เมื่อราวปี 1913 ในหนังสือชีวประวัติชีวิตของเธอเรื่อง ผู้คนและเส้นทาง ซึ่งประพันธ์โดยเชินตุง ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามกับชุมชนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ก่อนหน้าที่นักปฏิวัติเวียดนามจะเดินทางเข้ามาดำเนินงานเรียกร้องเอกราชในสยาม เมื่อครั้งแรกที่เธอเดินทางมาถึงชายแดนสยามเธอพักอยู่ที่เมืองหินบูนฝั่งประเทศลาวก่อนที่จะข้ามมาอำเภอลำทะเมน จังหวัดนครพนม ซึ่งเธอเล่าว่าท่าอุเทนเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามมาตั้งรกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ทั้งดั่งทุ๊กเหือและมวลชนเวียดนามที่นี้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชมาตั้งแต่สมัย “วันเหิน”⁴⁰ กวีญฮัญพักอยู่ที่ท่าอุเทนระยะหนึ่งก่อนจะเดินทางไปฐานที่มั่นของ

ทางการฝรั่งเศสปราบปรามและหนีเข้ามาอยู่บริเวณเขตเมืองภูวดลสออง สำหรับกลุ่มนี้ทางการสยามจึงได้ขับไล่ให้ออกไปนอกพระราชอาณาเขตเป็นเหตุให้ชาวเวียดนามกลุ่มนี้แตกออกเป็นหลายกลุ่มตั้งเป็นอังฮี่ใช้ชื่อว่า อวนหิน กระจัดกระจายอยู่ตามบริเวณพื้นที่เมืองนครพนมและสกลนคร ซึ่งทางการสยามจับตาดูชาวเวียดนามกลุ่มนี้ด้วยความเป็นกังวลว่าจะกระทบกระเทือนกับความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส แต่ขณะเดียวกันก็ยืนยันว่ากลุ่มเรียกร้องเอกราชเวียดนามเหล่านี้ไม่ได้เป็นศัตรูกับสยามแต่ประการใด (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต 40.29/13 **ญวนกวางทองเป็นขบถ** (พ.ศ.2438 - 2439))

³⁹ Andrew Hardy. “Culture of Migration and Impact of History in Wartime Indochina: A Game of Chance?,” in *Asian migrations: sojourning, displacement, homecoming and other travels*. Beatriz P.Lorente [et al.] (ed.). Singapore: Asia Research Institute, National University of Singapore, 2005. p. 56.

⁴⁰ กลุ่มวันเหินที่ดั่งกวีญฮัญกล่าวถึงนั้นหมายถึงกลุ่มปัญญาชนเรียกร้องเอกราชที่เข้ามาในสยามก่อนการเข้ามาของดั่งทุ๊กเหือและฟานโบ๋เจิว โดยมีผู้นำคือฟานดิญฟุ้ง (Phan Đình Phùng) กลุ่มวันเหินถือเป็นกลุ่มเดียวกันกับขบวนการเกิ่นเวืองที่นำโดยสมเด็จพระจักรพรรดิหามังจี ฟานดิญฟุ้งนั้นเป็นนักวิชาการในราชสำนักเวียจ เขาสงหาเส้นทางในการดำเนินงานเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสโดยมุ่งเป้าการดำเนินงานในพื้นที่นอกอินโดจีนสองแห่งคือสยามและจีน แต่ท้ายที่สุดเขาเลือกที่จะมาดำเนินงานเรียกร้องเอกราชในสยามมากกว่าที่จะไปพึ่งพาราชาสำนักชิง ซึ่งส่วนหนึ่งฟุ้งเรียนรู้มาจากประวัติศาสตร์เวียดนามคือเรื่องราวของจักรพรรดิชาลีออง หรือเงวียนฟุกอญ ที่เข้ามาพึ่งพาราชาสำนักสยามก่อนจะกลับมาสถาปนาราชวงศ์เงวียน (Christopher E. Goscha, *Thailand and the*

คณะปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามที่ตั้งอยู่ที่ปากน้ำโพ⁴¹ จากนั้นเธอก็ได้ย้ายไปหลายที่ทั้งพิจิตร อุตรธานี สกลนคร นครพนม ฯลฯ เพื่อดำเนินงานของคณะปฏิวัติ

ในการดำเนินงานปฏิวัติในประเทศไทยนั้นกวีญอญได้พบและดำเนินกับนักปฏิวัติเวียดนามมากมายรวมถึงโฮจิมินห์ซึ่งขณะนั้นเข้ามาดำเนินงานในสยามโดยใช้ชื่อว่า “จิ้น” การดำเนินงานของขบวนการเรียกร้องเอกราชที่กวีญอญเล่าในประวัติของเธอทำให้เห็นได้ว่า นักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้ได้รับความเคารพและชื่นชมจากชาวเวียดนามจำนวนมากในสยามขณะนั้น ด้วยเหตุว่าเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อชาติ ไม่ว่าจะไปที่ชุมชนชาวเวียดนามแห่งใดก็จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี นักปฏิวัติเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนชาวเวียดนามอพยพทั้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนซึ่งในขณะนั้นพื้นที่สำคัญในการดำเนินงานมีอยู่ที่จังหวัดอุตรธานี นครพนม และสกลนคร และถือเป็นผู้ที่วางรากฐานชุมชนชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนให้มีระเบียบแบบแผนและมีความมั่นคง ดังเช่นกรณีของจังหวัดอุตรธานี ซึ่งกวีญอญเล่าว่าเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก่อนหน้านั้นอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ อีกทั้งลูกหลานชาวเวียดนามตอนนั้นต่างก็พากันลืมเลือนรากเหง้า ภาษา ขนบธรรมเนียมแบบเวียดนาม ถูกกลืนกลายจนเป็นคนไทยไปเสียหมด จนกระทั่งพี่ชายและสามีของเธอคือตั้งทุกเหิอและหวอดตุง⁴² ได้เข้ามาทุ่มเทกำลังกาย เดินทางพบปะสร้างความคุ้นเคยกับชาวเวียดนามในอุตรธานี จนทำให้ชาวเวียดนามที่นี่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงระหว่างพี่น้องร่วมชาติ และอุตรธานีก็ได้กลายเป็นฐานที่มั่นสำคัญของขบวนการเรียกร้องเอกราชเวียดนามในประเทศไทย⁴³

การดำเนินงานของคณะปฏิวัติเวียดนามในชุมชนชาวเวียดนามในช่วงระยะเวลานี้แม้ว่าจะเป็นช่วงก่อนที่จะมีชาวเวียดนามอพยพ หรือ ญวนอพยพ เข้ามาอาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน แต่รากฐานที่เหล่านักปฏิวัติได้วางไว้ให้กับชุมชนเวียดนามนั้นมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่เดินทางเข้ามาหลังเหตุการณ์ฝรั่งเศสโจมตีประเทศลาวในปี

Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954, pp. 24 -25.) หลังจากฝรั่งเศสปราบปรามขบวนการก่อกบฏ กลุ่มวันเถินจำนวนหนึ่งแตกพ่ายและหนีมาที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มวันเถินนี้เป็นกลุ่มเดียวกับที่ทางการสยามเรียกว่ากลุ่มอวนหิน และเผ่าจับดาอย่างระมัดระวังเพราะเกรงจะกระทบความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส (โปรดดูเชิงอรรถที่ 38)

⁴¹ เซินตุง, *ผู้คนและเส้นทาง*. แปลโดย แดงและแฉล้ม เสี่ยม (กรุงเทพฯ: กลุ่มลูกหลานบ่าอ, 2552), หน้า 62-64.

⁴² หวอดตุง เป็นนักปฏิวัติเวียดนามเคยเข้าร่วมขบวนการชีวิต และเป็นผู้รื้อฟื้นของฟานโปยเจิว หวอดตุงเดินทางเข้ามาสยามเมื่อปี 1919 และแต่งงานกับดั่งกวีญอญเมื่อปี 1920 ขณะที่ดำเนินงานปฏิวัติในสยามหวอดตุงและกวีญอญใช้ชื่อนามสกุลอย่างคนไทยว่า นายเสาร์ แจ่มศรี และ นางยอ แจ่มศรี ทั้งคู่มีบุตรด้วยกันสามคน บุตรคนโตคือ ธง แจ่มศรี ซึ่งเป็นที่รู้จักในฐานะอดีตเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (สุธาชัย อัมประเสริฐ และคณะ, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 179 – 181.)

⁴³ เซินตุง, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 100.

1946 และเนื่องจากประเทศเวียดนามต้องเผชิญกับภัยสงครามยาวนานจากทั้งฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ทำให้นักปฏวัติเหล่านี้ยังคงดำเนินงานต่อไปในประเทศไทยร่วมกับกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ พวกเขาเผชิญกับปัญหาอย่างมากต่อการใช้ชีวิตและเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในขณะที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นนี้จะได้กล่าวถึงในโอกาสถัดไป

2.2 การเข้ามาของชาวเวียดนาม(อพยพ)ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในช่วงหลังปี 1945

ในช่วงสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 นั้นฝรั่งเศสได้ทำการโจมตีเมืองท่าแขกซึ่งเป็นฐานที่มั่นสำคัญแห่งหนึ่งของกลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชลาวและเวียดนาม ซึ่งเหตุการณ์วันนั้นทำให้ประชาชนเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ ซึ่งจำนวนมากเป็นชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในท่าแขกด้วยว่าชาวเวียดนามนั้นมักจะอยู่อาศัยทำมาหากินในเขตศูนย์กลางทางการค้าของเมืองในประเทศลาว⁴⁴ ประชาชนชาวเวียดนามในท่าแขกจำนวนมากได้หนีตายลงเรือข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งไทย ผู้ที่ไม่มีเรือก็ยอมที่จะว่ายน้ำข้ามฝั่งมาเพื่อหนีการโจมตีของฝรั่งเศสซึ่งประชาชนชาวไทยต่างก็เฝ้ามองจับตาดูสถานการณ์ ผู้ที่มีเรือก็เอาออกไปรับผู้ที่ลี้ภัยข้ามฝั่งมาเพื่อไม่ให้จมน้ำตาย ครั้นนี้จึงนับได้ว่าเป็นการอพยพลี้ภัยครั้งใหญ่ของชาวเวียดนาม แต่ตัวเลขชาวเวียดนามที่หนีการปราบปรามเข้ามาในครั้งนี้ ไม่เป็นที่แน่ชัดและเป็นการประมาณการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย รวมถึงนักวิชาการไทย ลาว และตะวันตก แต่เพียงเท่านั้น โดยสรุปจากตัวเลขนั้นคาดการณ์ว่ามีชาวเวียดนามอพยพลี้ภัยเข้ามาจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 40,000 คน⁴⁵

ในความเป็นจริงแล้วนั้นการอพยพของชาวเวียดนามจากพื้นที่ประเทศลาวข้ามมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนขนานใหญ่นั้นเกิดขึ้นก่อนที่ฝรั่งเศสจะโจมตีท่าแขกในวันที่ 21 มีนาคม 1946 ดังเช่นในกรณีของเมืองสะหวันนะเขต ซึ่งเป็นสมรภูมิรบแห่งหนึ่งและเสียให้แก่ฝรั่งเศสตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม 1946 ทำให้มีประชาชนสะหวันนะเขต ทหารลาว รวมถึงชาวเวียดนามในสะหวันนะเขตได้ถอยหนีข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งไทย (ปัจจุบันคือจังหวัดมุกดาหาร) บางส่วนก็หนีไปสู่เซโปนตามเส้นทางหมายเลข 9 และหลังจากสะหวันนะเขตแตกได้ 2 วันนั้นทางคณะกรรมการป้องกันเมืองท่า

⁴⁴ Khampheng Thipmuntaly. "Changes in Livelihood and Material Life of The Vietnamese Community in Laos,," in *Migration and change in the way of life: An anthropological introduction to the Vietnamese community in Laos*. Nguyen Duy Thieu (ed.). Ha Noi: The Gioi Publishers, 2008, p. 90.

⁴⁵ ชาญวิทย์ ศรีพินา, *เหวี่ยงเหวี่ยงในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม* (กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคคอมพิวเตอร์, 2548), หน้า 29 – 30.

แขกก็ได้มีข้อสรุปร่วมกันให้อพยพประชาชนที่เป็นผู้หญิง คนแก่ และเด็ก ทั้งคนลาวและคนเวียดนาม รวมทั้งชาวต่างประเทศอื่น ๆ โดยท่านสิงกะโป ในฐานะผู้นำคนสำคัญของขบวนการนักปฏิวัติในท่าแขก พร้อมด้วยคณะได้เดินทางข้ามพากมายังเมืองนครพนมเพื่อเจรจากับผู้ว่าราชการจังหวัด ขออนุญาตให้ประชาชนทั้งคนลาว คนเวียดนาม เข้ามาลี้ภัยในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมนั้นก็ตอบรับให้ความช่วยเหลือในทันที ทำให้ขบวนการผู้พลลี้ภัยสามารถเดินทางมายังนครพนมได้โดยสะดวก มีการจัดพื้นที่สำหรับพักลี้ภัยไว้หลายแห่ง รวมถึงชาวนครพนมหลายครอบครัวก็ให้ความร่วมมือจัดเรือนชานบ้านช่องเพื่อรองรับผู้ลี้ภัยอย่างเห็นอกเห็นใจ ด้วยเหตุนี้การอพยพจึงได้เริ่มมีขึ้นโดยความร่วมมือของราชการเมืองท่าแขกและนครพนม รวมถึงประชาชนชาวเวียดนามในฝั่งไทยก็ร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือการอพยพในครั้งนี้ด้วย ทำให้การอพยพเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสำเร็จเสร็จสิ้นในรุ่งเช้าวันที่ 18 มีนาคม 1946⁴⁶

ทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการอพยพของชาวเวียดนามไม่ได้เกิดขึ้นระลอกใหญ่เพียงครั้งเดียวในวันท่าแขกแตก (21 มีนาคม 1946) นอกจากนี้ชาวเวียดนามในหลายพื้นที่ของประเทศลาวนั้นจำนวนมากก็เริ่มที่จะอพยพเข้ามาก่อนหน้าที่จะเกิดสงคราม ในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ หลังจากได้ยินข่าวสงครามที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ ดังเช่นกรณีขององหมด ซึ่งอาศัยอยู่ในเวียงจันทน์ก็ได้อพยพข้ามมายังจังหวัดหนองคายก่อนที่จะเกิดสงครามขึ้นในเวียงจันทน์เพราะได้ยินข่าวสงครามที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ⁴⁷

ในความเป็นจริงแล้วนั้นชาวเวียดนามไม่เพียงแต่รอให้สงครามเกิดขึ้น แต่ยังมี การคาดการณ์ติดตามสถานการณ์การเมือง การสงคราม เพื่อประเมินสถานการณ์เตรียมที่จะเดินทางอพยพอยู่เสมอ มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามมีความตื่นตระหนกต่อสถานการณ์บ้านเมืองในประเทศลาวนับตั้งแต่ปี 1944 ดังจะเห็นได้จากจดหมายรายงานการสืบทอดเคลื่อนไหวของอินโดจีนฝรั่งเศส ของ พลาพรมมา สมวงส์ ที่ส่งไปถึงผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 25 กันยายน 1944 มีข้อความที่ระบุเอาไว้ว่า

“[...] อีกต่อมาวันที่ 20 กันยายน 2487 นายจัด เจ้าของร้านซ่อมจักรยานบอก
กระผมว่าอีกไม่นาน พวกเราที่กลัวข้ามไปฝั่งโน้นไม่ได้มัน ไม่นานจะได้ไปเที่ยวกันหย่าง

⁴⁶ สุพจน์ ด้านตระกูล (เรียบเรียง), นายพลสิงกะโป กับการปฏิวัติในประวัติศาสตร์ลาว (กรุงเทพฯ: สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย), 2540), หน้า 72 – 74.

⁴⁷ คำให้สัมภาษณ์ องหมด (นามสมมุติ), 17 ตุลาคม 2557. (จากแฟ้มข้อมูลคำสัมภาษณ์ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร)

สบายใจแล้ว 2 – 3 วันก่อนมีเพื่อนของผมคนหนึ่งชื่อนายตัง ยวนพ่อค้ารับเหมาอยู่ที่อำเภอมุกดาหารเล่าให้ฟังว่า มีญาติของเขาที่เมืองสุวรรณเขตเข้ามาเยี่ยม กะชิบให้ฟังว่า ฝรั่งเศสจะถึงคราวเคราะห์เสียแล้ว เพราะยี่ปุ่นมันจะจับฝรั่งเศสทั้งหมดที่หุบในแคว้นลาวนี้ส่งไปหุบที่นิคมแห่งหนึ่งแถบเมืองยวน มีพวกจากเมืองยวนมากบอกว่า เมื่อวันที่ 15 ที่แล้ว ยี่ปุ่นจับนายทหานฝรั่งเศสในดงเห็นกับเซโปนส่งไปเมืองยวนแล้ว บันทุกรยนต์ส่ง 4 คัน”⁴⁸

ข้อความข้างต้นนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามในลาวนั้นมีการติดต่อกันสองฝั่งแม่น้ำโขง เป็นเครือข่ายการค้าระหว่างกัน ยังมีข้อความที่ระบุว่า “...พ่อค้าที่มีของมาก ๆ ก็พยายามระบายของออกและขายลงราคากันคล้ายกับว่าชาวยวนทุกคนกำลังเตรียมพร้อมที่จะเอาตัวรอด นอกจากยี่ปุ่นกับฝรั่งเศสมีการตกลงกันเสีย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามนั้นมีความตื่นตัวในเหตุการณ์บ้านเมือง คอยติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ที่อยู่อาศัย และมีการประเมินสถานการณ์คาดการณ์ เพื่อเตรียมตัวรับมือเอาตัวรอดต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในประเทศลาว สิ่งที่น่าสนใจคือชาวเวียดนามเหล่านี้มีการรับรู้ข่าวสาร และมีการส่งข่าวสารถึงกันด้วยวิธีใดนอกจากการเดินทางไปมาหาสู่กัน ซึ่งผู้วิจัยนั้นคาดว่า การรับฟังข่าวสารทางวิทยุ นับว่ามีส่วนสำคัญในการรับรู้ข่าวสารสถานการณ์บ้านเมืองของชาวเวียดนาม ด้วยเพราะในกลุ่มเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยนั้น ก็มักจะเปิดรับฟังข่าวสารบ้านเมืองทางประเทศเวียดนามและประเทศลาวโดยผ่านทางวิทยุอยู่เสมอ⁴⁹ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นด้วยว่าในช่วงตั้งแต่กลางปี 1945 นั้นพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้เผยแพร่กิจกรรมการเคลื่อนไหวของพรรคไปยังกลุ่มชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง ผ่านการกระจายข่าวทางวิทยุ โดยมีนายพลหวองเวียนซาป (Võ Nguyên Giáp) ที่ทำหน้าที่กระจายข่าวสารผ่านทางสถานีวิทยุของเขาเองที่ตั้งอยู่ ณ กระทรวงกลาโหม กรุงฮานอย และยังมีข้าราชการชาวเวียดนามโพ้นทะเล ที่ทำงานช่วยขบวนการเวียดนามห์ โดยการส่งข่าวสารไปยังกลุ่มผู้นำในแต่ละพื้นที่ในลาวผ่านทางระบบโทรศัพท์ และระบบโทรเลขอีกด้วย⁵⁰

⁴⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.2.4.2/25 ราชการขายแดนด้านฝรั่งเศส (พ.ศ.2487)

⁴⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/15 ความเคลื่อนไหวของคนญวนอพยพหลังจากเกิดปฏิวัติลาว (14 ต.ค. 2502 – 23 ก.ย. 2503)

⁵⁰ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954*, pp. 146 – 147.

จะเห็นได้ว่ากลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชมีส่วนในการช่วยเหลืออพยพ แจ้งข่าวให้กับชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในลาวเกี่ยวกับเหตุสงครามที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังเตรียมพร้อมสำหรับรับสถานการณ์สงครามที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย ดังปรากฏหลักฐานว่าขบวนการกู้ชาติเวียดนาม หรือ ขบวนการเวียดนามห์ (Viet Minh) นั้นได้ส่งตัวแทนมาเจรจากับรัฐบาลไทยสมัยปรีดี พนมยงค์ ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์วันท่าแขกแตกขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมการสำหรับอพยพประชากรชาวเวียดนามจากพื้นที่ภาคตะวันตกของลาวมาสู่พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งทางรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นก็เห็นชอบการแผนการณ์ข้อเสนอดังกล่าวนี้ด้วย⁵¹

ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาจากเหตุการณ์ฝรั่งเศสบุกโจมตีประเทศลาวในปี 1946 นี้เองที่เราเรียกว่าเป็น “ชาวเวียดนามอพยพ” แม้ว่าครั้งแรกที่อพยพเข้ามาชาวเวียดนามอพยพจะได้รับความช่วยเหลือจากชาวไทย และชาวเวียดนามที่อยู่มาก่อนเป็นอย่างดีแต่ด้วยสถานการณ์สงครามที่เพิ่งเริ่มต้นและจะดำเนินต่อไปอีกยาวนาน ทำให้ชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ต้องตัดสินใจตั้งถิ่นฐานทำมาหาเลี้ยงชีพในประเทศไทยต่อไป ซึ่งมีปัจจัยมากมายที่มีอิทธิพลในการกำหนดการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

2.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของชาวเวียดนามอพยพ

ในช่วงแรกที่อพยพเข้ามาเพราะภัยสงครามมีชาวเวียดนามจำนวนไม่น้อยเลือกที่จะอาศัยอยู่บริเวณใกล้ชายแดนแม่น้ำโขง เพราะชาวเวียดนามอพยพนั้นหนีภัยสงครามมาในสภาพตัวเปล่าทรัพย์สินเงินทองที่ดินทำกินยังอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ชาวเวียดนามบางส่วนยังหวังทรัพย์สินที่ดิน หวังสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้ฝั่งตรงข้าม อีกทั้งยังมีความหวังว่าสงครามนั้นจะสิ้นสุดลงในเร็ววัน ทำให้เลือกที่จะอาศัยอยู่ใกล้ริมแม่น้ำโขง เพื่อว่าวันหนึ่งเหตุการณ์สงบลงแล้วจะได้ง่ายต่อการเดินทางกลับไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปชาวเวียดนามอพยพเริ่มรับรู้ถึงสงครามที่เกิดขึ้นคงดำเนินต่อไปอีกยาวนานจึงเริ่มกระจายตัวออกไปจากบริเวณชายแดนไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อดำเนินชีวิตต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ขององเถาะ ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนครรายหนึ่งที่กำลังกล่าวถึงช่วงที่อพยพข้ามมาฝั่งไทยช่วงแรก ๆ เอาไว้ดังนี้

⁵¹ Ibid, p. 155.

“ตอนที่ฝรั่งเศสมายึดท่าแขกตามล่องเรือจากท่าแขกขึ้นไปหิโนนที่อยู่ตรงข้าม อ.ท่าอุเทน แล้วข้ามมาอยู่ท่าอุเทนอยู่ได้ 2 ปี เลยพากันเดินจากท่าอุเทนมาอำเภอเมืองนครพนม พอถึงนครก็ขึ้นรถรับจ้างจากนครมาสกกล ตอนนั้นที่เดินรถสกกล - นครมีแค่วันละ 2 เที่ยว คนที่เดินรถก็เป็นคนญวนนี่แหละแต่เป็นญวนเก่า เขาอพยพมาอยู่ไทยนานหลายปี แล้วจนได้เป็นคนไทยกันหมดแล้ว ส่วนที่ตาต้องย้ายก็เพราะจะไปหาที่ทำมาหากินอยู่ นครมันไม่มีที่ทำมาหากิน ที่แรกถึงสกกลตามาอยู่ที่ท่าแร่ก่อน ตาเลือกอยู่ที่ท่าแร่เพราะ ท่าแร่มีโบสถ์คริสต์อยู่เพราะตาเป็นคริสต์ตอนเลือกที่อยู่เลยเลือกที่มีโบสถ์อยู่ท่าแร่”⁵²

จากคำให้สัมภาษณ์นี้เราจะพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพเมื่อครั้ง อพยพมาแรก ๆ นั้นประกอบไปด้วยสามปัจจัยด้วยกันได้แก่ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ความเชื่อ ศาสนา และกลุ่มขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนาม

2.3.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

องเถาะอพยพเข้ามาที่ท่าอุเทนได้สองปีจากนั้นจึงเดินทางมาที่นครพนมและเดินทางต่อไปตั้งถิ่นฐานยังสกกลนครด้วยเหตุผลว่าท่าอุเทนและนครพนมไม่มีที่ทำกิน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าใจได้เนื่องจาก สกกลนครนั้นเป็นจังหวัดใหญ่กว่านครพนมจึงมีโอกาการทำมาหาเลี้ยงชีพมากกว่า นอกจากนี้หาก พิจารณาร่วมกับคำกล่าวของดั่งกวีญอญที่ระบุว่าเมืองนครพนมเวลานั้นมีคนอพยพเข้ามาอยู่จำนวน มากจนไม่มีที่อยู่⁵³ ก็ยิ่งทำให้เข้าใจถึงความจำเป็นของชาวเวียดนามอพยพที่จะต้องเดินทางไปยัง จังหวัดอื่น ๆ ใกล้เคียงเพื่อขยับขยายที่ทำกินต่อไป ไม่ใช่เพียงองเถาะ แต่ยังมีชาวเวียดนามอพยพ อีกจำนวนมากที่เคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานยังที่อื่น ๆ ด้วยเหตุผลคล้ายคลึงกันนี้ เช่น มีชาวเวียดนาม อพยพบางกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณอำเภอเมืองนครพนมได้ระยะหนึ่งจากนั้นจึงตัดสินใจเดินทางลงไป ทางใต้ยังอำเภอเรณูนคร และตั้งบ้านเรือนขึ้นที่นั่นเรียกขานกันว่า “บ้านญวนเมืองเว”⁵⁴ ซึ่งเหตุผลที่ ทำให้ชาวเวียดนามเหล่านี้เดินทางออกจากอำเภอเมืองนครพนมก็คงด้วยเพราะเหตุผลที่ว่าเมือง นครพนมนั้นคับแคบ แออัดเกินไป ไม่เพียงพอที่จะรองรับผู้อพยพได้ทั้งหมด⁵⁵ นั่นเอง

⁵² สัมภาษณ์ องเถาะ (นามสมมติ) ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่หนึ่งจังหวัดสกกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564.

⁵³ เจินตุ่ง, เรื่องเดียวกัน, หน้า 209.

⁵⁴ โครงการก่อสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ.เมือง จ.นครพนม, คนไทยเชื้อสายเวียดนามในนครพนม (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.) หน้า 11.

⁵⁵ สุริยา คำหว่าน, “การสร้างชาตินิยมเชิงพันธสัญญา: กรณีศึกษาชุมชนเหวียดเกวียนในนครพนม,” (วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562) หน้า 103.

กรณีที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่งที่ทำให้ชาวเวียดนามอพยพเลือกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นคือกรณีของชาวเวียดนามอพยพจังหวัดมุกดาหาร (ในปี 1946 มุกดาหารยังเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดนครพนม) ที่ระบุว่าเมืองฝรั่งเศสยึดเมืองสะหวันนะเขต ตนเองและครอบครัวได้อพยพข้ามมาอยู่ที่จังหวัดมุกดาหารก่อนประมาณ 5 – 6 เดือน แล้วจึงอพยพต่อมายังจังหวัดอุบลราชธานีเพราะที่จังหวัดมุกดาหารนั้น “เห็นคนตายเยอะ เพราะมีโรคระบาด”⁵⁶ ซึ่งโรคระบาดที่ทำให้คนเสียชีวิตจำนวนมากในเขตมุกดาหารในปี 1946 นั้น จากหลักฐานกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมได้แสดงให้เห็นว่าในปีนั้นเกิดโรคหิวาต์ระบาดในพื้นที่ ตำบลศรีมงคล อำเภอมุกดาหาร โดยโรคหิวาต์นั้นได้คร่าชีวิตประชาชนไปกว่า 100 คนเศษ และจำนวนวัคซีนที่ใช้ในการรักษานั้นไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากร อีกทั้งการอพยพหนีสงครามเข้ามาของชาวลาวและชาวเวียดนามในช่วงเวลานั้นจึงยิ่งทำให้ระบบสุขภาพยิ่งเลวร้ายมากยิ่งขึ้น⁵⁷ แน่นนอนว่าการเกิดโรคระบาดขึ้นในพื้นที่นั้นสร้างความเสี่ยงต่อชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่เพิ่งเข้ามาในประเทศไทย จึงทำให้ต้องอพยพหนีไปยังพื้นที่อื่นเพื่อความปลอดภัยในชีวิตนั่นเอง

จากตัวอย่างของชาวเวียดนามอพยพที่ยกมาแสดงให้เห็นนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานั้นชาวเวียดนามอพยพมีอิสระอย่างมากในการเดินทาง สามารถเลือกได้ว่าจะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใดก็ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยเพราะรัฐบาลไทยในเวลานั้นมีนโยบายต้อนรับ ช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพเป็นอย่างดี นับตั้งแต่สมัยสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งในวันที่ 18 ธันวาคม 1945 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงมหาดไทยให้ความช่วยเหลือและปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพอย่างมีความเป็นธรรม⁵⁸ และรัฐบาลต่อมามีรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ก็ได้สานต่อนโยบายการให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพต่อไปอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเห็นได้จากโทรเลขของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้นคือนายทวี บุญเกตุที่ได้ส่งถึงผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย ความว่า

⁵⁶ รายการ I ASEAN, **เยือนชุมชนญวน-จีนในถิ่นอุบลราชธานี** [ออนไลน์], 31 มีนาคม 2563, แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=7TGoRRS3SRQ>

⁵⁷ เอกสารจดหมายเหตุจังหวัดนครพนม แผนกมหาดไทย “รายงานเกี่ยวกับโรคหิวาต์ระบาดในพื้นที่จังหวัดนครพนม (6 พ.ค.2489-11เม.ย.2498),” หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ อุบลราชธานี, นพ. 1.2/15

⁵⁸ นโยบายช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชนั้นประกอบไปด้วย 4 ข้อด้วยกันได้แก่

1. ให้ชาวเวียดนามอพยพที่เข้าประเทศได้รับความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม 2. ผ่อนผันให้ไม่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองและการทะเบียนคนต่างด้าว 3. อนุมัติเงินให้กระทรวงคมนาคมจ่ายเป็นค่าแรงงานสร้างทางหลวง และ 4. อนุมัติเงินให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพต่อไป (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.2.10/87 เรื่อง การเลื่อนไหวอินโดจีน ระหว่างวันที่ 23 ตุลาคม – 12 พฤศจิกายน 2488 (23 ต.ค. – 12 พ.ย. 2488))

“ควรจะให้ผู้อพยพชาวเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ค้นหาที่หลบภัยในประเทศไทยเพื่อหลบหนีจากการกดขี่ข่มเหงของฝรั่งเศส พวกเขาควรได้รับอนุญาตให้เข้ามาด้วยความสมัครใจ ไม่ควรผ่านเข้ามาโดยจ่ายค่าธรรมเนียมคนต่างด้าว แต่ความเคลื่อนไหวของเขาเหล่านั้นควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ... ผู้อพยพจะได้รับความเมตตากรุณาอย่างสูงสุด พวกเขาจะได้รับอนุญาตให้พักอาศัยได้ทุก ๆ แห่งในประเทศไทย และจะได้รับโอกาสให้เป็นพลเมืองไทยมีที่ดินทำกิน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ มีเงินกู้ยืมเป็นกองทุน 1,000,000 บาท ผู้อพยพจะไม่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด แต่จะมีเสรีภาพเดินทาง พักอาศัยและทำงานที่ใดก็ได้”⁵⁹

เหตุนี้เองจึงทำให้ชาวเวียดนามอพยพในช่วงแรกสามารถเดินทางได้อย่างอิสระและกระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ไม่เพียงเฉพาะแต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนเท่านั้น พร้อมกันนั้นชาวเวียดนามอพยพยังได้รับความช่วยเหลือในเรื่องอาชีพจากรัฐบาลด้วยนั่นคือการจ้างให้ชาวเวียดนามสร้างถนน และซ่อมทาง เช่น ถนนระหว่างหนองคาย – ท่าบ่อ ถนนระหว่างนครพนม - สกลนคร สกลนคร - อุดรธานี รวมไปถึงถนนทางขึ้นเทือกเขาภูพานในจังหวัดสกลนคร ล้วนแล้วแต่เป็นถนนที่ชาวเวียดนามอพยพมีส่วนร่วมในการสร้างหรือซ่อมแซมทั้งสิ้น⁶⁰ รวมไปถึงอนุญาตให้ชาวเวียดนามอพยพทำงานเป็นคนตัดไม้ในพื้นที่ป่าบริเวณรอบ ๆ หนองคาย และอุบลราชธานี⁶¹ อีกด้วย

สภาพสังคมและเศรษฐกิจนับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญลำดับต้นในการเลือกตั้งถิ่นฐานเนื่องจากเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อร่างสร้างตัวเพื่อที่จะได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไปได้อย่างปกติสุข อย่างไรก็ตามนอกจากปัจจัยเรื่องสภาพสังคมและเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นอยู่ในทางกายภาพแล้วนั้น ปัจจัยอีกข้อหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันต่อการเลือกถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพบางกลุ่มนั้นคือปัจจัยด้านความเชื่อและศาสนา ซึ่งเป็นที่พึงสำคัญในทางจิตใจ

2.3.2 ความเชื่อและศาสนา

ชาวเวียดนามอพยพโดยมากแล้วนั้นจะนับถือลัทธิพื้นเมืองเช่นชาวเวียดนามทั่วไป แต่ก็ยังมีชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนหนึ่งที่เป็นคาทอลิก เองเถาะเองเป็นหนึ่งในชาวเวียดนามอพยพที่เป็นคาทอลิกและเลือกตั้งถิ่นฐานในที่ที่ใกล้กับโบสถ์เพราะเหตุผลทางด้านจิตใจที่เพื่อจะได้ง่ายต่อการ

⁵⁹ ธนันท์ บุนนวรรณา, “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) หน้า 46 – 47.

⁶⁰ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม, หน้า 74 – 75.

⁶¹ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 –1954*, p. 155.

เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา องค์เถาเลือกตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนครซึ่งเป็นชุมชนคาทอลิกที่จำนวนหนึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนามเก่าที่อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ศาสนจักรคาทอลิกทั้งในไทย ลาว และเวียดนามในช่วงเวลานั้นต่างมีการติดต่อระหว่างกันอยู่เสมอ กลุ่มนักบวชในบ้านท่าแร่เองก็มีบางส่วนที่เดินทางไปดำเนินงานด้านศาสนาในสามประเทศทั้งไทย ลาว และเวียดนาม⁶² เครือข่ายศาสนจักรคาทอลิกที่เชื่อมโยงระหว่างกันนี้ปรากฏมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมแลเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดรูปแบบการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวคาทอลิกในเวียดนามไปยังพื้นที่อื่น ๆ⁶³ และศาสนจักรคาทอลิกเองย่อมต้องมีส่วนช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพที่เดินทางเข้ามาในสยาม

แม้ว่าองค์เถาได้กล่าวกับผู้วิจัยว่าอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง⁶⁴ ไม่ได้มีส่วนช่วยเหลือใดใดในด้านชีวิตความเป็นอยู่ขณะที่อาศัยที่ท่าแร่ แต่หากศึกษากรณีการดำเนินงานพระสังฆราช คลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต พระสังฆราชท่านแรกของสังฆมณฑลอุดรธานี จะเห็นได้ว่าศาสนจักรคาทอลิกในเวลานั้นมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพอยู่ด้วยเช่นกัน โดยในปี 1948 บาทหลวงดูฮาร์ตได้เริ่มเข้ามาดำเนินงานเผยแพร่ธรรมในพื้นที่อัครสังฆมณฑลท่าแร่ (ขณะนั้นยังไม่ได้รับสถาปนาเป็นพระสังฆราช) คุณพ่อดูฮาร์ตต้องรับหน้าที่ในการดูแลชาวเวียดนามอพยพที่เป็นคาทอลิกในพื้นที่ของอัครสังฆมณฑล หลักฐานประการหนึ่งจะเห็นได้ว่าในบัญชีศีลล้างบาปของวัดพระมารดานิจจานุเคราะห์ คุณพ่อดูฮาร์ตได้ทำหน้าที่ประกอบพิธีศีลล้างบาปให้กับชาวเวียดนามอพยพจำนวนมาก อาจกล่าวได้ว่ารายชื่อในบัญชีดังกล่าวผู้ที่เข้ารับศีลล้างบาปเกือบทั้งหมดเป็นชาวเวียดนามอพยพ⁶⁵ การเข้ารับศีลล้างบาปในพื้นที่ศาสนจักรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นอย่างน้อยก็เป็นสิ่งที่พึงทางจิตใจให้กับชาวเวียดนามอพยพ โดยเฉพาะการเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันได้ว่าเมื่อ

⁶² สัมภาษณ์ คุณยายศรี (นามสมมุติ) ชาวคาทอลิกเชื้อสายเวียดนามเก่าที่อยู่ในชุมชนท่าแร่ อายุ 80 ปี, 5 มกราคม 2563.

⁶³ Charles Keith, *Catholic Vietnam: a church from empire to nation* (Berkeley: University of California Press, 2012), p. 148.

⁶⁴ อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นอัครมุขมณฑลโรมันคาทอลิกในประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่เขตปกครอง 4 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร มีอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอลเป็นอาสนวิหารประจำอัครมุขมณฑล และโบสถ์นักบุญอันนา หนองแสง เป็นรองอาสนวิหาร แต่ในช่วงปี 1948 ที่พระสังฆราช คลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต เข้ามาดำเนินงานนั้นเขตพื้นที่นี้ยังคงเรียกว่ามณฑลลาวและรวมจังหวัดอุดรธานีอยู่ในพื้นที่การปกครองด้วย จนปี 1966 มีการประกาศจัดตั้งสังฆมณฑลอุดรธานีอย่างเป็นทางการ คุณพ่อคลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ตจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆราชของสังฆมณฑลอุดรธานีท่านแรก (หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, พระสังฆราชคลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต. [ออนไลน์], 15 ตุลาคม 2564, แหล่งที่มา <https://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-42-26/biography/2015-09-22-08-23-40/484-clarence-j-duhart>)

⁶⁵ ข้อมูลจากบัญชีบันทึกศีลล้างบาป เล่มที่ 1 อาสนวิหารพระมารดานิจจานุเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งประกอบพิธีศีลล้างบาปโดยพระสังฆราชคลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต ตั้งแต่ปี 1948 จนกระทั่งถึงปี 1973

เสียชีวิตแล้วนั้นจะมีที่สำหรับฝังศพ ซึ่งก็คือในพื้นที่สุสานของสังฆมณฑล เนื่องจากสังฆมณฑลแต่ละแห่งนั้นจะอนุญาตให้ฝังศพในสุสานได้โดยดูจากรายชื่อเข้ารับศีลล้างบาปภายในเขตปกครองของตน⁶⁶ นอกจากนี้ศาสนจักรคาทอลิกในแต่ละพื้นที่ก็มีโครงการที่ช่วยเหลือดูแลศาสนิกคาทอลิกอยู่แล้ว เช่น ในเรื่องการศึกษา การอุปถัมภ์เลี้ยงดูเด็กกำพร้า ทำให้พออนุมานได้ว่าชาวเวียดนามอพยพก็อาจได้รับความช่วยเหลือเหล่านี้จากศาสนจักรอยู่บ้างตามสมควร แล้วแต่กรณีไป

มากไปกว่าบทบาทของศาสนจักรที่มีส่วนทำให้ชาวเวียดนามอพยพเลือกตั้งถิ่นฐานคือผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมของชุมชนนั่นเอง เพราะชุมชนคาทอลิกเหล่านี้จำนวนมากเป็นชาวเวียดนามเก่า ไม่ใช่เพียงแค่ที่ท่าแร่เท่านั้นแต่ยังที่บ้านคำกั่ม อำเภอเมือง นครพนม ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ชาวเวียดนามเก่าเหล่านี้ต่างก็โอบรับให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาใหม่ในการให้พื้นที่ที่อยู่อาศัยภายในชุมชนของตน หรือ ให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ เมื่อชาวเวียดนามอพยพได้รับความเดือดร้อน และแน่นอนว่าการให้ความช่วยเหลือเช่นนี้ยังปรากฏในชุมชนชาวเวียดนามเก่าอื่น ๆ ที่อาจจะไม่ใช่คาทอลิกด้วยเช่นกัน ดังเช่นกรณีของบ้านนาจอก หรือ บ้านใหม่ อำเภอเมือง นครพนม ซึ่งเป็นชุมชนชาวเวียดนามที่มีขนาดใหญ่และมีความเข้มแข็งมากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ และมีหลักฐานปรากฏว่าหมู่บ้านเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพรุ่นหลังที่เข้ามาหลังปี 1945 โดยให้ที่พักอาศัยทั้งเป็นการชั่วคราวและถาวร ⁶⁷

2.3.3 กลุ่มขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนาม

คำกล่าวขององเถาะเกี่ยวกับช่วงแรกที่อยู่พวยพำนานั้นนั้นอาจจะไม่มีส่วนไหนที่ระบุชัดเจนถึงขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนาม แต่มีข้อความตอนหนึ่งที่ควรพิจารณานั้นคือ “ตอนที่ฝรั่งเศสมายึดท่าแขกตกลงเรือจากท่าแขกขึ้นไปหินปูนที่อยู่ตรงข้าม อ.ท่าอุเทน แล้วข้ามมาอยู่ท่าอุเทนอยู่ได้ 2 ปี...” การที่องเถาะเดินทางออกจากท่าแขกไปยังท่าอุเทนนั้นเข้าใจได้ว่าเป็นการหนีภัยสงครามที่กำลังคืบคลานมาถึง แต่ก็ชวนให้คิดต่อไปอีกว่าเหตุใดต้องเดินทางไปหินปูน และ ท่าอุเทน ซึ่งหากย้อนไปดูประวัติของดั่งกวีญฮัญ นักปฏิวัติสตรีชาวเวียดนามแล้วนั้น จะพบว่า ทั้งหินปูน และ ท่าอุเทนที่องเถาะเดินทางไปนั้นเป็นพื้นที่เดียวกันกับที่ตั้งกวีญฮัญเข้ามาอาศัยอยู่เมื่อครั้งแรกที่เหยียบแผ่นดินสยาม ซึ่งเธอได้บรรยายไว้ว่าท่าอุเทนเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามมาตั้งรกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลายาวนานก่อนที่จะเข้ามา และชาวเวียดนามที่นี่ก็ได้ร่วมงานกับเหล่านักปฏิวัติตั้งแต่นั้น

⁶⁶ สัมภาษณ์ คุณอินทร์ (นามสมมุติ) ผู้ดูแลอาสนวิหารพระมารดาไมจานุเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อายุ 60 ปี, 28 กันยายน 2564.

⁶⁷ โครงการก่อสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ.เมือง จ.นครพนม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

แรก ๆ⁶⁸ ทั้งหินปูน และท่าอุเทนจึงเป็นพื้นที่ที่นอกจากจะมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่เยอะแล้วยังเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวสำคัญของนักปฏิวัติเวียดนาม และแน่นอนว่าชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ที่นั่นย่อมได้รับความช่วยเหลือจากเหล่านักปฏิวัติ โดยเฉพาะในแง่ของการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่นให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงมีบทบาทในการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพ

ดังกวีญอญได้เล่าในประวัติของเธอว่าเมื่อฝรั่งเศสโจมตีท่าแขกพี่น้องชาวเวียดนามได้อพยพขึ้นเรือหลบหนีมาตัวเปล่าไม่ทันได้หยิบฉวยอะไร มาขึ้นฝั่งที่นครพนมจนเมืองนครพนมเนืองแน่นด้วยผู้คนอพยพนับพันจนไม่มีที่พอให้อาศัย กลุ่มขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามในนครพนมนี้เองที่ได้คอยดูแลผู้อพยพ และได้มอบหมายให้กวีญอญรวบรวมเจ้าหน้าที่สตรีจำนวนหนึ่งมาช่วยกันและกระจายตัวออกไปตามบ้านเรือนชาวบ้านเพื่อขอที่พักพิงให้กับผู้อพยพเหล่านี้ รวมถึงดำเนินงานรับบริจาคข้าวสารอาหารแห้งมาเพื่อช่วยเหลือพี่น้องผู้อพยพให้รอดตาย ซึ่งพี่น้องชาวเวียดนามที่อยู่ที่นี่นครพนมมาก่อนนั้นต่างก็ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีทั้งแบ่งข้าวสารอาหารแห้ง รวมถึงรวบรวมเงินเป็นกองทุนช่วยเหลือพี่น้องชาวเวียดนามท่าแขกอีกด้วย⁶⁹ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะปรากฏเรื่องราวของชาวเวียดนามอพยพบางรายที่อพยพเข้ามาจังหวัดนครพนมแล้วได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลซึ่งอาจเป็นนักปฏิวัติเวียดนามเหล่านี้ พาไปอยู่อาศัยยังชุมชนชาวเวียดนามในนครพนม เช่น ที่บ้านนาจอก⁷⁰

นอกจากนี้นักปฏิวัติเวียดนาม หรือ ชาวเวียดนามอพยพที่มีส่วนร่วมในขบวนการปฏิวัติบางส่วนยังเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานใกล้ริมแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการดำเนินงานปฏิวัติ และเมื่อเป็นชุมชนแล้วจึงดึงดูดให้ชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ เลือกที่จะมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เดียวกันด้วยตัวอย่างเช่น กรณีของบ้านกลาง อำเภอมือเมือง จังหวัดนครพนม บ้านกลางนั้นไม่ใช่ชุมชนของชาวเวียดนามโดยเฉพาะ เป็นหมู่บ้านชาวไทยทั่วไป แต่ในบริเวณบ้านกลางและหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงเช่น บ้านหนาด บ้านดงด้วง เป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากปะปนไปกับชาวไทยในพื้นที่ ที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยเพราะ บ้านกลางนั้นอยู่ตรงข้ามกับบ้านเชียงหวาง ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการดำเนินงานของขบวนการปฏิวัติเวียดนามทางฝั่งประเทศลาว⁷¹ บ้านกลางจึงเป็นเหมือนสถานที่ในการลำเลียงกำลังพล ลำเลียงอาวุธของกลุ่มเวียดมินห์ และในยุคต่อมาที่ชาวเวียดนามอพยพกลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงนั้น บ้านกลางยังเป็นจุดที่จับตาของรัฐบาลไทยมากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้

⁶⁸ เจินตุง, เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁶⁹ เจินตุง, เรื่องเดียวกัน, หน้า 209.

⁷⁰ โครงการก่อสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ.เมือง จ.นครพนม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁷¹ สัมภาษณ์ องหลุก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนม อายุ 67 ปี, 25 ตุลาคม 2564

จากข่าวกรองของอพยพของกระทรวงมหาดไทย ที่มักมีรายงานเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเดินทางข้ามพากไปมาของญวนคอมมิวนิสต์ในบริเวณบ้านกลางนี้อยู่เสมอ⁷² และด้วยเหตุนี้ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่บ้านกลางจึงมักถูกคุกคามจากภาครัฐบ่อยครั้งในข้อหาเกี่ยวกับการสนับสนุนคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากกรณีของนายเคื่อง ฝ่ามดิญ ซึ่งเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพรายนี้นับว่ามีความน่าสนใจและจะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทถัดไป

บทสรุป

ชาวเวียดนามเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาที่ยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์ใกล้เคียงชายแดนเวียดนามทำให้มีการเดินทางแลกเปลี่ยนกันมาแต่สมัยโบราณ ชาวเวียดนามที่เข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นใช้เส้นทางทางบกในการเดินทางมาจากประเทศเวียดนาม เส้นทางเหล่านี้ที่ถูกใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณได้รับการพัฒนาในช่วงสมัยอาณาจักรล้านช้างกลายเป็นเส้นทางหลวงที่สามารถเชื่อมต่อถึงกันได้สะดวกในพื้นที่สหภาพอินโดจีน ทำให้การเดินทางของชาวเวียดนามนั้นง่ายมากขึ้น และกลุ่มนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนามก็ยังใช้เส้นทางเหล่านี้ที่ใช้มาตั้งแต่สมัยโบราณในการเดินทางทำงานเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชจากเจ้าอาณานิคม รวมถึงในช่วงสงครามเวียดนามด้วยเช่นกัน

การเข้ามาของเจ้าอาณานิคมนั้นยังทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่ของชาวเวียดนามอันเนื่องมาจากนโยบายของเจ้าอาณานิคมเองที่ต้องการใช้ชาวเวียดนามในการดำเนินงานอาณานิคม รวมถึงใช้แรงงานชาวเวียดนามในการก่อสร้างเส้นทางคมนาคม และก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ในสมัยอาณานิคมด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีชาวเวียดนามจำนวนมากเดินทางเข้ามาในลาว แต่กระนั้นก็ยังมีความเชื่อของชาวเวียดนามบางส่วนที่เดินทางมาอาศัยอยู่ในลาวเองด้วยความสมัครใจเช่นกัน รวมถึงยังมีชาวเวียดนามจำนวนมากที่เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลาวเพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในเวียดนามอันเป็นผลจากการปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศส และการเข้ามายึดครองอินโดจีนของญี่ปุ่น จนทำให้เกิดความอดอยากครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “ทุพภิกขภัยปีระกา (Nạn đói năm Ất Dậu)” ความ

⁷² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวญวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. (พ.ศ.2515 - 2518)

อดอยากครั้งนี้ทำให้ชาวเวียดนามจากทางตอนเหนืออพยพหลบหนีไปยังพื้นที่อื่น รวมถึงเดินทางเข้ามาในลาวจำนวนมากขึ้นด้วย

การที่ชาวเวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศลาวซึ่งมีชายแดนติดกับประเทศไทยนั้นทำให้ชาวเวียดนามบางส่วนได้เดินทางแลกเปลี่ยนกับทางฝั่งไทย หรือ บางส่วนก็อาจจะเลือกที่จะเดินทางอพยพข้ามมาตั้งถิ่นฐานทางฝั่งประเทศไทยก็มีเช่นกัน การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามที่ข้ามไปมาระหว่างสองฝั่งโขงนั้นคาดว่าจะมีอยู่เรื่อยมาเสมอมาได้ขาด แต่การอพยพครั้งใหญ่นั้นเกิดขึ้นในปี 1946 ที่ฝรั่งเศสกลับมายึดครองอินโดจีนและทำสงครามในเมืองต่าง ๆ ในลาว ทั้งท่าแขก และสะหวันนะเขต ทำให้ชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศลาวมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่งนั้นต้องอพยพขนานใหญ่หนีภัยสงครามข้ามมายังฝั่งไทย ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในช่วงเวลานี้เองที่อยู่ในระยะต่อมาถูกเรียกว่าเป็น “ชาวเวียดนามอพยพ”

ชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ส่วนมากมีถิ่นกำเนิดที่มาจากทั้งมาจากภาคกลาง และ จากภาคเหนือ ของประเทศเวียดนาม ในส่วนกลุ่มที่มาจากบริเวณภาคกลางนั้นด้วยเพราะระยะทางที่ไม่ได้ไกลจากชายแดนไทยเท่าใดนักจึงสามารถอพยพจากประเทศเวียดนามและมีเป้าหมายตรงมาที่ไทยได้เลย แต่ในหลายกรณีโดยเฉพาะชาวเวียดนามที่มีถิ่นกำเนิดจากภาคเหนือซึ่งอยู่ห่างไกลจากชายแดนไทย ต้องอพยพหลายระลอกด้วยกัน เช่น อาจอพยพจากภาคเหนือ มายังภาคกลางของเวียดนาม จากนั้นจึงอพยพเข้ามาในประเทศลาว ก่อนที่จะอพยพมาประเทศไทยในที่สุด

การเดินทางข้ามรัฐชาติข้ามเขตแดนของชาวเวียดนามอพยพอาจดูเหมือนจะสิ้นสุดที่ปี 1946 หลังจากที่อยู่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย แต่นี่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นชีวิตของพวกเขาในประเทศไทย เมื่ออาศัยอยู่ในประเทศไทยชาวเวียดนามอพยพยังคงต้อง “เดินทาง” ต่อเพื่อแสวงหาความมั่นคงและความปกติในชีวิต นโยบายของรัฐบาลไทยยังส่งผลให้ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนต้องเคลื่อนย้ายอพยพไปยังที่ต่าง ๆ มากไปกว่านั้นนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละสมัยยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพโดยตรง แต่ไม่ใช่เพียงนโยบายรัฐที่เปลี่ยนแปลง ทว่าทั้งการปฏิบัติและทัศนคติของชุมชนผู้คนที่อยู่รอบข้างชาวเวียดนามอพยพนั้นต่างก็เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยด้วยเช่นกัน ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ที่งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษา ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ มากมายที่ต้องพยายามก้าวข้าม และเอาตัวรอดไปให้ได้ ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในเนื้อหาบทต่อไป

บทที่ 3 ชีวิตและการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ทศวรรษ 1940 – 1960

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับผู้อพยพ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อพยพในประเทศผู้รับ (Receiving country) กล่าวได้ว่ามีหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรอยู่จำนวนไม่มากเท่าใดนักในการใช้ศึกษา เนื่องจาก กลุ่มผู้อพยพโดยเฉพาะในเอเชีย นั้น ไม่นิยมที่จะจดบันทึกเรื่องราวของตนเอง อีกทั้งผู้อพยพบางส่วนก็เป็นกลุ่มที่ไม่รู้หนังสือทำให้ไม่สามารถบันทึกเรื่องราวของตนเองได้¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1940 เป็นต้นมานั้น เป็นกลุ่มผู้อพยพที่ถูกจับจากภาครัฐมากเป็นพิเศษ เกิดกรณีขึ้นหลายครั้งด้วยกันที่เจ้าหน้าที่รัฐบุกค้นบ้านแล้วยึดเอาหนังสือ หรือ งานเขียนต่าง ๆ ของชาวเวียดนามไปด้วยเหตุผลว่าเป็นงานเขียนที่เผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ² นั่นจึงอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานเขียนที่บันทึกเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพมีจำนวนน้อย และไม่นิยมเขียนเผยแพร่เพราะอาจทำให้เกิดภัยต่อตนเองได้ ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากจึงเลือกใช้หลักฐานประเภทประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ที่บอกเล่าจากประสบการณ์ของชาวเวียดนามอพยพรุ่นต่าง ๆ นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานขั้นต้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บอกเล่าถึงเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพโดยตรง แต่กระนั้นก็มีหลักฐานลายลักษณ์อักษรประเภทอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ศึกษาได้เช่นกัน ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้อพยพนั้นสามารถใช้หลักฐานประเภทเดียวกันกับที่ใช้ในการศึกษาจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ได้ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นแบบบันทึกการลงทะเบียนผู้ย้ายถิ่น, บันทึกของศาล, หนังสือเดินทาง และเอกสารระบุตัวตนต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้

¹ Sunil S. Amrith, *Migration and diaspora in modern Asia* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), p. 15.

² ชาวเวียดนามอพยพนั้นมักจะถูกจับกุมด้วยข้อหาซื้อความและพฤติกรรมอันเป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยเพราะตรวจพบเอกสารที่เกี่ยวกับโฮจิมินห์ หรือ การต่อสู้ของเวียดนามเหนือ ดังอย่างเช่นกรณีของนายแดง หรือ สมบูรณ์ แซ่พาน ซึ่งถูกจับที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร เมื่อวันที่ 23 มกราคม 1959 ในข้อหาให้การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยตรวจพบเอกสารเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์รวม 16 แผ่น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.2.7/34 ตรวจคนเข้าเมือง อำเภอมุกดาหาร จับนายแดง หรือสมบูรณ์ แซ่พาน คนญวนพร้อมด้วยเอกสารคอมมิวนิสต์ (26 ม.ค. – 25 ก.พ. 2502))

ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานที่ผู้อพยพทิ้งเอาไว้ และสามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้ทั้งสิ้น³ นอกจากนี้ยังมีเอกสารราชการต่าง ๆ ก็สามารถนำมาใช้ศึกษาชีวิตของผู้อพยพได้ด้วยเช่นกัน โดยสามารถอ่านในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม หรือ เป็นการอ่านระหว่างบรรทัดจากสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเอกสารราชการเหล่านั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะใช้หลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นในการศึกษา ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในช่วงทศวรรษ 1940 – 1960 โดยจะใช้ชีวิตของชาวเวียดนามรายหนึ่งนามว่านาย เคื่อง ฝ่ามดีญ (Phạm Đình Khuong) เป็นหลักสำคัญในการเขียนและวิเคราะห์เกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

“ในวันเกิดเหตุตอนค่ำฝนตกหนัก ฝนหยุดนานประมาณครึ่งชั่วโมงนายเคื่องจึงถูกนำตัวไป ขณะนั้นแสงเดือนสลัว ๆ เป็นวันขึ้น 10 ค่ำ หรือ 11 ค่ำจำไม่ได้แน่ จำได้แต่ว่าเป็นวันข้างขึ้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ รุ่งเช้าขึ้นช้า ๆ จึงได้ไปแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่ามีข้าฯ ถูกจับไป . . . ได้เคยติดต่อขอทราบเรื่องราว เจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดนครพนมแล้ว ก็ได้รับแจ้งในระยะต่อมาว่า ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทราบเรื่อง ตรวจสอบแล้วไม่ปรากฏหลักฐานในทางราชการว่าเป็นการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายใด”⁴

นายเคื่องเป็นชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านกลาง ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ชื่อในภาษาเวียดนามของเคื่องคือ เคื่อง ฝ่ามดีญ (Phạm Đình Khuong, ต่อจากนี้จะเรียกว่า เคื่อง) ไม่มีหลักฐานว่าเคื่องอพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อไร แต่หลักฐานแวดล้อมอื่น ๆ สันนิษฐานได้ว่าเคื่องน่าจะอพยพเข้ามาในช่วงกลางทศวรรษที่ 1940 และมีความเป็นไปได้มากกว่าเคื่องจะอพยพเข้ามาในช่วงเดียวกับการอพยพพระลอกใหญ่ในค.ศ. 1946 เคื่องแต่งงานอยู่กับ นางติ่ม พยุงรัตน์ ชาวเวียดนาม สัญชาติไทย ลูกคนหัวปีของทั้งสองเกิดที่ประเทศไทยในค.ศ. 1947 เคื่องทำมาหาเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวด้วยการเลี้ยงหมู รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า ค้าขาย และลงทุนเป็นหุ้นส่วนในกิจการเดินรถโดยสาร เคื่องใช้ชีวิตในนครพนมเรื่อยมากระทั่งถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ (?) ไม่ทราบฝ่ายในค.ศ. 1966 ชะตากรรมของเคื่องหลังจากนั้นอยู่ในความมืดมน

การหายตัวไปของเคื่องเป็นเหตุให้ครอบครัวของเขาได้รับความเดือดร้อนใจ จึงได้แจ้งความร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้เกิดการสอบสวนเรื่องราวที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ดังนั้นใน

³ Sunil S. Amrith, op. cit., pp. 14 – 15.

⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

เอกสารชุดนี้จึงประกอบไปด้วยบันทึกการสอบปากคำพยานในที่เกิดเหตุ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง และคนในครอบครัวของนายเคื่อง และนายฮึงคว่าน รายละเอียดที่ปรากฏในบันทึกการสอบปากคำนั้นนับได้ว่าเป็นหลักฐานสำคัญที่ให้รายละเอียดในมิติหลากหลายด้านด้วยกันเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ และหากวิเคราะห์แล้วนั้นยังสามารถเห็นวิถีในการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพจากการถูกคุกคามจากภาครัฐได้อีกด้วย

3.1 ชื่อนั้นสำคัญะนี่: ชื่อ นามสกุล และสัญชาติของชาวเวียดนามอพยพ

ติ่ม พยุงรัตน์ ให้การไว้เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1966 ว่า เธอเป็นชาวเวียดนามที่มีสัญชาติไทย (เชื้อชาติเวียดนาม สัญชาติไทย) ต่างจากเคื่องสามีของเธอที่เป็นชาวเวียดนามอพยพ ไม่ได้รับสัญชาติไทย ติ่มมีลูกกับเคื่อง 10 คน ทั้งหมดใช้ชื่อแบบคนไทยและใช้นามสกุลพยุงรัตน์ตามนางติ่มผู้เป็นแม่ แม้ว่าปกติแล้วตามประเพณีเวียดนามลูกต้องใช้นามสกุลของพ่อ น่าสนใจว่าเหตุใดลูกทั้ง 10 คนจึงใช้นามสกุลของแม่แทนที่จะใช้นามสกุลของพ่อ

ลูกทั้ง 10 คนของเคื่องและติ่มเกิดในประเทศไทยในระหว่างค.ศ. 1947–1965 หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติสัญชาติทุกฉบับที่บังคับใช้ในช่วงเวลาดังกล่าว ลูกทั้ง 10 คนของเคื่องและติ่มมีสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ⁵ แม้ว่าเคื่องผู้เป็นพ่อเป็นคนต่างด้าว⁶ ชื่อและนามสกุลของ

⁵ มาตรา 7 ของพระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2495 ระบุว่า บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด 1) ผู้เกิดโดยบิดาเป็นคนไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย 2) ผู้เกิดโดยมารดาเป็นคนไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย 3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย (พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2495, 12 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 105-106.) ความในมาตรานี้ถูกแก้ไขโดย พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2496 [ค.ศ. 1953] โดยแก้ไขข้อความมาตรา 7 ข้อ 2) และ 3) จากเดิมแก้ไขเป็น 2) ผู้เกิดนอกราชอาณาจักรไทยโดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ และ 3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยมารดาเป็นคนไทย (พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2496, 3 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 194.) ต่อมามาตรา 7 ก็ได้รับการแก้ไขอีกครั้งโดย พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2499 แก้ไขเป็น 1) ผู้เกิดโดยบิดาเป็นคนไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย 2) ผู้เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นคนไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือบิดาไม่มีสัญชาติไทย 3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย (พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2499, 12 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 432.) และท้ายที่สุด พระราชบัญญัติสัญชาติชุดนี้ (พุทธศักราช 2495 - 2499) ได้ถูกยกเลิกในวันที่ 4 สิงหาคม 1965 โดย พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2508 ซึ่งในมาตรา 7 เกี่ยวกับผู้ที่ได้รับสัญชาติไทยในพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับนี้ได้ระบุว่า 1) ผู้เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย 2) ผู้เกิดนอกราชอาณาจักรไทยโดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ 3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย (พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2508, 4 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา, หน้า 2.) พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2508 นั้นได้ประกาศใช้เป็นระยะเวลานานพอสมควร จนกระทั่งมาถูกแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515

ลูกทั้ง 10 คนของเคื่องและติ่มที่ระบุไว้ในคำให้การของติ่มเป็นชื่อและนามสกุลแบบไทย แต่เป็นไปได้มากกว่าแต่ละคนนั้นจะมีชื่อภาษาเวียดนามของตนเองและชื่อในภาษาเวียดนามนั้นก็ใช้นามสกุลตามนายเคื่องผู้เป็นบิดา ดังจะเห็นได้จากลูกคนโตคือนางสาวคำ พยุงรัตน์นั้น ในบันทึกการสอบปากคำก็ได้แจ้งว่าตนเองมีชื่อเวียดนามคือนางสาวผุก ฟามดิน⁷ แต่ในเอกสารราชการนั้นก็ใช้ชื่อและนามสกุลแบบไทยว่า คำ พยุงรัตน์ ลักษณะนี้ต่างไปจากลูกหลานชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งที่แม้ว่าจะมีสัญชาติไทยแต่ในเอกสารราชการนั้นระบุชื่อและนามสกุลแบบเวียดนาม หรือใช้ชื่อแบบไทยนามสกุลแบบเวียดนาม เห็นได้จากในรายงานการจับกุมญวนที่ประชุมกันที่บ้านนายกิม แซ่ฟาม จำนวน 58 คนในข้อหาชุมนุมโดยไม่ได้รับอนุญาตในค.ศ. 1970 ซึ่งในจำนวนผู้ถูกจับกุมนั้นมีเยาวชนอายุระหว่าง 15-35 ปี ทั้งสิ้น 47 ราย แต่ละรายนั้นมีลักษณะการใช้ชื่อและนามสกุลแตกต่างกันไป บางรายใช้ทั้งชื่อสกุลตามแบบเวียดนาม บางรายอาจมีชื่อเป็นภาษาไทย แต่เขียนนามสกุลตามแบบเวียดนาม โดยนามสกุลนั้นมีทั้งที่ใช้ตามแบบสกุลเวียดนามดั้งเดิม แต่บางรายอาจจะใช้คำว่าแซ่ นำหน้าก่อนตามด้วยสกุลภาษาเวียดนาม เช่น แซ่เหวียน, แซ่เจิ่น, แซ่โต เป็นต้น อย่างไรก็ตามแม้จะมีการใช้นามสกุลที่มีรูปแบบแตกต่างกันออกไป แต่ในเอกสารฉบับนี้ก็ระบุว่าเยาวชนทั้ง 47 รายนั้น มีเพียงรายเดียวที่มีสัญชาติเวียดนาม ส่วนอีก 46 รายนั้นล้วนแล้วแต่เป็นลูกหลานชาวเวียดนามอพยพที่มีสัญชาติไทยทั้งสิ้น⁸

ชาวเวียดนามอพยพนั้นโดยมากจะมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากประชาชนท้องถิ่นทั่วไป กล่าวคือยังพยายามรักษาอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามเอาไว้อย่างมากทั้งการแต่งกาย ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงภาษา ด้วยเพราะสำนึกว่าตนนั้นเป็น “ผู้พักอาศัยเพียงชั่วคราว” ที่จะต้องเดินทางกลับแผ่นดินเกิดคือประเทศเวียดนามเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม แต่การที่ชาวเวียดนามเลือกที่จะขอสัญชาติไทย หรือให้ลูกหลานตัวเองถือสัญชาติไทย รวมถึงมีชื่อสกุลแบบคนไทยอย่างกรณีลูกทั้ง 10 คนของเคื่องนั้น คงเป็นด้วยเหตุผลเพราะทำให้การติดต่อราชการ หรือการได้สิทธิ์ต่าง ๆ ตามกฎหมาย

⁶ ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 นั้น ระบุว่าหากเกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดามารดาเป็นต่างด้าว ย่อมไม่ได้สัญชาติไทย ถ้าขณะที่เกิดบิดาหรือมารดาเป็น 1) หัวหน้าคณะผู้แทนทูต หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทูต 2) หัวหน้าคณะผู้แทนทางกงสุล หรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนกงสุล 3) พนักงานหรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ 4) คนในครอบครัวซึ่งเป็นญาติอยู่ในความอุปการะ หรือคนใช้ซึ่งเดินทางจากต่างประเทศมาอยู่กับบุคคลใน (1) (2) หรือ (3) (พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2508, 4 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 3)

⁷ คำให้การของนางสาวคำ พยุงรัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/69 การจับกุมญวนที่ประชุมที่บ้าน นายกิม แซ่ฟาม จำนวน 58 คน ในข้อหาชุมนุมโดยไม่ได้รับอนุญาต (21 พ.ค. – 6 ส.ค.2514)

นั้นเป็นไปอย่างง่ายดายมากขึ้น เพราะเล็งเห็นว่าจะต้องอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน แม้ว่าจะ "เพียงชั่วคราว" หรืออาจเพราะ “เพื่อถือเอาความเป็นไทยปกปิดอำพรางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนเองและพรรคพวก ยากที่เจ้าหน้าที่จะสืบติดตามพฤติกรรม” ⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยจะได้สัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ แต่ชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นกลุ่มที่ภาครัฐจับจ้อง ฝึมอง และควบคุมมากเป็นพิเศษ การได้มาซึ่งสัญชาติไทยจึงถูกควบคุมเพิ่มมากขึ้นด้วยระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เช่นในหนังสือที่ มท. 0206/12018 ลงวันที่ 27 สิงหาคม 2508 กระทรวงมหาดไทยระบุว่า “ชาวเวียดนามอพยพไม่ถือเป็นคนต่างด้าวแต่เป็นบุคคลที่เข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นจึงไม่ให้สัญชาติไทยกับบุตรของชาวเวียดนามอพยพ และไม่มีสิทธิ์ที่จะขอบัตรประจำตัวประชาชน” ¹⁰ ความเห็นเช่นนี้สอดคล้องกับข้าราชการในสภามันคงแห่งชาติอย่าง ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ ที่มีความเห็นว่า “โดยธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศ ลูกหลานชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยไม่มีสิทธิ์จะได้รับสัญชาติไทย” ¹¹

นอกจากนี้หลังปี 1967 เป็นต้นมา ยังได้มีการงดต่ออายุและยึดใบสำคัญประจำตัวต่างด้าวสำหรับชาวเวียดนามที่มีใบประจำตัวคนต่างด้าว และให้ออกเป็นบัตรคนญวนอพยพแทน ซึ่งมีลักษณะคล้ายบัตรประชาชน มีกำหนดอายุ 6 ปี ¹² ไม่เพียงแต่พยายามเพิกถอนใบประจำตัวต่างด้าว และยกเลิกสถานะความเป็นต่างด้าวของชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น แต่ในปี 1972 ทางของไทยยังได้มีการถอนสัญชาติไทยอีกด้วย โดยได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ระบุว่า

⁹ วิชชา ประสานเกลียว และคณะ. “ชาวนวนอพยพในประเทศไทย.” ใน *ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย*. ลิขิต ธีรเวคิน (บรรณาธิการ). [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.], 2521. หน้า 18.

¹⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/61 *บุตรชาวเวียดนามอพยพขอมีบัตรประจำตัวประชาชน* (21 พ.ค. 2513)

¹¹ เกี่ยวกับกรณีเรื่องสัญชาติของชาวเวียดนามนั้น ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ ได้ให้ความเห็นเอาไว้ว่า โดยธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศ ลูกหลานชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยไม่มีสิทธิ์จะได้รับสัญชาติไทย แต่หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติสัญชาติพุทธศักราช 2508 นั้นจะเห็นว่าไม่ได้มีข้อยกเว้นสำหรับผู้พลัดถิ่นเอาไว้ จึงตีความได้ว่าบุตรหลานชาวเวียดนามอพยพที่เกิดในประเทศไทยย่อมได้รับสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับนี้ (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ญวนอพยพ* (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า 21 – 22.)

¹² นับตั้งแต่ปี 1951 ได้มีการย้ายหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง มาเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ การควบคุมชาวเวียดนามอพยพเป็นไปอย่างรัดกุมมากขึ้น มีการสอดส่องดูแลชาวเวียดนามอพยพอย่างละเอียด โดยในปี 1967 นั้น ไม่เพียงแต่ยึดใบประจำตัวต่างด้าวและเปลี่ยนสถานะให้เป็นญวนอพยพแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีการสำรวจรายชื่อชาวเวียดนามในแต่ละหมู่บ้านทั้งหมดเพื่อให้ง่ายต่อการเรียกตัว ตรวจสอบ มีการทำแผนที่บ้านชาวเวียดนาม และมีการสำรวจสำมะโนครัวหรือทะเบียนบ้านชาวเวียดนาม ให้มีการใช้กระดาษเขียนชื่อ เพศ อายุ ตำแหน่ง ในครอบครัวของชาวเวียดนามแต่ละบ้าน ติดหรือแขวนไว้ในบ้านทุกบ้าน (วิชาญ จำปีศรี, “ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขากระบวนการบริหารงานแห่งรัฐ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) หน้า 39 – 40.)

“โดยที่พิจารณาเห็นว่า บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาหรือมารดา เป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือบิดาหรือมารดาเป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่เพียงชั่วคราวหรือเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย บุคคลเหล่านี้แม้จะมีสัญชาติไทย แต่ก็มีได้มีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย เพื่อป้องกันและรักษาความมั่นคงแห่งชาติ สมควรมิให้บุคคลดังกล่าวมีหรือได้สัญชาติไทยอีกต่อไป”¹³

ด้วยประกาศข้อบังคับของคณะปฏิวัติฉบับนั้น มีผลทำให้ชาวเวียดนามอพยพและลูกหลานที่ได้รับสัญชาติไทยโดยการเกิดในราชอาณาจักรนั้นต้องถูกถอนสัญชาติ คงไว้แต่เพียงสถานะผู้นอพยพเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าในกรณีของบุตรทั้ง 10 คนของนายเคื่อง และ นางติ่ม และอาจรวมไปถึงตัวของนางติ่มเอง ก็ไม่ใช่กรณียกเว้น

สัญชาติไทยมาพร้อมกับการได้รับสิทธิ์ตามกฎหมาย มาพร้อมกับความสะดวกในการติดต่อกับทางการ และมาพร้อมกับความสะดวกในการดำเนินชีวิต ชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งจึงดิ้นรนในหลายวิถีทางเพื่อให้ได้สัญชาติไทยทั้งของตนเองหรือของลูกหลาน เมื่อต้องเผชิญกับปฏิบัติการของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้มงวดกับการได้มาซึ่งสัญชาติ หรือมากไปกว่านั้นคือการเพิกถอนสัญชาติโดยทั่วไปแล้วชาวเวียดนามอพยพก็ใช้วิธีการหลบเลี่ยงกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งสัญชาติดังนี้¹⁴

1. ขอจดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมของคนไทย
2. มอบบุตรให้คนไทยแล้วแจ้งเกิดเป็นบุตร
3. ให้เด็กที่เกิดมาไปอยู่กับคนไทยแล้วเพิ่มทะเบียนแจ้งว่าเป็นบุตรหลาน
4. ขอใช้ชื่อคนไทยในทะเบียนบ้านแล้วแจ้งย้าย
5. สวมทะเบียนคนตาย
6. มารดาเป็นคนไทย บิดาเป็นชาวเวียดนาม บุตรใช้นามสกุลมารดาขอทำบัตรประชาชน
7. หญิงเวียดนามแต่งงานกับคนไทย แล้วจดทะเบียนเป็นคนไทย
8. ดำเนินการขอสถานะต่างด้าวก่อนแล้วขอเปลี่ยนเป็นสัญชาติไทยในภายหลัง
9. แจ้งชื่อเป็นคนไทย เมื่อมีการสำรวจทะเบียนราษฎรหรือแจ้งตักสำรวจ
10. ขอใช้สกุลร่วมกับคนไทย

¹³ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337. (2515, 13 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 206

¹⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/16 รายงานความเคลื่อนไหวของผู้นอพยพในประเทศไทย 2518 (พ.ศ.

จะเห็นได้ว่า การได้มาซึ่งสัญชาติ การใช้ชื่อ และนามสกุลนั้นมีผลเกี่ยวโยงกันอย่างสำคัญต่อสถานะชาวเวียดนามอพยพขณะอยู่อาศัยในประเทศไทย จากรูปแบบการหลบเลี่ยงเพื่อให้ได้มาซึ่งสัญชาติไทยทั้ง 10 รูปแบบที่ได้แสดงให้เห็นข้างต้นนั้น จะเห็นว่าการได้มาซึ่งสัญชาติไทยของชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่สามารถที่จะทำได้ด้วยตนเองเพียงคนเดียว หรือไม่สามารถทำได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากคนเวียดนามด้วยกันแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากคนไทยหรือเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย มีเจ้าหน้าที่รัฐจำนวนหนึ่ง รวมถึงคนไทยที่ให้การช่วยเหลือชาวเวียดนามด้วย เพราะเห็นว่าเป็นคนที่รู้จัก หรือ คู่กันเคยกันมาก่อน หรืออาจเป็นการช่วยเหลือเพราะ “เจตนาทุจริตเพื่อแสวงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรายบุคคล”¹⁵ ซึ่งคำว่า “เจตนาทุจริตเพื่อแสวงผลประโยชน์ส่วนตัว” หมายถึงว่าเจ้าหน้าที่รัฐหรือคนไทยในพื้นที่นั้นได้รับผลตอบแทนจากชาวเวียดนามอพยพในการให้ความช่วยเหลือเรื่องสัญชาติ ซึ่งผลตอบแทนดังกล่าวคงมาในรูปของทรัพย์สินเงินทอง ชาวเวียดนามอพยพหลายครอบครัวนั้น แม้จะเป็นผู้อพยพแต่ก็กล่าวได้ว่ามีทรัพย์สินเงินทองมั่งคั่งมากกว่าครอบครัวชาวไทย หรือ เจ้าหน้าที่รัฐบางครอบครัวเสียอีก¹⁶

นอกจากการควบคุมการได้สัญชาติของชาวเวียดนามอพยพและลูกหลานของคนเหล่านั้น รัฐไทยยังมีนโยบายควบคุมและจำกัดการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพ แต่ก็เช่นเดียวกับการที่ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนสามารถได้มาซึ่งสัญชาติ แม้ว่าจะถูกควบคุมชาวเวียดนามอพยพบางส่วนก็สามารถแสวงหาทรัพย์สินเงินทองจนมั่งคั่งกว่าครอบครัวชาวไทยแม้ว่าจะเต็มไปด้วยข้อจำกัด เป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าชาวเวียดนามอพยพประกอบอาชีพอย่างไรขณะที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ประเด็นเรื่องการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนี้ จึงเป็นประเด็นที่จะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

¹⁵ เรื่องเดียวกัน

¹⁶ เรื่องทรัพย์สินเงินทองของชาวเวียดนามนั้น ส่วนหนึ่งสามารถเห็นได้จากเอกสารของราชการจำนวนหนึ่งที่พูดถึงชาวเวียดนามอพยพว่ามีกะนิยมนำเงินจำนวนมากเพื่อที่จะแบ่งเงินกลับไปช่วยเหลือประเทศของตนเอง (สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือ เวียดนามเหนือ) ในการทำสงครามต่อสู้กับชาติตะวันตก โดยจะมีผู้นำในชุมชนชาวเวียดนามอพยพออกมาเรียกร้องเงินแต่ละบ้านแต่ละครอบครัว ซึ่งสิ่งนี้เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวเวียดนามถูกโจมตีว่าไม่มีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และเข้ามาเกาะกินสุบเลือดสุบเนื้อประเทศไทย ไปช่วยเหลือประเทศตนเองซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท. 3.1.7.4/55 หัวข้อบรรยาย เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดย นายพ่วง สุวรรณรัฐ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย (14 ต.ค. 2507))

3.2 การประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพขณะอาศัยอยู่ในประเทศไทย

เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนั้น กรณีของเคื่องนับเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการประกอบอาชีพที่หลากหลาย นางติ่ม ภรรยาของเคื่องได้ให้ข้อมูลว่า นายเคื่องนั้นมีอาชีพเลี้ยงหมูเป็นหลัก และยังมีการรับเย็บเสื้อผ้า มีการซื้อของขายของบ้าง รวมถึงเคยมีหุ้นส่วนในการเดินรถโดยสารอีกด้วย นอกจากนี้ในบรรดาบุตรของเคื่องที่โตพอที่จะออกไปประกอบอาชีพได้ก็จะออกไปค้าขายด้วยตนเอง เช่น กรณีของนางสาวลำแก้ว บุตรคนที่สองของเคื่องก็มักจะออกไปค้าขายที่ริมถนนใหญ่ปากทางเข้าหมู่บ้านซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรไปมาระหว่าง อำเภอเมืองนครพนม และ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ส่วนหนึ่งที่ทำให้เคื่องนั้นต้องประกอบอาชีพที่หลากหลายนั้นก็เพราะเป็นครอบครัวใหญ่ มีบุตรจำนวนมากเหมือนอย่างครอบครัวชาวเวียดนามอพยพอื่น ๆ¹⁷ ทำให้ต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว และการประกอบอาชีพหลายอาชีพนี้ก็นำมาซึ่งฐานะทางการเงินของเคื่องที่ค่อนข้างมั่นคง โดยเห็นได้จาก ก่อนที่จะถูกคุมตัวออกจากบ้านนั้น นางสาวลำแก้วบุตรของเคื่องได้ให้การว่า “ข้าฯ เห็นมารดาข้าฯ เอาเงินส่งให้บิดาข้าฯ 360 บาท”¹⁸ ซึ่งหากเทียบกับอัตราราคาทองคำในขณะนั้น (ปี 1966) ที่ทองคำ 1 บาท มีมูลค่าเท่ากับ 414 บาท เงิน 360 บาทจึงถือเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างมากทีเดียว

เคื่องนั้นอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านชื่อ บ้านกลาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างจาก ตัวเมืองนครพนมประมาณ 28 กิโลเมตร ด้วยเหตุนี้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงหมูของเคื่องนั้น ทำให้เคื่องต้องเดินทาง “ออกไปเมืองหาซื้อหมูแรมคืนก็มี แต่ไม่เคยเกิน 1 คืน”¹⁹ และด้วยระยะทางจากหมู่บ้านไปยังตัวเมืองที่ค่อนข้างไกลนี้ทำให้อาจพออนุมานได้ว่าการเป็นหุ้นส่วนในการเดินรถโดยสารของเคื่องนี้อาจเป็นการเดินรถโดยสารระหว่างหมู่บ้านกลางเข้าไปยังตัวเมืองนครพนม การประกอบอาชีพที่ทำให้ต้องเดินทาง และเกี่ยวข้องกับการเดินทางระหว่างหมู่บ้านกับตัวเมืองนครพนมเช่นนี้ เคื่องย่อมต้องมีเครือข่ายคนรู้จักจำนวนมากเพราะการค้าขาย และเพื่อประโยชน์ในการทำการค้าก็ทำให้ต้องรู้จักกับคนที่ทำการค้าด้วยกันทั้งในหมู่บ้าน และในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงในตัวเมืองนครพนมด้วย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเท่าใดนักที่นอกจากเคื่องจะรู้จักนายฮึงดว๋าน (ผู้ที่ถูกจับพร้อมกับเคื่อง) ซึ่งเป็นชาว

¹⁷ สมิหรา จิตตลดากร, การประเมินผลกระทบของนโยบายญวนอพยพ (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534) หน้า 31.

¹⁸ คำให้การของนางสาวลำแก้ว พยุงรัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

¹⁹ คำให้การของนางติ่ม พยุงรัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

เวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ยังรู้จักนายสมาน ทรัพย์สิทธิ์ ผู้อาศัยอยู่บ้านดงตัว และเป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านกลางน้อย เป็นอย่างดีถึงขนาดที่ “จำเสียงได้เพราะคุ้นเคยไปมาหาสู่กัน เป็นปกติอยู่เสมอ”²⁰

การประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างมากกับนโยบายของรัฐบาลไทยในแต่ละยุคสมัย ไม่เพียงแค่ครอบครัวของเคื่องเท่านั้น แต่ครอบครัวชาวเวียดนามอพยพหลายครอบครัวก็มีฐานะที่มั่นคง และกลายเป็นผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอยู่พอสมควร²¹ งานจำนวนหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพมักจะระบุว่าสาเหตุที่ชาวเวียดนามสามารถมีฐานะที่มั่นคงได้เช่นนี้เนื่องมาจาก ในช่วงที่อพยพเข้ามาแรก ๆ (ปี 1946) นั้นได้รับการช่วยเหลืออย่างดีจากรัฐบาลไทยในขณะนั้นคือ รัฐบาลปรีดี พนมยงค์²² โดยรัฐบาลปรีดี พนมยงค์นั้นนอกจากจะอนุญาตให้ชาวเวียดนามลี้ภัยในประเทศไทยโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างด้าวแล้วนั้น ยังได้รับโอกาสที่จะเป็นพลเมืองไทยมีที่ดินทำกิน รวมถึงมีเงินกู้ยืมเป็นกองทุนจำนวน 1,000,000 บาทอีกด้วย²³ โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพคือนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดสกลนครอย่างนายเตียง ศิริขันธ์²⁴ นโยบายดังกล่าวนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพแล้วนั้น ยังส่งผลให้มีให้ชาวเวียดนามที่อพยพมาช่วงนี้ไม่เพียงแต่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนเท่านั้น แต่ยังกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยจากผลสำรวจเมื่อปี 1951 พบว่ามีชาวเวียดนามอพยพกระจัดกระจายทั้งในพระนคร - ธนบุรี และจังหวัดอื่น ๆ กว่า 31 จังหวัด²⁵ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือในสมัยรัฐบาล

²⁰ คำให้การของนางสาวลำแก้ว พงษ์รัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

²¹ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

²² Chan Ansuchote, “The Vietnamese refugees in Thailand: A case study in decision-making,” (Master of Arts Faculty of the Institute of Public Administration Thammasat University, 1960), p. 10.

²³ ธนันท์ ปูนวรรณ, “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) หน้า 46 – 47.

²⁴ Christopher E. Goscha, *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954*, p. 155.

จากการศึกษาของธงชัย พึ่งกันไทย ระบุว่ารัฐบาลไทยนั้นมอบให้นายเตียง ศิริขันธ์เป็นผู้ช่วยเหลือพวกญวนอพยพ โดยให้เงินช่วยเหลือในปีแรก 3 ล้านบาท ส่วนปีต่อ ๆ ไปให้ปีละ 5 ล้านบาท (ธงชัย พึ่งกันไทย, “ลัทธิคอมมิวนิสต์ และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521) หน้า 236.)

²⁵ สภาอากาศไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

ปรีดี พนมยงค์ แต่การให้ความช่วยเหลือนั้นย่อมไม่อาจครอบคลุมชาวเวียดนามที่อพยพมาเสียทั้งหมด หรือการช่วยเหลือบางกรณีก็ทำได้แต่เพียงเป็นครั้งคราวเท่านั้น ดังนั้นชาวเวียดนามจึงจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองด้วย นอกจากนี้นโยบายของรัฐหลังจากรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ ยังมีการจำกัดอาชีพชาวเวียดนามอพยพ จึงทำให้ชาวเวียดนามต้องเปลี่ยนอาชีพที่เคยทำไปประกอบอาชีพใหม่ เพราะผิดกฎหมายหากประกอบอาชีพเดิม ดังเช่น นายฮึง ด่วนผู้ที่ถูกจับพร้อมเคียงนั้นภรรยาของเขาก็ระบุว่าเคยถูกดำเนินคดีฐานเป็นต่างด้าวแต่ประกอบอาชีพตัดผม²⁶ นี่จึงเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวชาวเวียดนามประกอบอาชีพที่หลากหลายอาชีพ ดังเช่นครอบครัวของเคียง

อาชีพหลักของเคียงคือการเลี้ยงหมูซึ่งถือเป็นอาชีพเกษตรกรรมประเภทหนึ่ง อาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมนั้นนับเป็นอาชีพที่ชาวเวียดนามจำนวนมากยึดถือเป็นอาชีพหลักนับตั้งแต่อพยพเข้ามาคราวแรก ๆ คือ ช่วงปี 1946 ไม่ว่าจะเป็นอาชีพเลี้ยงสัตว์บก เลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึงการปลูกพืชผักต่าง ๆ จนกระทั่งในหลายพื้นที่เช่นที่อำเภอมุกดาหารในปี 1951 นั้นสามารถส่งผักส่วนเกินที่เหลือในพื้นที่ออกไปขายยังอินโดจีนฝรั่งเศสได้เพราะอาศัยการทำการเกษตรของชาวเวียดนาม นอกจากนี้การที่ชาวเวียดนามจำนวนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังส่งผลให้คนไทยในพื้นที่นั้นเปลี่ยนสภาพจากผู้ผลิตไปเป็นผู้ซื้อเป็นจำนวนมาก²⁷ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นที่นิยมในช่วงแรกที่อพยพเข้ามาเนื่องจากสถานการณ์ต่าง ๆ ยังไม่แน่นอน แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1950 - 1960 ชาวเวียดนามอพยพที่เริ่มสะสมทุนจากการประกอบอาชีพด้านการเกษตรก็เริ่มขยายขายอาชีพของตนไปสู่การค้าขาย โดยเริ่มจากการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ จนไปสู่การเป็นพ่อค้าคนกลาง เนื่องด้วยชาวเวียดนามอพยพไม่ได้อาศัยอยู่เฉพาะในเขตเมืองเท่านั้น อย่างกรณีของเคียงเองก็อยู่ในหมู่บ้านเล็ก ๆ ห่างจากตัวเมืองมาถึง 28 กิโลเมตร ชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งจึงทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางในการนำสินค้าจากในเมืองมาขายยังตำบล หรือ หมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่²⁸ การ “มีการซื้อของขายของ

ในเรื่องของจำนวนจังหวัดที่ชาวเวียดนามอพยพกระจายตัวไปอาศัยอยู่อันเกิดจากการที่รัฐบาลสมัยปรีดี พนมยงค์ไม่ได้ควบคุมพื้นที่อยู่อาศัยของชาวเวียดนามอพยพในช่วงแรกนั้นในงานของขจิตภัย บุรุษพัฒน์ระบุว่าชาวเวียดนามอพยพกระจายตัวไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ กว่า 56 จังหวัด (ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, *ญวนอพยพ* (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า 40.)

²⁶ คำให้การของนางทึง กาว ดาว ภรรยาของฮึงด่วน ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

²⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.37.2/33 รายงานและบันทึกการตรวจราชการภาคอีสานของปลัดกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2494)

²⁸ ศรีญา สุกรี, “การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวเวียดนามอพยพ” ในเขตเทศบาลนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557) หน้า 118 – 119.

บ้าง” ของครอบครัวเคื่องนั้นจึงอาจหมายถึงการนำสินค้าจากในเมืองมาขายในหมู่บ้าน ในลักษณะพ่อค้าคนกลางก็เป็นได้ เพราะตัวของเคื่องเองนั้นก็ต้องเดินทางไปซื้อขายหมูในตัวเมืองนครพนมอยู่แล้วนั่นเอง

อาชีพถัดมาของครอบครัวเคื่องนั้นคือ “การรับเย็บเสื้อผ้า” อาชีพช่างตัดเย็บเสื้อผ้านั้นนับเป็นอีกอาชีพที่ชาวเวียดนามอพยพนิยมทำกันเป็นจำนวนมาก หลักฐานหนึ่งที่แสดงให้เห็นคือรายงานเกี่ยวกับความเสียหายด้านทรัพย์สินของชาวเวียดนามจากสกลนคร และอุดรธานีที่ประสบอุบัติเหตุรถคว่ำ ระหว่างการเดินทางเพื่อขึ้นเรือส่งตัวกลับเวียดนามเหนือ เมื่อปี 1962 นั้น พบว่าทรัพย์สินของชาวเวียดนามหลายครอบครัวนั้นนอกจากจะมีของใช้ส่วนตัวที่จำเป็นแล้วนั้น ยังมีผ้าหลากหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีจำนวนมากและราคาแพง²⁹ ซึ่งการมีผ้าหลากหลายชนิดและมีจำนวนมากเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่สิ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เพียงในครัวเรือนเท่านั้น แต่ใช้วัตถุประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพ ไม่เพียงแต่อาชีพเกี่ยวกับช่างเย็บผ้าเท่านั้น แต่ชาวเวียดนามอพยพยังมีการประกอบอาชีพช่างฝีมืออื่น ๆ ด้วย เช่น ช่างไม้ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ วิทย์ โททัศน์ ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยช่วงปลายทศวรรษ 1950 นั้น ระบบเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ความต้องการช่างฝีมือด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ชาวเวียดนามอพยพจึงใช้โอกาสนี้ในการเลือกประกอบอาชีพด้านช่างฝีมือเพื่อสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างตัดเย็บเสื้อผ้านั้นเป็นที่ยังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก ช่างตัดเย็บเสื้อผ้าจึงเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวเวียดนามอพยพนิยมทำกันอย่างแพร่หลาย³⁰ ซึ่งลักษณะการปรับเปลี่ยนอาชีพตามสถานการณ์และบริบทนั้นสำหรับกลุ่มผู้อพยพลี้ภัยถือเป็นกระบวนการสำคัญประการแรก ๆ เพราะการที่จะดำรงชีพอยู่ได้นั้นสำคัญคือต้องนำตนเองเข้าสู่ตลาดแรงงานรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งการเลือกประกอบอาชีพนั้น หากมีโอกาสกลุ่มผู้อพยพก็มักจะประกอบอาชีพเดิมที่เคยทำมา แต่หากไม่มีโอกาสที่จะทำอาชีพเดิมแล้วนั้นก็ต้องเลือกทำงานใดก็ได้ที่ตนมีความสามารถที่จะทำได้³¹

การประกอบอาชีพที่หลากหลายปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์อยู่เสมอ และหากอิงตามงานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยซึ่งมักจะระบุว่าชาวเวียดนามมีนิสัยที่ยึดมั่นแข็งแรง

²⁹ สภาภาชาตไทย, แฟ้มที่ 4 ปีที่ 2, “หนังสือผู้ว่าราชการจังหวัด - ประธานกรรมการกลาง ส่งรายงานและบัญชีทรัพย์สินของชาวเวียดนาม เรื่องข้อขัดแย้งมาเพื่อพิจารณา” พ.ศ.2505

³⁰ ศรีญา สุขรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

³¹ Barry N. Stein, “Occupational Adjustment of Refugees: The Vietnamese in the United States,” *The International Migration Review* 13,1, (Spring, 1979): 27.

อดทน มีความมานะพยายาม³² ประกอบกับชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่มีภาระที่จะต้องเสียภาษีให้ประเทศไทย³³ ทำให้ชาวเวียดนามอพยพนั้นสามารถเก็บหอมรอมริบจากการทำงาน และมีฐานะที่มั่นคงอยู่ในระดับของชนชั้นกลางเมื่อเปรียบเทียบกับชาวไทยในพื้นที่³⁴ เหมือนเช่นกรณีของครอบครัวเคื่อง การมีฐานะที่มั่นคงนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี และนำมาซึ่งโอกาสที่จะสามารถซื้อความสะดวกสบายในการดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังเช่นกรณีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสัญชาติไทยเหมือนที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้

3.2.1 ประโยชน์อันเกิดจากฐานะที่มั่นคงและการมีบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ

ครอบครัวของเคื่องนั้นมีฐานะทางการเงินที่มั่นคง แต่อาจไม่ได้ใช้ทรัพย์สินของตนอำนวยความสะดวกครอบครัวตนเองในการให้ได้มาซึ่งสัญชาติ เพราะลูกทั้ง 10 คนของเคื่องนั้นต่างก็ได้สัญชาติไทย รวมถึงตัวภรรยาเคื่องนั้นก็มีสัญชาติไทย ทั้งนี้ปัญหาในเรื่องของการถือสัญชาติสำหรับชาวเวียดนามอพยพเพิ่มมากขึ้นในปี 1972 ซึ่งเป็นปีที่มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 337 ที่นอกจากจะไม่อนุญาตให้ชาวเวียดนามอพยพและลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยแล้วยังให้ถอนสัญชาติจากชาวเวียดนามอพยพที่เคยได้สัญชาติไทยทั้งหมด เมื่อเกิดกรณีเช่นนี้จึงทำให้ชาวเวียดนามอพยพต้องใช้ทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับการให้ได้มาซึ่งสัญชาติ กล่าวคือ ชาวเวียดนามอพยพนั้นจะใช้ความสนิทสนมที่มีกับชาวไทยท้องถิ่นรวมถึงข้าราชการต่าง ๆ ให้รับบุตรหลานของตนเป็นบุตร โดยบางครั้งอาจมีการฝากเฉพาะในนามหรือบ้างก็เป็นการฝากให้เลี้ยงดูกันจริง ๆ³⁵ รวมถึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³² จากการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความขยันขันแข็งของชาวเวียดนามอพยพในงานเรื่อง การประเมินผลกระทบของนโยบายญวนอพยพ ของ สมิทธา จิตตลดากร นั้นพบว่าชาวเวียดนามอพยพมีการใช้เวลาในการทำงานไม่ต่างจากผู้ประกอบอาชีพรับราชการหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ลักษณะความขยันขันแข็งของชาวเวียดนามอพยพนั้นจะมีเฉพาะเวลาที่ชาวเวียดนามรู้สึกว่ามีผู้ให้ความสนใจตนอยู่เท่านั้น หรือ เป็นการขยันขันแข็งเฉพาะหน้า ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าชาวเวียดนามอพยพเป็นกลุ่มที่ขยันขันแข็งเพราะเป็นลักษณะของเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ เพราะน่าจะเป็นผลอันเกิดมาจากปัจจัยภายนอก หรือสภาพแวดล้อมของการทำงานที่เรียกว่า ฮอว์ธอร์น เอฟเฟค (Hawthorne Effect) มากกว่าที่จะเป็นผลอันเกิดจากปัจจัยภายในคืออุปนิสัยประจำกลุ่มชน หรือ ลักษณะประจำชาติ (สมิทธา จิตตลดากร, การประเมินผลกระทบของนโยบายญวนอพยพ (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534) หน้า 36.) อย่างไรก็ตามข้อที่ควรทราบคืองานชิ้นนี้จัดทำขึ้นในปี 1991 จึงอาจมีบริบทและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ค่อนข้างแตกต่างจากช่วงทศวรรษ 1940 – 1970

³³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/16 รายงานความเคลื่อนไหวของญวนอพยพในประเทศไทย 2518 (พ.ศ. 2518)

³⁴ ไพฑูรย์ ดัสเช่, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย : เอกภาพกับคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 41.

³⁵ ศรีบุญญา สุขรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

ยังมีวิธีอื่น ๆ หลายวิธี ในการดำเนินการให้ได้มาซึ่งสัญญาติดังที่ได้แสดงให้เห็นก่อนหน้านี้ ซึ่งทั้งหมดนั้น ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยทรัพย์สินเงินทองจ่ายให้กับคนไทย รวมถึงให้เป็นสินบนเจ้าหน้าที่อีกด้วย

นอกจากนี้ในการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนั้น ก็เชื่อว่าจะสามารถเลือกประกอบ อาชีพได้โดยอิสระ แม้ว่าในช่วงแรกที่ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในปี 1946 นั้น พระราชกฤษฎีกา กำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 จะกำหนดอาชีพที่ ห้ามชาวต่างด้าวทำเพียง 3 อาชีพคือ การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป , การทำเครื่องเงิน และการทำ เครื่องถม³⁶ แต่หลังจากนั้น ในปี 1949 ได้มีพระราชกฤษฎีกาฉบับใหม่คือ พระราชกฤษฎีกากำหนด อาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พุทธศักราช 2492 ไปประกาศยกเลิกผลของพระราช กฤษฎีกาทั้งหมดก่อนหน้านี้และประกาศกำหนดอาชีพที่ห้ามชาวต่างด้าวทำใหม่ทั้งสิ้น 10 อาชีพ³⁷ หลังจากนั้นก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาถัดมาอีก 3 ฉบับ เพิ่มอาชีพที่ห้ามมิให้ชาวต่างด้าวทำอีก 7 อาชีพ³⁸ ดังนั้นนับตั้งแต่ปี 1949 – 1972 ชาวเวียดนามอพยพจึงมีอาชีพต้องห้ามที่ไม่สามารถทำได้ รวมทั้งสิ้น 17 อาชีพ และในปี 1973 รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ได้มีประกาศใช้พระราช กฤษฎีกาฉบับใหม่ คือ พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2516³⁹ ซึ่งกำหนดอาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำไว้มากถึง 39 อาชีพด้วยกัน

³⁶ พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487. (2487, 24 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1144

³⁷ มาตรา 4 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พุทธศักราช 2492 กำหนด 10 อาชีพที่ สงวนไว้เฉพาะคนไทย ห้ามมิให้ชาวต่างด้าวทำ ได้แก่ การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป , การทำเครื่องเงิน , การทำเครื่องถม , การขึ้น ี่รถจักรยานสามล้อรับจ้าง , การขึ้น ี่รถจักรยานสามล้อยนต์สาธารณะ , การขึ้น ี่รถยนต์สาธารณะ , การทำนา (เว้นการปลูกข้าวในร่อง สวน) , การทำนาเกลือ , การตัดผม และ การเรียงพิมพ์อักษรไทย (พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคน ไทย พุทธศักราช 2492. (2492, 15 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 57 - 60)

³⁸ พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495 เพิ่มอาชีพที่ห้ามชาวต่างด้าว ทำอีก 3 อาชีพ ได้แก่ การตัดผมสตรี , การแต่งผมสตรี และ การตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสตรี (พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและ วิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495. (2495, 23 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1135 - 1138) จากนั้นก็ได้ มี พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ และวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะ คนไทย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2503 เพิ่มอาชีพที่ห้ามชาวต่างด้าวทำอีก 3 อาชีพ ได้แก่ การเลี้ยงไหม , การทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเส้นไหม และการทอผ้า (พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ และวิชาชีพไว้สำหรับ เฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2503. (2503, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 23 - 26) และพระราชกฤษฎีกากำหนด อาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2508 เพิ่มอาชีพที่ห้ามชาวต่างด้าวทำอีก 1 อาชีพ คือ มัคคุเทศก์ผู้นำเที่ยว และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทน (พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2508. (2508, 16 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 140 - 142)

³⁹ พระราชกฤษฎีกาฉบับก่อนหน้านั้นประกาศโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พุทธศักราช 2484 เมื่อรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรประกาศใช้ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 พระราชบัญญัติก่อนหน้า จึงมีอันต้องยกเลิกไป รวมทั้ง พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พุทธศักราช 2484 ด้วย ซึ่งการยกเลิกพระราชบัญญัติหรือพระราช

เมื่อพิจารณาอาชีพที่เคื่องทำและเคยทำตั้งแต่ปี 1946 จนถึงปี 1966 ซึ่งเป็นปีที่เคื่องหายตัวไปนั้น ทั้งอาชีพเลี้ยงหมู ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และการเป็นหุ้นส่วนการเดินรถโดยสาร ล้วนแล้วแต่เป็นอาชีพที่ชาวต่างด้าวและเวียดนามอพยพนั้นสามารถทำได้ไม่ขัดต่อข้อกำหนดแต่ประการใด แม้กระทั่งอาชีพการรับเย็บเสื้อผ้า เพราะพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495 นั้นกำหนดให้อาชีพการตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสตรี นั้นเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายสำหรับชาวต่างด้าว แต่การรับเย็บเสื้อผ้าของครอบครัวเคื่องนั้นไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นการตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสตรี จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย แต่หลังจากที่เคื่องถูกจับกุมและหายสาบสูญไปนั้น ไม่อาจทราบได้ว่าครอบครัวของเคื่องเลี้ยงชีพโดยการประกอบอาชีพใดต่อไป แต่หลังจากมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2516 อาชีพที่เคยประกอบมาเป็นอาชีพหลักอย่างการเลี้ยงหมูนั้นกลายเป็นอาชีพผิดกฎหมายสำหรับชาวต่างด้าวและชาวเวียดนามอพยพ เพราะในพระราชกฤษฎีกาฉบับดังกล่าวระบุว่า ห้ามชาวต่างด้าวทำงานกสิกรรม งานเลี้ยงสัตว์ งานป่าไม้ หรืองานประมง ยกเว้นงานที่ใช้ความชำนาญงานเฉพาะสาขา หรือ งานควบคุมดูแลฟาร์ม และยังมีข้อที่ระบุห้ามชาวต่างด้าวทำงานประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย ในแง่นี้อาชีพการรับเย็บเสื้อผ้าของครอบครัวเคื่องก็อาจจะถูกตีความว่าเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายไปด้วยเช่นกัน คงเหลือแต่เพียงอาชีพทำการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นที่ยังคงสามารถทำได้ แต่ก็มีข้อจำกัดคือไม่สามารถทำการค้าในลักษณะของการเร่ขายสินค้าได้

ด้วยเหตุผลเช่นนี้จึงมีความเป็นไปได้ว่าหลังปี 1973 เป็นต้นมา ครอบครัวเคื่องอาจยังชีพโดยการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อไป อย่างไรก็ตามเชื่อว่าเมื่อมีกฎหมายออกห้ามการทำงานเช่นนี้ชาวเวียดนามอพยพจะยอมยกเลิกอาชีพเดิมและทำตามกฎหมายอย่างง่าย มีกรณีที่ชาวเวียดนามอพยพต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้ประกอบอาชีพเดิมต่อไปโดยอาศัยความช่วยเหลือจากชาวไทย โดยการใช้ชื่อสมมติในการประกอบอาชีพ เช่น ดำเนินการยืมชื่อแทนในการจดทะเบียนพาณิชย์ หรือ การครอบครองสังหาริมทรัพย์ การดำเนินการโดยหลบเลี่ยงกฎหมายเช่นนี้เหมือนกรณีของการได้มาซึ่งสัญชาติคือต้องใช้ทรัพย์สินในการตอบแทนคนไทยที่ให้การช่วยเหลือ หรืออาจต้องยอมเสียเปรียบในการประกอบธุรกิจ นอกจากนี้การกระทำเช่นนี้ต้องอาศัยซึ่งความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างชาว

กำหนดนั้น ย่อมยกเลิกพระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายนั้น ๆ ไปในตัวเอง พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ และวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย ทุกฉบับก่อนหน้าจึงถูกยกเลิกมาใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2516 แทน ซึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกาที่ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 และข้อ 5 แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 322 (พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2516. (2516, 14 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 14 - 15)

เวียดนามอพยพ กับ ชาวไทยที่ให้การช่วยเหลือค่อนข้างมาก เพราะเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการถูกฉ้อโกง ดังปรากฏมีครอบครัวชาวเวียดนามจำนวนมากที่ถูกโกงจนสิ้นเนื้อประดาตัว และทำให้ต้องเลือกเดินทางไปประกอบอาชีพนอกเขตพื้นที่ที่รัฐบาลกำหนด⁴⁰ เมื่อพิจารณาดังนี้แล้วจึงอาจเป็นไปได้ที่ครอบครัวของเคื่องที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ทั้งคนไทยและคนเวียดนามอพยพด้วยกัน อาจจะเลือกทางเลือกในการใช้ชื่อคนไทยสวมสิทธิ์ในการประกอบอาชีพก็เป็นไปได้เช่นกัน

ทั้งหมดนั้นเป็นผลจากการใช้ฐานะที่มั่นคงมาเป็นตัวช่วยในการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ แต่นอกจากนั้นแล้ว มีความน่าสนใจว่าการมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกนำมาใช้ในการต่อรองกับรัฐด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากกรณีของชาวเวียดนามอพยพที่หนองคาย ในปี 1959 ที่มีชาวเวียดนามถูกทางการจับตัวไปด้วยข้อหาหลายข้อหาแตกต่างกันไป เป็นเหตุให้กลุ่มชาวเวียดนามอพยพอื่น ๆ นัดแนะกันขอให้ปล่อยตัวญาติพี่น้องของตนที่ถูกจับกุม มิเช่นนั้นจะหยุดการค้าทั้งหมดในพื้นที่เทศบาลเมืองหนองคาย กรณีที่เกิดขึ้นนี้ทางด่านนายเทศมนตรีหนองคายได้ตอบโต้ชาวเวียดนามอพยพด้วยวิธีให้ประชาชนทั้งชาวจีนและชาวไทยเตรียมสินค้าเข้าขายในตลาดสดเทศบาลหนองคายแทนชาวเวียดนามอพยพ เมื่อชาวเวียดนามอพยพจะกลับมาค้าขายดังเดิมเจ้าหน้าที่เทศบาลก็ไม่อนุญาตให้เข้ามาขายในตลาด เป็นเหตุให้ชาวเวียดนามอพยพต้องแก้ไขสถานการณ์โดยการเปลี่ยนไปทำการค้าแบบหาบเร่แทน (ในขณะนั้นการหาบเร่ยังไม่ถือว่าเป็นผิดกฎหมายสำหรับชาวเวียดนามอพยพ)⁴¹ และในปี 1965 ประมาณ 1 ปีก่อนที่เคื่องจะโดนเข้าควบคุมตัวนั้น ชาวเวียดนามอพยพก็ยังใช้วิธีประท้วงรัฐบาลไทยที่ให้ผู้แทนสภาอากาศแห่งเวียดนามเหนือขึ้นนอกจากประเทศไทย โดยการนัดแนะกันเดินขบวนประท้วง และงดการขายของ⁴² อีกด้วย จะเห็นได้ว่าชาวเวียดนามอพยพใช้วิธีการงดขายสินค้า เพื่อประท้วงต่อรองกับภาครัฐของไทย วิธีนี้อาจสร้างผลกระทบกับประชาชนในพื้นที่ด้วยเพราะสภาพของตลาดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่ชาวเวียดนามครอบครองพื้นที่กว่า ร้อยละ 80 ย่อมมีผลกระทบหากมีการนัดหยุดขายสินค้า แต่วิธีการเช่นนี้อาจจะปรากฏไม่บ่อยนัก เนื่องด้วยไม่ใช่ชาวเวียดนามทุกรายที่สมัครใจยอมหยุดจำหน่ายสินค้า

⁴⁰ พิสิฐ อำนวยเงินตรา, “การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี” วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 13,1 (มกราคม-มิถุนายน 2560): 218.

⁴¹ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 1 ปีกที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมญวนอพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

⁴² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/58 ญวนอพยพนัดแนะเดินขบวน อาจใช้วิธีสไตรค์ ไม่ขายของ (16 ก.ค. 2508)

เพื่อประท้วง⁴³ อีกทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐเองก็มีวิธีในการรับมือหากชาวเวียดนามอพยพใช้วิธีดังกล่าว สิ้นค้า ดังนั้น การประท้วงต่อรองของชาวเวียดนามอพยพจึงปรากฏในลักษณะอื่นมากกว่าเช่น การเขียนจดหมายร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ หรือ การรวมตัวกันเป็นรายกรณีไปเพื่อขัดขวางการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐหากมีชาวเวียดนามอพยพในชุมชนถูกจับกุม เป็นต้น

3.2.2 ปัญหาอันเกิดจากฐานะที่มั่นคงและการมีบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ

ในอีกทางหนึ่ง ฐานะที่มั่นคงก็นำความยุ่งยากบางประการมาสู่ชาวเวียดนามอพยพ เพราะชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกเพ่งเล็งจากรัฐมากอยู่แล้วเป็นพิเศษโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็น “ภัยคอมมิวนิสต์” เอกสารราชการ รวมถึงเอกสารการบรรยายในหน่วยราชการจำนวนมากนั้นระบุตรงกันว่าชาวเวียดนามอพยพให้การสนับสนุนพวกเวียดนามห์โดยการเรียไรงเงินและส่งไปช่วยเหลือ ดังนั้นครอบครัวชาวเวียดนามอพยพที่มีฐานะทางการเงินดีจึงถูกเพ่งเล็งจากรัฐมากเป็นพิเศษ เพราะถูกมองว่าเป็นแกนนำหลักในการส่งเงินสนับสนุนเวียดนามห์ และบางกรณีอาจเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยด้วยนั่นเอง⁴⁴ ครอบครัวของเคื่องเองก็ตกอยู่ในภาวะดังกล่าวด้วยเช่นกัน เนื่องด้วยจดหมายราชการระบุอย่างชัดเจนว่า “นายเคื่อง ฮว่างดีญ นั้นเป็นคนญวนอพยพชั้นหัวหน้าในเขตตำบลบ้านกลาง และเป็นผู้ฝึกฝึในลัทธิคอมมิวนิสต์ คอยรับการสนับสนุนด้านอาวุธ และการเงินจากพวกเวียดนามห์ แล้วนำมาแจกจ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งพฤติกรรมทั้งหมดนั้นมีมานานแล้วแต่เจ้าหน้าที่ยังไม่มีหลักฐานที่จะดำเนินคดีได้”⁴⁵ ซึ่งนอกจากคำกล่าวหาของทางราชการนี้แล้ว ไม่มีหลักฐานอื่นใดที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เคื่องนั้นมีพฤติกรรมดังกล่าว แต่คงเพราะการเป็นที่เพ่งเล็งของรัฐเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้ก่อนหน้านี้อันของเคื่องนั้น “ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจค้น 2 ครั้ง สงสัยว่ามียาเสพติดกฎหมายครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งสงสัยจะมีสิ่งผิดกฎหมายในครอบครอง ทั้งสองครั้งไม่มีสิ่งผิดกฎหมาย ตามที่เจ้าพนักงานต้องการค้นและไม่ถูกจับกุมด้วย”⁴⁶

⁴³ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมญวนอพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

⁴⁴ วิชชา ประสานเกลียว และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 15 – 16. ; สัมภาษณ์ บำกลั่น (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพ จังหวัดสกลนคร อายุ 65 ปี, 2 ตุลาคม 2564.

⁴⁵ บันทึกข้อความ เสนอ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เรื่องชาวเวียดนามอพยพถูกจับกุม ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท. 3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

⁴⁶ คำให้การของนางตีม พยงรัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

การมีบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพนั้นยังสร้างความยุ่งยากอีกประการต่อชาวเวียดนามอพยพเอง นั่นคือการสร้างความไม่พอใจต่อชาวไทยในท้องถิ่น เนื่องมาจากชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกมองว่าเข้ามาแย่งงานคนไทยท้องถิ่น ทำให้ชาวไทยเปลี่ยนสภาพจากผู้ผลิตไปเป็นผู้ซื้อ⁴⁷ นอกจากนี้ในตลาดสดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหลายจังหวัดการค้าขายภายในตลาดยังอยู่ในมือของชาวเวียดนามอพยพกว่าร้อยละ 80⁴⁸ ความไม่พอใจของชาวไทยท้องถิ่นอันเกิดมาจากการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนั้น เห็นได้ชัดจากจดหมายที่เขียนไปแสดงความรู้สึกไม่พอใจต่อชาวเวียดนามอพยพในคอลัมน์ความเห็นของชาวบ้าน ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 30 มกราคม 1965 โดยผู้เขียนที่ใช้นามแฝงว่า เลือดไทย ชายแดน ซึ่งมีข้อความบางส่วนดังนี้

“ [...] ในด้านเศรษฐกิจ พวกญวนมีสิทธิ์ทุกอย่างเท่าคนไทย บางอย่างเหนือกว่าเสียอีก เอาเปรียบคนไทยถ้าเอาเปรียบไม่ได้ก็หาทางบ่อนทำลายต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่นในตลาดสดจะมีชาวญวนหัวหน้าบัญชาการเป็นแผนก ๆ ไป มีหัวหน้าแผนกผัก ปลา ไก่ หมู เนื้อ ข้าว วันหนึ่งๆ หัวหน้าแผนกแต่ละสายสั่งตั้งราคาซื้อราคาขายให้ผู้ผลิตสินค้าคือคนไทยขาลายชาวบ้านนอก เมื่อนำสินค้าเข้าตลาด ชาวญวนจะกว้านซื้อไว้หมดโดยให้ราคาต่ำ ๆ ลูกไม่ในการซื้อก็จะเหลือหลาย เช่นจะซื้อไก่เป็น ก็จับตัวไก่ตรวจดูก่อน ดูความอ้วนความผอมพร้อมกันนั้นก็จะบีบไก่ตรงได้ปีกแรง ๆ ทำให้หัวใจ ตับ ปอดซ้ำ ไก่ก็จะเหงามีตกลงก็หนีไป คนที่สองเข้ามาตั้งราคาใหม่และทำอย่างนั้นอีกให้ราคาต่ำลงไปอีก อ้างว่าไก่เป็นโรค คนที่ 3 4 ก็มาอีก กดราคาลงไปอีก [...] ”⁴⁹

คอลัมน์ดังกล่าวนี้มีเนื้อหาค่อนข้างยาว เกินกว่าครึ่งแล้วแต่เป็นการกล่าวโจมตีชาวเวียดนามอพยพในเรื่องการประกอบอาชีพ โดยอาชีพของชาวเวียดนามอพยพที่ นาย เลือดไทย ชายแดน กล่าวถึงนั้นประกอบไปด้วยอาชีพกสิกรรม, ค้าขาย และอาชีพช่างต่าง ๆ เช่นช่างไม้ ช่างเย็บผ้า ช่างซ่อมจักรยาน เป็นต้น ซึ่งก็เป็นอาชีพที่เคื่องและครอบครัวรวมถึงชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ทำเนื้อหาที่กล่าวนั้นนอกจากจะกล่าวในลักษณะของการมาแย่งงานคนไทยแล้ว ยังกล่าวว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่ซื่อสัตย์ มีกลโกงที่มักจะนำมาใช้ในทุกสาขาอาชีพเพื่อที่จะเอาเปรียบคนไทย

⁴⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.37.2/33 รายงานและบันทึกการตรวจราชการภาคอีสานของปลัดกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2494)

⁴⁸ สภาเกษตรกรไทย, แฟ้มที่ 1 ปีกที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมญวนอพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

⁴⁹ สยามรัฐ (30 มกราคม 2508)

แม้ว่าในเอกสารการจับกุมตัวของเคื่อง นั้นครอบครัวของเคื่องจะไม่ได้ระบุว่ามีความขัดแย้งระหว่างครอบครัวของตนกับชาวไทยในท้องถิ่นหรือไม่ มีเพียงระบุถึงชาวไทยอย่างนายสมาน ทรัพย์สิทธิ์ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านกลางน้อย ผู้ซึ่งรู้จักกับครอบครัวเคื่องเป็นอย่างดี และเป็นผู้นำทางเจ้าหน้าที่มายังบ้านของเคื่อง และเรียกเคื่องให้เปิดประตูบ้านซึ่งเคื่องเปิดประตูบ้านให้เพราะจำเสียงได้ด้วยรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี⁵⁰ จนเป็นเหตุให้เคื่องถูกควบคุมตัวไปในครั้งนี้ แต่แน่นอนว่าการที่เคื่องนั้นอพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานกว่า 21 ปี และมีการปฏิสังสรรค์กับชาวไทยท้องถิ่นอยู่เสมอ นั้นก็น่าจะต้องเกิดมีการกระทบกระทั่งกัน เหมือนชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ ที่มีเหตุทะเลาะเบาะแว้งกับประชาชนท้องถิ่นบ้างอยู่แล้วเป็นธรรมดา⁵¹ แต่ลักษณะที่เกิดขึ้นในกรณีคอลัมน์ของนาย เลือดไทย ชายแดน นั้นมีลักษณะที่แตกต่างออกไปคือไม่ใช่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่เท่านั้น แต่มีจุดประสงค์ที่ต้องการประกาศและเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากชาวเวียดนามอพยพ มีลักษณะข้อความที่แสดงถึงความรุนแรงถึงขนาดที่ว่า “หากไม่ปลดปล่อยความเดือดร้อนพวกผมโดยเร็วแล้ว บางทีพวกผมจะยอมตกรอกอเวจี ฐานฆ่าแกงตาย แทนลูกหลานในอนาคตเสียเองก็ได้”⁵²

จดหมายของนาย เลือดไทย ชายแดน ส่งไปลงคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์เมื่อเดือนมกราคม ปี 1965 หลังจากนั้นในเดือนมิถุนายน ปี 1966 เคื่องก็ถูกควบคุมตัว (ก่อนหน้านี้ 2-3 ปีก็ถูกตรวจค้นบ้าน 2 ครั้ง)⁵³ และในปีเดียวกันกับที่เคื่องถูกจับกุมตัวนั้นก็พบว่ามีชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนมที่ถูกทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส 1 คน ถูกยิงเสียชีวิต 2 คน และมียังมีชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกจับกุมในจังหวัดนครพนม และ สกลนครอีกด้วย⁵⁴ จากนั้นในปี 1967 ก็ได้ปรากฏประกาศของกลุ่มผู้ต่อต้านชาวเวียดนามอพยพ ชื่อว่า คณะเลือดไทย ในประกาศฉบับนี้กล่าวโจมตีชาวเวียดนามอพยพในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองเป็นหลัก แต่ก็มีความเกี่ยวข้องอยู่กับการประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน เช่น “ญวนซื้อรถบรรทุกเสื้อผ้า ซื้อรถขนไม้ แต่แล้วก็ใช้ขนอาวุธและสิ่งของให้กับพวกคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในป่า” ที่สำคัญคือมีการระบุอย่างชัดเจนว่าจะฆ่าชาวเวียดนาม

⁵⁰ คำให้การของนายสมาน ทรัพย์สิทธิ์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว พามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

⁵¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

⁵² สยามรัฐ (30 มกราคม 2508)

⁵³ คำให้การของนางตัม พยงรัตน์ ใน “หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว พามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

⁵⁴ สภาอากาศไทย, แผ่นที่ 8 ปีที่ 2, “ชาวเวียดนามเป็นห่วงและไม่สงบใจในระยะเวลาการออกการจัดส่ง” พ.ศ.2509

อพยพและคนไทยที่ให้การช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพ⁵⁵ ประกาศของคณะเลียดไทยนั้นมีการแจกจ่ายไปทุกแห่งที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ ซึ่งได้สร้างความวิตกกังวลเป็นอันมากต่อชาวเวียดนามอพยพทุกคนที่ได้ทราบเนื้อหาในประกาศ⁵⁶ เป็นเหตุให้ผู้นำชาวเวียดนามอพยพนั้นต้องส่งจดหมายเพื่อร้องเรียนขอให้มีการในการดูแลความปลอดภัยคุ้มครองชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพ ห้วงเวลาตั้งแต่ปี 1965 – 1967 จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่ชาวเวียดนามอพยพถูกคุกคามจากรัฐไทยและชาวไทยท้องถิ่นอยู่พอสมควร ซึ่งทางการไทยขณะนั้นก็ได้ควบคุมจัดการกับคณะเลียดไทยแต่อย่างใด มีเพียงการระบุว่าเป็นการจัดตั้งแบบผิดกฎหมายเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของ พล.อ.ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ที่ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกรณีของคณะเลียดไทย เอาไว้ว่า

“แบบนี้ทำเหมือนสมาคมมังกรดำของญี่ปุ่นนั่นแหละ ผมก็เห็นว่าไม่สู้ดีนัก แม้จะมีเจตนารักชาติจริง แต่เป็นการผิดกฎหมาย ผมในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย จึงเห็นว่าไม่ควรทำ รักชาติจริงอยากต่อสู้ฆ่าฟันพวกคอมมิวนิสต์จริงก็เปิดเผยตัวออกมาจะให้ป็นลักกระบอกไปสู้รบกันซึ่ง ๆ หน้า แต่โดยส่วนตัวผมก็ว่าดี คนไทยที่รักชาติเสียสละเพื่อชาติผมขอชมเชยว่าดีทั้งนั้น แต่ในทางกฎหมายสมาคมแบบนี้รายอมไม่ได้”⁵⁷

อาจด้วยเพราะบริบทเช่นนี้ จึงทำให้คดีของเคื่อนั้นไม่มีความก้าวหน้าเท่าที่ควร แม้จะมีการติดตามคดีต่อมาจนถึงปี 1970 แต่ท้ายที่สุดก็ไม่ทราบได้ว่าหน่วยงานใดที่ควบคุมตัวเคื่อไป และไม่อาจสืบทราบชะตากรรมของเคื่อได้อีกเลย

จะเห็นได้ว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของเคื่อนั้น เกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับนโยบายของรัฐที่มีต่อชาวต่างด้าวและชาวเวียดนามอพยพ นโยบายดังกล่าวนั้นไม่เพียงแต่เฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับอาชีพอย่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงนโยบายอื่น ๆ อย่างการให้สัญชาติไทย ซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐรวมถึงประชาชนไทยในท้องถิ่นนั้นสามารถใช้ประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้แสวงประโยชน์จากชาว

⁵⁵ สภาาชาตไทย, แผ่นที่ 8 ปีที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน เดือนคำร้องขอความช่วยเหลือเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2510 พร้อมประกาศของคณะเลียดไทย” พ.ศ.2510

⁵⁶ สภาาชาตไทย, แผ่นที่ 8 ปีที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน ขอให้ช่วยเหลือชาวเวียดนามที่ถูกจับกุม และขอให้มีการคุ้มครองชีวิต” พ.ศ.2510

⁵⁷ ชาวไทย (18 พฤษภาคม 2510)

เวียดนามอพยพได้ แต่ตัวของเคื่องเองนั้นก็คงเป็นเช่นเดียวกับชาวเวียดนามอพยพอื่น ๆ ที่สามารถดิ้นรนเอาตัวรอดได้ด้วยฐานะทางการเงินของตนและด้วยบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามด้วยบทบาททางเศรษฐกิจนั้นยังส่งผลให้เกิดกระทบกระทั่งกับประชาชนไทยในท้องถิ่น ซึ่งการกระทบกระทั่งดังกล่าวนี้มีการยกระดับขึ้นในช่วงปี 1965 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือ เวียดนามเหนือ นั้นหยุดชะงักลง ประเด็นนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะกล่าวต่อไปว่าการส่งตัวกลับชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้นมีผลอย่างไรที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับประชาชนชาวไทยมีความบานปลายมากยิ่งขึ้น และมีความเกี่ยวพันต่อการดำรงชีพของชาวเวียดนามอพยพอย่างไรบ้าง

3.3 การแสดงความจำนงเดินทางกลับประเทศเวียดนามเพื่อการอาศัยอยู่ในประเทศไทย

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งที่ปรากฏในคำให้การของนางติ่ม พยุงรัตน์ ภรรยานายเคื่อง นั้นคือ ในช่วงต้นของคำให้การนางติ่มได้ระบุเอาไว้สั้น ๆ ว่า “นายเชื่องสามี่ข้าฯ ได้แสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามแล้ว” เช่นเดียวกับคำให้การของนางทั้ง กาว ดาว ภรรยานายฮึงควาน ผู้ที่ถูกจับพร้อมกันกับเคื่อง ก็ระบุเอาไว้สั้น ๆ ในคำให้การว่า “นายฮึงควานเป็นญวนอพยพได้แสดงความจำนงจะกลับเวียดนามเหนืออยู่แล้ว” ข้อความสั้น ๆ ทั้งสองข้อความนี้ดูประหนึ่งเป็นข้อความแจ้งให้ทราบทั่วไป แต่หากพิจารณาเนื้อความโดยรวมของคำให้การนั้น ข้อความเกี่ยวกับการแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม อาจดูแปลกไปจากเนื้อความอื่น ๆ ดังนั้นการยกประเด็นนี้ขึ้นมากล่าวในคำให้การนั้น จึงน่าสนใจว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดให้ต้องกล่าวถึง หรืออาจเป็นไปได้ว่าประเด็นเรื่องการแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม เป็นสิ่งที่ส่งผลทางบวกต่อครอบครัวของผู้ที่ถูกจับกุมตัวก็เป็นได้

ในแง่หนึ่งนี้นายเคื่องเองก็มีลักษณะเช่นเดียวกับชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ คือมีสำนึกเป็น “ผู้อพยพชั่วคราว” (Sojourners)⁵⁸ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เคื่องจะมีความประสงค์จะกลับไปยัง

⁵⁸ คำว่า “ผู้อพยพชั่วคราว” (Sojourners) นั้นได้ปรากฏคำนิยามในงานของ Wang Gungwu เรื่อง Don't Leave Home: Migration and the Chinese ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางอพยพเคลื่อนย้ายของชาวจีน โดยเขาได้นิยามความหมายของคำว่า “ผู้อพยพชั่วคราว” (Sojourners) เอาไว้ว่า “ผู้อพยพชั่วคราวคือ บุคคล หรือ ครอบครัวซึ่งไม่ได้มีความตั้งใจที่จะอพยพออกจากประเทศของตนเพื่อค้าขาย , แสวงหาการจ้างงานที่มีทักษะ , หลบหนีเป็นการชั่วคราว หรือต้องการผจญภัย และโอกาสที่สดใสเพื่อชีวิตที่ดีกว่า การเดินทางของพวกเขาถือเป็นรูปแบบของการทดลองการอพยพ เป็นเหตุให้ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน, ความหวาดระแวง หรือ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม หรือ เวียดนามเหนือ ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของตน แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าเคื่องและชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ นั้นจะมีสำนึกของการเป็นผู้อพยพแบบชั่วคราว และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะกลับไปถิ่นฐานบ้านเกิดของตน แต่การเดินทางกลับไปเวียดนามนั้นก็ไม่สามารถที่จะเดินทางกลับไปได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากภาวะสงครามที่ดำเนินไปตลอดช่วงเวลา 30 ปี ในพื้นที่อินโดจีน ย่อมทำให้การเดินทางของชาวเวียดนามนั้นไม่สามารถทำได้อย่างปลอดภัย การเดินทางของชาวเวียดนามกลับไปยังประเทศลาวซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมก่อนอพยพมาไทยก็มีจำนวนน้อยมาก แม้แต่ชาวเวียดนามที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาวเองนั้นก็ปรากฏว่ามีจำนวนน้อยมากเช่นกันที่เดินทางด้วยตนเองกลับไปยังประเทศเวียดนาม⁵⁹

นอกจากภาวะสงครามแล้วนั้นเหตุผลทางการเมืองก็มีส่วนสำคัญต่อการเดินทางกลับไปยังเวียดนาม เพราะรัฐบาลลาวสมัยพระราชอาณาจักรนั้นค่อนข้างที่จะเข้มงวดต่อการเดินทางเข้าออกของชาวเวียดนามอพยพมากยิ่งขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ดังจะเห็นได้จากในช่วงสมัยของรัฐบาลของฟุยชนะนิคอน (ช่วงปลายทศวรรษ 1950) นั้น ได้มีการปราบปรามจับกุมทั้งกลุ่มชาวลาวและกลุ่มชาวเวียดนามที่มีส่วนร่วมในขบวนการปฏิวัติ⁶⁰ นอกจากนี้จากข่าวประมวลข่าวชายแดนประจำวันที่ 8 มิถุนายน 1953 ยังปรากฏรายงานข่าวว่า “เมื่อวันที่ 30 พ.ค. 2496 เวลาใกล้ค่ำ ทหารลาวจับกุม 3 คน ซึ่งหลบหนีไปจากฝั่งไทยอำเภอบ่อ และได้นำตัวไปโซ่งนอน”⁶¹ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอันตรายต่อการเดินทางกลับของชาวเวียดนาม และชาวเวียดนามซึ่งติดตามข่าวสารผ่านทางวิทยุอยู่เสมออันนั้นคงจะรับทราบถึงภาวะความไม่ปลอดภัยดังกล่าวจึงทำให้ไม่มีใครกล้าเสี่ยงที่จะเดินทางกลับประเทศไปด้วยตนเอง หรือหากมีก็เป็นจำนวนที่น้อยมาก การเดินทางกลับเวียดนามของชาวเวียดนามอพยพจึงไม่เกิดอย่างขนานใหญ่ขึ้นจนกระทั่งเกิดการเจรจาระหว่างสหภาพโซเวียตและสหภาพประชาชนประชาธิปไตยเวียดนามที่จะร่วมมือกันส่งชาวเวียดนามในประเทศไทยกลับไปยัง

ปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นไปได้ พวกเขาจะขยายระยะเวลาในการอยู่ต่างถิ่นอย่างไม่มีกำหนดจนกว่าจะมีการตัดสินใจที่จะยุติ” (Wang Gungwu, *Don't Leave Home: Migration and the Chinese* (Singapore : Time Media Ltd., 2003), p. 3.)

⁵⁹ Vu Thi Van Anh. “Causes and main Vietnamese exoduses to Laos,” in *Migration and change in the way of life: An anthropological introduction to the Vietnamese community in Laos*. Nguyen Duy Thieu (ed.). Ha Noi: The Gioi Publishers, 2008, p. 67.

⁶⁰ Ibid, p. 69.

⁶¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.14/17 รายงานเหตุการณ์ด้านอินโดจีน ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของกองการต่างประเทศ (พ.ศ.2496) ปีที่ 1 (พ.ศ.2496)

สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม โดยเริ่มต้นครั้งแรกในเดือนมกราคม ปี 1960 จนกระทั่งถึงปี 1964 การส่งตัวชาวเวียดนามกลับก็มีอันต้องหยุดชะงัก เนื่องจากเกิดสงครามบริเวณอ่าวตังเกี๋ย⁶²

การส่งตัวชาวเวียดนามกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหรือเวียดนามเหนือนั้น ดำเนินการโดยทางเรือ โดยการจะขึ้นเรือกลับไปยังเวียดนามในแต่ละรอบนั้น ทางสภาอากาศ จะเปิดให้ชาวเวียดนามอพยพลงทะเบียนและขึ้นเรือกลับตามลำดับการลงทะเบียน⁶³ การลงทะเบียนกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนี้เอง คือ สิ่งเดียวกันกับที่นางตี๋ให้การว่านายเคื่องนั้น “ได้แสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามแล้ว” ซึ่งคำให้การฉบับนี้ รวมถึงเหตุการณ์การจับกุมตัวนายเคื่องนั้นเกิดขึ้นในปี 1966 ซึ่งเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี นับจากปี 1964 ที่การอพยพชาวเวียดนามกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม นั้นได้หยุดชะงักลง ทำให้มีชาวเวียดนามอพยพที่ยังตกค้างอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก บ้างก็ยังไม่ได้ลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับ หรือ บ้างก็ลงทะเบียนเอาไว้แต่สุดท้ายก็ยังไม่ถูกส่งตัวกลับ ชาวเวียดนามอพยพเหล่านั้นรวมถึงครอบครัวของเคื่อง คงไม่อาจล่วงรู้ได้ว่า การส่งตัวกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามในเดือน กรกฎาคม 1964 นั้นจะเป็นการส่งตัวกลับเที่ยวสุดท้าย และหลังจากนั้นการดำเนินการส่งตัวกลับก็ไม่ได้เกิดขึ้นอีก ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่ครอบครัวของเคื่องและชาวเวียดนามอื่น ๆ จะยังคงมีความหวังว่าจะได้เดินทางกลับไปยังปิตุภูมิของตนอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตคือเหตุใดครอบครัวของเคื่องนั้นจึงลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามล่าช้า ถึงเพียงนั้น จนกระทั่งไม่มีโอกาสได้กลับเพราะการส่งตัวกลับมีเหตุต้องหยุดชะงักไป มีเหตุผลใดที่ทำให้เคื่องและครอบครัวเลือกที่จะอยู่ในประเทศไทยต่อไปก่อน ไม่เลือกที่จะลงทะเบียนกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามทันทีเมื่อทางการเปิดให้ลงทะเบียน ดังนั้น ประเด็นเรื่องการตัดสินใจเลือกเดินทางกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเดินทางกลับปิตุภูมิของครอบครัวเคื่องและชาวเวียดนามอพยพอื่น ๆ

3.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพในการเลือกเดินทางกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

ดังที่กล่าวไปในตอนต้นว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นกลุ่มผู้อพยพที่อยู่อาศัยในประเทศไทย เป็นการชั่วคราวและมีความประสงค์ที่จะเดินทางกลับไปยังแผ่นดินเกิดของตนคือสาธารณรัฐ

⁶² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/53 แลกเปลี่ยน เรื่อง ระเบียบการจัดส่งชาวเวียดนามในประเทศไทยกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเป็นการชั่วคราว (9 ก.ย. 2507)

⁶³ ธิญญาทิพย์ ศรีพนนา, เหวียดเกี๋ยในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม, หน้า 148.

ประชาธิปไตยเวียดนาม หากคิดตามหลักดังกล่าว เมื่อมีข้อตกลงที่จะดำเนินการส่งตัวกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ชาวเวียดนามอพยพเองคงจะมีความกระตือรือร้นที่จะกลับเพราะเป็นความประสงค์ของพวกเขาอยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับไม่เป็นเช่นนั้นทั้งหมด ครอบครัวของเคื่อนั้นไม่ได้ระบุเอาไว้ว่ามีปัญหาหรือความวิตกกังวลใดที่ทำให้เลือกที่จะประวิงเวลาในการเดินทางกลับปิตุภูมิที่มีโอกาส ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาผ่านสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพช่วงเวลานั้นในภาพรวม แน่นอนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพด้วยกันนั้นย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจของครอบครัวเคื่อนั้นเอง ซึ่งประเด็นเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางกลับปิตุภูมิของชาวเวียดนามอพยพนั้นกล่าวได้ว่ามีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนอยู่ค่อนข้างมาก โดยสามารถแบ่งออกเป็นประการต่าง ๆ ดังนี้

3.3.1.1 ความไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลไทย

การส่งชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้นเป็นความประสงค์สำคัญและเร่งด่วนของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วยเห็นว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นสร้างปัญหากับประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานโดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ อีกทั้งนโยบายการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับนั้นก็เป็นนโยบายที่เคยมีมาก่อนแต่ทำไม่สำเร็จ เพราะติดขัดประการต่าง ๆ ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์เองจึงมีความประสงค์ที่จะทำให้นโยบายนี้ประสบผลสำเร็จในสมัยของตน⁶⁴ ในการเตรียมการจัดส่งชาวเวียดนามอพยพกลับนั้น ได้มีรายงานของทางกระทรวงมหาดไทยระบุว่าชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากไม่ประสงค์จะเดินทางกลับแต่ต้องการที่จะอยู่ประเทศไทยต่อไป ด้วยว่ามีความสุขสบายในการทำมาหากิน⁶⁵ ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อทางคณะกรรมการกลางเพื่อจัดส่งชาวเวียดนามกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ซึ่งดำเนินการโดยสภาชาดไทย ได้เปิดให้ชาวเวียดนามอพยพลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับเวียดนามเหนือระหว่างวันที่ 2 – 20 พฤศจิกายน 1959 ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี นครพนม สกลนคร อุดรธานี และหนองคาย นั้น พบว่าในช่วงแรกมีชาวเวียดนามอพยพมาลงทะเบียนตามจุดต่าง ๆ เป็นจำนวนที่น้อยมากอีกด้วย⁶⁶ สิ่งเหล่านี้จะขัดกับสำนักของการเป็น “ผู้อพยพชั่วคราว” (Sojourners) ที่เมื่อ

⁶⁴ สภาชาดไทย, แฟ้มที่ 1 ปีกที่ 2, “רבבנתק הטרסנתרהווג הוונאכנסה פקוודיקב העקררחותודיעדנאם” พ.ศ.2501

⁶⁵ สภาชาดไทย, แฟ้มที่ 1 ปีกที่ 2, “אפנאק דא פאפבלדטאנג פרעסע דערעס נאמען און זעה פאנגאן דאס אנטווע” พ.ศ.2501

⁶⁶ สภาชาดไทย, เรื่องที่ 24 แฟ้มที่ 2/3 ปีกที่ 2, “פולการสดับตรับฟังเกี่ยวกับคนญวนอพยพในจังหวัดต่าง ๆ” พ.ศ. 2502

สบโอกาสในการเดินทางกลับไปยังแผ่นดินเกิดแล้วก็น่าจะรีบเร่งดำเนินการให้ได้กลับโดยเร็วที่สุด แต่กระนั้นหากดูจากบริบทสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามในช่วงเวลานั้น ก็จะทำให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดรูปการณ์จึงออกมาในลักษณะที่ขัดกับสำนักดังกล่าวเช่นนั้น

ดังที่จอมพลสฤษดิ์ได้กล่าวว่านโยบายการส่งตัวกลับนั้นเป็นนโยบายที่เคยมีมาก่อน โดยในรัฐบาลก่อนหน้าคือ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้มีความพยายามที่จะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเช่นกัน แต่เป็นในลักษณะของการพยายามที่จะส่งตัวกลับไปยังเวียดนามได้ ทั้งที่ชาวเวียดนามอพยพเกือบทั้งหมดที่มาลงทะเบียนนั้นแสดงความจำนงค์ที่จะเดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือ⁶⁷ แม้ว่าท้ายที่สุดนั้นการเจรจาเพื่อส่งตัวชาวเวียดนามอพยพในไทยไปยังเวียดนามได้จะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม⁶⁸ แต่ข่าวสารที่ว่ารัฐบาลไทยจะส่งชาวเวียดนามอพยพไปยังเวียดนามได้นั้นก็สร้างความเดือดร้อนใจให้แก่ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยเป็นอันมาก ดังปรากฏว่ามีการเคลื่อนไหวดำเนินการหลายประการจากชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ เช่นหนองคาย นครพนม สกลนคร เพื่อประท้วงต่อการกระทำของรัฐบาลไทย รวมถึงมีคำพูดที่แสดงจุดยืนของชาวเวียดนามอพยพที่ว่า “ขอตายบนแผ่นดินไทยดีกว่าจะกลับไปเวียดนามได้”⁶⁹

สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกหากชาวเวียดนามอพยพนั้นจะมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจในการดำเนินการส่งตัวกลับเวียดนามของรัฐบาลไทย ด้วยเพราะเคยมีบทเรียนจากการที่รัฐบาลไทยจะส่งตัวไปยังเวียดนามได้ แม้ว่าการเปิดให้ลงทะเบียนแสดงความจำนงค์กลับเวียดนามในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (1954) กับในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (1959) จะเป็นระยะเวลาที่ห่างกันราว 5 ปีด้วยกัน แต่เพราะความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพ กับ ภาครัฐของไทย

⁶⁷ ในปี 1954 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการเจรจากับทางสาธารณรัฐเวียดนามหรือเวียดนามใต้ว่าจะส่งชาวเวียดนามอพยพในไทยไปยังเวียดนามใต้ ซึ่งทางสาธารณรัฐเวียดนามก็มีที่ท่ายอมรับทำตามข้อเสนอของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกทั้งทางสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนกับนโยบายดังกล่าวนี้ ดังนั้นแม้ว่าจะมีการเปิดให้ลงทะเบียนแสดงความจำนงค์และให้ชาวเวียดนามอพยพเลือกว่าจะเดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือ หรือ เวียดนามใต้ ซึ่งแน่นอนว่าชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยกว่าร้อยละ 90 เลือกที่จะเดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือ แต่ทางรัฐบาลไทยขณะนั้นก็ปฏิเสธที่จะทำตามความจำนงค์ของชาวเวียดนามอพยพ โดยให้เหตุผลว่าเพราะรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเวียดนามเหนือไม่มีสัมพันธทางการเมืองต่อกัน และ การส่งไปเวียดนามใต้นั้นก็เป็นการทำตามนโยบายของสหประชาชาติ และรัฐบาลบาวด์ยาก็ได้ส่งผู้แทนมาเจรจาให้ส่งชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยไปยังเวียดนามใต้ ซึ่งแม้จะส่งไปยังเวียดนามใต้แต่หากชาวเวียดนามอพยพประสงค์จะไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางเวียดนามเหนือ ก็สามารถที่เคลื่อนย้ายไปได้หลังจากส่งอพยพไปแล้ว (ชนันท์ บุนนวรรณา, “นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-2500,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545) หน้า 131 – 133.)

⁶⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร.0204.24/4 ปัญหาเกี่ยวกับคนญวนอพยพ

⁶⁹ ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, *เหวียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม*, หน้า 140.

เป็นไปในลักษณะที่ไม่ค่อยดีนับตั้งแต่ช่วงตอนต้นของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากประเด็นเรื่องความพยายามส่งไปยังเวียดนามใต้แล้ว รัฐยังคุกคามจับกุมชาวเวียดนามบ่อยครั้ง มีการควบคุมให้อยู่ภายในพื้นที่ที่กำหนด อีกทั้งยังมีการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามไปยังพื้นที่ต่าง ๆ หลายพื้นที่ด้วยกัน⁷⁰ ซึ่งในแต่ละครั้งชาวเวียดนามอพยพก็จะมีแสดงปฏิกิริยาประท้วงตอบโต้ต่อนโยบายของรัฐบาลไทยแทบทุกครั้งไป กรณีของเคื่อนี้ก็นับเป็นกรณี que แสดงให้เห็นถึงการถูกคุกคามและถูกเพ่งเล็งจากภาครัฐ ดังจะเห็นได้จาก ในราวปี 1961 – 1964 นั้น เคื่อนี้ถูกดำเนินคดีฐานลักลอบเล่นการพนัน และถูกเจ้าหน้าที่รัฐตรวจค้นบ้านถึงสองครั้งด้วยกัน

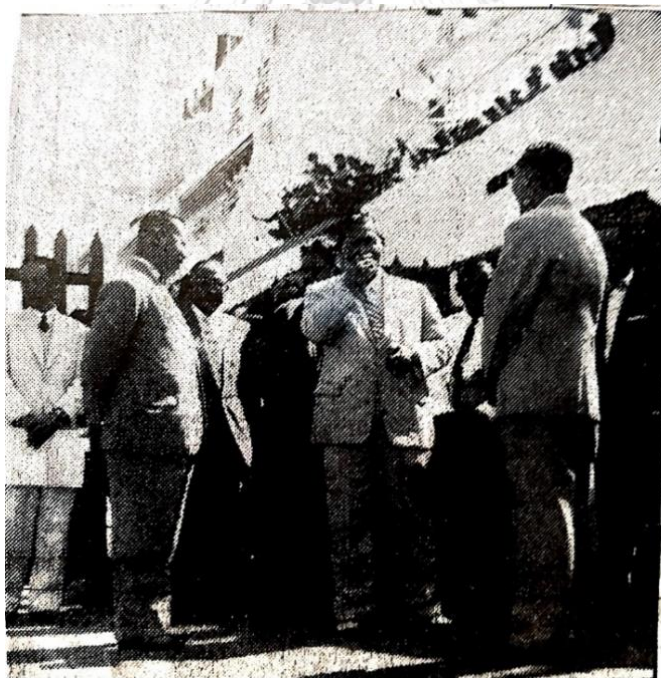
นอกจากนั้นนโยบายของรัฐบาลไทยต่อชาวเวียดนามอพยพยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้ง และมีความไม่แน่นอนค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เพราะการจัดการกับชาวเวียดนามอพยพนั้นมีความยากลำบากด้วยว่ามีจำนวนมาก อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่สูงต่อการจัดการในแต่ละครั้งนั่นเอง แม้กระทั่งในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่กำหนดนโยบายจะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับไปยังเวียดนามเหนือแล้วนั้น แต่ด้วยเพราะการเจรจาที่จะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือในช่วงแรกนั้นเต็มไปด้วยอุปสรรคหลายประการ จึงมีความคิดที่จะเปลี่ยนนโยบายไม่ส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือด้วยเช่นกัน แต่ให้นำชาวเวียดนามอพยพทั้งหมดในประเทศไทยอพยพเคลื่อนย้ายไปอยู่ยังเกาะตะรุเตา โดยจะให้อยู่ในรูปของนิคมของกรมประมงสงเคราะห์ ให้ได้ทำมาหาเลี้ยงชีพได้ อย่างเป็นปกติสุข ด้วยต้องการให้ชาวเวียดนามอพยพออกไปให้ไกลจากพื้นที่ชายแดนเพราะจะทำให้เป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศไทย และมุ่งหวังจะให้ชาวเวียดนามอพยพทำการพลิกฟื้นเกาะตะรุเตาจากภาพลักษณ์ที่เคยเป็นทัณฑนิคม และการเป็น “เกาะนรก” ให้เปลี่ยนกลายเป็น “เกาะสวรรค์”⁷¹ นั่นเอง ท้ายที่สุดแม้ว่าโครงการนี้จะไม่ได้ถูกนำมาใช้จริง และเป็นโครงการที่มีขึ้นในช่วงระยะเวลานั้น ๆ เท่านั้น แต่ก็ยังมีชาวเวียดนามอพยพทราบข่าวการเคลื่อนย้ายไปเกาะตะรุเตานี้จึงต้องยื่นคำ

⁷⁰ ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมีความพยายามในการที่จะเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพให้อยู่ไกลออกไปจากพื้นที่จังหวัดชายแดน 3 ครั้งด้วยกัน ประกอบไปด้วย 1. การพยายามเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามจากอำเภอท่าบ่อ และอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคายไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ในปี 1953 แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการก็มีคำสั่งยกเลิกในวันที่ 9 พฤษภาคม 1953 2. การเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปยังจังหวัดพัทลุง และสุราษฎร์ธานีในปี 1953 3. การเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปยังจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ในปี 1954 (ธนันท์ บุนนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า 117 - 128)

⁷¹ สภาการศึกษาไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “การรับแผนการส่งญวนอพยพ ฯ และ รายงานการประชุมเรื่องการส่งญวนอพยพไปเกาะตะรุเตา” พ.ศ.2501

ร้องเรียนต่อนาย Andre Durand ตัวแทนของสภาอากาศสากลที่ได้เดินทางไปเยี่ยมชุมชนชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในช่วงระหว่าง 20 – 28 มีนาคม 1959⁷²

ความไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งของนโยบายและการปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพอย่างไม่เป็นธรรมนั่นเองเป็นสิ่งที่สร้างความกังวลใจ และส่งผลให้ชาวเวียดนามอพยพไม่ไว้วางใจการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลไทย จนเป็นที่มาของรูปการณ์ที่ขัดกับสำนักของการเป็น “ผู้อพยพชั่วคราว” (Sojourners) ที่ชาวเวียดนามอพยพไม่ยอมลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม แต่เลือกที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในประเทศไทยต่อไปก่อน ก็ด้วยเพราะเกรงว่าจะถูกภาครัฐนำตัวไปยังพื้นที่อื่น ๆ หรือจะถูกนำตัวส่งไปเวียดนามได้ ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ชาวเวียดนามอพยพกล่าวถึงเกี่ยวกับแบบฟอร์มลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับเวียดนามว่า แบบฟอร์มดังกล่าวนี้มีหัวข้อหนึ่งที่เว้นช่องว่างให้เติมข้อความได้ เมื่อชาวเวียดนามอพยพเห็นช่องว่างนั้นยังว่างอยู่จึงไม่ลงทะเบียนกรอกแบบฟอร์มเพราะเกรงว่าในช่องว่างดังกล่าวนี้จะถูกเติมด้วยคำว่า “ผู้ที่ยื่นเรื่องราวขอร้องกลับเวียดนามได้”⁷³

ภาพที่ 3 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีไปตรวจความเรียบร้อย
ที่ทำเรือคลองเตยก่อนที่จะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับ
ที่มา : หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย 5 มกราคม 2503

⁷² สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมชุมชนอพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

⁷³ เรื่องเดียวกัน

3.3.1.2 ความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพย์สิน

การอยู่อาศัยในประเทศไทยมานานทำให้ชาวเวียดนามหลายคนมีทรัพย์สินอยู่เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากหลักฐานรายงานการขายเหรียญฮ่องกงให้แก่ชาวเวียดนามผู้ประสงค์เดินทางกลับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม นั้นแสดงให้เห็นว่ามีชาวเวียดนามอพยพหลายรายที่มีทรัพย์สินเงินทองเก็บสะสมอยู่เป็นจำนวนมาก⁷⁴ และจากข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นไปแล้วก่อนหน้านี้ก็จะเห็นได้ว่าครอบครัวของตัวเอง ก็เป็นครอบครัวชาวเวียดนามอพยพที่มีทรัพย์สินเงินทองอยู่พอสมควร อีกทั้งยังมีธุรกิจ มีการประกอบอาชีพหลายอย่าง สำหรับครอบครัวที่มีอาชีพหลากหลายเช่นนี้ อีกทั้งยังเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกครอบครัวรวมแล้วกว่า 13 คน การอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามคงเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่อาจตัดสินใจได้อย่างฉับพลันทันใด แต่เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการตัดสินใจ และใช้เวลาในการจัดการเรื่องทรัพย์สินเงินทองที่มีทั้งหมดตลอดระยะเวลาที่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมากกว่า 21 ปี

ไม่มีข้อมูลที่ระบุว่าเคื่อนั้นกำเนิดที่ใด ทราบเพียงแต่ว่าเคื่องอพยพเข้ามาในประเทศเมื่อ 21 ปีก่อน ก็คือในปี 1946 ซึ่งในช่วงเวลานั้นเคื่องมีอายุ 25 ปี จึงเป็นไปได้ว่าเคื่องอาจจะเกิดที่เวียดนามหรือ อาจจะเกิดในประเทศลาวก่อนที่จะอพยพมาประเทศไทย ส่วนนางติ่ม ภรรยานั้นก็คงเป็นชาวเวียดนามที่เกิดในประเทศไทย รวมถึงลูกทั้ง 11 คนก็เป็นชาวเวียดนามอพยพที่เกิดในประเทศไทย ไม่เคยเดินทางไปประเทศเวียดนามมาก่อน ชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากในประเทศไทยก็อยู่ในสถานะเช่นเดียวกันนี้คือจำนวนมากเกิดที่ประเทศลาว หรือ ประเทศไทย ดังนั้นการถูกส่งตัวกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามแม้จะเป็นการกลับไปด้วยความสมัครใจ แต่ก็เหมือนกับการไปเริ่มต้นในประเทศใหม่ พื้นที่ใหม่ที่ไม่เคยไปมาก่อน⁷⁵ ความรอบคอบเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินเงินทองจึงเป็นเรื่องที่สำคัญก่อนจะเดินทางกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ด้วยเพราะคงไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะต้องไปเผชิญกับสังคมรูปแบบไหน และสภาพเศรษฐกิจแบบใด นอกจากนี้ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนยังได้ทราบถึงความขาดแคลนในพื้นที่เวียดนามเหนือ จึงได้มีความพยายาม

⁷⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

⁷⁵ ชาวเวียดนามอพยพที่ถูกส่งตัวกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้น ทางรัฐบาลเวียดนามเหนือต้องเข้ามาช่วยเหลือชาวเวียดนามกลุ่มนี้โดยการสอนให้รู้จักคุ้นชินกับประเทศเวียดนามมากขึ้น อีกทั้งยังเข้ามาจัดสรรที่ดินอยู่อาศัยทำกิน และจัดสรรการประกอบอาชีพให้อีกด้วย (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, *เหยียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม*, หน้า 154.)

นำทรัพย์สินติดตัวกลับไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้⁷⁶ เพื่อไม่ต้องเผชิญกับความยากลำบากเมื่อเดินทางกลับไป

เรื่องอันเกี่ยวเนื่องด้วยทรัพย์สินอีกประการหนึ่งของชาวเวียดนามอพยพนั้นคือ ปัญหาเรื่องหนี้สิน ครอบครัวของเคื่องที่มีฐานะการเงินมั่นคง อาจจะได้มีปัญหานี้สินที่ไปหยิบยืมมาจากผู้อื่น แต่ก็อาจมีปัญหานี้สินที่เกิดจากการที่ผู้อื่นมาหยิบยืมตนเองก็เป็นได้ เหมือนดังกรณีของนายมิน ตรันวัน ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ที่อำเภอภูมุตอาหาร จังหวัดนครพนม ได้ทำเรื่องร้องเรียนมายังกระทรวงมหาดไทยขอให้ช่วยจัดการทวงหนี้ค่ามูลี่จากร้านสุริยาพาณิชย์ ถนนมหาไชย พระนคร จำนวน 3,045 บาท นอกจากนี้ยังมีกรณีของชาวเวียดนามอพยพ อ.ท่าบ่อ จ.หนองคาย จำนวน 34 รายที่เขียนจดหมายร้องเรียนมายังประธานคณะกรรมการกลางจัดการส่งชาวเวียดนามกลับภูมิลำเนา เพื่อชี้แจงให้ทราบถึงความยุ่งยากวุ่นวายของการชำระหนี้สินระหว่างการค้าขายกับคนไทยและจีน เช่นบ้านช่องเรือนชาน หนี้ส่วนชำระเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่ไม่สามารถนำติดตัวไปและของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถมาลงทะเบียนกลับประเทศได้ตามกำหนดระยะเวลาที่ทางการกำหนดมา⁷⁷

ดังนั้นสำหรับครอบครัวของเคื่องเรื่องทรัพย์สินคงเป็นประเด็นหลักอีกประเด็นที่ต้องคำนึงถึง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพย์สินของตนที่มี รวมถึงการจัดการเกี่ยวกับภาระหนี้สิน ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเดินทางกลับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามในครั้งนี้นี้ทั้งสิ้น เพราะเป็นเหตุให้เกิดการเดินทางที่ล่าช้า หรือ ตัดสินใจเลือกที่จะไม่เดินทางกลับในเที่ยวแรก ๆ หรือ อาจส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะไม่เดินทางกลับปิตุภูมิของตนเสียด้วยซ้ำ เหตุเพราะยังจัดการเรื่องทรัพย์สินของตนไม่เสร็จสิ้นนั่นเอง

⁷⁶ สภาชาชาติไทย, เรื่องที่ 24 แฟ้มที่ 2/3 ปีกที่ 2, “ผลการสดับรับฟังเกี่ยวกับคนญวนอพยพในจังหวัดต่าง ๆ” พ.ศ. 2502

⁷⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

ภาพที่ 4 บรรดาชาวเวียดนามอพยพกำลังทยอยกันขึ้นเรือที่ท่าเรือคลองเตยเพื่อนเดินทางกลับปิตุภูมิ

ที่มา : หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย 5 มกราคม 2505

3.3.1.3 ความไม่มั่นใจในสภาพความเป็นอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

จากเรื่องของความกังวลเรื่องทรัพย์สินนั้น มีข้อความตอนหนึ่งที่ระบุว่า “ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนได้ทราบถึงความขาดแคลนในพื้นที่เวียดนามเหนือ จึงได้มีความพยายามนำทรัพย์สินติดตัวกลับไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้” ข้อความนี้นับเป็นข้อความที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพบางส่วนรู้ข่าวคราวสภาพความเป็นอยู่ในแผ่นดินปิตุภูมิของตนว่าไม่ได้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีเท่าใดนัก การที่ประเทศเวียดนามยังคงอยู่ในสภาวะสงครามนั้นย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกไม่แน่ใจในกลุ่มชาวเวียดนามที่ยังไม่ตัดสินใจอพยพกลับ หรือรอการอพยพกลับ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทะเบียนกลาง ญวนอพยพ ที่ไปสังเกตการณ์ลงทะเบียนแสดงความจำนงค์ของคนญวนในจังหวัดที่ควบคุมญวน คือ จังหวัดอุบลราชธานี, นครพนม, สกลนคร, อุดรธานี และหนองคาย ซึ่งมีความตอนหนึ่งระบุถึงสาเหตุที่ชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งยังไม่ตัดสินใจอพยพกลับว่า “มากคนลังเลใจว่าจะไปหรือไม่ไปดี อยากจะรอไปเที่ยวหลัง ๆ หรือปี 2504 เพื่อฟังข่าวคราวคนที่ไปแล้วว่าเป็นสุขหรือเดือดร้อน ถ้าได้ยินข่าวในทางดีก็จะไปถ้าได้ยินข่าวว่าเดือดร้อนก็จะไม่ไป”⁷⁸ ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่อยู่อาศัยในประเทศไทยยังคุ้นชินกับรูปแบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม กำลังเปลี่ยนแปลงประเทศและรูปแบบเศรษฐกิจตามแบบสังคมนิยม สิ่งนี้ก็นับเป็นอีกประการที่จะก่อให้เกิดความ

⁷⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

ยากลำบากในการดำเนินชีวิต ซึ่งทางรัฐบาลเวียดนามเหนือนั้นก็รับรู้ และเน้นย้ำในประเด็นนี้อยู่ด้วยเช่นกัน⁷⁹

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าสภาพการณ์ในช่วงเวลานั้น เรื่องการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพในไทย กลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้นเป็นเรื่องที่ทางสาธารณรัฐเวียดนาม หรือ เวียดนามใต้ ให้ความสนใจ และติดตามอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะให้ทางประเทศไทย ส่งชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้กลับไปยังเวียดนามใต้อีกด้วย ดังที่เกิดขึ้นในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁸⁰ แม้กระทั่งในการอพยพที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ทางเวียดนามใต้เองก็เข้ามาเกี่ยวข้องและขอให้รัฐบาลไทยบอกรายละเอียดและปรึกษาทางเวียดนามใต้เกี่ยวกับการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้กลับไปยังเวียดนามเหนืออีกด้วย⁸¹ อาจกล่าวได้ว่าเวียดนามใต้มีความพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงจัดการเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย รวมถึงมีความพยายามที่จะให้ส่งชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยไปยังเวียดนามใต้อยู่เสมออีกด้วย⁸² เพราะเหตุนี้ ทางเวียดนามใต้จึงได้มีการรายงานข่าวในลักษณะที่กล่าวถึงสภาพการณ์ที่ไม่ดีของชาวเวียดนามอพยพที่เดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือ เช่น เมื่อชาวเวียดนามอพยพในไทยกลับไปยังเวียดนาม

⁷⁹ สภาภาชาตไทย, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “หนังสือปลัดกระทรวงต่างประเทศ ถึงเลขาธิการส่งสำเนาหนังสือเอกอัครราชทูตไทย ณ ไช่ฮั่น และเอกสารประกอบเรื่อง เกี่ยวกับบทความลงในนิตยสารรายเดือนของเวียดนามเหนือในการส่งชาวเวียดนามกลับ” พ.ศ.2503

⁸⁰ ธนันท์ บุนนวรรณา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

⁸¹ สภาภาชาตไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รับหนังสือกระทรวงการต่างประเทศแจ้งเรื่องมาให้ทราบว่าจะทางประเทศลาว เห็นชอบในหลักการที่จะอนุญาตให้ขนส่งผู้ลี้ภัยเวียดนามผ่านประเทศ” พ.ศ.2501

⁸² เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้มีความพยายามในการแย่งชิงประชากรให้ไปอยู่ในประเทศของตนนับตั้งแต่ช่วงที่มีการแบ่งแยกประเทศแรก ๆ ดังปรากฏว่าในช่วงปีแรกที่มีการแบ่งออกเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ นั้นตามข้อตกลงเจนีวาข้อที่ 14 ระบุให้เสรีภาพกับชาวเวียดนามในการอพยพเคลื่อนย้ายจากเหนือไปใต้ หรือ จากใต้ไปเหนือได้ ซึ่งในช่วงแรกทั้งเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ต่างก็ยอมรับในข้อตกลงดังกล่าวโดยไม่มีการกีดขวางแต่อย่างใด แต่เมื่อปรากฏว่ามีผู้อพยพจำนวนมากจากทางเหนือไปทางใต้ ทางเวียดนามเหนือก็เริ่มมีการแข่งขันต่อข้อตกลงดังกล่าว โดยปรากฏว่ามีกองกำลังของเวียดนามเหนือ รวมถึงเจ้าหน้าที่ทางการที่พยายามขัดขวางผู้อพยพไปทางใต้ให้ไม่สามารถอพยพไปได้สำเร็จ (Peter Hansen, “Bac di cu: Catholic Refugees from the North of Vietnam and their Role in the Southern Republic, 1954 – 1959,” *Journal of Vietnamese Studies* 4,3 (Fall 2009): 181.) ทั้งนี้ก็ด้วยเพราะการที่ผู้คนอพยพไปยังฝ่ายใดมากกว่า ย่อมแสดงถึงสภาพโดยทั่วไปที่ดีกว่าอีกฝ่าย เป็นผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ในกรณีของชาวเวียดนามอพยพก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ดังปรากฏว่าเมื่อชาวเวียดนามอพยพได้เดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือเที่ยวแรก ในปี 1960 นั้น ในบทความวิทยุการกระจายเสียงแห่งเวียดนามเหนือ ก็ลงข่าวระบุว่าการที่ชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้เลือกที่จะเดินทางมาเวียดนามเหนือ แทนที่จะไปเวียดนามใต้ ก็ด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ “ทราบถึงสถานการณ์อันแท้จริง” และยังมีข้อความอื่นอีกมากที่เป็นลักษณะของการ “โฆษณาเพื่อลบล้างเวียดนามใต้” จากการที่ชาวเวียดนามอพยพเลือกเดินทางกลับไปยังเวียดนามเหนือในครั้งนี้ (สภาภาชาตไทย, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “กระทรวงการต่างประเทศส่งรายงานของสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ ไช่ฮั่น สรุปข่าวจากสถานีวิทยุฮานอยในการจัดส่งชาวเวียดนามกลับมาให้” พ.ศ.2503)

เหนือแล้วก็ถูกพวกพวกเวียดนามหัดถูกเหยียดหยามและบังคับให้เข้าค่ายสัมมนา⁸³ หรือ ถูกริบทรัพย์สินเงินทองทั้งหมดที่นำติดตัวไป และถูกส่งตัวไปทำงานใช้แรงงานตามนิคมต่าง ๆ โดยชาวเหล่านี้ประกาศออกผ่านทางวิทยุไซ่ง่อน และลงในหนังสือพิมพ์ และบางชาวทางเวียดนามได้ยังอ้างอีกด้วยว่าเป็นการแจ้งให้ข้อมูลโดยโฆษกของสภาอากาศไทย⁸⁴ ชาวสารโฆณาชวนเชื่อเหล่านี้อาจเป็นไปได้ว่า เมื่อรับรู้ไปถึงชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย ก็ส่งผลให้บางส่วนเกิดความลังเลในการที่จะเดินทางกลับเวียดนามเหนือได้เช่นกัน

3.3.2 ประโยชน์ของการเป็นผู้ลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

การส่งตัวกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้น ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่เป็นไปตามประสงค์ของชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ในประเทศไทยเท่านั้น ในอีกมุมหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามก็ได้รับประโยชน์ หรือ สิทธิพิเศษบางประการ ขณะที่อยู่ในประเทศไทย เพื่อรอเวลาในการอพยพกลับด้วยเช่นกัน เช่น ในกรณีชาวเวียดนามที่มีใบต่างด้าวแต่ไม่ได้ต่ออายุ ก็ได้รับสิทธิ์ผ่อนผันจนกว่าที่จะเดินทางกลับเวียดนาม⁸⁵ นอกจากนี้ด้วยเพราะนับตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมาชาวเวียดนามอพยพถูกกำหนดให้อยู่เฉพาะในพื้นที่ที่กำหนด นับตั้งแต่ปี 1960 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มต้นการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ นั้น จังหวัดที่เป็นเขตควบคุมของชาวเวียดนามอพยพนั้นมีทั้งสิ้น 8 จังหวัดด้วยกัน ได้แก่หนองคาย, อุดรธานี, สกลนคร, นครพนม, อุบลราชธานี, ปราจีนบุรี, สุราษฎร์ธานี และพัทลุง⁸⁶ การกำหนดเขตพื้นที่ให้อยู่อาศัยนั้นย่อมสร้างอุปสรรคในการเดินทางข้ามเขตสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่มีครอบครัวหรือเครือข่ายอยู่ในต่างจังหวัด เพราะกำหนดให้อยู่แต่เฉพาะอำเภอที่ตนอาศัยอยู่ หากจะเดินทางไปยังจังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นเขตควบคุมก็สามารถทำได้ แต่ใน

⁸³ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “กระทรวงต่างประเทศส่งรายงานเรื่องหนังสือพิมพ์ Dan Nguyen ลงข่าวเวียดนามอพยพ” พ.ศ.2503

⁸⁴ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “หนังสือเลขานุการกรมการกลาง ฯ ถึงเลขานุการ ฯ ส่งสำเนาคำแปลวิทยุไซ่ง่อน และ A.F.P.” พ.ศ.2503

⁸⁵ สภาอากาศไทย, เรื่องที่ 23 แฟ้มที่ 2/2 ปีที่ 2, “ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในบันทึกรายงานไปสัปดาห์การณเมื่อ วันที่ 7 ธันวาคม 2502” พ.ศ.2502

⁸⁶ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, ญวนอพยพ, หน้า 42.

ระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น อีกทั้งต้องใช้เวลาในการขออนุญาต⁸⁷ แต่ปรากฏว่าสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่แสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้น ได้รับสิทธิให้เดินทางออกนอกเขตควบคุมได้ โดยต้องมีบัตรอนุญาตที่ได้รับจากทางผู้ว่าราชการจังหวัด และใช้ได้ในช่วงระยะที่มีการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือเท่านั้น⁸⁸

นอกจากสิทธิพิเศษที่ชาวเวียดนามอพยพได้รับในข้างต้นนั้น ประโยชน์ข้อสำคัญที่สุดที่ชาวเวียดนามอพยพได้รับจากการเป็นผู้แสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้น คือ การได้รับการงดเว้นโทษ หรือ ได้รับการปล่อยตัวจากที่คุมขัง ซึ่งข้อหาที่ชาวเวียดนามอพยพมักโดนจับกุมคือข้อหาเกี่ยวกับภัยต่อความมั่นคงหรือข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ ในความเป็นจริงนั้นก่อนหน้านี้จะมีการส่งตัวกลับเวียดนามเหนือ นั้น ก็มีชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งที่ถูกรวบและถูกส่งตัวกลับไปยังเวียดนามเหนือเช่นกัน โดยเป็นในลักษณะของการเนรเทศ เช่น กรณีของนายโงซีตรูที่ถูกจับกุมข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์และถูกเนรเทศออกนอกประเทศไทยในปี 1936⁸⁹ นอกจากนี้ยังมีกรณีของผู้ต้องหาชาวเวียดนามคดีมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ 32 ราย ได้ถูกเนรเทศไปเวียดนามเหนือพร้อมครอบครัวรวมทั้งสิ้น 208 รายในปี 1958⁹⁰ แต่เมื่อข้อตกลงในการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามบรรลุผลสำเร็จ ก็ปรากฏมีชาวเวียดนามจำนวนมากที่ร้องเรียนให้ปล่อยตัวญาติพี่น้องของตนออกจากที่คุมขัง เช่น กรณีชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนมจำนวน 12 คน ที่ถูกจับฐานกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 1959 ซึ่งข้อหาฐานกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์นั้นนับเป็นข้อหาที่ใช้ในการจับกุมชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ต่าง ๆ มากที่สุด โดยนอกจากกรณีของชาวเวียดนามอพยพทั้ง 12 คนนี้แล้ว ก็ยังมีชาวเวียดนามในอีกหลายพื้นที่ที่ถูกจับกุมด้วยข้อหานี้ และยังมีกรณีที่ถูกจับกุมในข้อหาอื่นด้วยเช่นกัน เช่นกรณีของนาย ย่า เหวียน ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนมที่ถูกจับเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 1959 ในข้อหาถือใบสำคัญประจำตัวปลอม ซึ่งชาวเวียดนามอพยพที่ถูกจับกุมในข้อหาต่าง ๆ นี้ญาติพี่น้องหรือชาวเวียดนามอพยพในชุมชนต่าง ๆ จะทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว โดยให้เหตุผลว่าเป็นชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนเดินทางกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามแล้วจึง

⁸⁷ สภาทนายความไทย, เรื่องที่ 23 แฟ้มที่ 2/2 ปีที่ 2, “ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในบันทึกรายงานไปสั่งเกตุการณเมื่อ วันที่ 7 ธันวาคม 2502” พ.ศ.2502

⁸⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

⁸⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.2.4.2/5 คำให้การของนายแมว ต่าว ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาจอก (พ.ศ.2478)

⁹⁰ สภาทนายความไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “จ.ม.ปลัดมหาดไทยที่ 18253/2501 ลง 15 พ.ย. 2501 ว่าควรส่งญวนผู้ลี้ภัยที่ควบคุมอยู่ไปญวนเหนือทั้งครอบครัว 208 คน.” พ.ศ.2501

ต้องออกมาเพื่อเตรียมตัวเดินทาง และจัดการทรัพย์สิน ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ ทางกระทรวงมหาดไทยเมื่อได้รับเรื่องร้องเรียนแล้วต่างก็มีคำสั่งให้ปล่อยตัวชาวเวียดนามอพยพเหล่านั้นทั้งสิ้น⁹¹

ดังนั้นสำหรับชาวเวียดนามอพยพ การเป็นผู้ที่ลงทะเบียนเพื่อเดินทางกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามนั้นจึงไม่ใช่เป็นเพียงการทำตามความปรารถนาที่จะได้เดินทางกลับแผ่นดินเกิดของตนเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตขณะที่ยังอยู่ในประเทศไทยได้รับความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้นอีกด้วย นางติ่มภรรยาของเคื่อง ซึ่งเข้าใจว่าเคื่องนั้นถูกจับกุมไปโดยเจ้าหน้าที่รัฐนั้นก็คงคาดหวังว่าจะเป็นเหมือนชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ ที่กล่าวไปข้างต้น ที่พอแจ้งกับทางการว่าเป็นผู้ลงทะเบียนแสดงความจำนงกลับเวียดนามเหนือ จะถูกปล่อยตัวกลับมาไม่ต้องรับโทษ จึงได้ระบุสถานะของเคื่องไปตั้งแต่ในช่วงแรกของการให้การว่า “นายเชื่องสามี่ข้าฯ ได้แสดงความจำนงกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามแล้ว” นั่นเอง

3.4 ปฏิสัมพันธ์ของชาวเวียดนามอพยพกับชาวไทย

ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นโดยมากมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเขตเมือง หรือ ย่านธุรกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงชีพได้สะดวกกว่าพื้นที่อื่น ๆ สำหรับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นที่อยู่ของเคื่องนั้น ชาวเวียดนามก็มักจะอาศัยอยู่ในบริเวณเขตเทศบาลเมืองนครพนม โดยชุมชนชาวเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองนครพนมนั้นประกอบไปด้วย บ้านหนองแสง 2, บ้านนาจอก, บ้านต้นผึ้ง, บ้านดอนโมง, บ้านโพนบก, บ้านนาราชควาย และชุมชนในเขตตัวเมืองย่านการค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณตลาดสด⁹² แต่ในกรณีของเคื่องนั้น เขาและครอบครัวอาศัยอยู่ที่บ้านกลาง ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครพนม แต่ก็ห่างจากจุดใจกลางเมืองนครพนมไปถึง 28 กิโลเมตร จากคำให้การของนางสาวลำแก้ว พยุงรัตน์ บุตรสาวของเคื่องนั้น ยังได้ระบุตำแหน่งที่ตั้งของบ้านรวมทั้งบ้านรอบข้างเอาไว้ดังนี้

⁹¹ สภาภาชาตไทย, แฟ้มที่ 2/2 ปีที่ 2, “ผวจ.นครพนม - ปลัดมหาดไทย , ปลัดมหาดไทย - ผวจ.นครพนม เรื่องการปล่อยตัวชาวญวนที่ถูกคุมขังเพื่อจัดการทรัพย์สินและเตรียมตัวกลับ” พ.ศ.2502

⁹² ศรีญา สุวี, “การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวเวียดนามอพยพ” ในเขตเทศบาลนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557) หน้า

“[...] เรือนที่ใกล้บ้านที่สุดโดยรอบมีดังนี้ เรือนหลังใหญ่ทิศตะวันออกห่างประมาณ 8 เมตรเป็นเรือนนายจาม เข้า ติดกับเรือนข้าฯ ด้านเดียวกับหลังใหญ่เป็นเรือนนาย... (เอกสารเลือนจนไม่สามารถอ่านได้ - ผู้วิจัย) ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินที่บ้านข้าฯ เข้าปลูก เรือนติดหลังบ้านข้าฯ เป็นเรือนนายป้อ เรือนข้างบ้านทิศตะวันตกห่างประมาณ 10 เมตรเป็นเรือนนางฮะ ห่างจากเรือนนางฮะมาทางตอนหน้าบ้านข้าฯ ห่างประมาณ 10 เมตร เป็นเรือนนายพิตแหว ถัดจากเรือนพิตแหวก็เป็นเรือนนายเปลื้อง ใกล้ๆ กับเรือน นายเปลื้องถัดไปก็เป็นเรือนนางไถยผ่านจากหน้าบ้านนางไถ นายเปลื้อง บ้านพิตแหว ผ่านบ้านข้าฯ ไปทางหลังบ้านข้าฯ เรือนที่อยู่หน้าบ้านข้าฯ ห่างประมาณ 10 เมตรเป็น เรือนนายเก้ ติดกันไปทางตะวันออกเป็นเรือนของนายจารย์กลม พวกบ้านเหล่านี้รุ่งขึ้น เข้าแล้วจึงได้มาถามไถ่เรื่องราว”⁹³

ซึ่งจากข้อมูลนี้เอง ไม่อาจจะบ่งได้ว่ามีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เคื่องอาศัยอยู่มากน้อย เพียงใด แต่ก็ทำให้เห็นว่าพื้นที่ที่เคื่องอาศัยอยู่นั้นไม่ใช่ชุมชนที่มีแต่เฉพาะชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น หากแต่เป็นการอยู่ปะปนกันไปกับชาวไทยท้องถิ่น ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงต้องการแสดงให้เห็นถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับชาวไทยในท้องถิ่น

ในตอนต้นบทนั้น ได้มีการกล่าวถึงเรื่องการได้มาซึ่งสัญชาติไทยของชาวเวียดนามอพยพ รวมไปถึงเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งก็แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์บางส่วนระหว่างชาวไทยกับชาว เวียดนามอพยพ เพราะชาวเวียดนามอพยพจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือหลายประการจากคนไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งสัญชาติ หรือ เพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพขณะที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย กรณีของเคื่องเองที่เห็นได้ชัดคือในเรื่องของที่ดินที่ใช้สำหรับปลูกบ้าน ดังที่ลูกสาวของเคื่องได้ระบุไว้ในข้อความที่แสดงให้เห็นข้างต้นว่าครอบครัวของพวกเขาเช่าที่ดินผู้อื่นอยู่เพื่อปลูกบ้าน ซึ่งไม่ใช่ เรื่องแปลกเพราะชาวเวียดนามอพยพนั้นย่อมไม่มีสิทธิ์ในการซื้อขายหรือเป็นเจ้าของที่ดินในประเทศไทย ดังนั้นจึงต้องอาศัยที่ดินเช่าอาศัยที่ดินคนไทย หรืออาจอยู่ในพื้นที่ที่ทางการกำหนดให้อยู่อาศัย อีกทั้งในช่วงแรกที่ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทยในปี 1946 รัฐบาลขณะนั้นคือรัฐบาลปรีดี พนมยงค์นอกจากจะมีนโยบายช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพในด้านการเงินแล้วยังให้การช่วยเหลือใน ด้านของที่ดินทำกินอีกด้วย⁹⁴ นอกจากนี้ในช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามานั้น ชาวไทยท้องถิ่น

⁹³ คำให้การของนางสาวลำแก้ว พงษ์รัตน์ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

⁹⁴ ธนินทร์ บุนนรรณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 46 – 47.

ยังให้ชาวเวียดนามอพยพพักอาศัยอยู่ตามบ้านในช่วงระยะแรก และเมื่อระยะเวลาผ่านไปบางส่วนเมื่อรู้จักสนิทสนมกันดีแล้ว ก็อาจให้พื้นที่อยู่อาศัยอย่างถาวร⁹⁵

ความถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างชาวเวียดนามอพยพ และชาวไทยนั้นไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่คงอยู่เสมอไม่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อบริบททางการเมือง นโยบายของรัฐที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลถึงความรู้สึก และการปฏิบัติของชาวไทยที่มีต่อชาวเวียดนาม รวมถึงความรู้สึกของชาวเวียดนามอพยพที่มีต่อชาวไทยด้วยเช่นกัน ในเรื่องเกี่ยวกับพื้นที่อยู่อาศัยนั้นก็เช่นเดียวกัน เมื่อเวลาผ่านไปก็ปรากฏความขัดแย้งข้อพิพาทในกรณีพื้นที่อาศัยของชาวเวียดนามอพยพ ดังปรากฏกรณีของชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ตำบลเรณู และตำบลโพนทอง อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ได้เขียนจดหมายร้องเรียนมายังผู้ว่าราชการจังหวัด และสภาอากาศไทยในปี 1961 ว่าพวกตนนั้นถูกนายมีพระราช ซึ่งเป็นข้าราชการครู ได้รื้อถอนรั้วที่ดินของชาวเวียดนามแล้วตั้งรั้วใหม่แทน พร้อมทั้งบอกว่า ทางราชการครูจะเอาที่ดินเหล่านี้คืน และไม่ให้ชาวเวียดนามอพยพทำมาหากินในที่ดินนี้อีก⁹⁶ ซึ่งแม้กรณีดังกล่าวท้ายที่สุดจะได้รับการไกล่เกลี่ยว่าเป็นความเข้าใจผิดกัน ทางราชการไม่ได้ต้องการที่ยึดพื้นที่ทำกินยังคงอนุญาตให้ชาวเวียดนามอพยพอาศัยและใช้ประกอบอาชีพได้ เพียงแต่ต้องการรื้อรั้วเพื่อทำรั้วใหม่ที่แข็งแรงขึ้นเท่านั้น แต่กรณีที่เกิดขึ้นนี้ก็นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของชาวเวียดนามอพยพช่วงเวลานั้นที่ไม่ไว้วางใจชาวไทยที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐเพราะบริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลานั้นที่มักจะมีเรื่องราวที่คุกคามรบกวนการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพนั่นเอง

นอกจากนี้ จากที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนเกี่ยวกับอาชีพของชาวเวียดนามอพยพซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวไทย และชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน เพราะชาวไทยบางส่วนรู้สึกไม่เป็นธรรมที่ถูกชาวเวียดนามอพยพแย่งอาชีพทำกินในพื้นที่จังหวัดของตนเอง จึงเกิดกระเทปกระแทงและไม่พอใจชาวเวียดนามอพยพเกิดขึ้น ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวไทยและชาวเวียดนามอพยพ มีปฏิสัมพันธ์ทั้งในด้านการช่วยเหลือกัน และมีในด้านที่เกิดความขัดแย้งระหว่างกันในมุมมองของชาวเวียดนามอพยพหลายกรณีอาจเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจคนไทยหรือเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะปรากฏมีกรณีที่ชาวเวียดนามอพยพถูกจับเนื่องจากเจ้าหน้าที่ยึดยึดข้อกล่าวหา⁹⁷ หรืออย่างกรณีของเคื่องเอง ความสัมพันธ์ระหว่างเคื่องกับครูสมานที่รู้จักกันเป็นอย่างดี แต่

⁹⁵ ศรีัญญา สุขรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

⁹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน

สุดท้ายก็เป็นผู้ที่พาเจ้าหน้าที่มาจับกุมตัวเคื่องที่บ้าน ก็เป็นกรณีที่แสดงให้เห็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างกันนั้นได้ อย่างไรก็ตามไม่เพียงชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น แต่ด้วยบริบทที่ชาวเวียดนามอพยพถูกสร้างภาพให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นภัยคุกคามของชาตินั้น ก็เป็นสาเหตุให้ชาวไทยบางส่วนรักษาระยะห่างในความสัมพันธ์ ไม่ข้องเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพมากเกินไป เพราะอาจนำภัยมาสู่ตนได้ ด้วยเช่นกัน

3.5 จดหมายร้องเรียน: ช่องทางในการแสดงตัวตนและส่งเสียงไปถึงผู้มีอำนาจ

การดำเนินชีวิตอยู่ในประเทศอื่นโดยที่ไม่มีสิทธิ์ของพลเมือง และไม่ได้แม้กระทั่งสิทธิ์ต่างดำนั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากอย่างยิ่ง ซึ่งชาวเวียดนามอพยพต่างก็รู้สถานะของตนเองในเรื่องนี้ จึงได้มีวิธีการหลบเลี่ยงเอาตัวรอดโดยใช้ช่องทางต่าง ๆ เหมือนดังที่ได้แสดงให้เห็นไปทั้งหมด อย่างไรก็ตามการอยู่ในสภาพเช่นนี้เมื่อต้องการร้องเรียนหากได้รับความทุกข์ร้อนอันใดแน่นอนว่าเสียงเรียกร้องของพวกเขาย่อมเบาและมีน้ำหนักน้อยกว่าพลเมืองทั่วไปภายในรัฐ ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดในการรับมือกับสภาพดังกล่าวคือการอยู่รวมกันในกลุ่มของตนเอง หรือ ให้ความช่วยเหลือกันเองเมื่อชาวเวียดนามอพยพด้วยกันได้รับความทุกข์ร้อนประการใด ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญ และช่วยเหลือให้เสียงที่เบาขึ้นเมื่อประกอบกันหลายเสียงย่อมมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้นและส่งไปถึงผู้มีอำนาจให้ช่วยเหลือได้นั่นเอง และวิธีสำคัญที่ชาวเวียดนามอพยพเลือกใช้ในการส่งเสียงร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ ไปยังผู้มีอำนาจก็คือ การเขียนจดหมายร้องเรียน ส่งไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย

เรื่องราวการถูกจับกุมตัวของเคื่องนั้นมีความน่าสนใจประการหนึ่งคือว่า เหตุใดเรื่องราวของชาวเวียดนามอพยพรายนี้จึงได้รับความสนใจจากภาครัฐถึงขนาดมีการสืบสวนสอบสวนและติดตามเรื่องราวที่กินระยะเวลากว่า 5 ปีด้วยกัน (1966 - 1971) ทั้งที่มีชาวเวียดนามอีกจำนวนมากที่ถูกจับหรือ เสียชีวิตจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ⁹⁸ คำตอบของข้อสงสัยดังกล่าวนี้คือด้วยเพราะผู้แทนกาชาดสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหยิบยกเรื่องการถูกจับกุมตัวของเคื่องขึ้นมาสอบถามในระหว่างที่มีการเจรจาปัญหาในการจัดส่งชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตย

⁹⁸ หนึ่งในเหตุการณ์ที่มีชาวเวียดนามเสียชีวิตจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ คือเมื่อเช้ามืดวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 1967 ได้มีเจ้าหน้าที่บุกล้อมหมู่บ้านชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ที่ อ.มุกดาหาร จ.นครพนม พร้อมทั้งกราดยิงใส่ฝูงชนทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวมทั้งสิ้น 3 ราย อีกทั้งยังเข้าควบคุมตัวนายออกกรันชิง ผู้ช่วยผู้แทนชาวเวียดนามอพยพไปอีกด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

[1] มท.3.1.7.4/63 จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ อ.มุกดาหาร จ.นครพนม (พ.ศ.2510))

เวียดนาม⁹⁹ เน้นอนว่าความประสงค์ของรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นคือต้องการผลักดันให้สามารถส่งชาวเวียดนามอพยพที่ตกค้างในประเทศไทยหลังจากที่การอพยพหยุดชะงักไปในปี 1964 ได้กลับไปเวียดนามเหนือทั้งหมด ดังนั้นเมื่อเกิดประเด็นปัญหาที่ผู้แทนกาชาดสากลรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหยิบยกขึ้นมาพูดคุยก็ย่อมต้องชี้แจงการสืบสวนสอบสวนให้ชัดเจน เพื่อให้การเจรจาการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับนั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่น เป็นเหตุให้คดีของเคื่องนั้นจึงได้รับความสนใจสืบสวนติดตามถึงเพียงนี้ อาจกล่าวได้ว่ากรณีของเคื่องเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงผลอันเกิดจากการเขียนจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ ดังนั้นการเขียนจดหมายร้องเรียนมายังหน่วยงานต่างๆ ของชาวเวียดนามอพยพจึงปรากฏมีแทบจะตลอดช่วงระยะเวลาที่พวกเขาอาศัยอยู่ในประเทศไทย นับตั้งแต่ทศวรรษ 1940 เรื่อยมา

แม้ไม่อาจทราบได้ชัดเจนว่าการเขียนจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพนั้นเริ่มต้นครั้งแรกเมื่อใด แต่ในช่วงต้นที่อพยพเข้ามาคือในปี 1946 นั้นคาดการณ์ได้ว่าอาจไม่มีจดหมายร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ จากชาวเวียดนามอพยพเนื่องจากเป็นช่วงระยะแรกที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย อีกทั้งรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นก็ให้การต้อนรับ ช่วยเหลือเป็นอย่างดี การเขียนจดหมายร้องเรียนอาจเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีนโยบายในการจัดการควบคุมชาวเวียดนามอพยพที่เข้มงวดมากขึ้น ทำให้ชาวเวียดนามอพยพได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิต โดยจดหมายฉบับแรก ๆ ที่เขียนมาถึงรัฐบาลนั้นไม่ใช่ลักษณะของจดหมายร้องเรียนเรื่องความไม่เป็นธรรม หรือ การได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องแต่เป็นในลักษณะของการร้องเรียนเรื่องนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลไทย เนื่องด้วยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นประกาศรับรองรัฐบาลว่าภายในปี 1950 นั้นเอง¹⁰⁰ แต่นับจากปี 1951 ที่เริ่มมีการควบคุมชาวเวียดนามอพยพอย่างรัดกุมมากขึ้น และมีการสอดส่องดูแลชาวเวียดนามอพยพอย่างละเอียด¹⁰¹ ซึ่งกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพโดยตรง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพที่เป็นในลักษณะการร้องเรียนเรื่องได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องเป็นธรรมนั้นอาจเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงเวลานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายโยกย้ายชาวเวียดนามอพยพไปยังพื้นที่อื่น ๆ ให้

⁹⁹ หัวหน้ากองการข่าวและการต่างประเทศเสนอปลัดกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับเรื่องชาวเวียดนามอพยพถูกจับกุม ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเชียว ฟามติน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

¹⁰⁰ ธนันท์ บุนนรรณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

¹⁰¹ วิชาญ จำปาศรี, เรื่องเดียวกัน หน้า 39 – 40.

ไกลจากชายแดนลาว¹⁰² ก็ปรากฏข้อร้องเรียนจากชาวเวียดนามอพยพส่งมายังรัฐบาลดังจะเห็นได้จาก คำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ว่า “[...] ความแห้งแล้งของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นที่ปรากฏ ชาวเวียดนามอพยพจึงได้ยื่นคำร้อง ขอไม่ไป ดังนั้นแผนการณดังกล่าวจึงต้องระงับไว้ก่อน”¹⁰³

แม้การเรียกร้องของชาวเวียดนามอพยพในคราวที่มีนโยบายย้ายไปจังหวัดเพชรบูรณ์จะได้รับ การตอบรับจากรัฐบาล และรัฐบาลกล่าวว่าเป็นเพราะชาวเวียดนามอพยพเรียกร้องจึงเป็นเหตุให้ต้อง ระงับไว้ก่อน แต่คงไม่สามารถกล่าวได้เสียทีเดียวว่าข้อเรียกร้องของชาวเวียดนามอพยพนั้นส่งผลอย่าง ใหญ่หลวงต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทย เพราะจะเห็นได้ว่า ต่อมาไม่นานเมื่อรัฐบาลเปลี่ยนนโยบาย จากการอพยพชาวเวียดนามไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการอพยพไปยังจังหวัดสุราษฎร์ธานี และ พัทลุงแทนนั้น ก็ปรากฏมีชาวเวียดนามอพยพประท้วง และเขียนจดหมายร้องเรียนมายังรัฐบาล เช่นกัน¹⁰⁴ แต่รัฐบาลเองก็ยังคงยืนยันนโยบายในการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพดังกล่าว แต่ กระนั้นด้วยเพราะปฏิกิริยาของชาวเวียดนามอพยพต่อนโยบายนี้ก็ทำให้รัฐบาลต้องมีการจัดทำ แลกเปลี่ยนหรือคำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย แจกจ่ายไปยังกลุ่มชาวเวียดนามอพยพก่อนที่จะทำ การเคลื่อนย้ายไปยังจังหวัดพัทลุง และสุราษฎร์ธานีในปี 1953 และการเคลื่อนย้ายไปยังจังหวัด ร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ในปี 1954 โดยคำชี้แจงทั้งสองครั้งนั้นมีทั้งภาษาไทยและแปลเป็นภาษา เวียดนามเพื่อให้เข้าถึงชาวเวียดนามอพยพ และสร้างความเข้าใจในนโยบายการเคลื่อนย้ายของ รัฐบาล อีกทั้งเนื้อความภายในแถลงการณ์ยังมีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่รัฐบาลมีต่อ ชาวเวียดนาม ไม่ได้มีลักษณะไปในทิศทางที่ผลักให้ชาวเวียดนามให้เป็นศัตรูฝ่ายตรงข้ามแต่อย่างใด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁰² ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมีความพยายามในการที่จะเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพให้อยู่ไกลออกไปจาก พื้นที่จังหวัดชายแดน 3 ครั้งด้วยกัน ประกอบไปด้วย

1. การพยายามเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามจากอำเภอท่าบ่อ และอำเภอเบิ่งกาฬ จังหวัดหนองคายไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ในปี 1953 แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการก็มีคำสั่งยกเลิกในวันที่ 9 พฤษภาคม 1953

2. การเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปยังจังหวัดพัทลุง และสุราษฎร์ธานีในปี 1953

3. การเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปยังจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ในปี 1954

ซึ่งในการเคลื่อนย้ายหรือพยายามที่จะเคลื่อนย้ายแต่ละครั้งนั้นชาวเวียดนามอพยพก็ไม่ได้นิ่งเฉยแต่อย่างใดแต่ออกมาแสดง การคัดค้านหรือขัดขวางการดำเนินการเคลื่อนย้ายของรัฐบาลแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วง

¹⁰³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.2.3 หนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 15 มิถุนายน 2496 (พ.ศ.2496)

¹⁰⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.42/1 คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอพยพชาวญวน (พ.ศ.2496)

ภาพที่ 5 ภาพหน้าปกคำชี้แจงการเคลื่อนย้ายไปยังจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ในปี 1954

ที่มา : ถ่ายภาพโดยนายวิรัช ฌิว่อง 17 กุมภาพันธ์ 2563

จดหมายร้องเรียนหรือข้อร้องเรียนต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพนั้นจะได้รับการตอบสนองหรือไม่ อย่างนั้นขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลา เหมือนเช่นเรื่องของเคื่องที่ได้รับการตอบสนอง เป็นเพราะผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาพูด และทางการไทยเองเกรงว่าเรื่องดังกล่าวจะเป็นผลเสียทางการเมืองระหว่างประเทศจึงมีการติดตามสอบสวนเรื่องที่เกิดขึ้นโดยละเอียดเพื่อที่จะสามารถตอบคำถามของผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือได้ ทั้งนี้เนื่องด้วยเรื่องการจัดการเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะภายในของประเทศไทยแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้งไทย, สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (เวียดนามเหนือ), สาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) และองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น สภากาชาดสากล รวมถึงองค์การข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติด้วย¹⁰⁵ การที่ผู้แทนประเทศอื่น และผู้แทนองค์กรระหว่างประเทศเข้ามาดำเนินการเรื่องชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย โดยเฉพาะผู้แทน

¹⁰⁵ บทบาทของข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติที่เกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในช่วงเวลานั้น โดยมากเป็นเพียงการพูดคุยเพื่อสอบถามการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลไทยในเรื่องการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ หรือ การเจรจาข้อตกลงเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงเท่านั้น เพราะทางข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติเห็นว่าเรื่องการอพยพชาวเวียดนามอพยพกลับมาตุภูมินั้น เป็นเรื่องภายในของประเทศไทย และการดำเนินงานของสำนักงานนั้นก็จะจำกัดขอบเขตอยู่เพียงให้ความช่วยเหลือต่อผู้ลี้ภัยเมื่อได้รับการร้องเรียนมาเท่านั้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/14 การพิจารณาขอความช่วยเหลือจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่สำหรับผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (ฐานะของคนญวนอพยพ) (พ.ศ.2516))

สภาอากาศสากล และผู้แทนสภาอากาศเวียดนามเหนือ นั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาและสร้างความไม่ไว้วางใจกับทางรัฐบาลไทย เพราะสำหรับผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือ นั้นทางการไทยมีความหวาดระแวงเสมอว่าจะเข้ามาปลุกปั่นยุแหย่ชาวเวียดนามอพยพจึงมีการติดตามพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด¹⁰⁶ รวมถึงผู้แทนกาชาดสากลเองก็ถูกทางการไทยมองว่า “เป็นผู้ที่รักษาสผลประโยชน์ของเวียดนามเหนือมากกว่าที่จะวางตัวเป็นกลาง”¹⁰⁷

แม้ว่าผู้แทนองค์กรเหล่านี้จะถูกมองจากรัฐบาลไทยอย่างไม่ไว้วางใจ แต่ในทางกลับกันสำหรับชาวเวียดนามอพยพบุคคลเหล่านี้นับเป็นที่พึ่งที่ทำให้ข้อเรียกร้องของพวกเขาได้รับการตอบสนองแก้ไข เช่นในกรณีที่เกิดขึ้นกับนายยี เหยียน ชาวเวียดนามอพยพ อำเภอธาดุพนม จังหวัดนครพนม ร้องเรียนว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยึดยึดข้อหาที่มีสุราเถื่อนไว้ในครอบครอง กรณีนี้นอกจากนายยี เหยียนจะร้องเรียนด้วยตนเองแล้ว ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่เดียวกันยังช่วยกันเขียนจดหมายร้องเรียนเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับนายยี อีกทั้งสภาอากาศเวียดนามเหนือยังได้มีความเคลื่อนไหวติดต่อทางไทยเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 1961 ให้ทางการไทยทำการสอบสวนเรื่องนี้ให้แจ้งกระจ่าง เป็นเหตุให้รัฐบาลไทยต้องติดตามสอบสวนเรื่องนี้ตามคำเรียกร้องของชาวเวียดนามอพยพและผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือ¹⁰⁸ ส่วนกรณีของผู้แทนกาชาดสากลนั้นเมื่อเดินทางไปสำรวจชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ ก็มีชาวเวียดนามอพยพเดินทางเข้ามายื่นเรื่องร้องเรียนหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งทางผู้แทนกาชาดสากลก็ให้การช่วยเหลือตามข้อเรียกร้องต่าง ๆ ตามแต่สมควร¹⁰⁹ รวมถึงสภาอากาศสากลยังคงคอยตักเตือนรัฐบาลไทยเมื่อมีนโยบายขัดต่อสนธิสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น กรณีในปี 1968 ที่รัฐบาลพยายามจะดำเนินการส่งชาวเวียดนามอพยพไปยังเวียดนามได้¹¹⁰ ดังนั้นสำหรับชาวเวียดนามอพยพองค์กรเหล่านี้นับเป็นทางเลือกในการพึ่งพาที่ดีกว่าการพึ่งพาภาครัฐของไทย และสร้างความไว้วางใจกับชาวเวียดนามอพยพได้เป็นอย่างดี เพราะคอยรักษาสีห์ และความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพ นั่นเอง

¹⁰⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/45 เบิกเบี้ยเลี้ยงในการส่งชาวเวียดนามกลับ (6 ก.ย. 2506 – 24 ส.ค. 2507)

¹⁰⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/8 พฤติการณ์ของนายดูริงค์ ผู้แทนสภาอากาศสากล

¹⁰⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 – 28 ม.ค. 2507)

¹⁰⁹ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมญวนอพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

¹¹⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/8 พฤติการณ์ของนายดูริงค์ ผู้แทนสภาอากาศสากล

ดังที่กล่าวไปว่าจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพเป็นสิ่งที่มีความหมายและตลอดช่วงสมัยที่ชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่โดยภาพรวมนั้นสามารถแบ่งจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพออกได้เป็นสองลักษณะด้วยกันได้แก่

1. จดหมายร้องเรียนที่เขียนในลักษณะส่วนตัวหรือส่วนครอบครัว กล่าวคือเป็นข้อร้องเรียนที่เขียนขึ้นเมื่อตนเองหรือคนในครอบครัวได้รับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรมบางประการ ดังเช่นกรณีของเคื่องนั้น เมื่อเคื่องถูกจับกุมและพาตัวไปในยามวิกาลกรรยาของเคื่องคือนางติ่มก็ได้เขียนร้องเรียนไปยังจังหวัดเช่นกัน เพื่อขอความช่วยเหลือ และสืบสวนสอบสวนเรื่องที่เกิดขึ้น¹¹¹

2. จดหมายร้องเรียนที่เขียนขึ้นเมื่อเกิดผลกระทบกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยโดยภาพรวม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดสำหรับจดหมายร้องเรียนประเภทนี้คือข้อร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพในปี 1965 จำนวนหลายร้อยฉบับที่เขียนส่งมาที่สภาภาษาชไตเพื่อสอบถามเรื่องที่รัฐบาลไทยให้ผู้แทนสภาภาษาชไตสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามกลับประเทศเวียดนาม เนื่องจากเกรงว่าหากผู้แทนภาษาชไตเวียดนามเหนือเดินทางกลับไปแล้วนั้น การส่งตัวชาวเวียดนามกลับประเทศจะไม่เกิดขึ้นอีก และไม่มีผู้ดูแลพิทักษ์สิทธิของชาวเวียดนามอพยพขณะที่ยังเดินทางกลับอีกด้วย¹¹²

จดหมายร้องเรียนประเภทแรกนั้นโดยมากจะเขียนเป็นภาษาไทย และเนื้อหาข้อร้องเรียนจะแตกต่างกันไปตามแต่ละกรณีที่เกิดขึ้น เช่น อาจเป็นเรื่องการถูกจับกุมอย่างไม่เป็นธรรมเหมือนกรณีของเคื่อง เรื่องการพิพาทกับคนไทยในพื้นที่ หรือ เป็นเรื่องข้อพิพาทกันเองในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพก็มีเช่นกัน โดยมากผู้ที่เขียนข้อร้องเรียนจะเป็นคนในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเขียนส่งมา แต่ก็มีบางกรณีที่คนในชุมชนชาวเวียดนามช่วยกันเขียนมาร้องเรียน หรือ เขียนมาหนึ่งฉบับแต่ลงชื่อหลายคน (เช่นกรณีของนายอี เห่งยีน ที่เคยได้กล่าวไปก่อนหน้านี้) ส่วนจดหมายร้องเรียนประเภทที่สองนั้น จะมีลักษณะพิเศษคือมีการส่งมาจากหลากหลายพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ แต่ลักษณะของจดหมายจะมีความคล้ายคลึงกันในแง่ของรูปแบบจดหมายไม่ว่าจะเป็นการขึ้นต้นจดหมายรายละเอียดภายใน และการปิดท้ายจดหมาย อีกทั้งจดหมายร้องเรียนประเภทนี้ยังมีหลายหลายภาษาตั้งแต่ภาษาไทย ภาษาเวียดนาม ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส

¹¹¹ รายงานรายละเอียดเกี่ยวกับคำร้องเรียนของนางติ่ม พงษ์รัตน์ กับพวก กล่าวหาเจ้าหน้าที่ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

[1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเชียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

¹¹² สภาภาษาชไต, ปีที่ 2, “จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนาม พ.ศ.2508” พ.ศ.2508

ความคล้ายคลึงของจดหมายร้องเรียนประเภทที่สองนั้นมีความน่าสนใจว่าเกิดขึ้นเพราะสาเหตุใด มีความเป็นไปได้ว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นนอกจากจะมีการอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชนและมีการติดต่อระหว่างกันอยู่เสมอแล้วนั้น ยังมีองค์กรของกลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่อยู่เบื้องหลัง และคอยชี้แนะในการดำเนินการต่าง ๆ เป็นเหตุให้การร้องเรียนนั้นออกมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกันเช่นนี้ องค์กรที่อยู่เบื้องหลังนี้ภาครัฐของไทยเรียกว่าเป็น “สมาคมลับเวียดนาม” ซึ่งจากหลักฐานการลงพื้นที่สำรวจชุมชนชาวเวียดนามอพยพของทางภาครัฐไทย โดย พ.ต.ท.หลวงโหมรอนราญ ในปีพ.ศ. 2501¹¹³ นั้นก็ได้มีการให้รายละเอียดไว้อย่างชัดเจนว่าสมาคมลับเวียดนามในประเทศไทยเป็นผู้เข้าไปจัดการรูปแบบการปกครองในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 6 จังหวัดคือ หนองคาย สกลนคร นครพนม อุบลราชธานี ปราจีนบุรี และมีศูนย์ใหญ่อยู่ที่จังหวัดอุดรธานี ส่วนแต่ละจังหวัดนั้นจะมีหัวหน้า รองหัวหน้า และแบ่งสายงานออกเป็น การทหาร, เศรษฐกิจ, การทูต, การศึกษา, การโฆษณา, การจัดหาและขนส่ง, สืบสวนสอบสวน, เพชรฆาต, การคลัง และตำรวจลับ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งหน่วยการปกครองโดยแบ่งตามเพศ และอายุดังนี้

1. เด็กอายุ 11 ปี – 14 ปี เรียกว่าหน่วยเด็ก มีหน้าที่เล่าเรียนศึกษา อบรมลัทธิการเมืองตามที่เวียดนามกำหนด
2. เด็กอายุ 14 ปี – 17 ปี เรียกว่าหน่วยเยาวชน แบ่งเป็นยุวชนและยุวนารี มีหน้าที่เล่าเรียน โดยเพิ่มการฝึกพลศึกษา และมีหน้าที่เผยแพร่ลัทธิ เป็นปากเสียงต้องด่าว่าเสียดสีผู้ที่ต่อต้านหรือไม่นิยมรัฐบาลเวียดนามเหนือ
3. ชายอายุตั้งแต่ 14 – 35 ปี เรียกว่าหน่วยทหารประชาชน เป็นหน่วยสำคัญที่สุดมีหน้าที่ปราบปรามฆ่าฟันผู้ไม่นิยมลัทธิเวียดนามเหนือ ฝึกวิชาทหาร การรบแบบกองโจร การจารกรรม การก่อวินาศกรรม ป้องกันในยามที่เวียดนามมีการประชุมต่าง ๆ
4. ชายอายุกว่า 25 ปีขึ้นไป เรียกว่าผู้ใหญ่ มีหน้าที่แสดงความเห็นในกิจการของสมาคมลับ และอาจต้องทำงานร่วมกับหน่วยทหารประชาชนหากมีความจำเป็น
5. หญิงอายุกว่า 35 ปีขึ้นไป เรียกว่าหญิงผู้ใหญ่ มีหน้าที่เดินข่าว เดินคำสั่งของเวียดนามไปยังหน่วยต่าง ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ และมีการโฆษณาลัทธิและปราบปรามผู้ไม่สมัครใจร่วมในลัทธินี้ด้วย

ในส่วนเกี่ยวกับความร่วมมือของชาวเวียดนามในชุมชนนั้นพบว่าชาวเวียดนามมักจะให้ความร่วมมือในการส่งเงินสนับสนุนไม่ค่อยมีใครปฏิเสธหรือบิดพลิ้ว เพราะมิฉะนั้นจะถูกลงโทษทางสังคม

¹¹³ สภาอากาศไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

ด้วยข้อหา “ทรมาน” ถูกขับออกจากกลุ่มไม่มีใครคบค้าสมาคม เมื่อมีกิจกรรมใด ๆ ก็จะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากคนในชุมชน แต่กระนั้นก็ยังมีความรอบคอบที่ยากจนไม่ได้ส่งเงินช่วยเหลือเป็นประจำต่อเนื่อง ก็จะทำให้การขายเลี้ยงชีพ โดยที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือทางสังคมใดใดจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน¹¹⁴ นอกจากนี้ยังปรากฏมีจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพที่ร้องเรียนรัฐบาลไทยซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลจากการไม่เข้าร่วมกับกลุ่มองค์กรดังกล่าว คือ จดหมายร้องเรียนของนางตรัน ติ ทองเมื่อปี 1953 ที่ร้องเรียนว่านายเหงียน วันเซื่อง สามีของตนถูกชาวเวียดนามอพยพด้วยกันคือนายฟาม วันเอื่อง ใช้ไม้ตีศีรษะจนถึงแก่ชีวิต เนื่องจากนายเหงียน วันเซื่องนั้นแสดงการขัดขืนไม่ร่วมมือกับพวกที่จะแสดงกิริยาตอบโต้การกระทำของเจ้าหน้าที่ไทย¹¹⁵

เคื่อง เองนั้นเป็นชาวเวียดนามที่มีอิทธิพลในพื้นที่หรือเป็นระดับของหัวหน้าชาวเวียดนามอพยพ หากใช้รูปแบบการแบ่งจากหลักฐานการสำรวจโดยภาครัฐนั้น เคื่องคงจะเป็นคนสำคัญใน “สมาคมลับเวียดนาม” เพราะภาครัฐของไทยเองนั้นเฝ้าจับตาพฤติกรรมของเคื่องมาโดยตลอด เพราะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ติดต่อประสานงานระหว่างคนญวนอพยพด้วยกัน ในด้านการรับคำสั่งจากภายนอกประเทศมาส่งให้แก่ชาวเวียดนามอพยพ แล้วรับข่าวจากภายในประเทศส่งต่อให้เวียดนามในเขตเวียดนามเหนือ¹¹⁶ นี่จึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเหตุใดผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือจึงรับรู้เรื่องราวการถูกจับกุมตัวของเคื่องและหิบบยกขึ้นมาพูดคุยในการเจรจากับรัฐบาลไทย นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการถูกจับกุมตัวของเคื่องนั้นเป็นที่รับรู้ในหมู่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดนครพนม ดังจะเห็นได้จากจดหมายร้องเรียนของกลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ จังหวัดนครพนม (ห่างจากบ้านของเคื่องไปเป็นระยะทางเกือบ 30 กิโลเมตร) ในปี 1967 ซึ่งร้องเรียนเรื่องชาวเวียดนามอพยพในหมู่บ้านถูกจับกุมตัวไปโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และมีการระบุว่าจะเป็นเรื่องกรณีที่เกิดขึ้นกับนายเคื่องที่ถูกจับกุมในปี 1966 นั้นเอง¹¹⁷

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการเอาตัวรอดอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการพยายามส่งเสียงเรียกร้องเพื่อให้ทางการ

¹¹⁴ ศรีญา สุทธิ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

¹¹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/51 สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยพิจารณาคำร้องของนาง Tran Thi Thong เกี่ยวกับการที่สามีของนางถูกฆาตกรรม (15 ก.ค. – 6 ต.ค. 2507)

¹¹⁶ รายงานรายละเอียดเกี่ยวกับคำร้องเรียนของนางติ่ม พยุงรัตน์ กับพวก กล่าวหาเจ้าหน้าที่ ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน) (22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

¹¹⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/63 คำร้องของชาวเวียดนาม (17 ธ.ค. 2509 – 10 ส.ค.2510)

หรือ หน่วยงานระหว่างประเทศอื่น ๆ เข้ามาช่วยเหลือความทุกข์ร้อนของตนเองแล้วนั้น ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน อันเป็นที่มาของความคล้ายคลึงกันของรูปแบบการเขียนจดหมายร้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของความคิด ทักษะคติของชาวเวียดนามอพยพได้เป็นอย่างดีอีกด้วย อย่างไรก็ตามการเรียกร้องหรือกดดันภาครัฐของไทยนั้นในบางคราวชาวเวียดนามอพยพก็ใช้วิธีอื่นนอกจากการเขียนจดหมายร้องเรียนด้วยเช่นกัน เช่น การชุมนุมของหญิงเวียดนามอพยพกว่า 1500 คน เพื่อเรียกร้องขอความเห็นใจจากรัฐบาลเมื่อคราวที่รัฐบาลนำชายฉกรรจ์ชาวเวียดนามอพยพ ย้ายไปยังจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย¹¹⁸ และยังมีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ดังเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ฉบับวันที่ 28 มิถุนายน 1953 ที่ได้พาดหัวข่าวว่า “อิสานโกนหัวไว้ทุกข์กันทุกครัวเรือน” พร้อมกับเนื้อหาข่าวที่ระบุว่าชาวเวียดนามที่อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ซึ่งมีนายไก่อหล่ง และนายบาพักเป็นผู้นำประท้วง โดยได้ออกคำสั่งให้ชาวเวียดนามทุกคนโกนหัวเป็นการไว้ทุกข์แก่ครอบครัวที่ถูกทางการสั่งให้อพยพไปยังภาคใต้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการออกคำสั่งห้ามชาวเวียดนามขายสินค้าให้กับชาวไทยและชาวเวียดนามที่เป็นพวกบ่าวค่าย¹¹⁹ อีกด้วย

ภาพที่ 6 การประท้วงของชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ไม่ให้เคลื่อนย้าย
ชายชาวเวียดนามไปยังภาคใต้ของประเทศไทย ในวันที่ 20 พฤษภาคม 1953

ที่มา : ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, *เหยียดเกียในประเศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม*
(กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคคอมพิวเตอร, 2548), หน้า (34)

¹¹⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.14/17 รายงานเหตุการณ์ด้านอินโดจีน ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของกองการต่างประเทศ (พ.ศ.2496) ปีที่ 1 (พ.ศ.2496)

¹¹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3)สร.0201.24/1 “หนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ฉบับวันที่ 28 มิถุนายน 2496

ภาพที่ 7 ชาวเวียดนามอพยพโศกศรีสะเกษประท้วงการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปภาคใต้
ที่มา : ธีรญาทิพย์ ศรีพนา, เหวียดเกี๋ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม
(กรุงเทพฯ: ศรีบุรณคอมพิวเตอร์, 2548), หน้า (35)

บทสรุป

ครอบครัวของเคื่องทำให้เราเห็นชนบทที่แตกต่างออกไปจากชนบทปกติของชาวเวียดนามในเรื่องการใช้ชื่อนามสกุล เพราะลูกของเคื่องใช้ชื่อไทย และใช้นามสกุลตามมารดาซึ่งโดยปกติตามชนบทเวียดนามลูกต้องใช้นามสกุลของบิดา แต่ที่เป็นเช่นนั้นนั้นก็เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต การใช้ชื่อนามสกุลไทยเกี่ยวข้องกับสัญชาติไทยซึ่งชาวเวียดนามอพยพส่วนมากไม่ได้รับ แต่การที่ลูกหลานมีสัญชาติไทยย่อมส่งผลที่ดีต่อชีวิตอนาคต และลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับบิดามารดากับ หรืออาจกล่าวได้ว่าสัญชาตินั้นมีผลสำคัญในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เพียงการสามารถได้รับสิทธิต่าง ๆ เท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงการประกอบอาชีพด้วย

เป็นที่ทราบกันดีว่าชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนมักประกอบอาชีพจำพวกช่าง เกษตรกรรม ค้าขาย และอาชีพรับจ้างอื่น ๆ แต่เมื่อศึกษาเรื่องราวของเคื่องทำให้เห็นว่าครอบครัวชาวเวียดนามอพยพอย่างครอบครัวเคื่องนั้นมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากซึ่งนำไปสู่ประเด็นคำถามที่ว่ามีความจำเป็นมากเพียงใดที่ครอบครัวชาวเวียดนามอพยพครอบครัวหนึ่งต้องประกอบอาชีพที่หลากหลายเช่นนี้ จากการศึกษาทำให้พบว่าสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะกฎหมายเกี่ยวกับอาชีพของประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงทำให้พวกเขาต้องมีอาชีพที่หลากหลายเพื่อความมั่นคงในชีวิต นอกจากนี้ชีวิตที่อยู่ในฐานะ “ญวนอพยพ” ซึ่งไม่ได้รับสิทธิ

พลเมืองอย่างประชาชนทั่วไป การจะเอาตัวรอดได้นั้นจำเป็นต้องมีฐานะการเงินที่มั่นคงเพราะนำมาซึ่งความสะดวกในการดำเนินชีวิต มากไปกว่านั้นทรัพย์สินเงินทองยังเป็นเครื่องมือในการเข้าสังคมที่สำคัญอีกด้วย ชาวเวียดนามอพยพนั้นมีสิ่งที่ปฏิบัติกันภายในชุมชนเป็นปกติ นั่นคือการเรียไรเงินส่งกลับประเทศเพื่อช่วยขบวนการเวียดนามในการกู้ชาติ ถือเป็นการแสดงออกถึงความรักชาติประการหนึ่ง และนี่คือภาษีทางสังคมอย่างหนึ่งที่ชาวเวียดนามอพยพจะต้องจ่ายเพื่อแลกกับการยอมรับภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน ทำให้ได้รับความช่วยเหลือต่าง ๆ จากชุมชนเมื่อประสบกับความเดือดร้อนในชีวิต ซึ่งการพึ่งพากันเองภายในชุมชนก็ถือเป็นวิธีสำคัญวิธีหนึ่งที่ชาวเวียดนามอพยพมักจะใช้อยู่เสมอเพื่อการเอาตัวรอด

ประโยชน์อันเกิดจากการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนชาวเวียดนามอพยพที่เห็นได้ชัดเจนคือในเรื่องของการเขียนจดหมายร้องเรียน จดหมายร้องเรียนเหล่านี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสียงของชาวเวียดนามอพยพต่อผู้มีอำนาจ ลักษณะของจดหมายร้องเรียนมีทั้งที่เป็นแบบส่วนบุคคล แต่ที่นิยมกันมากคือการร่วมกันส่งภายในชุมชน เพราะด้วยสถานะที่ไร้สิทธิไร้เสียงในประเทศไทย การรวมกลุ่มกันเพื่อร้องเรียนย่อมทำให้ชาวเวียดนามอพยพมีเสียงที่ดังมากขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับการแก้ไขปัญหที่พบเจอในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้จากการศึกษายังทำให้พบว่าจดหมายร้องเรียนเหล่านี้มีรูปแบบการเขียนที่คล้ายกันแม้จะส่งมาจากต่างบุคคล หรือ ต่างสถานที่ ซึ่งทำให้เห็นถึงการมีองค์กรจัดตั้งที่อยู่เบื้องหลังการเขียนจดหมายร้องเรียนเหล่านี้ นอกจากนี้การที่ชาวเวียดนามอพยพส่งจดหมายร้องเรียนไปยังหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความพยายามในการไขว่คว้าหาช่องทางเพื่อให้เสียงเรียกร้องของตนเองได้รับการเหลียวแลมากที่สุดอีกด้วย

ไม่เพียงแต่การไขว่คว้าหาช่องทางในการส่งเสียงเรียกร้องเท่านั้น แต่ชาวเวียดนามอพยพยังคอยหาโอกาสที่เหมาะสมในการใช้สถานการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์กับตนเองในการเอาตัวรอดอีกด้วย ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามอพยพ เหตุการณ์สำคัญช่วงหนึ่งที่รู้จักกันดีคือการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม งานส่วนมากจะศึกษาช่วงเวลาดังกล่าวในแง่ของขั้นตอนการดำเนินงานระหว่างประเทศ หรือ ศึกษาชีวิตชาวเวียดนามอพยพหลังเดินทางกลับไปยังแผ่นดินเกิด แต่หากย้อนกลับมาดูสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพในช่วงก่อนที่จะเดินทางกลับ จะพบว่าช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่รัฐบาลค่อนข้างมีนโยบายที่ผ่อนปรนกับชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนกลับประเทศ เช่น การอนุญาตให้เดินทางข้ามเขต, การให้พำนักก่อนกำหนด หรือมีการผ่อนปรนหากกระทำผิด แน่นอนว่าชาวเวียดนามอพยพย่อมฉวยใช้โอกาสเหล่านี้ให้เป็นคุณกับตนเอง และนี่คือเหตุผลว่าทำไมภรรยาของเคื่องจึงขึ้นต้นคำให้การด้วยการแจ้งว่านายเคื่องได้

ลงทะเบียนเพื่อกลับประเทศเวียดนามเหนือแล้ว นั่นก็เป็นเพราะความหวังที่จะได้รับโอกาสในการผ่อนปรนโทษ หรือ ถูกปล่อยตัวนั่นเอง

นายเคื่อง ผู้ซึ่งเป็นคนระดับ “หัวหน้าของชาวเวียดนามอพยพ” เป็นบุคคลสำคัญใน “สมาคมลับเวียดนาม” ชีวิตของเคื่องนับเป็นชีวิตที่สะท้อนให้เห็นภาพของชาวเวียดนามอพยพที่ใช้ชีวิตตามทางกระแสหลักของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย เพราะชาวเวียดนามอพยพโดยมากในประเทศไทยนั้นล้วนรักดีต่อโฮจิมินห์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ความรักดีต่อชาติของตนและความเป็นปึกแผ่นร่วมมือร่วมใจกันในหมู่พวกเดียวกันนั้น ต้องแลกมาด้วยความไม่ไว้วางใจจากรัฐบาลไทย ทำให้ถูกจับกุม ถูกดำเนินคดี หรือ ถูกคุกคามรูปแบบต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง แต่จะเห็นได้ว่าในภาพรวมชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ก็จะสามารถเอาตัวรอดได้ในลักษณะของการติดต่อช่วยเหลือกันและกัน ในฐานะผู้ที่รักดีต่อโฮจิมินห์ และเวียดนามเหนือเหมือนกัน อย่างไรก็ตามเป็นไปได้ที่ชาวเวียดนามอพยพทุกคนจะมีแนวคิดไปในทางที่ตรงกันทั้งหมด แน่นอนว่าย่อมต้องมีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับคนกลุ่มหลัก แต่ชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกันที่รักดีต่อโฮจิมินห์ ดังนั้นวิถีทางในการดำเนินชีวิต และต้นทุนเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพอีกกลุ่มหนึ่งนี้จึงจะมีลักษณะที่แตกต่างออกไปหลายประการด้วยกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 4 ชาวเวียดนาม “ผู้ทรยศต่อชาติ”: ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่าย เวียดนามใต้

บทนำ

ในบทก่อนหน้านี้ เรื่องราวของ เคื่อง ผ่ามด็ญ ได้ทำให้เห็นภาพชีวิตของชาวเวียดนามอพยพส่วนมากในประเทศไทยที่ต้องประสบพบเจอในช่วง ทศวรรษ 1940 – 1960 จากหลักฐานจำนวนมากของทางราชการ รวมถึงพฤติกรรมของชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากที่ปรากฏนั้น ทำให้เห็นได้ว่าชาวเวียดนามอพยพส่วนมากนั้นมีความจงรักภักดีต่อโฮจิมินห์ และสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามเหนือ จึงทำให้ภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพในไทยเชื่อมโยงกับคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยคุกคามหลักของรัฐไทยในช่วงทศวรรษดังกล่าว เป็นเหตุให้เกิดความยากลำบากหลายประการในการดำรงชีวิต จนต้องดิ้นรนเอาตัวรอดด้วยวิธีต่าง ๆ ดังที่ได้แสดงให้เห็นในบทก่อนหน้านี้

การที่ชาวเวียดนามอพยพส่วนมากจะถูกนิยามว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้นส่งผลให้งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย มักจะกล่าวถึงชาวเวียดนามอพยพในแง่ที่ต้องเผชิญกับการถูกคุกคามจากรัฐไทยในฐานะที่เป็นคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่กระนั้น ในจำนวนชาวเวียดนามอพยพที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนี้คงเป็นไปไม่ได้ที่ชาวเวียดนามอพยพทุกคนจะมีทัศนคติที่ไปในทิศทางเดียวกันหมด ยังปรากฏมีชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องการผูกโยงตนเองเข้ากับคอมมิวนิสต์ หรือเวียดนามเหนือ แต่เลือกที่จะนำตนเองเข้าสวามิภักดิ์กับเวียดนามใต้ แน่แน่นอนว่าสำหรับชาวเวียดนามอพยพที่ภักดีต่อโฮจิมินห์และเวียดนามเหนือนั้นย่อมมองชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ว่าเป็น “ผู้ทรยศต่อชาติ” แต่ในทางกลับกันนั้นอาจมองได้หรือไม่ว่านี่ถือเป็นการเอาตัวรอดอีกรูปแบบหนึ่งของชาวเวียดนามอพยพอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ค่อยได้รับการพูดถึง เท่าใดนัก

เพื่อไม่ให้เป็นการละเลยต่อความหลากหลายทางความคิด และความหลากหลายด้านสภาพความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพ ในบทนี้จึงต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพกลุ่มที่เลือกจะเข้าไปสวามิภักดิ์กับเวียดนามใต้ และแสดงให้เห็นถึงชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่อาจจะไม่ได้มีสถานะ “พิเศษ” หรือ “สำคัญ” ในชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาผ่านชีวิตของชาวเวียดนามอพยพรายหนึ่งนามว่า เจิ่น วัน ซวี (Trần Văn Xuy) ทั้งนี้เนื่องด้วยชีวิตของชวีนั้น นอกจากจะแตกต่างกับชีวิตของเคื่องในแง่ที่ว่า ชวีเป็นชาวเวียดนามอพยพที่เลือกจะเข้าข้างเวียดนามใต้ แทนที่จะเข้าข้างเวียดนามเหนือเหมือนชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่แล้วนั้น แต่ชวียังเป็นชาวเวียดนาม ที่ไม่ได้มีสถานะที่ “สำคัญ” ในชุมชนเหมือนดัง

เคื่อง ที่เป็นระดับผู้นำของชาวเวียดนามอพยพ และมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ในขณะที่ชวีนั้นเป็นเพียงชาวเวียดนามอพยพ “ธรรมดา” คนหนึ่ง ซึ่งอาจมีฐานะทางการเงิน ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากมากกว่าเคื่อง ดังนั้นด้วยเงื่อนไขพื้นฐานของชีวิตที่มีความแตกต่างกันนี้ ย่อมทำให้วิถีชีวิตและการรับมือต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ระหว่าง ชวี กับ เคื่องนั้นมีความแตกต่างกัน

4.1 เงิน วัน ชวี: ชีวิต (ไม่) ธรรมดา ของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย

เงิน วัน ชวี หรือ เอกสารบางชิ้นระบุว่าชื่อ นายชี ห่อเตริน นั้นเป็นชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ที่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เรื่องราวของชวีนั้นคล้ายกับเคื่องในแง่ที่ว่าเขาเป็นชาวเวียดนามอพยพที่ถูกจับกุม แต่ในกรณีของเคื่องนั้นไม่สามารถระบุชัดเจนได้ว่าใคร หรือหน่วยงานใดที่เป็นผู้ควบคุมตัวของเคื่องไป แต่สำหรับชวีนั้นได้รับการยืนยันชัดเจนว่าเขาถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับกุมฐานทำผิดกฎหมาย ดังนั้น เรื่องราวของชวีจึงปรากฏอยู่ในรูปแบบ “บันทึกการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY” ซึ่งบันทึกการสอบสวนนี้อาจไม่ได้ให้ข้อมูลรายละเอียดของตัวชวีมากเท่าใดนัก ต่างจากกรณีของเคื่องที่เต็มไปด้วยบันทึกการให้ปากคำของคนในครอบครัวและบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงมีข้อมูลรายละเอียดส่วนตัวค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยกรณีของเคื่องนั้นเป็นคดีที่ดูมีความรุนแรงมากกว่าและมีผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลที่หลากหลาย แต่ในกรณีของชวี เป็นเพียงคดีเล็ก ๆ และไม่ได้กระทบหรือเกี่ยวข้องกับผู้อื่นมากเท่าใดนัก ดังนั้นในบันทึกการสอบสวนชวีจึงปรากฏเพียงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องคดีที่เขาก่อ และ การเข้ามามีบทบาทของเวียดนามใต้ในกรณีนี้เท่านั้น

จากบัญชีรายชื่อชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนแสดงความสมัครใจไปสาธารณรัฐเวียดนามหรือ เวียดนามใต้นั้น ปรากฏชื่อของชวีอยู่ในบัญชีรายชื่อชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนคร ลำดับที่ 37¹ บัญชีรายชื่อดังกล่าวนี้นำให้เราได้ทราบรายละเอียดของชวีเพิ่มมากขึ้นว่าชวีนั้นเป็นชาวเวียดนามที่เกิดเมื่อปี 1927 ในพื้นที่เวียดนามเหนือ คือบริเวณจังหวัดนามดีญ ชวีนั้นอพยพเข้ามาประเทศไทยพร้อม ๆ กับชาวเวียดนามคนอื่น ๆ ในช่วงที่มีการอพยพครั้งใหญ่ของชาวเวียดนามในปี 1946² แม้ไม่มีหลักฐานว่าชวีนั้นอพยพเข้ามาอยู่ที่ ตำบลท่าแร่ จังหวัดสกลนคร ตั้งแต่เมื่อใด แต่คาด

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/5 เรื่อง เวียดนามใต้ขอสิทธิพิเศษให้แก่ชาวเวียดนามอพยพ (17 กันยายน 2513)

² เรื่องเดียวกัน

ว่าชวีนั่นก็คงเหมือนชาวเวียดนามรายอื่นที่เมื่ออพยพเข้ามาระยะแรกนั้น จะอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่จังหวัดที่ติดกับบริเวณชายแดนก่อน เช่น หนองคาย นครพนม ก่อนที่จะแยกย้ายกระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานยังจังหวัดอื่น ๆ เนื่องด้วยจำนวนชาวเวียดนามที่อพยพข้ามมานั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เฉพาะเพียงพื้นที่จังหวัดติดชายแดนนั้น คงไม่เพียงพอกับจำนวนผู้อพยพที่เข้ามาเป็นจำนวนมากนี้ ทำให้เกิดความแออัดขึ้น³ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้นที่ให้อิสระในการเดินทางและการตั้งถิ่นฐานกับชาวเวียดนามอพยพ จึงเป็นเหตุให้ชาวเวียดนามอพยพนั้นเดินทางออกจากพื้นที่จังหวัดชายแดนกระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน⁴

ชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากเลือกที่จะเดินทางเข้ามาลงหลักปักฐานที่สกลนคร เนื่องด้วยเป็นจังหวัดที่ไม่ห่างไกลจากจังหวัดชายแดนมากเท่าใดนัก นอกจากนี้ชาวเวียดนามอพยพบางรายก็มีญาติพี่น้องอยู่ที่จังหวัดสกลนครอยู่ก่อนแล้ว และได้ชักชวนให้มาทำมาหาเลี้ยงชีพที่จังหวัดสกลนครจึงเป็นเหตุให้อพยพมายังพื้นที่นี้⁵ ยิ่งไปกว่านั้น สกลนครยังเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่แล้วเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน หรือที่เรียกกันว่าเป็นกลุ่ม “เวียดนามเก่า” อย่างพื้นที่ที่ชวียอาศัยอยู่นั้นคือ ตำบลท่าแร่ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นชุมชนชาวเวียดนามเก่าที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ชาวเวียดนามเก่าคาทอลิกที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าแร่นั้น แม้ว่าจำนวนมากจะถูกกลืนกลายเป็นไทย และได้รับสัญชาติไทยแล้ว แต่พวกเขาก็ยังคงมีสำนึกว่ามีบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนามอยู่เสมอ และยังมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาใหม่เหล่านี้ให้ได้พักพิงอาศัยโดยมิได้รังเกียจจริงจัง ทั้งให้อาศัยอยู่ภายในบ้านเป็นการชั่วคราว หรือ อนุญาตให้พื้นที่สำหรับตั้งบ้านเรือน ด้วยเห็นว่ามิบบรรพบุรุษร่วมรากเป็นชาวเวียดนามเหมือนกัน⁶ ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นเหตุให้มีชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งที่เลือกมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลท่าแร่ จังหวัดสกลนคร โดยชวีนเองก็เป็นหนึ่งในนั้น

ในบัญชีรายชื่อชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนแสดงความสมัครใจไปสาธารณรัฐเวียดนามนั้นยังได้ให้ข้อมูลว่า ชวีนีครอบครัว ประกอบไปด้วย ภรรยา และลูก 1 คน และเขามีอาชีพช่าง

³ สุริยา คำหว่าน, “การสร้างชาตินิยมเชิงพันธุศาสตร์: กรณีศึกษาชุมชนเวียดเกี้ยวในนครพนม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562) หน้า 103.

⁴ สภาการศึกษาไทย, แห่งที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

⁵ คำให้สัมภาษณ์ องหมต (นามสมมุติ) , 17 ตุลาคม 2557. (จากแฟ้มข้อมูลคำสัมภาษณ์ของประชาชนในพื้นที่จังหวัด สกลนคร ซึ่งจัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร)

⁶ สัมภาษณ์ คุณยายศรี (นามสมมุติ) ชาวคาทอลิกเชื้อสายเวียดนามเก่าที่อยู่ในชุมชนท่าแร่ อายุ 80 ปี, 5 มกราคม 2563.

ก่อสร้าง เมื่อดูจากลักษณะอาชีพ ประกอบไปกับข้อมูลจากบันทึกการสอบสวนความผิดของชีวิตที่ปรากฏในแฟ้มของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งระบุว่าชีวิตมีนิสัย “ชอบลักเล็กขโมยน้อย ชอบเล่นการพนัน ให้ที่פקอาศัยแก่คนร้าย”⁷ ทำให้พออนุมานได้ว่าชีวิตและครอบครัว ไม่ได้มีฐานะทางการเงินที่มั่นคงเท่าใดนัก ด้วยข้อจำกัดในเรื่องฐานะทางการเงิน และการไม่ได้เป็นผู้ที่มีหน้ามีตาในสังคมชุมชนนั้น ย่อมทำให้การรับมือต่อปัญหาอันเกิดจากสถานะยวนอพยพนั้นแตกต่างไปจากชาวเวียดนามอพยพที่มีฐานะดีและมีหน้ามีตาในสังคม เช่น การติดสินบนเจ้าหน้าที่ หรือ ชาวไทยท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาข้อติดขัดทางกฎหมายอย่างเรื่องอาชีพ และเรื่องสัญชาตินั้นเป็นสิ่งที่พบได้ในชาวเวียดนามอพยพ แต่ก็โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีฐานะทางการเงินดี และมีผู้รู้จักกว้างขวางอย่างครอบครัวของเคื่อง แต่สำหรับชีวิตนั้นคงไม่สามารถที่จะทำเช่นนั้นได้ สิ่งที่ชาวเวียดนามอพยพในฐานะแบบชีวิตจะสามารถทำได้คือการพยายามหลบเลี่ยงการพบปะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ราชการให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ชีวิตนั้นถูกเจ้าหน้าที่จับกุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 กันยายน 1961 ในข้อหาเป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง แต่คดีขาดอายุความทำให้พนักงานสอบสวนไม่สั่งฟ้อง ซึ่งหากนับจากเวลาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกก็นับเป็นเวลากว่า 15 ปี ด้วยกันกว่าที่ ชีวิตจะถูกจับกุมด้วยข้อหานี้แน่นอนว่าคงมีชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนมากที่มีสถานะเดียวกันกับชีวิตแต่ไม่ได้ถูกจับกุม แต่ในกรณีของชีวิตที่ถูกจับกumnั้นอาจด้วยเพราะนิสัย “ชอบลักเล็กขโมยน้อยและชอบเล่นการพนันประเภทต่าง ๆ คบคนต่างถิ่น ให้ที่פקอาศัยแก่คนร้าย ก่อความสงบสุขของประชาชนเสมอมา แต่ยังหาพยานหลักฐานมาลงโทษไม่ได้” จึงทำให้เป็นที่เพ่งเล็งของเจ้าหน้าที่รัฐ อย่างไรก็ตามการที่เขาสามารถหลบเลี่ยงการถูกเจ้าหน้าที่จับกุมมาได้กว่า 15 ปี นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ชีวิตนั้นหลบเลี่ยงการสำรวจทุกครั้งที่ทางราชการได้ทำการสำรวจชาวเวียดนามอพยพ ไม่ว่าจะเป็นในปี 1949 ที่ราชการประกาศให้ชาวเวียดนามอพยพเป็นคนเข้าเมือง และรับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ชีวิตก็หลบเลี่ยงไม่ไปรับ และในระหว่างปี 1951 – 1952 ที่กรมตำรวจได้สำรวจชาวเวียดนามอพยพถึงสองครั้งชีวิตก็หลบเลี่ยงการสำรวจ เป็นเหตุให้ไม่ปรากฏชื่อของเขาในบัญชียวนอพยพของทางราชการ รวมถึงในปี 1961 ซึ่งเป็นปีที่ชีวิตถูกจับกุมครั้งแรกนี้ ทางราชการได้ออกบัตรประจำตัวยวนอพยพใหม่ แต่ชีวิตเองก็ยังคงไม่มีบัตรประจำตัวและหลีกเลี่ยงการสำรวจอยู่เช่นเดิม⁸

⁷ รายงานของ พ.ต.ท.บรรยง มณีท่าโพธิ์ ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท. 3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)

⁸ เรื่องเดียวกัน

หากดูจากคดีความผิดของชีวิตแล้วนั้นอาจเป็นกรณีไม่ร้ายแรง แต่ชีวิตกลับโดนโทษถึงขั้นเนรเทศออกจากราชอาณาจักร ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยทางตำรวจสกจนครเห็นว่าชีวิตนั้น “ไม่เป็นที่ไว้วางใจที่จะให้พำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทย ควรส่งตัวกลับประเทศเวียดนามเสีย ถ้าปล่อยไว้ยิ่งจะทำให้ประชาชนคนไทยได้รับความเดือดร้อน” กระนั้น แม้ว่าทางกระทรวงมหาดไทยจะเห็นชอบอนุมัติให้ดำเนินการส่งตัวชีวิตออกนอกประเทศก็ตาม แต่เนื่องจากในช่วงเวลานั้นยังเป็นช่วงที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ ในทางปฏิบัติราชการไทยได้ดำเนินการต่อชาวเวียดนามอพยพที่ถูกควบคุมตัวเพื่อส่งออกนอกราชอาณาจักรไทยเป็นสามขั้นตอนดังนี้⁹

ขั้นที่ 1 แนะนำให้ชาวเวียดนามประเภทนี้ แสดงความจำนงลงทะเบียนกลับประเทศเวียดนามเหนือเป็นกรณีพิเศษ แล้วติดต่อกับผู้แทนกาชาดเวียดนามเหนือประจำกรุงเทพฯ เพื่อรับตัวกลับพร้อมกับเรืออพยพเที่ยวต่อ ๆ ไป

ขั้นที่ 2 ถ้าไม่ยอมลงทะเบียนกลับเวียดนามเหนือและไม่สมัครใจกลับเวียดนามเหนือกระทรวงฯ จะแจ้งให้กรมตำรวจดำเนินการติดต่อกับสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเวียดนามประจำประเทศไทย เพื่อรับตัวกลับเวียดนามได้

ขั้นที่ 3 ถ้าชาวเวียดนามยังคงยืนยันจะขออยู่ในประเทศไทย ก็ให้ดำเนินการส่งตัวออกนอกราชอาณาจักร (ทางลับ) ตามทางที่บุคคลผู้นั้นหลบหนีเดินทางเข้ามา

ดังที่ได้กล่าวในบทก่อนหน้าเกี่ยวกับเรื่องการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ในช่วงระหว่างปี 1960 - 1964 ที่ทำให้เห็นว่าการดำเนินการส่งชาวเวียดนามเดินทางกลับเวียดนามเหนือ นั้น ไม่ใช่เรื่องเพียงแค่ชาวเวียดนามอพยพได้เดินทางกลับแผ่นดินเกิดของตนเองเท่านั้น แต่การมีสถานะเป็นผู้ลงทะเบียนเดินทางกลับเวียดนามนั้นได้ทำให้ชาวเวียดนามอพยพได้รับสิทธิประโยชน์หลากหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องของคดีความชีวิตเองก็ได้รับประโยชน์จากสถานะดังกล่าวด้วยเช่นกัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะทางราชการไทยเองก็ไม่ประสงค์จะ “ส่งตัวออกนอกราชอาณาจักร (ทางลับ) ตามทางที่บุคคลผู้นั้นหลบหนีเดินทางเข้ามา” เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าชาวเวียดนามอพยพอย่างชีวิตนั้นเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรผ่านทางชายแดนประเทศลาว การส่งตัวออกทางลับตามทางที่บุคคลผู้นั้นหลบหนีเข้ามา ย่อมจะนำมาซึ่งความ

⁹ รายงานของ พ.ต.ท.บรรยง มณีท่าโพธิ์ ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสกจนคร ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท. 3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)

ยุ่งยากหลายประการ ผู้อพยพอาจเดินทางหลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรอีก ดังนั้นทางที่ราชการไทยเห็นสมควรที่สุดจึงเป็นการให้แสดงความจำนงกลับเวียดนามเหนือ¹⁰ เพราะนอกจากจะสามารถนำตัวออกไปนอกราชอาณาจักรได้แล้วนั้นยังลดความเป็นไปได้ที่ชาวเวียดนามเหล่านี้จะแอบหลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรอีกครั้งด้วย

เดิมทีนั้นชีวิตไม่ได้มีความประสงค์หรือแสดงความจำนงจะเดินทางกลับเวียดนามเหนือแต่อย่างใด แต่เมื่อเกิดสถานการณ์เช่นนี้กับชีวิตท้ายที่สุดเขาก็ได้เลือกที่จะแสดงความจำนงเดินทางกลับเวียดนามเหนือ ทางจังหวัดสกลนครได้แจ้งไปยังกระทรวงมหาดไทยขอให้ชีวิตพร้อมครอบครัวได้เดินทางกลับเวียดนามเหนือพร้อมกับชาวเวียดนามในจังหวัดสกลนครที่จะเดินทางกลับเวียดนามเหนือในเรือเที่ยวที่ 53 ในเดือนเมษายน ปี 1963 แต่จนกระทั่งปี 1964 ก็ยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้แทนการขาดเวียดนามเหนือ ชีวิตจึงไม่ได้เดินทางกลับเวียดนามเหนือตามที่ได้แสดงความจำนงเอาไว้¹¹ อย่างไรก็ตามการลงชื่อแสดงความจำนงกลับเวียดนามเหนือนั้นก็ทำให้ชีวิตรอดพ้นจากโทษการถูกเนรเทศออกจากราชาอาณาจักรเป็นระยะเวลากว่า 2 ปีด้วยกัน นับตั้งแต่กระทรวงมหาดไทยเห็นชอบอนุมัติให้เนรเทศชีวิตออกจากราชาอาณาจักรในปี 1962

แม้จะไม่ถูกเนรเทศออกนอกราชอาณาจักรแต่นับจากปีที่ถูกจับคือ ตั้งแต่ 1961 – 1964 เป็นระยะเวลากว่า 3 ปี ชีวิตต้องถูก “ควบคุมตัว” เอาไว้ ใช่ว่าจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ เพราะการแสดงความจำนงกลับเวียดนามเหนือ นั้นชาวเวียดนามอพยพจะได้รับการงดเว้นโทษก็ต่อเมื่อใกล้ถึงเวลาที่จะได้เดินทางกลับตามลำดับที่ลงทะเบียนไว้เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากกรณีของนายทองจันทร์ เจริญ ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าแร่เหมือนกับชีวิต และโดนจับในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันกับชีวิต คือเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 1961 ทองจันทร์นั้นถูกจับในข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ เขาถูกควบคุมตัวมาเป็นเวลา 19 เดือน จนกระทั่งในปี 1963 ผู้แทนเวียดนาม จังหวัดสกลนคร รับตัวออกมาจัดการทรัพย์สินและหนี้สินเพื่อจะได้อพยพครอบครัวกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ตามที่ได้เคยแสดงความจำนงเอาไว้¹²

¹⁰ หนังสือกระทรวงมหาดไทยวิทยุถึงผู้กำกับตำรวจภูธรจังหวัดสกลนคร ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท. 3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)

¹¹ รายงานของ นายโบแดง จันตะเสน ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท.3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)

¹² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท.3.1.7.4/18 เรื่อง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนาม (10 กรกฎาคม 2506)

ความน่าสนใจประการหนึ่งที่ได้เห็นได้จากคติความของชวีนัน คือจะเห็นได้ว่าในกระบวนการดำเนินคดีทั้งหมดพบว่า “ความผิด” ของชวีนันแล้วมีสามประการด้วยกันได้แก่ 1.หลบเลี่ยงการขึ้นทะเบียนญวนอพยพ 2.ไม่มีบัตรประจำตัวญวนอพยพ และ 3.สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในพื้นที่ (ชอบลักเล็กขโมยน้อย ชอบเล่นการพนัน ให้ที่พักอาศัยแก่คนร้าย) แต่ไม่มีความผิดใดที่เกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นข้อหาที่ชาวเวียดนามอพยพมักจะได้รับ หรือ มีความเกี่ยวข้องในช่วงเวลานั้นแน่นอนว่าคงมีชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนมากที่กระทำความผิดคล้ายคลึงกันกับชวีนัน แต่เรื่องราวคติความของชวีนันกลับโดดเด่นขึ้นมา และได้รับความสนใจจากภาครัฐของไทยมากกว่าคติความของชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ หากเปรียบเทียบในกรณีคดีของเคื่อนั้นได้รับความสนใจเพราะการเรียกร้องของคนในครอบครัวและชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ เนื่องจากสถานภาพของเคื่อนั้นเป็นที่รู้จักในชุมชน ที่สำคัญคือประเทศเวียดนามเหนือยังเข้ามามีบทบาทในการร้องเรียนมายังรัฐบาลไทยให้สืบสวนและปล่อยตัวเคื่อนอีกด้วย แต่สำหรับกรณีคดีของชวีนันเป็นไปในทางตรงข้ามเพราะผู้ที่เข้ามามีบทบาทต่อคดีนี้ไม่ใช่เวียดนามเหนือแต่เป็นสาธารณรัฐเวียดนาม หรือ เวียดนามใต้ นั่นเอง จึงเป็นผลให้คดีของชวีนันถูกให้ความสำคัญ ซึ่งนับเป็นเรื่องน่าสนใจต่อบทบาทของเวียดนามใต้ต่อชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อันเป็นบทบาทที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงเท่าใดนัก

4.2 ชาวเวียดนามอพยพ กับ สาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้)

ในครั้งแรกหลังจากที่ชวีนันโดนจับกุม และจะถูกตัดสินให้เนรเทศออกจากประเทศไทย เขาตัดสินใจลงทะเบียนเดินทางกลับเวียดนามเหนือเพื่อหลบเลี่ยงจากโทษเนรเทศที่เขาจะได้รับ แต่ต่อมาพบว่ามีเจ้าหน้าที่ของ “สำนักงานข่าวสารเวียดนาม” ซึ่งเป็นหน่วยงานของเวียดนามใต้ในประเทศไทยเดินทางไปพูดคุยและทำให้ชวีนันเปลี่ยนใจเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้แทน สำนักงานข่าวสารเวียดนาม หรือ Vietnam Information Center นั้น เป็นหน่วยงานที่รัฐบาลเวียดนามใต้จัดตั้งขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ โดยเฉพาะในเขตที่มีชาวเวียดนามอพยพที่นิยมเวียดนามใต้ หน้าที่ของสำนักข่าวสารเวียดนาม โดยแรกเริ่มนั้น มีหน้าที่ 6 ประการด้วยกัน ได้แก่¹³

1. ทำหน้าที่โดยตรงในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเวียดนามใต้ให้กับชาวเวียดนามอพยพและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

¹³ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, ญวนอพยพ (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521), หน้า 68 – 69.

2. ติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทย แทนชาวเวียดนามอพยพที่เป็นฝ่ายเวียดนามใต้ (ทำหน้าที่คล้ายกับสถานกงสุลไปในตัว)

3. คอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทำงานของตน เพื่อจะสามารถให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของไทยในการลั่นกรองคำร้องอนุญาตในการพำนักราชในไทยอย่างถาวร

4. ปฏิบัติงานด้านการหาข่าวความเคลื่อนไหวของชาวเวียดนามอพยพที่นิยมคอมมิวนิสต์ เวียดนามเหนือ และช่วยเหลือเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยในท้องถิ่นและจากส่วนกลางที่ไปติดต่อประสานงานด้วย (ในทางลับ)

5. ทำหน้าที่แปลเอกสารภาษาเวียดนามที่รัฐบาลขอความช่วยเหลือให้แปล

6. จัดประชุมสมาชิกที่เป็นชาวเวียดนามอพยพเป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของรัฐบาลเวียดนามใต้ และเป็นการสำรวจความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพฝ่ายตน ด้วย เพื่อให้ความช่วยเหลือเท่าที่สามารถจะทำได้

การเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของเวียดนามใต้ ในกรณีของชีวิตนั้นนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะทำให้เห็นได้ว่าไม่ได้มีเพียงเวียดนามเหนือเท่านั้นที่เข้ามามีบทบาทต่อชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน แต่เวียดนามใต้ก็เข้ามามีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน การเข้ามามีบทบาทของเวียดนามใต้เช่นนี้ย่อมเป็นประโยชน์สำหรับชาวเวียดนามอพยพอย่างชัด และชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิตในประเทศไทย

เวียดนามใต้ เริ่มให้ความสนใจชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อประมาณปี 1950¹⁴ ด้วยบริบทในช่วงเวลานั้นที่มีการแบ่งระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้และมีการทำสงครามระหว่างกันที่ไม่ใช่เฉพาะสงครามที่ใช้อาวุธแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งที่เรียกว่าเป็นสงครามจิตวิทยาอีกด้วย การทำสงครามจิตวิทยาระหว่างเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้นั้นส่งผลต่อชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่เวียดนามใต้พยายามขัดขวางการทำความตกลงระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือที่จะอพยพชาวเวียดนามกลับไปยัง

¹⁴ วิชาญ จำปีศรี, “ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาระบบบริหารงานแห่งรัฐ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516) หน้า 79.

เวียดนามเหนือ เพราะจะยังเป็นการยกเกียรติภูมิและเพิ่มอิทธิพลของเวียดนามเหนือต่อชาวเวียดนามอพยพ¹⁵ รวมถึงยังมีการตั้งหน่วยงานเพื่อเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อในพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่อีกด้วย แต่จากกรณีของชวี่นั้นก็เห็นได้ว่า เวียดนามใต้ไม่เพียงแต่ดำเนินนโยบายโดยการพยายามขัดขวางการทำความตกลงระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือ หรือ การเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีความพยายามให้ชาวเวียดนามอพยพในไทยเดินทางไปเวียดนามใต้อีกด้วย

4.2.1 การเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ

สำหรับรัฐบาลไทยนับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา เป็นที่ทราบกันดีว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นอยู่ในสถานะที่ต้องถูกจับจ้องมากเป็นพิเศษ รัฐบาลไทยต้องการที่จะเข้าไปจัดการแทรกแซงในชุมชนชาวเวียดนามอพยพเนื่องจากมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ รวมถึงพยายามผลักดันให้ชาวเวียดนามอพยพเดินทางกลับไปยังถิ่นฐานเดิมของตนให้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการทำข้อตกลงระหว่างสภากาชาดไทย และสภากาชาดเวียดนามเหนือ เพื่ออพยพชาวเวียดนามกลับเวียดนามเหนือ แต่การที่จะอพยพชาวเวียดนามจำนวนหลายหมื่นคนให้ออกไปจากประเทศเสียทั้งหมดนั้นย่อมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ประเทศเวียดนามใต้ หรือ สาธารณรัฐเวียดนาม จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสามารถผลักดันชาวเวียดนามอพยพให้ออกไปนอกประเทศไทยได้

ทั้งนี้ การเลือกอพยพชาวเวียดนามไปยังเวียดนามใต้นั้นย่อมไม่ใช่การเลือก หรือ การตัดสินใจจากประเทศไทยแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ต้องเกิดจากความสมัครใจจากประเทศผู้รับอย่างเวียดนามใต้ด้วย จากกรณีของชวี่จะเห็นได้ว่าแต่แรกนั้นชวี่ ลงทะเบียนเพื่อเดินทางกลับเวียดนามเหนือ แต่ต่อมาผู้แทนจากสำนักข่าวสารเวียดนามได้ติดต่อกับชวี่และเกลี้ยกล่อมพุดคุยจนเขากลับใจไม่เดินทางกลับเวียดนามเหนือ แต่เลือกที่จะเดินทางไปเวียดนามใต้แทน ข้อมูลส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าเวียดนามใต้เองนั้นก็มีความพยายามที่จะให้ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้น อพยพไปเวียดนามใต้ด้วยเช่นกัน

ลักษณะของเวียดนามใต้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการโน้มน้าวใจชาวเวียดนามอพยพในไทย ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับชวี่นี้ ทำให้ชวนคิดถึง โครงการที่เรียกว่า “โครงการเจียวโฮ่ย (Chiêu Hồi)” ซึ่งเป็นโครงการของเวียดนามใต้ในช่วงสงครามเย็นที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา โดยเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 1963 คำว่า เจียวโฮ่ย (Chiêu Hồi) นั้นโดยรูปคำหมายถึงการ “อ้าแขนรับ” เป้าประสงค์

¹⁵ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 71 – 72.

ของโครงการนี้คือการพยายามโน้มน้าว เกลี่ยกล่อมให้ทหารและพลเรือนที่ภักดีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ เวียดนามเหนือ ให้ผันเปลี่ยนมาเข้ากับทางเวียดนามใต้ โดยนอกจากจะมีการโน้มน้าว และปลุกฝัง ความจงรักภักดีต่อเวียดนามใต้แล้ว ยังมีการฝึกฝนอบรมให้ผู้แปรพักตร์เหล่านี้รู้จักการอยู่รอดทาง เศรษฐกิจเมื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเมืองอีกด้วย¹⁶

ซวี นั้นได้พบกับเจ้าหน้าที่จากเวียดนามใต้ที่เข้ามาเกลี่ยกล่อมให้เขาเดินทางไปเวียดนามใต้ ในช่วงเดือนกรกฎาคม 1964 ซึ่งเป็นระยะเวลาเพียง 1 ปี ที่มีการนำโครงการเจียวโฮ้ย มาใช้ใน เวียดนามใต้ อย่างไรก็ตามแม้จะเกิดความวุ่นวายทางการเมืองในเวียดนามใต้ จากการลอบสังหาร ประธานาธิบดีโงดิ่งเลียมเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 1963 แต่ในระยะสามเดือนแรก โครงการเจียวโฮ้ย ก็ประสบความสำเร็จอยู่พอสมควร โดนทำให้มีผู้แปรพักตร์มาเข้าร่วมกับเวียดนามใต้รวมแล้วกว่า 5,000 คนด้วยกัน และในปี 1964 ซึ่งเป็นปีที่เจ้าหน้าที่เวียดนามใต้เดินทางมาพบ ซวี นั้น โครงการนี้ได้ทำให้เกิดการแปรพักตร์เพิ่มขึ้นเป็น 10,000 คน แต่กระนั้นช่วงเวลานี้แม้โครงการนี้จะเริ่มได้รับความสำคัญ ให้อยู่ในลำดับต้น ๆ จากเจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกาในเวียดนามใต้ แต่ด้วยเพราะการขาดบุคลากรที่ได้รับ การฝึกฝน รวมทั้งปัญหาความอ่อนแอที่เกิดขึ้นภายในเวียดนามใต้ ทำให้โครงการนี้ไม่ได้เห็นผล ก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้นเท่าใดนัก¹⁷

¹⁶ J.M. Carrier and C.A.H. Thomson, *Viet Cong Motivation And Morale: The Special Case Of Chieu Hoi* (Santa Monica: CA: Rand Corporation, 1966), p.2.

ผู้ที่สืบบทบาทในการดำเนินงานโครงการ Chiêu Hồi นี้คือ Rufus Phillips และ พันโท Charles Bohannon เจ้าหน้าที่ CIA สหรัฐอเมริกา โดยทั้งคู่ได้ร่วมกับ พันเอกฮวางวันหลัก (Hoàng Văn Lạc) นายทหารเวียดนามใต้ เสนอแนวคิดโครงการนี้ ต่อนายโง ดิ่งญู (Ngô Đình Nhu) น้องชายของประธานาธิบดีโงดิ่งเลียม (Ngô Đình Diệm) เมื่อปลายปี 1962 โครงการ Chiêu Hồi นั้นได้รับ อิทธิพลมาจากรูปแบบการรับมือกับคอมมิวนิสต์ในมลายาของอังกฤษ และจากโครงการ “EDCOR” ซึ่งเป็นโครงการในประเทศ ฟิลิปปีนส์สมัยประธานาธิบดีรามอน แมกไซไซ ที่ประสบความสำเร็จในการนิรโทษกรรม และตั้งถิ่นฐานใหม่ให้กับกลุ่มขบวนการ Hukbalahaps (J.A. Koch, *The Chieu Hoi Program in South Vietnam* (Santa Monica: CA: Rand Corporation, 1973), pp. v – vi, 20) นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีชาวฟิลิปปินส์จำนวนหนึ่งที่รับหน้าที่เป็นผู้ดูแล ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ Chiêu Hồi ตั้งแต่ในช่วงแรก ๆ ที่มีการปฏิบัติการนี้ อีกด้วย (Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00826A001500010046-9, *THE SITUATION IN SOUTH VIETNAM* (26 December 1966))

¹⁷ J.A. Koch, *The Chieu Hoi Program in South Vietnam* (Santa Monica: CA: Rand Corporation, 1973), p. vi.

นอกจากโครงการนี้จะไม่เห็นผลก้าวหน้าเพิ่มเท่าใดแล้วนั้น ในปี 1968 ยังพบหลักฐานว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือได้ ใช้โครงการ Chiêu Hồi แทรกซึมเข้ามาในเวียดนามใต้เพื่อผลประโยชน์ในการดำเนินการของฝ่ายเวียดนามเหนือในอนาคตอีกด้วย (Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00975A012700140001-5, *CENTRAL INTELLIGENCE BULLETIN* (1 7 December 1968))

ผู้ที่เปลี่ยนมาร่วมโครงการเจียวโฮ้ยนั้น จะเรียกว่า “โฮ้ยจ้ง (Hôi Chanh)” ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้ที่หวนคืน”(Returnee) กองบัญชาการทหารสหรัฐในเวียดนามใต้นั้น ได้ให้คำนิยามโฮ้ยจ้ง หรือ ผู้ที่หวนคืนเหล่านี้เอาไว้ว่า

“บุคคลที่มีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ไม่ว่าจะโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม ในองค์กรทางทหาร กึ่งทหาร การเมืองหรือการบริหาร หรือตำแหน่งที่ปฏิบัติการในนามของคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือและองค์กรแนวหน้าในเวียดนามใต้ (รวมถึงกลุ่มเวียดกงและแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติ) เวียดนามเหนือและ *ในต่างประเทศ* (เน้นโดยผู้วิจัย) และสมัครใจลาออกจากองค์กรเหล่านี้เพื่อมอบตัวและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเวียดนาม”¹⁸

อย่างไรก็ตามสำหรับในกรณีของชวีนัน หากจะนับว่าการเข้ามาเกลี้ยกล่อมของเจ้าหน้าที่เวียดนามใต้ ซึ่งทำให้ ชวิตัดสินใจที่จะเดินทางไปเวียดนามใต้แทนที่จะเป็นเวียดนามเหนือ นั่นถือเป็นส่วนหนึ่งของ โครงการเจียวโฮ้ยอาจจะไม่ถูกต้องเท่าใดนัก แม้ช่วงเวลานั้นจะเกิดโครงการเจียวโฮ้ยมาเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี แล้วก็ตาม ทั้งนี้เนื่องมาจากงานของเจ้าหน้าที่รัฐไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 อย่างงานของ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ และ ร.ต.อ.วิชาญ จำปีศรี ได้ระบุว่าเวียดนามใต้นั้นมีความพยายามนำ โครงการเจียวโฮ้ยเข้ามาใช้กับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยจริง แต่เป็นช่วงหลังปี 1967 เป็นต้นมา โดยผู้ที่พยายามนำ โครงการเจียวโฮ้ยเข้ามาใช้ในประเทศไทย คือ นายดินห์ตรันจิ้นห์ เอกอัครทูตสาธารณรัฐเวียดนามประจำประเทศไทยซึ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งเมื่อปี 1967¹⁹ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากที่ ชวได้พบกับเจ้าหน้าที่ของเวียดนามใต้กว่า 3 ปีด้วยกัน นอกจากนี้ในปี 1967 นั้นยังได้มีการติดต่อระหว่างรัฐบาล โดย

¹⁸ ข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษฉบับเต็ม คือ

“Individuals who actively participated, whether voluntarily or not, in military, paramilitary, political or administrative organizations or positions operating in the name of Communist North Vietnam and its front organizations in South Vietnam (including Viet Cong and the National Liberation Front) , North Vietnam and abroad, and who voluntarily quit these organizations to give themselves up to the government of Vietnam and to cooperate with it while they still possess the capability to fight or resist. Also to be regarded as returnees are those members of dissident nationalist forces who illegally oppose the Government of Vietnam, if they also voluntarily return to the government's cause and cooperate with it. the terms rallier, Hoi Chanh, returnee are synonymous.” (J.A. Koch, op. cit., p. xix.)

¹⁹ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 69 – 70; วิชาญ จำปีศรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

รัฐมนตรีต่างประเทศของเวียดนามใต้ ได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลไทย 3 ประการซึ่งเกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยโดยตรง อันประกอบไปด้วย²⁰

1. อพยพชาวเวียดนามที่ประสงค์จะไปอยู่เวียดนามใต้
2. รัฐบาลไทยต้องอนุญาตให้ชาวเวียดนามที่ปฏิบัติตามกฎหมายไทย และไม่ประสงค์จะอพยพกลับเวียดนาม ได้พำนักอยู่ในประเทศไทยต่อไป
3. เวียดนามใต้จะช่วยเหลือในการควบคุมดูแลชาวเวียดนามอพยพที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไทย

แม้ในช่วงเวลานั้นความประสงค์ของรัฐบาลไทยคือการให้อพยพชาวเวียดนามอพยพทั้งหมดกลับไปอยู่เวียดนาม หรือ พากลับเวียดนามไปให้ได้มากที่สุด แต่ข้อเสนอของเวียดนามใต้นี้ก็ทำให้เป็นที่พอใจทั้งฝ่ายไทยและเวียดนามใต้²¹ ข้อเสนอสังเกตประการหนึ่ง คือจะเห็นได้ว่าสิ่งที่รัฐบาลเวียดนามใต้นั้นไม่ใช่การเสนอที่จะพาชาวเวียดนามอพยพทั้งหมดกลับเวียดนามใต้ หรือ พาไปให้ได้มากที่สุด จึงเสนอการให้ความช่วยเหลือดูแลชาวเวียดนามอพยพที่ยังคงเหลืออยู่ในประเทศไทยควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้อาจด้วยเพราะการที่จะอพยพชาวเวียดนามอพยพทั้งหมดไปยังเวียดนามใต้นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ และการที่จะบังคับชาวเวียดนามอพยพให้ไปอยู่เวียดนามใต้ทั้งหมดนั้น นอกจากชาวเวียดนามอพยพจะไม่ให้ความยินยอมแล้ว ยังสร้างปัญหาให้กับเวียดนามใต้มากกว่าที่จะเป็นผลดีอีกด้วย เหมือนดังที่เวียดนามใต้เคยประสบปัญหาในการพาชาวเวียดนามอพยพจากไทยจำนวน 99 คนไปเวียดนามใต้ โดยไม่ถามความสมัครใจในปี 1963²²

การที่เวียดนามใต้เคยมีประสบการณ์ในการเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทยจำนวน 99 คน ไปอยู่เวียดนามใต้ในปี 1963 นั้น นับเป็นหลักฐานประการหนึ่งที่ยืนยันได้ว่าเวียดนามใต้มีความพยายามเคลื่อนย้ายชาวเวียดนามอพยพไปอยู่เวียดนามใต้อ่อนที่จะมีการประยุกต์โครงการเจียวโหย้เข้ามาใช้ในประเทศไทยเสียอีก อันที่จริงแล้วนั้นกล่าวได้ว่าเวียดนามใต้มีความพยายามในการเข้ามาโน้มน้าวใจ หรือ เกลี้ยกล่อมชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยก่อนที่จะมีโครงการเจียวโหย้ในเวียดนามใต้เสียด้วยซ้ำ ดังปรากฏว่าในปี 1956 นั้นรัฐบาลเวียดนามใต้ได้ทำเรื่องขออนุญาต

²⁰ Peter A. Poole, *The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective* (Ithaca: Cornell University Press, 1970), p.116.

²¹ วิษณุ จำปาศรี, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 83.

²² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/6 เรื่อง ทำทึของเวียดนามใต้ต่อญวนอพยพในประเทศไทย (27 มีนาคม 2516)

รัฐบาลไทยพาชาวเวียดนามอพยพจำนวน 15 คน จากจังหวัดนครพนม (อำเภอมุกดาหาร) อุบลราชธานี สกลนคร ปราจีนบุรี และจากชุมชนญวนสามเสนและชุมชนเซนต์หลุยส์ในกรุงเทพ (ในจำนวน 15 คนนี้ยังมีพระภิกษุจากวัดญวนบางโพด้วย 1 รูป) เดินทางไปยังเวียดนามใต้เพื่อให้เห็นการพัฒนา และ “สภาพอันแท้จริง” ของประเทศเวียดนามใต้ โดยจุดประสงค์นั้นคือเพื่อเป็นการโฆษณาชวนเชื่อให้ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยเดินทางกลับไปยังเวียดนามใต้²³

ตัวแทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทยทั้ง 15 คนนั้นได้เดินทางไปยังเวียดนามใต้ในระหว่างวันที่ 24 กุมภาพันธ์ – 1 มีนาคม 1956 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 7 วันด้วยกัน²⁴ ในระหว่างที่อยู่ที่เวียดนามใต้นั้นพวกเขาได้เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ อาทิ โรงพยาบาล, สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า, โรงเรียนทหาร, ศูนย์ฝึกอบรม และค่ายผู้ลี้ภัยหลายแห่งทั้งในไซ่ง่อน และเว้ รวมถึงยังได้เดินทางไปบริเวณจังหวัดแถบตะวันตกของเวียดนามใต้ (บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง) เพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอีกด้วย²⁵ จะเห็นได้ว่าสถานที่ที่ไปเยี่ยมชมหากไม่นับสถานที่ท่องเที่ยวในส่วนมากเป็นสถานที่เพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนา ความมั่นคง และการดูแลเอาใจใส่ประชาชนภายในประเทศของเวียดนามใต้ ทั้งนี้ ก็เพื่อตอบจุดประสงค์ของการเชิญคณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพทั้ง 15 คนนี้มาเวียดนามใต้ ที่ต้องการ “ให้เห็นการพัฒนา และ สภาพอันแท้จริงของประเทศเวียดนามใต้” ซึ่งชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ก็เข้าใจจุดประสงค์ดังกล่าวและพร้อมที่จะตอบสนองเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของตัวแทนคณะชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ที่กล่าวเมื่อเข้าพบประธานาธิบดีโง ดิญ เสียม ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 1956 ดังนี้

“[...] เมื่อเรากลับไปยังประเทศไทย เราจะรายงานต่อเพื่อนร่วมชาติที่นั่นถึงสิ่งที่เราได้เห็นและได้ยินที่นี่ นั่นคือการพูดความจริงทั้งหมดว่าคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ทำทุกอย่างเพื่อปกปิดความจริงเกี่ยวกับที่นี่เพื่อทำลายชื่อเสียงของรัฐบาลและลวงละเมิดความรักชาติของเรา การเดินทางมายังดินแดนบ้านเกิดของเราทำให้เราเป็นคนที่มีความรู้และความเชื่อมั่น ซึ่งจะไม่ยอมให้ตัวเองถูกหลอกโดยการโฆษณาชวนเชื่อที่บิดเบือนของคอมมิวนิสต์อีกต่อไป”²⁶

²³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

²⁴ Liberty (February 23, 1956)

²⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

²⁶ ข้อความเดิมของคำกล่าวนี้เป็นภาษาฝรั่งเศส มีข้อความดังนี้

ภาพที่ 8 พระภิกษุ Phan Dang (ซ้าย) จากวัดอนัมนิกายาราม (วัดญวนบางโพ) หนึ่งในผู้ร่วมเดินทางไปเวียดนามใต้ กับคณะชาวเวียดนามอพยพ ประเทศไทย เข้าพบผู้ที่คาดว่าเป็นผู้นำ หรือ ตัวแทนพระภิกษุนิกายสุขาวดี แห่งเวียดนามใต้

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง **รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม** (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

[...] A notre retour au Thailand nous rendrons compte aux compatriotes de là-bas de ce que nous aurons vu et entendu ici , e'est-à-dire toute la vérité que les Vietminh communistes ont tout fait pour nous cacher jusqu'ici afin de discréditer le gouvernement e d'abuser de notre patriotisme, Notre voyage au pays natal aura fait de nous des hommes avertis et convaincus qui ne se laisseront plus induire en erreur par la propagande fallacieuse des communistes. (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง **รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม** (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499))

ภาพที่ 9 คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ถ่ายภาพร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ของเวียดนามใต้ที่รับรองดูแล ณ สุสานจักรพรรดิทึ่ก๊วก จ.เว้

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

ภาพที่ 10 คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ขณะเข้าพบประธานาธิบดีโงดึญเลียม
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

ข้อมูลเกี่ยวกับสำนักข่าวสารเวียดนามันั้นทำให้เราเห็นถึงการดำเนินงานของเวียดนามใต้ในการพยายามเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ เช่นนั้นแล้วคณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทยทั้ง 15 คนที่ไปเยือนเวียดนามใต้ก็คงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงานเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อของเวียดนามใต้ นั่นจึงเป็นเหตุผลที่เวียดนามใต้เลือกตัวแทนชาวเวียดนามอพยพให้มาจากหลากหลายพื้นที่ให้เดินทางไปยังเวียดนามใต้เพื่อทราบ “สถานการณ์ที่แท้จริง” และนำสิ่งที่ได้พบเจอนั้นมาเผยแพร่ในกลุ่มชาวเวียดนามในประเทศไทยได้เป็นวงกว้าง เพื่อประโยชน์ด้านภาพลักษณ์ของเวียดนามใต้นั่นเอง แต่เมื่อพิจารณาดูให้ดีแล้วนั้น จะพบว่า การคัดเลือกผู้แทนชาวเวียดนามอพยพนี้ไม่ได้ดูเฉพาะแต่พื้นที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังมีประเด็นเรื่องศาสนาด้วย ดังปรากฏมีพระภิกษุชาวเวียดนาม คือ พระภิกษุ Phan Dang จากวัดอนัมนิกายาราม (วัดญวนบางโพ) ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยนานกว่า 12 ปี²⁷ เพื่อเดินทางไปเวียดนามใต้ด้วย และยังมีตัวแทนชาวเวียดนามอพยพจากชุมชนคาทอลิกจำนวนหนึ่งร่วมเดินทางไปพร้อมกัน²⁸ เมื่อเดินทางไปเวียดนามใต้แล้วนั้น คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ก็ได้พบกับผู้นำทางศาสนาอย่าง พระสังฆราชโง่ดีญก (Ngô Đình Thục), ผู้นำสมาคมชาวพุทธนิกายสุขาวดีในเวียดนาม (l'Association Bouddhiste Tịnh độ tông) และพระภิกษุอาวโสฟ้าบลาน (Pháp Lan) ซึ่งได้เดินทางมาพบคณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพ เพื่อยืนยันให้ทราบถึงนโยบายการบริหารงานของรัฐบาลโง่ดีญเสียม ที่ยึดหลักการให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา²⁹

การเชิญภิกษุชาวเวียดนามจากวัดญวนในประเทศไทยไปยังเวียดนามใต้ และได้รับการต้อนรับอย่างดีจากองค์กรพุทธศาสนาในเวียดนามใต้นั้น อาจดูขัดกับภาพของเวียดนามใต้ที่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป เพราะโดยทั่วไปแล้วนั้นภาพลักษณ์ของเวียดนามใต้ ภายใต้การนำของ โง่ดีญเสียม นอกจากจะมีภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำเผด็จการแล้วยังเป็นผู้ศรัทธาคลั่งไคล้ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก รวมถึงนิยมชมชอบผู้ร่วมความเชื่อเดียวกันตน และข่มเหงพุทธศาสนาในประเทศ

²⁷ Liberty (February 23, 1956)

²⁸ ความจริงแล้วนั้น ในรายชื่อแรกที่รัฐบาลเวียดนามใต้เชิญให้ไปดูสถานการณ์ในประเทศ ปรากฏชื่อบาทหลวงที่จะเดินทางไปด้วย (คุณพ่ออันเดร ลอ อังซัตน์) แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงรายชื่อเกือบทั้งหมด ทำให้ในคณะผู้แทนนั้นไม่มีบาทหลวงที่จะเดินทางไปดูสถานการณ์ด้วย

²⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

เวียดนามใต้³⁰ แต่หากดูจากงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเวียดนามใต้ภายใต้การนำของ โง่ดึญเลียม ในช่วงหลังมานั้นจะเห็นได้ว่าไม่ได้เป็นจริงเช่นนั้นทั้งหมด เหตุการณ์ระหว่างคริสต์ศาสนา และ พุทธศาสนานั้นเป็นเหมือนการปะทะแข่งขันกันระหว่างสองโลกทัศน์³¹ รัฐบาลของเลียมเองในช่วงระยะแรกไม่ได้มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนาแต่อย่างใดแต่ในทางกลับกันเลียมกลับให้การสนับสนุนพุทธศาสนาอยู่ไม่น้อย เขาสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้นำชาวพุทธในเวียดนาม มีชาวพุทธจำนวนมากที่ได้รับตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลของเลียมและกองทัพ นอกจากนี้เลียมยังรับผู้อพยพจากทางเหนือที่เป็นชาวพุทธอีกด้วย ไม่ได้รับแต่ค่าทอลิกเพียงเท่านั้น³² ดังนั้นด้วยบริบทเช่นนี้ การเชิญพระภิกษุชาวเวียดนามจากประเทศไทยไปเยือนเวียดนามใต้จึงอาจไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใด เนื่องด้วยปีที่คณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทยไปเยือนเวียดนามใต้นั้นคือปี 1956 ซึ่งเป็นช่วงต้นของรัฐบาลโง่ดึญเลียม ความขัดแย้งและความตึงเครียดทางศาสนายังไม่ปรากฏชัดเจนเหมือนเช่นในช่วงทศวรรษ 1960

อย่างไรก็ตาม คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าศาสนาคริสต์นั้นมีผลต่อการเมืองในเวียดนามใต้อยู่มาก³³ ดังนั้นเมื่อเวียดนามใต้เข้ามาเคลื่อนไหวดำเนินการเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยจึง

³⁰ Jerema Slowiak, "Role of the Religion and Politico-Religious Organizations in the South Vietnam During Ngo Dinh Diem Period," *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Nauki Społeczne*, NR 16 (1/2017): 120.

³¹ จากข้อเสนอของ Edward Miller เกี่ยวกับเรื่องศาสนาในเวียดนาม ทำให้เห็นว่าพุทธศาสนาในเวียดนาม ก็มีความพยายามในการขับเคลื่อน สร้างชาติในรูปแบบของตนเองที่ใช้พุทธศาสนาเป็นแกนหลัก โดยพุทธศาสนาในเวียดนามช่วงทศวรรษที่ 20 นั้น ได้รับอิทธิพลจาก ขบวนการปฏิรูปที่เรียกว่าการฟื้นฟูชาวพุทธ (Chấn hưng Phật giáo) ขบวนการปฏิรูปนี้ชี้ให้เห็นและสร้างความกังวลเกี่ยวกับเรื่องความตกต่ำของพุทธศาสนาในเวียดนาม อีกทั้งยังมีความปรารถนาที่จะให้พุทธศาสนาเป็นพลังขับเคลื่อนที่ก้าวหน้าสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม องค์การพุทธศาสนาในช่วงทศวรรษ 1950 – 1960 ที่เชื่อมโยงกับขบวนการฟื้นฟูพุทธศาสนามากที่สุดคือ สมาคมพุทธศาสนาเวียดนาม (Tông hội Phật giáo Việt Nam; GBA) ซึ่งผู้นำของสมาคมนี้สนับสนุนอุดมการณ์ชาตินิยมที่สนับสนุนให้เวียดนามกลับไปสู่รากเหง้าเดิมของตนเองคือพุทธศาสนา จึงจะสามารถนำความรุ่งเรืองและความสงบสุขมาสู่ประเทศเวียดนามได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าสมาคมพุทธศาสนาเวียดนามนั้นโอบรับเอาแนวคิด "พุทธศาสนาแห่งชาติ" มา สิ่งนี้เองที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับรัฐบาลของเลียม ที่ดูจะโดดเด่นในการชูเอาคริสต์ศาสนาขึ้นมาเป็นหลัก จนนำไปสู่ความตึงเครียดและวิกฤตที่เกิดขึ้นระหว่างพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนกับรัฐบาลโง่ดึญเลียมในช่วงทศวรรษ 1960 (Edward Garvey Miller, *Misalliance: Ngo Dinh Diem, the United States, and the fate of South Vietnam* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2013), pp. 262 – 263.)

³² Edward Garvey Miller, "Religious Revival and the Politics of Nation Building: Reinterpreting the 1963 'Buddhist crisis' in South Vietnam," *Modern Asian Studies* 49,6 (NOVEMBER 2015): 1915 – 1916

³³ ดังปรากฏว่ามีข้อร้องเรียนจากชาวพุทธเกี่ยวกับการถูกเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นคาทอลิกคุกคามอยู่ไม่น้อย อีกทั้งพี่ชายของเลียม คือโง่ดึญถูก ซึ่งบวชเป็นบาทหลวงในศาสนาคริสต์ และได้รับตำแหน่งอัครสังฆราชแห่งเว้ ในปี 1960 ยังมักใช้อำนาจในฐานะอัครสังฆราชของตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการตอกย้ำความกลัวของชาวพุทธเกี่ยวกับแผนการของรัฐบาลในการทำให้นเวียดนาม

ปรากฏประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับคาทอลิกอยู่ด้วยเช่นกัน ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยก็มีอยู่ไม่น้อยที่นับถือศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก จึงได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานดังกล่าวด้วย นอกจากนี้การมีผู้นำประเทศที่เป็นคริสเตียนของเวียดนามได้นั้น ก็อาจส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพบางส่วนอยู่เช่นกัน ดังนั้น ในลำดับถัดไปจะเป็นส่วนที่เกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เพื่อให้ภาพชาวเวียดนามอพยพที่ใช้ประโยชน์จากผลการดำเนินงานของเวียดนามได้ นั้นชัดเจนมากยิ่งขึ้น นั่นเอง

4.2.2 ชาวเวียดนามอพยพกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

เอกสารบันทึกการสอบสวนคดีความของชวินัน ได้ระบุว่าเจ้าหน้าที่เวียดนามใต้ที่เดินทางมาเจรจาเกลี้ยกล่อมชวินันเป็น “ผู้แทนสำนักงานข่าวสารเวียดนามใต้ ประจำท่าแร่” หน่วยงานดังกล่าวคือหน่วยงานเดียวกันกับ สำนักงานข่าวสารเวียดนาม หรือ Vietnam Information Center ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รัฐบาลเวียดนามใต้จัดตั้งขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ โดยเฉพาะในเขตที่มีชาวเวียดนามอพยพที่นิยมเวียดนามใต้³⁴ จากหลักฐานเท่าที่มีอยู่นั้นยังไม่มีหลักฐานอื่นใดที่ยืนยันว่าสำนักงานข่าวสารเวียดนามใต้นั้นมีสาขาทั้งอยู่ท่าแร่จริง เหมือนดังที่ปรากฏในบันทึกสอบสวนหรือไม่ มีเพียงหลักฐานที่ระบุว่า มีสำนักงานข่าวสารเวียดนามหนึ่งแห่งตั้งอยู่ในเขตตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร³⁵ แต่กระนั้นก็มีความเป็นไปได้อยู่เช่นกันที่ในหนึ่งจังหวัดนั้นจะมีสำนักงานข่าวสารเวียดนาม ตั้งอยู่หลายแห่ง เช่นที่จังหวัดนครพนมที่มีสำนักงานข่าวสารเวียดนาม ตั้งอยู่ถึงสามแห่งด้วยกัน³⁶

สำหรับท่าแร่นั้นก็อาจมีความเป็นไปได้ที่จะมีสำนักงานข่าวสารเวียดนามตั้งอยู่ เพราะท่าแร่นั้นก็เป็นหนึ่งพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ แม้อาจจะไม่มากหากเทียบกับพื้นที่ในเมือง แต่จากหลักฐานบัญชีรายชื่อชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนเดินทางกลับเวียดนามใต้นั้น พบว่าในจำนวนผู้ลงทะเบียนในจังหวัดสกลนครนั้น มีถิ่นฐานอยู่ในเขตท่าแร่ทั้งสิ้น 24 คน ซึ่งนับเป็นจำนวนกว่าครึ่งของผู้ลงทะเบียนในจังหวัดสกลนครที่มีจำนวนรวมทั้งหมด 47 คน ในขณะที่ชาวเวียดนามอพยพที่

ได้กลายเป็นประเทศคาทอลิก (Edward Garvey Miller, *Misalliance : Ngo Dinh Diem, the United States, and the fate of South Vietnam* (Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 2013), p. 264.)

³⁴ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 68 – 69.

³⁵ วิชาญ จำปาศรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 83; สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 2 ตุลาคม 2564.; สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564.

³⁶ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 68

อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร นั้นกลับมีไม่ถึง 10 ราย³⁷ ตัวเลขเหล่านี้นับเป็นที่น่าสนใจเพราะ ไม่ว่าสำนักงานข่าวสารเวียดนามนั้นจะมีสำนักงานอยู่ที่ท่าแร่จริงหรือไม่ แต่หลักฐานทั้งจากตัวเลขผู้ลงทะเบียนกลับ และจากการเข้าไปพูดคุยของเจ้าหน้าที่เวียดนามให้กับชีวิตที่เป็นชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในท่าแร่นั้น ก็ทำให้เห็นได้ว่าท่าแร่เป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามได้มากที่สุดพื้นที่หนึ่งในจังหวัดสกลนคร

ชุมชนท่าแร่เป็นชุมชนคาทอลิกขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ประชาชนในท่าแร่จำนวนมากมีบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนามที่ลี้ภัยทางศาสนามาตั้งชุมชนในบริเวณท่าแร่ปัจจุบันตั้งแต่ช่วงปี 1884³⁸ หากแบ่งตามเกณฑ์แล้วนั้นชุมชนท่าแร่ถือเป็นชุมชน “ญวนเก่า” คือเป็นชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาก่อนปี 1946³⁹ และผสมผสานกลืนกลายเป็นไทย ได้รับสัญชาติไทยแล้วทั้งหมด แต่ชาวท่าแร่ส่วนมากนั้นก็รับรู้ถึงรากเหง้าของตนเองว่ามีบรรพบุรุษเป็นชาวเวียดนาม⁴⁰ เมื่อเกิดการอพยพขนานใหญ่ของชาวเวียดนามในปี 1946 ชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งได้เลือกเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ท่าแร่ ด้วยเพราะเป็นชุมชนชาวเวียดนามเก่า เป็นผลให้ชุมชนท่าแร่นั้นขยายตัวออกไปมากกว่าเดิม⁴¹

แม้หลักฐานที่มีเกี่ยวกับชีวิตนั้นจะไม่สามารถระบุได้ว่าเขานับถือศาสนาใด แต่การที่เลือกอาศัยอยู่ในชุมชนท่าแร่แทนที่จะเป็นในเขต ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่มากกว่าเพราะเป็นเขตกลางเมืองที่ทำให้มีโอกาสในการประกอบอาชีพได้มากกว่า จึงมีความเป็นไปได้ที่ชีวิตนั้นจะเป็นชาวเวียดนามอพยพที่เข้ารับนับถือคาทอลิก เพราะเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ชาวเวียดนามอพยพเลือกตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ท่าแร่นั้นคือเรื่องของศาสนา เพราะชาวเวียดนามอพยพที่นับถือศาสนาคริสต์นั้นมีจำนวนไม่น้อยที่เลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานโดยดูจากการมีโบสถ์เป็นหลัก เพื่อให้ง่ายต่อการประกอบศาสนกิจตามความเชื่อของตนเอง⁴² ไม่เพียงเท่านั้น ศาสนจักรคาทอลิกในบางแห่งยังให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพเหล่านั้นในช่วงแรกที่อพยพเข้ามาอีกด้วย อย่างในกรณีของสังฆมณฑลอุดรธานี ภายใต้การนำของพระสังฆราชคลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต ก็ให้

³⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/5 เรื่อง ท่าทีของกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่มีต่อการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนาม (27 พฤศจิกายน 2513)

³⁸ สาลินี มานะกิจ, “ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2427 - 2508,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) หน้า 51 - 52.

³⁹ Peter A. Poole, op. cit., pp.124 - 125.

⁴⁰ สัมภาษณ์ นางวิริยม ศรีวรกุล อายุ 80 ปี, 5 มกราคม 2563.

⁴¹ สาลินี มานะกิจ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 80 - 81.

⁴² สัมภาษณ์ องเถาะ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564.

ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพเป็นอย่างดี และปรากฏว่าในปี 1948 ซึ่งเป็นช่วงแรกที่พระสังฆราชดูอาร์ต เดินทางเพื่อเผยแพร่ศาสนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น มีชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากขอเข้ารับศีลล้างบาปเป็นสัตบุรุษคริสตชน⁴³

กลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่นับศาสนาคริสต์นับเป็นกลุ่มที่เวียดนามใต้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ดังปรากฏว่าในปี 1955 รัฐบาลเวียดนามใต้ได้ส่งบาทหลวงเงินทิวถัญ (Trần Hữu Thành) พร้อมผู้ติดตาม คือนายเงินวันฮว้ต (Trần Văn Hoạt) เดินทางมาประเทศไทยเพื่อติดต่อกับชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ บาทหลวงเงินทิวถัญ พร้อมผู้ติดตามได้เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 1955 จากนั้นจึงได้เดินทางร่วมกับพระสังฆราชคลาเรนซ์ เจมส์ ดูอาร์ต ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ ลักษณะของการเดินทางคล้ายกับการเดินทางเพื่อสอนศาสนา โดยเงินทิวถัญ ได้เดินทางไปพบชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, อำเภอหนองสองห้อง อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอโพนพิสัย และ ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และ เขตหนองแสง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม การพบปะชาวเวียดนามอพยพของบาทหลวงเงินทิวถัญ ไม่ใช่เป็นการสอนศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะของการเกลี้ยกล่อมให้ชาวเวียดนามอพยพเลือกเดินทางกลับไปยังเวียดนามใต้ และการเกลี้ยกล่อมนี้ยังประสบผลสำเร็จอีกด้วย เพราะปรากฏว่ามีชาวเวียดนามอพยพในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จำนวนสี่ 4 คนสมัครใจกลับไปอยู่เวียดนามใต้ โดยทั้ง 4 คนนั้น เป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์อาศัยอยู่ที่บ้านบุงกาแซว ตำบลประทุมอำเภอเมืองอุบลราชธานี ระบุชื่อได้คือ 1.นายแทน ว้อ 2. นายเรียน เหวียน 3.นายคำ ฮว่าง และ 4.นายเตียน เหวียน⁴⁴

ความสนใจของเวียดนามใต้ต่อชาวเวียดนามอพยพที่เป็นคาทอลิก ยังสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของพระสังฆราชโง่ติญถูก ที่กล่าวกับคณะผู้แทนชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทย ที่ไปเยือนเวียดนามใต้ในปี 1956 ว่า เห็นใจต่อชะตากรรมของเพื่อนร่วมชาติเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งท่านนั้นรู้สถานการณ์เป็นอย่างดีจากการที่เคยได้ไปพักอยู่ที่นั่นเป็นระยะสั้น ๆ เมื่อสี่ปีก่อน⁴⁵ ภาวะ

⁴³ ข้อมูลจากบัญชีผู้เข้ารับศีลล้างบาป เล่มที่ 1 ของอาสนวิหารพระมารดานิจจานุเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งบันทึกระหว่างปี 1948 – 1986 (สืบค้นโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2564)

⁴⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/20 ป.2-3 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามให้บาทหลวงมาเกลี้ยกล่อมญวนอพยพ (6 ตุลาคม 2498)

⁴⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)

ที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของผู้นำเวียดนามได้อย่างโจ่งแจ้งเสมือนที่เป็นคาทอลิก และคาทอลิกนั้นก็มีบทบาทอย่างยิ่งในรัฐบาลของเลียม อีกทั้งเวียดนามได้ยังมีความพยายามในการใช้ศาสนาคริสต์เป็นเครื่องมือในการรับมือกับคอมมิวนิสต์⁴⁶ อีกด้วย

ภาพลักษณ์การเป็นผู้นำคาทอลิกนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ดึงดูดให้ชาวเวียดนามที่เป็นคาทอลิกอพยพไปอยู่ในพื้นที่ปกครองของรัฐบาลโจ่งแจ้งเสมือน เหมือนดังที่เกิดการอพยพครั้งใหญ่ในเวียดนามของผู้อพยพจากทางตอนเหนือ (Bắc di cu) ในปี 1954 – 1955 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเวียดนามคาทอลิกที่อยู่ในพื้นที่เขตเวียดนามเหนือ โดยการเลือกอพยพนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความกลัวต่อการอยู่ใต้ปกครองของคอมมิวนิสต์ และเชื่อว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่าเมื่อได้อพยพไปอยู่ทางเวียดนามใต้⁴⁷ ขณะเดียวกันนั้นสหรัฐอเมริกายังได้ใช้วิธีการทางจิตวิทยาเพื่อจูงใจให้อพยพไปเวียดนามใต้หลายวิธี เช่นการเผยแพร่วาทกรรมว่าด้วยเรื่อง พระคริสต์ได้เสด็จไปทางทิศใต้แล้ว (Christ Has Gone to the South) และพระแม่มารีย์ได้เสด็จออกจากทางเหนือแล้ว (The Virgin Mary Has Departed from the North)⁴⁸ ภาวะเช่นนี้ก็อาจส่งผลต่อการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพคาทอลิกในประเทศไทย ให้ตัดสินใจเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้ด้วยก็เป็นได้

ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยไม่ได้กำลังจะกล่าวว่าศาสนาคริสต์ศาสนามีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพในการเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้ หรือ การเลือกที่จะอยู่ฝ่ายเวียดนามใต้ ศาสนาถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพบางกลุ่มเท่านั้น หรือแม้แต่การโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ นั้นก็อาจมีผลเพียงบางส่วน หรืออาจไม่มีผลเลยก็ได้ เหมือนดังกรณีของผู้อพยพจากทางตอนเหนือ (Bắc di cu) ในเวียดนามนั้น ที่แม้ว่าจะได้รับรู้เกี่ยวกับโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ที่ชักจูงให้อพยพไปเวียดนามใต้ แต่สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจ แต่ยังมีปัจจัยอีกมากมายที่ส่งผลต่อการ

⁴⁶ การนำศาสนาคริสต์ โรมันคาทอลิก ขึ้นมาเป็นเครื่องมือเพื่อต่อกรกับคอมมิวนิสต์ในเวียดนามใต้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นที่นำโดยประธานาธิบดี ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ด้วยเพราะมีงานศึกษาพบว่า ผู้นำคาทอลิกชาวเวียดนาม นอกจากจะเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองที่สำคัญในเวียดนาม พวกเขายังเป็นนักชาตินิยมและต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขันด้วย ศาสนาคริสต์จึงถือเป็นทางเลือกที่ดีในการนำมาเป็นเครื่องมือต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของเวียดนามในเวลานั้นจะนับถือพุทธ แต่อเมริกานั้นเห็นว่าพุทธศาสนา มีลักษณะที่เป็นปรัชญามากกว่าศาสนา และมีคำสอนที่สามารถตีความให้ไปด้วยกันได้กับลัทธิมาร์กได้ ในขณะที่ศาสนาอื่น ๆ อย่างกาวต่าย และ ฮว่าหน้วนนั้นก็ปรากฏว่ามีความเกี่ยวข้องกับลัทธิคอมมิวนิสต์ (Seth Jacobs, *America's miracle man in Vietnam: Ngo Dinh Diem, religion, race, and U.S. intervention in Southeast Asia, 1950-1957* (Durham: Duke University Press, 2004), pp. 48 – 52.)

⁴⁷ Peter Hansen, “Bac di cu: Catholic Refugees from the North of Vietnam and their Role in the Southern Republic, 1954 – 1959,” *Journal of Vietnamese Studies* 4,3 (Fall 2009): 186

⁴⁸ Seth Jacobs, *America's miracle man in Vietnam: Ngo Dinh Diem, religion, race, and U.S. intervention in Southeast Asia, 1950-1957* (Durham: Duke University Press, 2004), p. 133.

ตัดสินใจอพยพไปอยู่เวียดนามใต้⁴⁹ ดังนั้นเพื่อให้เห็นปัจจัยอันหลากหลายที่ส่งผลต่อการเลือกตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพมากยิ่งขึ้นในลำดับถัดไปผู้วิจัยจะขอแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดเกี่ยวกับผลอันเกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ ซึ่งจะมีทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์ที่จะได้รับ และส่วนที่เป็นผลทางด้านลบหรือราคาที่ต้องจ่ายจากการเลือกตัดสินใจเป็นฝ่ายเวียดนามใต้

4.3 ผลอันเกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้

การเลือกเข้ากับเวียดนามใต้นั้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากแรงจูงใจโฆษณาชวนเชื่อ และการดำเนินการเกลี้ยกล่อมของเวียดนามใต้ แต่โดยหลักแล้วนั้นการตัดสินใจต่าง ๆ มาจากตัวของชาวเวียดนามอพยพแต่ละรายเองว่าจะเลือกอย่างไร กรณีของชวินบเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้ของเขานั้น ไม่ได้เกิดจากการที่มีเจ้าหน้าที่เวียดนามใต้มาเกลี้ยกล่อมแต่เพียงเท่านั้น แต่ชวินบมีคติติดตัว และต้องโทษให้ถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักร การเลือกเดินทางไปเวียดนามใต้อาจถือเป็นเครื่องมือหนึ่งของชีวิตที่ใช้สำหรับหลบเลี่ยงปัญหาและความยุ่งยากที่เกิดขึ้น ดังนั้นในส่วนนี้เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกข้างเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพให้ชัดเจนมากขึ้นผู้วิจัยจะขอแบ่งผลอันเกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ ออกเป็นสองส่วนคือ ในส่วนที่เป็นประโยชน์ที่จะได้รับและส่วนที่เป็นผลทางด้านลบหรือราคาที่ต้องจ่ายจากการเลือกตัดสินใจเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ

4.3.1 ประโยชน์จากการเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ

จากที่แสดงให้เห็นในตอนต้น จะเห็นได้ว่าชีวิตของชวินบได้รับความช่วยเหลือจากการเข้ามาเกี่ยวข้องของเจ้าหน้าที่จากเวียดนามใต้ ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพธรรมดาทั่วไป ที่ไม่ได้มีความพิเศษสำคัญ อีกทั้งยังสร้างความเดือดร้อนให้กับเจ้าหน้าที่ไทย อย่างชวินบ คงไม่ได้รับความสนใจหากไม่มีการสอบถามจากสถานทูตเวียดนามประจำประเทศไทย ไปยังภาครัฐของไทย จากเอกสารการ

⁴⁹ Peter Hansen, op. cit., pp. 184 – 186.

ยังปรากฏว่าคาทอลิกในเวียดนามเหนือมีส่วนหนึ่งมีความหวาดกลัวต่อคอมมิวนิสต์จริง ๆ ซึ่งไม่ใช่ความรู้สึกที่เกิดจากการโฆษณาชวนเชื่อ แต่เกิดจากประสบการณ์ความทรงจำที่ไม่ดีในอดีต ระหว่างกลุ่มคาทอลิก กับ กลุ่มเวียดนามใต้ ดังนั้นย่อมเป็นธรรมดาที่เมื่อเวียดนามใต้ได้รับชัยชนะในเวียดนามเหนือ ชาวคาทอลิกจึงรู้สึกไม่ปลอดภัยเพราะเกรงกลัวการถูกกดขี่ และการแก้แค้นจากการปกครองของเวียดนามใต้ เป็นเหตุให้เลือกที่จะอพยพไปเวียดนามใต้ แม้แต่ นายพล Edward Lansdale ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายสงครามจิตวิทยา สร้างโฆษณาชวนเชื่อในช่วงที่มีการอพยพของเวียดนามคาทอลิกจากทางตอนเหนือ นั้น ก็ยังกล่าวว่าชาวคาทอลิกเหล่านี้รู้สึกหวาดกลัวต่อคอมมิวนิสต์จริง ๆ ไม่ได้เกิดจากคำขวัญโฆษณาชวนเชื่อ และสหรัฐอเมริกาเองก็มีหน้าที่ในการดำเนินการให้การอพยพเป็นไปได้อย่างสะดวกเท่านั้น (Charles Keith, *Catholic Vietnam: a church from empire to nation* (Berkeley: University of California Press, 2012), p. 243.)

สอบสวนการจับกุมชวี ได้ระบุว่าเจ้าหน้าที่เวียดนามใต้ที่เดินทางมาเจรจาเกลี้ยกล่อมชวีนั้นเป็น “ผู้แทนสำนักงานข่าวสารเวียดนามใต้ ประจำท่าแร่” หน่วยงานดังกล่าวคือหน่วยงานเดียวกันกับ สำนักงานข่าวสารเวียดนาม หรือ Vietnam Information Center ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รัฐบาลเวียดนามใต้จัดตั้งขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ ดังที่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่ของสำนักงานแห่งนี้ไปแล้วในตอนต้นบท

สำนักงานข่าวสารเวียดนาม (Vietnam Information Center) นั้น มีหน้าที่ไม่เพียงเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อของเวียดนามใต้แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมิบทบาทในการจัดการดูแล ให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเข้าฝ่ายเวียดนามใต้อีกด้วย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งจะเลือกอยู่ฝ่ายเวียดนามใต้ เพื่อเอาตัวรอดจากภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทย ชวี เองก็เช่นกัน จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับชวีนั้น ตรงกับหน้าที่ของสำนักงานข่าวสารเวียดนามในข้อที่ 2 และ ข้อที่ 6 คือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยแทนชาวเวียดนามอพยพที่เป็นฝ่ายเวียดนามใต้ และการให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพที่เป็นฝ่ายเวียดนามใต้⁵⁰ เพราะ ชวีนั้นถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับกุม และควบคุมตัวด้วยข้อหาที่กล่าวไปในตอนต้น แต่เมื่อเจ้าหน้าที่สำนักงานข่าวสารเวียดนามมาเกลี้ยกล่อมจนชวีเลือกที่จะเดินทางไปเวียดนามใต้แทนเวียดนามเหนือฐานะของชวีจึงเป็นผู้ที่ “เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้” ดังนั้น สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามซึ่งทำงานร่วมกันกับสำนักงานข่าวสารเวียดนาม จึงได้สอบถามไปยังรัฐบาลไทย ให้สอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีของชวี ไม่ใช่เพียงเพื่อช่วยเหลือชวีเท่านั้น แต่ยังเพื่อให้ทราบ ว่า “คนเวียดนามที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกรณีที่กำลังคลั่งกันนี้ จะถูกทางการจับกุมตัวด้วยหรือไม่”⁵¹ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เรื่องราวของชวีนั้นได้รับความสนใจจากภาครัฐของไทยเป็นพิเศษกว่าคดีความของชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ แม้ว่าจะเป็นคดีที่ไม่ได้มีข้อหาร้ายแรงเท่าใดนัก

จากลักษณะการกระทำข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าในช่วงทศวรรษ 1950 – 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดคดีความของชวีนั่น ทั้งเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้ต่างก็พยายามเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยทางเวียดนามเหนือ นั้น เนื่องจากไม่มีสัมพันธภาพทางการทูตกับประเทศไทย การช่วยเหลือจึงเป็นการดำเนินการผ่านสถานทูตไทย เหมือนที่เกิดกับกรณีของนายเคื่อง ในขณะที่เวียดนามใต้นั้นมีสัมพันธภาพทางการทูตกับ

⁵⁰ โปรดดูรายละเอียดหน้าที่ของสำนักงานข่าวสารเวียดนามทั้งหมดได้ที่หน้า 124 - 125

⁵¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท.3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)

ประเทศไทย การช่วยเหลือจึงดำเนินการผ่านสถานเอกอัครราชทูต และหน่วยงานต่าง ๆ เหมือนดังกรณีของ ชวี ที่สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือไม่เพียงแต่ชวีเท่านั้น แต่เพื่อต้องการรักษาผลประโยชน์โดยรวมของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามได้

จากการสัมภาษณ์ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนคร ทำให้ทราบว่าชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากต่างก็รับรู้ถึงการมีอยู่ของสำนักงานข่าวสารเวียดนาม (Vietnam Information Center) แต่ด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพโดยมากนั้นเป็นกลุ่มที่นิยมเวียดนามเหนือ สำนักงานข่าวสารเวียดนาม จึงเป็นสถานที่ที่ชาวเวียดนามอพยพส่วนมากไม่ต้องการเข้าไปข้องเกี่ยว นอกจากนี้จำนวนเจ้าหน้าที่ภายในสำนักงานนั้นก็มิอยู่มาก เพียงแค่ 2 – 3 คนเท่านั้น⁵² ประกอบไปด้วยหัวหน้าสำนักงาน 1 คน ผู้ช่วยอีกหนึ่งคน และเจ้าหน้าที่ทำความสะอาด 1 คน โดยผู้ที่มาทำงานในสำนักงานนั้น สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามจะแต่งตั้งชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ ที่เป็นฝ่ายเวียดนามใต้ และมีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน แต่นับจากปี 1963 เป็นต้นมานั้น รัฐบาลเวียดนามใต้ได้เปลี่ยนนโยบาย แต่งตั้งผู้ที่จะมาเป็นหัวหน้าสำนักงานข่าวสารเวียดนาม โดยการคัดเลือกจากข้าราชการฝ่ายประชาสัมพันธ์ในกระทรวงต่างประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม ให้มาประจำตามสำนักงานแต่ละแห่ง ส่วนผู้ช่วยนั้นยังคงให้เป็นชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่เช่นเดิม⁵³

ภาพที่ 11 จุดที่เคยเป็นที่ตั้งของ สำนักงานข่าวสารเวียดนาม (Vietnam Information Center)

ประจำเขตตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2564

⁵² สัมภาษณ์ องเถาะ (นามสมมติ) ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่หนึ่งจังหวัดสกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564.

⁵³ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

ในส่วนของผู้ที่เดินทางกลับไปยังเวียดนามใต้ หนังสือพิมพ์ญินเฉิน (Nhân Dân) ของทางเวียดนามเหนือได้ลงข่าวเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพจากประเทศไทยที่ถูกรัฐบาลไทยส่งตัวไปเวียดนามใต้ในปี 1954 ว่า พวกเขาถูกให้ทำงานเป็นทหารและทำงานในสวนยางพารา พร้อมกันนั้นยังกล่าวถึงความไม่เต็มใจที่จะถูกจับกลับมา และหากจะต้องถูกส่งตัวกลับเวียดนามใต้แล้วนั้นขอเข้าไปร่วมอยู่กับเวียดนามเหนือเสียยิ่งกว่า⁵⁴ แต่ก็เป็นที่น่าทึ่งที่หนังสือพิมพ์ของเวียดนามเหนือโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ญินเฉิน นั้นเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการสร้างข่าวโฆษณาชวนเชื่อเพื่อโจมตีเวียดนามใต้ ข้อมูลที่ได้จากหนังสือพิมพ์เวียดนามเหนือจึงอาจไม่สามารถเชื่อถือได้เท่าใดนัก ส่วนในปี 1968 ที่รัฐบาลไทยได้ส่งชาวเวียดนามอพยพที่มีพฤติกรรมเป็นคอมมิวนิสต์จำนวน 99 คนไปยังเวียดนามใต้นั้น ทางรัฐบาลไทยได้ออกเงินค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ครอบครัวละ 3,000 บาท แต่ปรากฏว่าเมื่อชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้เดินทางไปถึงเวียดนามใต้ต่างก็เรียกร้องที่จะไปอยู่เวียดนามเหนือแทน ทางเวียดนามใต้จึงได้พยายามติดต่อกับเวียดนามเหนือให้รับชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ไป แต่ทางเวียดนามเหนือกลับไม่ยอมรับ เป็นเหตุให้เวียดนามใต้ต้องจำใจรับเอาไว้ และในจำนวน 99 คนนี้ มีเพียง 18 คนที่ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระ ส่วนอีก 81 คนนั้นต้องนำเข้าไปคุมขัง และยังถูกคุมตัวอยู่จนกระทั่งในปี 1973 นั้นเอง⁵⁵

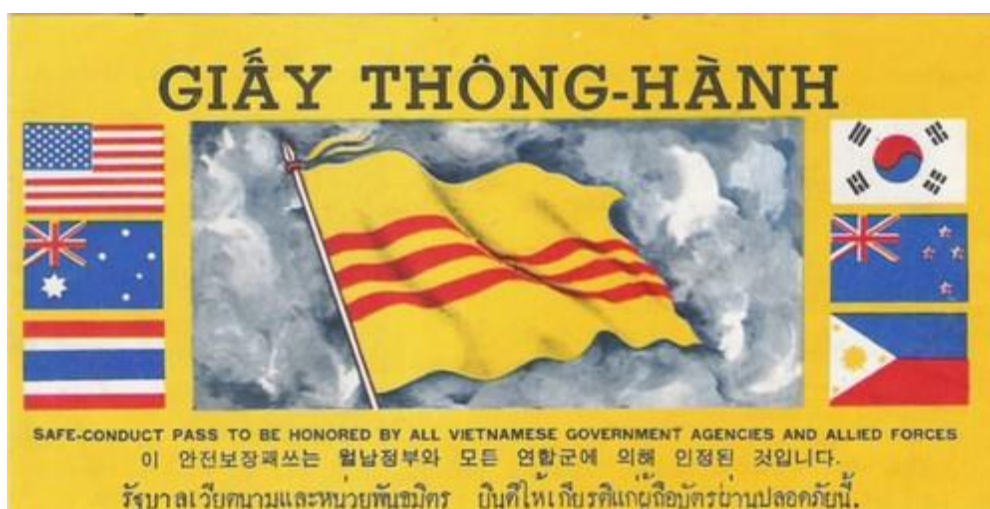
ในส่วนของการเยียวยาหย่อนที่นำมาประยุกต์ใช้กับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้น ไม่มีหลักฐานระบุว่าชาวเวียดนามอพยพได้รับการปฏิบัติดูแลอย่างไรหลังจากเข้าร่วมโครงการดังกล่าว แต่โดยหลักการของโครงการผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะต้องได้รับการดูแลเรื่องการอยู่อาศัย การปรับตัว และการศึกษา รวมถึงได้รับสิทธิพิเศษบางประการ เช่น การให้ใบอนุญาตในการเดินทาง (The safe conduct pass) ที่ไม่ใช่เฉพาะแต่กับเวียดนามใต้เท่านั้น แต่ได้จากประเทศอื่น ๆ ที่เป็นพันธมิตรของเวียดนามใต้ด้วย (สหรัฐอเมริกา, เกาหลีใต้, ออสเตรเลีย, นิวซีแลนด์, ฟิลิปปินส์ และไทย)⁵⁶ แต่กระนั้นก็เชื่อว่าชาวเวียดนามอพยพที่เข้าร่วมโครงการเยียวยาหย่อนหรือ ผู้ที่สมัครใจลงทะเบียนเดินทางไปเวียดนามใต้นั้นจะเป็นชาวเวียดนามที่ “แปรพักตร์” โดยแท้จริง การได้มาซึ่งประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้จากการเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้อาจเป็นสิ่งที่ช่วยให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทำให้เลือกตัดสินใจที่จะเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ แต่ไม่ได้สัมพันธ์กับทัศนคติ หรือ ความรู้สึกทางการเมืองของพวกเขาที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพราะแม้แต่ในเวียดนามใต้เองนั้น ผู้ซึ่งเคยเป็นฝ่ายเวียดนามเหนือ

⁵⁴ Nhân Dân (tháng 10 17 - 18, 1954)

⁵⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/6 เรื่อง ทำหน้าที่ของเวียดนามใต้ต่อญวนอพยพในประเทศไทย (27 มีนาคม 2516)

⁵⁶ JA Koch, op. cit., pp. 64 – 67.

และเปลี่ยนมาเข้าร่วมโครงการเจียวโหย่นั้น ยังปรากฏว่ามีอยู่จำนวนไม่น้อยที่แม้พวกเขาจะเปลี่ยนผังทางการเมือง แต่ความรู้สึก ความจงรักภักดีนั้นยังคงมีให้กับเวียดนามเหนืออยู่เช่นเดิม รวมถึงยังคงมีความรู้สึกที่รัฐบาลเวียดนามใต้นั้นไม่ได้มีอำนาจโดยชอบธรรมแต่อย่างใด⁵⁷

ภาพที่ 12 ใบอนุญาตในการเดินทาง (The safe conduct pass) ของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ Chiêu Hồi ของเวียดนามใต้

ที่มา : http://www.vietnamagear.com/gear_photo.aspx?img=SafeConductFr.jpg

4.3.2 ผลกระทบจากการเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ของชาวเวียดนามอพยพ

ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยส่วนมากนั้นนิยมเวียดนามเหนือ เมื่อมีชาวเวียดนามอพยพเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้ ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตภายในชุมชน ฝ่ายเวียดนามเหนือเองนั้นก็จับตามดูการดำเนินงานของรัฐบาลไทยอยู่เสมอเกี่ยวกับการส่งชาวเวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้ นับตั้งแต่ปี 1954 ที่มีข่าวว่ารัฐบาลไทยส่งชาวเวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้นั้น โฆษกกระทรวงการต่างประเทศของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ก็ได้กล่าวประณามการกระทำของรัฐบาลไทย ว่าเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการและเหตุผล และเป็นการใช้มาตรการที่ไม่เป็นมิตรต่อชาวเวียดนามอพยพที่อยู่ในประเทศไทย⁵⁸ ในปี 1963 ที่มีการส่งชาวเวียดนามอพยพจำนวน 99 คน

⁵⁷ J.M. Carrier; C.A.H. Thomson, op. cit., pp. 13 – 14.

⁵⁸ Sông Hồng (tháng 10 16, 1954)

ไปยังเวียดนามได้นั้นรัฐบาลไทยก็ยังถูกหักท้วงจากทั้งสภากาชาดสากล และถูกประณามจากสภากาชาดเวียดนามเหนือ ว่าเป็นการขัดต่อข้อตกลงว่าด้วยเรื่องผู้อพยพ⁵⁹

ข้อมูลเอกสารของทางภาครัฐไทยมักจะระบุว่าการที่ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยส่วนมากเป็นฝ่ายเวียดนามเหนือ และสนับสนุนเวียดนามเหนือในการทำสงครามปลดปล่อยชาติ เมื่อมีผู้ที่มีความคิดแตกต่างออกไปคือสนับสนุนเวียดนามใต้นั้นชุมชนชาวเวียดนามอพยพจะลงโทษคนเหล่านั้นโดยการไม่คบค้าสมาคม จนทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกันได้⁶⁰ ซึ่งก็เป็นความจริงอยู่เช่นกันดังจะเห็นได้จากจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพจากจังหวัดนครพนมที่นิยามว่าตนอยู่ใน “ค่ายเสรีประชาธิปไตย” ได้ส่งจดหมายร้องเรียนไปยังกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับความเดือดร้อนที่ได้รับจากคอมมิวนิสต์เวียดนาม มีข้อความตอนหนึ่งดังนี้

“[...] จำเดิมแต่พวกข้าพเจ้าได้ปลื้มตัวออกจากพวกคอมมิวนิสต์มาร่วมกับฝ่าย
ญวนเสรีแล้ว พวกข้าพเจ้าก็ได้รับการชมเชยเร่งแถมจากพวกเวียดนามที่คอมมิวนิสต์
เรียกรวมมา อาทิเช่นถูกปาบ้านเรือนด้วยก้อนอิฐบ้าง ถูกด่าซึ่ง ๆ หน้าบ้าง ถูกทำร้าย
ร่างกายบ้าง ฯลฯ นอกจากนี้ยังถูกแอนตี้ในการซื้อขาย เช่นพวกข้าพเจ้าไปจ่ายกับข้าว
และซื้อสินค้าอื่น ๆ พวกเวียดนามที่คอมมิวนิสต์ไม่ยอมซื้อขาย แม้จะขายก็ขายด้วย
ราคาแพงเกินกว่าที่ทางการกำหนดให้อันเป็นการขูดเลือดขูดเนื้อ ที่ร้ายกว่านั้นก็คือคน
ในกลุ่มเวียดนามที่คอมมิวนิสต์ที่ยอมขายสินค้าให้แก่พวกข้าพเจ้าเขาเหล่านั้นจะต้องถูก
หมายหัวปองร้ายด้วยวิธีการต่าง ๆ จนถึงกับฆาตกรรมหรือทำร้ายให้ได้รับบาดเจ็บ
[...]”⁶¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁹ สภากาชาดไทย, ปีที่ 2, “คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ เห็นชอบกับข้อหักท้วงของ Mr.Durand ให้ระงับการส่งชาวเวียดนามใต้” พ.ศ.2511 ; สภากาชาดไทย, ปีที่ 2, “ประท้วงเรื่องที่ส่งชาวเวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้” พ.ศ.2511

อย่างไรก็ตามทางกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้โต้ตอบข้อกล่าวหาว่าไม่เป็นความจริงเพราะการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพออกจากประเทศไทยนั้นเป็นไปตามหลักมนุษยธรรม ชาวเวียดนามอพยพมีสิทธิในการเลือกที่จะไปเวียดนามใต้ หรือเวียดนามเหนือ และไม่มีเหตุที่ต้องเชื่อว่าพวกเขานั้นถูกปฏิบัติจากเวียดนามได้อย่างลดทอนความเป็นมนุษย์ เพราะทั้งเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นถิ่นกำเนิดของชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ (สภากาชาดไทย, แผ่นที่ 8 ปีที่ 2, “กรรมการกาชาดระหว่างประเทศประท้วง เกี่ยวกับการส่งชาวเวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้ และหนังสือที่กระทรวงการต่างประเทศตอบไปมาทราบ” พ.ศ.2511)

⁶⁰ สภากาชาดไทย, แผ่นที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

⁶¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กต.16.3.7/81 เรื่อง ชาวเวียดนามอพยพที่นครพนมขอความช่วยเหลือจากพวกคอมมิวนิสต์เวียดนาม (30 กันยายน 2500 – 29 มกราคม 2501)

ชาวเวียดนามที่เขียนจดหมายร้องเรียนดังกล่าวเป็นชาวเวียดนามอพยพรวม 21 คน (ไม่มีการระบุชื่อ) ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครพนม จากข้อความข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ใช่พยายามคว่ำบาตรลงโทษผู้ที่เป็ฝ่ายเวียดนามได้เท่านั้น แต่ยังลงโทษผู้ที่ติดต่อคบค้าสมาคมกับเขาเหล่านี้อีกด้วย แต่กระนั้นกรณีที่เกิดขึ้นนี้อาจจะมีความแตกต่างกับชาวเวียดนามอพยพที่อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ เพราะชาวเวียดนามอพยพส่วนมากนั้นมักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองของจังหวัดต่าง ๆ เพราะเป็นพื้นที่เศรษฐกิจง่ายต่อการหาเลี้ยงชีพ ในพื้นที่เหล่านี้การปกครองในชุมชนชาวเวียดนามอพยพจะมีความเข้มข้น และมีความสัมพันธ์กับเวียดนามเหนือค่อนข้างมาก ดังนั้นในพื้นที่เหล่านี้จึงอาจมีชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามใต้อยู่่น้อยเพราะจะเป็นปัญหาและยุ่งยากต่อการดำเนินชีวิต⁶² เหมือนดังกรณีที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามอพยพทั้ง 21 คนที่จังหวัดนครพนม

แต่ในกรณีของชรินนั้นอาจจะแตกต่างออกไปเพราะชรินไม่ได้อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร แต่อาศัยอยู่ที่ชุมชนท่าแร่ซึ่งแม้จะมีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่และมีบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์⁶³ แต่ก็ไม่ใช่ชุมชนขนาดใหญ่และมีจำนวนมากเท่าในเขตเทศบาลเมืองรูปแบบของการคว่ำบาตรจึงอาจแตกต่างไปและไม่ส่งผลมากเท่าชุมชนเวียดนามอพยพในเขตเทศบาลเมือง นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีชาวเวียดนามอพยพบางรายเลือกที่จะหลบหนีจากอิทธิพลของกลุ่มที่ภักดีต่อเวียดนามเหนือโดยการอพยพไปอยู่ในพื้นที่ที่ชุมชนชาวเวียดนามอพยพไม่มีความเข้มแข็ง และอิทธิพลของกลุ่มเวียดนามหันั้นไม่เข้มข้นเท่าใด เช่นในเขตกรุงเทพมหานคร แต่กระนั้นทางเลือกนี้ชาวเวียดนามอพยพก็ไม่สามารถทำได้ทุกคนเพราะติดเรื่องปัญหาทางกฎหมายที่ควบคุมชาวเวียดนามอพยพให้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่จำกัดเท่านั้น นั่นเอง⁶⁴

บทสรุป

ชีวิตของชรินนั้น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างจากชีวิตของเคื่องที่ปรากฏอยู่ในบทที่สามค่อนข้างมาก ชรินนั้นเป็นชาวเวียดนามธรรมดาคนหนึ่งที่ไม่ได้มีฐานะร่ำรวย หรือ มีบทบาท อิทธิพลต่อชุมชนชาวเวียดนามอพยพเหมือนดังเคื่อง ดังนั้นทางเลือกในการเอาตัวรอดของชรินจึงไม่ได้มีหนทางที่หลากหลายเหมือนกับเคื่อง การเข้ามามีบทบาทของเวียดนามใต้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชีวิตของชรินนั้น

⁶² สัมภาษณ์ ่องเวือก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 2 ตุลาคม 2564; สัมภาษณ์ ่องเถาะ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่หนึ่งจังหวัดสกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564.

⁶³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)มท.3.1.7.4/18 เรื่อง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนาม (10 กรกฎาคม 2506)

⁶⁴ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากภาครัฐของไทย ในขณะที่กรณีของเคื่องการเข้ามามีบทบาทของเวียดนามเหนือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คดีของเขาได้รับการสืบสวนสอบสวน ชีวิตของซวีได้ทำให้เห็นชีวิตของชาวเวียดนามอพยพอีกกลุ่มหนึ่งที่ข้องเกี่ยวกับเวียดนามใต้ที่แม้จะมีอยู่เป็นจำนวนที่ไม่มากเท่าใดนัก และไม่ค่อยมีการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ แต่การที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพโดยให้อยู่ในฐานะของผู้กระทำ ความหลากหลายที่มีผลต่อปัจจัยการตัดสินใจของชาวเวียดนามอพยพแม้ว่าจะ “เล็กน้อย” เพียงใดก็ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญที่ไม่อาจละเลยได้

การดำเนินงานของเวียดนามใต้ต่อชาวเวียดนามอพยพนั้นในท้ายที่สุดอาจกล่าวได้ว่าเป็นโครงการที่ไม่ประสบความสำเร็จที่เห็นผลเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก แม้ไม่มีหลักฐานระบุว่าซวีนั้นได้เดินทางไปยังเวียดนามใต้ตามที่แจ้งความประสงค์ไว้หรือไม่ แต่จากการดำเนินการส่งชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยไปเวียดนามใต้ พบว่าในแต่ละปีมีผู้ถูกส่งกลับไม่ถึง 100 ราย และ ผู้ที่ถูกส่งกลับรวมทั้งหมดแค่ประมาณ 300 รายเท่านั้น⁶⁵ ตัวเลขนี้ทำให้เห็นว่าแม้จะมีผู้ลงนามแสดงความประสงค์เดินทางไปเวียดนามใต้อยู่เป็นจำนวนมาก แต่มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ได้เดินทางไปเวียดนามใต้จริง ๆ นอกจากนี้จากบัญชีชาวเวียดนามที่ลงทะเบียนประสงค์เดินทางกลับเวียดนามใต้ที่ส่งมายังกระทรวงการต่างประเทศในปี 1970 นั้นยังคงปรากฏชื่อของซวีอยู่ในบัญชีนั้น⁶⁶ นั้นแสดงว่านับตั้งแต่ที่ซวียืนยันกับเจ้าหน้าที่เวียดนามใต้ในปี 1964 ว่าจะเดินทางไปอยู่เวียดนามใต้ แต่ผ่านไปเป็นระยะเวลากว่า 6 ปี เขาก็ยังคงอยู่ในประเทศไทย จึงมีความเป็นไปได้สูงว่าท้ายที่สุดนั้นซวีจะไม่ได้อพยพไปเวียดนามใต้

เรื่องราวของซวีทำให้เห็นว่าเวียดนามใต้ถือเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพที่ภักดีต่อเวียดนามเหนือ วิธีในการเอาตัวรอดเมื่อถูกคุกคามจากภาครัฐ หรือจากชาวไทยในพื้นที่ อาจประกอบไปด้วยการร่วมกันกดดันภาครัฐ หรือใช้ทรัพย์สินเงินทอง และความสัมพันธ์ภายในชุมชนกับคนกลุ่มต่าง ๆ แต่ยังมีชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนหนึ่งที่เลือกยืนอยู่ในฝั่งเดียวกับโลกเสรี แทนที่จะเป็นฝั่งคอมมิวนิสต์ และเดินทางไปตามครรลองที่ฝั่งโลกเสรีเห็นเหมาะสม เพื่อลดความไม่ไว้วางใจและการถูกจับจ้องเป็นพิเศษจากรัฐไทย อีกทั้งยังได้ประโยชน์มากมายจากการเลือกหนทางนี้ แม้อาจจะต้องแลกมาด้วย

⁶⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/55 หัวข้อบรรยาย เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดย นายพ่วง สุวรรณรัฐ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย); วิชาญ จำปีศรี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

⁶⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/5 เรื่อง ทำติของกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่มีต่อการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนาม (27 พฤศจิกายน 2513)

ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพด้วยตัวเอง แต่ก็ยังเป็นอีกหนทางที่ช่วยลดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิตในฐานะชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย ช่วงทศวรรษ 1950 - ต้นทศวรรษ 1970 ไปได้ แต่ในช่วงหลัง 1975 ซึ่งเป็นปีที่คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในอินโดจีนนั้น ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพก็ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ซึ่งนับว่ามีความรุนแรง และเลวร้ายมากขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้การรับมือหรือการเอาตัวรอดนั้นเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปด้วยเช่นกัน โดยชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่ต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคในช่วงทศวรรษ 1970 นั้นคือเนื้อหาที่จะกล่าวถึงในบทถัดไป

บทที่ 5 จากผู้พึ่งใบบุญ สู่ เนื้อร้ายของชาติ: ยุคแห่งความทุกข์ยากของชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ช่วงทศวรรษ 1970

บทนำ

“เมื่อ 25 พ.ค.15 จนท.ตร.ภ.หนองคายได้จับกุมตัว นายเกี๊ยะต ด่าน หัวหน้าฝ่ายการเมืองชาวญวนอพยพ ซึ่งเป็นผู้มีความสำคัญระดับผู้ว่าราชการจังหวัดของพวกญวนอพยพ เคยอยู่เมืองไทยและไปฮานอย ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี และถูกส่งกลับเข้ามาปฏิบัติการในไทยตั้งแต่ปี 14 การจับกุมนายเกี๊ยะต ด่าน ครั้งนี้ ญวนอพยพใน อ.ท่าบ่อโกรธแค้นมากถึงกับเดินขบวนต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานและแย่งตัวผู้ต้องหาโดยไม่เกรงกฎัยการศึกตามประกาศของคณะปฏิวัติในขณะนั้นเลย”¹

ข้อความดังกล่าวปรากฏในเอกสารการบรรยายเรื่องปัญหาชาวญวนอพยพ ซึ่งบรรยายโดย พ.อ.เฟื่องเฉลย อนิรุทธเทวา ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงาน 114 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เมื่อปี 1975 โดยอยู่ในหัวข้อ “พฤติกรรมที่เป็นภัยของชาวญวน” ซึ่งเนื้อหาในหัวข้อนี้ได้แสดงภาพให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น มีการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง และบ่อนทำลายเสถียรภาพของประเทศไทยอย่างไรบ้าง

เรื่องราวของนายเกี๊ยะต ด่าน นั้นหาได้ปรากฏแต่เฉพาะในเอกสารการบรรยายของเจ้าหน้าที่ราชการเท่านั้นแต่เป็นข่าวที่ปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ทั่วไป พฤติกรรมของนายเกี๊ยะตที่ “เคยอยู่เมืองไทยและไปฮานอย ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี และถูกส่งกลับเข้ามาปฏิบัติการในไทย” ทำให้ชาวเวียดนามอพยพซึ่งมีภาพลักษณ์เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศไทยอยู่แล้วนั้น ยิ่งดูเป็นกลุ่มชนที่ “ไวใจไม่ได้” มากยิ่งขึ้น เพราะถึงขนาดที่เดินทางกลับออกไปแล้วแต่ก็ยังกลับมาอีกเพื่อดำเนินงานที่เป็นอันตรายต่อประเทศไทย และไม่ใช่มีเพียงกรณีของนายเกี๊ยะตเท่านั้น แต่ในช่วงระยะเวลาทศวรรษ 1970 นี้ยังปรากฏข่าวพฤติกรรมที่เป็นภัยคุกคามของชาวเวียดนามอพยพอีกหลายข่าวด้วยกันซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดในภายหลัง

ด้วยภาพลักษณ์การเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาวเวียดนามอพยพที่เพิ่มสูงขึ้นในทศวรรษนี้ ทำให้ชาวเวียดนามอพยพถูกคุกคามอย่างหนักมากขึ้นจากเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชน

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/16 รายงานความเคลื่อนไหวของญวนอพยพในประเทศไทย 2518 (พ.ศ.2518)

รวมถึงองค์กรฝ่ายชาวกุ่มต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 1976 ซึ่งมีการปล่อยข่าวลือใส่ร้ายนักศึกษาในธรรมศาสตร์ว่าเป็นญวน² รวมถึงยังเกิดเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขึ้นในหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในช่วงระหว่างปี 1975 - 1976 ซึ่งนับได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายในวงกว้างทั้งต่อชีวิต และทรัพย์สินของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มากที่สุดเหตุการณ์หนึ่ง

ในช่วงเวลานี้จะเป็นช่วงเวลาที่ชาวเวียดนามอพยพต้องเผชิญกับการถูกคุกคามอย่างหนักมากที่สุด ช่วงเวลาที่ผ่านมาเรามักจะเห็นชาวเวียดนามอพยพเอาตัวรอดจากนโยบายรัฐและการถูกคุกคามจากรัฐเป็นหลัก ดังเนื้อหาที่ปรากฏในบทที่ 3 และบทที่ 4 แต่ในช่วงทศวรรษ 1970 นี้ชาวเวียดนามไม่เพียงแต่ต้องเผชิญความกดดันจากภาครัฐที่มากขึ้น แต่ต้องเผชิญกับกระแสความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและความคิดของประชาชนไทยในพื้นที่บางส่วนที่มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นด้วย จนเกิดเป็นการสร้างความรุนแรงทางกาย และความเสียหายอย่างหนักต่อชีวิตและครอบครัวชาวเวียดนามอพยพที่มาจากประชาชนในพื้นที่

แต่ก็เหมือนเช่นตลอดชีวิตที่ผ่านมาในประเทศไทยของชาวเวียดนามอพยพคือเมื่อประสบกับความยากลำบากในชีวิต พวกเขาไม่ได้นิ่งเฉย แต่มีวิธีในการตอบโต้กลับและเอาตัวรอดเสมอในช่วงเวลาวิกฤตแห่งชีวิต โดยมีหลากหลายวิธีที่ชาวเวียดนามอพยพใช้เพื่อให้ผ่านพ้นช่วงวิกฤตชีวิตที่ต้องเผชิญในทศวรรษ 1970 นี้ ดังนั้นในบทนี้จึงต้องการที่จะศึกษาว่าภาพลักษณ์การเป็นภัยคุกคามของชาวเวียดนามอพยพ และความเกลียดชัง “ญวน” ที่เพิ่มสูงขึ้นในไทยช่วงทศวรรษ 1970 นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร จนทำให้เกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และเมื่อเกิดวิกฤตที่รุนแรงต่อชีวิตเช่นนี้ซึ่งไม่ใช่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากรัฐเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ชาวเวียดนามอพยพมีวิธีในการรับมือและเอาตัวรอดอย่างไรบ้าง เมื่อความรุนแรงนั้นเกิดจากประชาชนในพื้นที่เช่นนี้ ชาวเวียดนามอพยพจะยังคงสามารถพึ่งพาชาวไทยในพื้นที่ในการขอความช่วยเหลือ หรือ หลบเลี่ยงต่อภัยคุกคามดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาได้หรือไม่ในช่วงทศวรรษนี้

² ใจ อึ๊งภากรณ์ และคณะ, **อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง** (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544), หน้า 128 - 131.

5.1 ชาวเวียดนามผู้หวนกลับมา (ทำร้าย) ประเทศไทย

นายเกียต ด่าน ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารการบรรยายเรื่องปัญหาชาวญวนอพยพ ของ พ.อ. เฟื่องเฉลย อนิรุทธเทวานันท์ คือ บุคคลคนเดียวที่เหมือนกับ นายเกียต แซ่ด่าน หรือ นายเพี้ยต ตรัณวัน จาก ข้อมูลเท่าที่ค้นพบระบุว่า เกียต เป็นชาวเวียดนามอพยพ เกิดที่เวียงจันทน์ ประเทศลาว เข้ามาอยู่ที่ จังหวัดหนองคายตั้งแต่อายุได้ 11 ขวบ ที่ พ.อ.เฟื่องเฉลย ระบุว่านายเกียต “เคยอยู่เมืองไทยและไป ฮานอย” นั้น หมายถึงการที่นายเกียต เป็นชาวเวียดนามอพยพที่ได้รับการคัดเลือกให้เดินทางกลับ เวียดนามเหนือจากการดำเนินงานระหว่างสภากาชาดไทย และ สภากาชาดเวียดนามเหนือ เกียต เป็น ชาวเวียดนามกลุ่มแรก ๆ ที่ได้เดินทางกลับเวียดนามเหนือคือเดินทางกลับตั้งแต่ปี 1960 ซึ่งเป็นปีแรก ของการดำเนินการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ³ ต่างจากนายเคื่องในบทที่ 3 ที่ ลงทะเบียนเดินทางกลับเวียดนามเหนือ แต่ไม่มีโอกาสได้กลับ โดยช่วงที่เดินทางกลับเวียดนามเหนือ นั้นคาดการณ์ได้ว่าเกียต น่าจะมีอายุประมาณ 25 ปี

ส่วนที่ระบุว่า “ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี และถูกส่งกลับเข้ามาปฏิบัติการในไทย” นั้นตรงกับ รายงานข่าวการจับกุมเกียตในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน 1972 ที่ว่า

“[...] นายเกียต สามารถพูดภาษาไทยได้อย่างแตกฉานและรู้นิสัยชาวญวนอพยพและ ชาวไทยได้เป็นอย่างดี มีประสบการณ์จากการที่ได้อยู่ในประเทศไทยและรู้แหล่ง ยุทธศาสตร์ดีพอ และยังได้รับการอบรมในโรงเรียนเสนาธิการแล้ว ยิ่งเพิ่มความชำนาญ ยุทธศาสตร์ให้เขามากขึ้น ฉะนั้นจึงเป็นบุคคลที่น่าเกรงขามสำหรับผู้ก่อความไม่สงบ ให้แก่ประเทศไทย”

โดยหลังจากที่เกียตเรียนในโรงเรียนเสนาธิการของเวียดนามเหนือแล้วจึงเดินทางกลับเข้ามาใน ประเทศไทยอีกครั้งในช่วงเดือนพฤษภาคม ปี 1971 โดยเข้ามาหลบอยู่ในบ้านของนางเฮียง ผู้เป็น ภรรยา⁴

ไม่เพียงแต่กรณีของเกียตเท่านั้น แต่ในเวลาไล่เลี่ยกันคือในเดือนสิงหาคม ปี 1972 ที่จังหวัด นครพนมยังมีรายงานการจับกุมตัวทหารเวียดมินห์สี่นาย ในจำนวนนี้ 2 นายสารภาพว่าเป็นลูกชาว เวียดนามอพยพที่เกิดในประเทศไทย และได้เดินทางกลับเวียดนามเหนือโดยการดำเนินงานของ สภากาชาดสองประเทศ เมื่อกลับไปถึงก็ไปฝึกทหารและลักลอบเข้ามาไทยอีกจนถูกจับกุม ส่วนอีก 1

³ สยามรัฐ (7 มิถุนายน 2515)

⁴ เรื่องเดียวกัน

นาย ให้การเพียงว่าลักลอบเข้าไทยมาพร้อมทหารเวียดนามอีก 8 นาย เข้ามาแล้วก็แยกย้ายไปยังจังหวัดอื่น ๆ⁵ ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะของนายทหารเวียดนามเหล่านี้มีเส้นทางความเป็นมาที่คล้ายกับนายเกีต แต่ที่มากไปกว่านายเกีตคือทหารเวียดนามทั้งสองนายข้างต้นระบุว่าตนเองเป็นลูกของญวนอพยพที่เกิดในประเทศไทย เป็นการตอกย้ำภาพของชาวเวียดนามอพยพที่ไม่สามารถหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยทั้งในทางวัฒนธรรมและทางการเมือง

การฝึกอบรมคนจากประเทศเวียดนามเพื่อกลับมาดำเนินกิจกรรมที่ไม่เป็นคุณต่อประเทศไทย ไม่ได้ปรากฏเฉพาะกับชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น ในปี 1966 ก่อนหน้าที่จะมีข่าวการย้อนกลับมาของนายเกีตและทหารเวียดนามเหล่านี้ ได้ปรากฏเรื่องราวของ ของ ‘พร พันนา’ ชาวไทยอำเภอ Mukdahan จังหวัดนครพนม ผู้ซึ่งเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยแล้วถูกส่งตัวไปอบรมที่ฮานอยเป็นระยะเวลากว่า 8 เดือน จากนั้นจึงถูกส่งตัวกลับเข้ามาในประเทศไทยเพื่อดำเนินการก่อการร้าย แต่ พร พันนา ได้ “กลับใจ” และเข้ามาขอตัวกับทางการไทย เขาได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฝึกที่ฮานอยว่าได้รับการฝึกจากชาวเวียดนาม และภายในค่ายฝึกนั้นยังมีชาวไทยร่วมร้อยชีวิตเข้ารับการฝึกเป็นหนุ่มสาวที่มาจากหลากหลายพื้นที่ ในค่ายฝึกจะมีล่ามที่คอยแปลภาษา มีเงินเดือนระหว่างฝึก รวมถึงต้องเรียนวิชาด้านการเมือง การทหาร หลังจากฝึกเสร็จก็จะถูกส่งตัวกลับไทยกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกนั้น พร พันนา ได้ให้สัมภาษณ์ “เปิดโปง” กับสื่อมวลชน ทำให้หนังสือพิมพ์หลายสำนักในช่วงนั้นได้ให้ความสนใจและตีพิมพ์ข่าวนี้กันอย่างแพร่หลาย⁶ เรื่องราวของพร พันนา เป็นสิ่งที่สร้างการรับรู้ต่อผู้ที่เสพข่าวว่าเวียดนามเหนือไม่ได้อยู่เบื้องหลังการดำเนินการต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น แต่ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยอีกด้วย

ทั้งเรื่องราวของนายเกีต และทหารเวียดนามที่ถูกส่งกลับไปแล้วย้อนกลับมาประเทศไทย รวมถึงภาพความเชื่อมโยงระหว่างประเทศเวียดนามที่ให้การสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย หากมองจากมุมมองของไทยในช่วงเวลานั้นสถานะของชาวเวียดนามอพยพจึงเปรียบเหมือน คนที่ “เลี้ยไม่เชื่อง” ไม่รู้จักบุญคุณประเทศไทยที่ให้ที่พักพิงยามทุกข์ยาก แล้วยังย้อนกลับมามีพฤติกรรมที่ “เนรคุณ” ต่อแผ่นดินไทย อีกนั่นเอง และด้วยพฤติกรรมเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจและเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพในหมู่ชนชั้นนำไทยและมวลชนฝ่ายขวาชาวไทยช่วงเวลานั้น

⁵ ชาวไทย (11 สิงหาคม 2515)

⁶ สยามนิกร (14 ตุลาคม 2509); พิมพ์ไทย (14 ตุลาคม 2509); หลักเมือง (14 ตุลาคม 2509); ชาวไทย (14 ตุลาคม 2509); Bangkok Post (14 October 1966)

5.2 ทศนคติของชนชั้นนำและเจ้าหน้าที่รัฐของไทยต่อชาวเวียดนามอพยพในช่วงทศวรรษ 1970

เรื่องราวของนายเกียต แซ่ด่าน นอกจากจะปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์และการสัมภาษณ์ต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐแล้ว ยังได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากหน่วยงานด้านความมั่นคงดังจะเห็นได้จาก คำกล่าวของพลเอกประภาส จารุเสถียร ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (ผอ.รมน.) ได้กล่าวถึงกรณีการจับกุมตัวนายเกียต เอาไว้ว่า

“พฤติกรรมของนายเพี้ยต (หมายถึงนายเกียต - ผู้เขียน) และพวกบ่งชัดว่าเป็นพวกผู้ ลักลอบเข้าเมืองเพื่อทำการจารกรรม สนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทย...การรับ ฟังข่าวจากพวกญวนอพยพต้องระวังให้ดี เพราะคนเหล่านี้มีกลลวงไม่มาก อาจถูกซ้อน กลได้...คนพวกนี้มีเชื้อชาติ แลสัญชาติเป็นเวียดนามเหนือ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อไทยโดยตรง [...]”⁷

คำกล่าวของพลเอกประภาส จารุเสถียร นั้น นับเป็นสิ่งที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับทัศนคติของชน ชันนำผู้บริหารประเทศในเวลานั้นว่ามีมุมมองด้านลบต่อชาวเวียดนามอพยพในช่วงเวลานั้นมาก เพียงใด แต่ทัศนคติดังกล่าวนี้น่าสนใจสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 แต่มีเค้ามาก่อนหน้าแล้ว ตัว ของพลเอกประภาสเองนั้น ก่อนหน้านั้นปี 1967 ขณะที่เกิดคณะเลียดไทย ที่ออกประกาศคุกคามขู่ ฆ่าชาวเวียดนามอพยพและคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยนั้น พลเอกประภาสก็ได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการ ดำเนินการของคณะเลียดไทยว่า “เป็นกลุ่มที่ผิดกฎหมาย แต่ก็ถือว่ามีความดีต่อประเทศชาติ”⁸

ทัศนคติของชนชั้นนำผู้มีบทบาททางการเมือง และเจ้าหน้าที่รัฐของไทยต่อชาวเวียดนาม อพยพนั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ในสมัยที่คณะราษฎรยังมีอำนาจนั้น นักการเมืองสายคณะราษฎรจะมองชาวเวียดนามอพยพในแง่ค่อนข้างบวกดังจะเห็นได้จากการให้ ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพในสมัยรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ แต่หลังจากปี 1947 เป็นต้นมาที่ คณะราษฎรสิ้นอำนาจ กลุ่มอนุรักษ์นิยมกลับขึ้นมาใช้อำนาจ ชนชั้นนำ นักการเมืองไทย ก็เริ่มที่จะมอง ชาวเวียดนามอพยพในลักษณะที่เป็นภัยคุกคามของชาติมากยิ่งขึ้น⁹ นอกจากจะมีนโยบายที่กำกับดูแล

⁷ เดลินิวส์ (31 พฤษภาคม 2515)

⁸ สยามนิกร (18 พฤษภาคม 2510)

⁹ นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 ที่คอมมิวนิสต์ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามของชาติ และภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามก็ถูกผูกโยงเข้า กับความเป็นคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่สมัยนั้นด้วยเช่นกัน กลุ่มอนุรักษ์นิยมอย่างบรรดาสมาชิกกลุ่มกบฏบวรเดชก็มีท่าทีที่แสดงออกถึงความเกลียดชังคอมมิวนิสต์เวียดนาม ดังจะเห็นได้จากเรื่องเล่าของ หวอแก้วตาย ลูกชายคนสุดท้องของดั่งกวีญอญที่ต้องเข้าไปอาศัยกับแม่ใน เรือนจำบางขวางเนื่องจากการดาบศอนางดั่งกวีญอญนั้นถูกจับเป็นนักโทษการเมืองในข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์จากการเป็น ผู้นำชาวเวียดนามประท้วงรัฐบาลที่จังหวัดขอนแก่น หวอแก้วตายซึ่งขณะนั้น (ปี 1934) มีอายุเพียง 6 ขวบ ได้เล่าเหตุการณ์ที่เขาอยู่กับแม่

ชาวเวียดนามอพยพมากเป็นพิเศษแล้ว ยังมีการสำรวจชุมชนชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยอีกด้วย ดังจะเห็นรายงานการสำรวจของ พ.ต.ท.หลวงโหมรอนราญ (ตุ๋ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) ในปลายเดือนตุลาคม ปี 1958 ข้อมูลในรายงานสำรวจได้กล่าวถึงที่มาของชาวเวียดนามอพยพ จำนวนชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ต่าง ๆ ทว่าราชอาณาจักรไทย ที่สำคัญคือรายงานฉบับนี้ได้รับรู้ถึงเรื่องการปกครองภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลของกลุ่มเวียดนามที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการการปกครองของชาวเวียดนามอพยพและอบรมชาวเวียดนามอพยพให้มีความเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์¹⁰ ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้นอกจากจะให้รายละเอียดมากมายเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพแล้วนั้น ข้อมูลดังกล่าวยังถูกใช้ต่อมาเรื่อย ๆ และถูกนำมาขยายความให้เห็นถึงภาวะการเป็นภัยคุกคามของชาวเวียดนามอพยพที่ชัดเจนมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 โดยกลุ่มข้าราชการ นักการเมือง และนักเขียน อีกด้วย

ไม่เพียงพลเอกประภาส จารุเสถียรผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองในเวลานั้นเท่านั้น แต่ทัศนคติต่อชาวเวียดนามอพยพในทำนองเดียวกันนี้ยังปรากฏกับนายพวง สุวรรณรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทยในช่วงระหว่างปี 1968 – 1972 ในปี 1971 พวง ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ว่าชาวเวียดนามอพยพนั้น “ไม่แยแสต่อคำเตือนของทางการ ยังมุ่งคิดร้าย เป็นปฏิปักษ์ต่อประเทศไทยอยู่เสมอ” โดยพวงยังได้กล่าวถึงการเรียไ้หาเงินของชาวเวียดนามอพยพเพื่อส่งไปช่วยเวียดนามเหนือส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ในการดำเนินการในทางที่ไม่ดีต่อประเทศไทย¹¹ เอาไว้อีกด้วย หลังจากพ้นตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย พวงก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในช่วงระหว่างปี 1972 – 1974

พวงมีประสบการณ์กับการจัดการผู้อพยพชาวเวียดนามมาอย่างน้อยตั้งแต่ปี 1946 เมื่อดำรงตำแหน่งนายอำเภอชุมตาหาร อันเป็นช่วงที่เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศไทย ในเวลาดังกล่าว พวงในฐานะนายอำเภอซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลและจัดการผู้อพยพได้รับชาวเวียดนามอพยพเข้ามาทำงานในบ้านพักนายอำเภอ ประวัติของพวงระบุต่อไปอีกว่าเมื่อพวงดำรง

และที่สาวถูกย้ายเข้าไปอยู่ในเรือนจำบางขวางแล้วเจอกับกลุ่มกบฏบรรเดอว่าเมื่อกลุ่มนักโทษเวียดนามเดินทางมาถึงบางขวางกลุ่มกบฏบรรเดอมีท่าทีที่หมิ่น รังเกียจอย่างเห็นได้ชัด เวลาที่ตัวเขาเดินผ่านไปใกล้เมื่อไรก็จะถูกรังเกียจ พร้อมโดนตะคอกว่า “ไอ้พวกลูกคอมมิวนิสต์” อยู่เสมอ (เชินตุง, *ผู้คนและเส้นทาง*. แปลโดย แดงและแฉล้ม เสี่ยงม (กรุงเทพฯ: กลุ่มลูกหลานบ่าอ, 2552), หน้า 186 - 187)

¹⁰ สภาอากาศไทย, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาบันทึก เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียดผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

¹¹ สยามรัฐ (19 สิงหาคม 2514)

ตำแหน่งผู้อำนวยการการอพยพชาวเวียดนามกลับเวียดนามเหนือ มีชาวเวียดนามหลายคนที่เคยรู้จักมาร้องให้อยู่ที่ท่าเรือคลองเตยเพื่อขอกลับประเทศ¹² ไม่ทราบได้อย่างแน่ชัดว่าในช่วงนั้นพ่วงมีทัศนคติอย่างไรต่อชาวเวียดนามอพยพ แต่หลังจากที่ทำหน้าที่ผู้อำนวยการการอพยพชาวเวียดนามกลับเวียดนามเหนือ พ่วงไปบรรยายเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับญวนอพยพ ให้กับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 1964 เอกสารการบรรยายดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นถึงประวัติที่มา การดำเนินชีวิตชุมชนสังคมของชาวเวียดนามอพยพในประเทศ รวมถึงนโยบายของรัฐที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพในแต่ละช่วง ซึ่งข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลชุดเดียวกันกับที่ปรากฏในรายงานการสำรวจญวนอพยพของ พ.ต.ท.หลวงโหมรอนราญ ในปี 1958 และเพิ่มเติมเรื่องการดำเนินการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือเข้าไป เอกสารการบรรยายนั้นยังปรากฏแนวคิดทัศนคติของผู้บรรยายที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพด้วย เช่น “[...] เมื่อมีกองไฟอยู่ตามชายแดนนั้นแล้ว ทำไมเราปล่อยให้เชื้อเพลิงไวไฟอยู่ใกล้กองเพลิงนั้นเล่า [...]” หรือ “การติดต่อดำเนินงานบ่อนทำลายความมั่นคงของไทยโดยพวกญวนอพยพในเมืองไทย กับคอมมิวนิสต์ในเมืองลาวนั้น ขอเรียนว่ามีแน่ และไม่ใช่จำนวนน้อย”¹³ เป็นต้น

เอกสารการบรรยายเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับญวนอพยพ ของพ่วง ทำให้เห็นวาทะกรรมมหาไทยมุ่งเน้นจัดการที่หัวหน้าชาวเวียดนามอพยพเป็นหลัก เพราะคนเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชาวเวียดนามอพยพสูง และเป็นผู้กำหนดให้ชุมชนชาวเวียดนามอพยพดำเนินการอย่างไร หรือไปในทิศทางไหน ดังจะเห็นได้จากการที่พ่วงได้กล่าวถึงแนวนโยบายปฏิบัติและแนวพิจารณาในปัญหาญวนอพยพของกระทรวงมหาดไทยข้อหนึ่งเอาไว้ว่า

“ให้ทำการสืบสวนปราบปรามพวกเวียดนามหรือหัวหน้าญวนอพยพที่เป็นตัวมีอิทธิพล
บงการโดยเด็ดขาด ไม่ให้มีอิทธิพลเหนือคนญวนต่อไปอีก ให้ดำเนินการทุกอย่างที่จะทำ
ได้ เช่น ดำเนินคดี ควบคุมตัวเข้มงวด ถ้าฝ่าฝืนก็ใช้ความรุนแรงให้สมกัน ไม่ใช่ทำการ
ปราบปรามคนญวนอพยพทั้ง 40,000 คน”¹⁴

แม้ว่าทัศนคติและแนวทางการจัดการของกระทรวงมหาดไทยต่อชาวเวียดนามอพยพนั้นจะไม่ได้มีการเหมารวมชาวเวียดนามทั้งหมด รวมทั้งมีท่าทีประนีประนอมกับชาวเวียดนามอพยพทั่วไปที่

¹² พยิดา สุวรรณรัฐ (บรรณาธิการ), **ที่ระลึก พ่วง สุวรรณรัฐ** (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮ้าส์, 2545), หน้า 49 – 52.

¹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [1] มท.3.1.7.4/55 หัวข้อบรรยาย เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนอพยพ โดย นายพ่วง สุวรรณรัฐ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย) (14 ต.ค.2507)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน

ไม่ใช่ระดับหัวหน้าดำเนินการ แต่เจ้าหน้าที่รัฐบางหน่วยงานก็มีท่าทีแข็งกร้าวอย่างมากต่อชาวเวียดนามอพยพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีของ พ.อ.เฟื่องเฉลย อนิรุทธเทวา นอกจากข้อความที่แสดงในตอนต้นบทเกี่ยวกับนายเกี๊ยะ แซ่ด่าน ซึ่งนั่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมีความเห็นของ พ.อ.เฟื่องเฉลย ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ประสานงาน 114 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ที่กล่าวในที่ประชุมหารือเพื่อเตรียมตอบข้อเสนอแนะของคณะผู้แทนสภากาชาดเวียดนามเหนือ เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งชาวเวียดนามอพยพที่ยังตกค้างในประเทศไทยกลับเวียดนามเหนือ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 1970 นอกจาก พ.อ.เฟื่องเฉลย จะพยายามแสดงหลักฐานการกระทำความผิดของชาวเวียดนามอพยพให้ที่ประชุมได้รับทราบแล้ว ยังได้กล่าวถึงวิธีการจัดการชาวเวียดนามอพยพที่ยังตกค้างในประเทศไทย

“คณะผู้แทนไทยควรจะมีท่าทีแข็งกร้าวโดยปฏิเสธขอเรียกร้องของฝ่ายเวียดนามเหนือทุกประการที่เกี่ยวกับกรณีชาวเวียดนามถูกทำร้ายทั้งทางชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน และควรจะยื่นคำขาดให้ฝ่ายเวียดนามเหนือยอมตกลงดำเนินการอพยพชาวเวียดนามโดยไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้เพราะไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบทุกทางโดยที่ไทยมีคณะผู้แทนเวียดนามเหนือและชาวเวียดนามอพยพราว 40,000 คนเป็นตัวประกัน หากฝ่ายเวียดนามเหนือไม่ยอมตกลงด้วย ฝ่ายไทยก็สามารถที่จะประหารชาวเวียดนาม (“เชือดคอทิ้งแม่น้ำโขง”) เช่นเดียวกับที่กัมพูชาได้ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามในประเทศกัมพูชาเมื่อเร็ว ๆ นี้”¹⁵

ทัศนคติของเฟื่องเฉลยที่เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพเป็นคุกคามความมั่นคงของชาติยังเห็นได้ในการบรรยายเรื่องปัญหาชาวญวนอพยพในปี 1975 ขณะที่เฟื่องเฉลยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ประสานงาน 114 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน การบรรยายที่ครั้งนี้ซึ่งมีการกล่าวถึงกรณีของนายเกี๊ยะคล้ายกับการบรรยายของนายพ่วง สุวรรณรัฐ ที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ แต่มีการเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เป็นภัยของชาวญวนเข้าไปในการบรรยายด้วย ซึ่งประกอบไปด้วย การวินาศกรรมสถานที่สำคัญทางยุทธศาสตร์, การสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย, การจารกรรม, การมีอาวุธสงครามในครอบครอง และการบ่อนทำลายด้วยวิธีอื่น ๆ อีกทั้งยังมีลักษณะการมองชาวเวียดนามอพยพแบบเหมารวมอีกด้วย ดังในบทสรุปของการบรรยายที่กล่าวว่า

¹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/5 เรื่อง ท่าทีของกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่มีต่อการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนาม (27 พฤศจิกายน 2513)

“ชาวเวียดนามอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น ถึงแม้จะไม่ใช่คอมมิวนิสต์ไปเสียทั้งหมด แต่ก็ไม่ใช่พลเมืองดีทุกคน ไม่ได้ทำตนอย่างที่เป็นคนหนีร้อนมาพึ่งเย็น ไม่เคารพกฎหมายของประเทศไทย กลับรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นจนฝ่ายบ้านเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องเกือบไม่ได้ นอกจากคอยมองอยู่ห่าง ๆ ยิ่งกว่านั้น บุคคลเหล่านี้ยังมีการฝึกฝึและสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อระบบการปกครองของไทยอีกด้วย”¹⁶

ทัศนคติที่มองชาวเวียดนามอพยพเป็นภัยคุกคามสร้างความเดือดร้อนนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่แต่เพียงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงเท่านั้น แต่ยังปรากฏในกลุ่มของนักการเมืองด้วย ดังจะเห็นได้จากการตั้งกระทู้ถามของนายชื่น ทองศิริ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ เกี่ยวกับการขอให้อพยพชาวเวียดนามอพยพออกไปจากประเทศไทย¹⁷ และยังมีการตั้งกระทู้ถามของนายสมาน ชมพูเทพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน ต่อทั้งรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศและกระทรวงมหาดไทย โดยในการตั้งกระทู้ถามนี้นายสมาน ชมพูเทพ ได้กล่าวถึงชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ โดยนายสมานได้เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับปัญหาชาวเวียดนามอพยพอย่างเด็ดขาดมากขึ้นในทุกกรณี ทั้งเรื่องสัญชาติ ที่อยู่ การประกอบอาชีพ เพราะปัญหาชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกปล่อยเป็น “หนามยอกอก” มาเป็นระยะเวลานานแล้ว¹⁸

จะเห็นได้ว่าทัศนคติของชนชั้นนำและเจ้าหน้าที่รัฐไทยในช่วงทศวรรษ 1970 นั้น มีการมองชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นภัยคุกคามอย่างมาก สมควรที่จะต้องควบคุมจัดการให้เด็ดขาด และมีถึงขั้นกำจัดทิ้งเลยทีเดียว แม้ว่าทัศนคติที่ถึงขนาดให้กำจัดทิ้งนั้นจะไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติจริง แต่กระนั้นทัศนคติเหล่านี้ก็สะท้อนผ่านการบรรยายเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพให้กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมถึงแพร่สู่ประชาชนในวงกว้างผ่านการให้สัมภาษณ์ลงข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ การเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพนั้นจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ชนชั้นนำและวงการเมืองเท่านั้นแต่ยังแพร่ไปยังกลุ่มประชาชนฝ่ายขวาที่ออกมาเคลื่อนไหวขับไล่ชาวเวียดนามอพยพอีกด้วย

¹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/5 เรื่อง ทำที่ของกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่มีต่อการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนาม (27 พฤศจิกายน 2513)

¹⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2518 (สามัญสมัยแรก) วันที่ 11 เมษายน 2518 หน้า 45 - 46

¹⁸ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 14/2518 (สามัญสมัยแรก) วันที่ 1 พฤษภาคม 2518 หน้า 497 - 505

5.3 กลุ่มฝ่ายชาวกับความเกลียดชังญวน

การจับกุมนายเกียต ในเดือนพฤษภาคม ปี 1972 นั้นไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่ายเพราะก่อนเข้าจับกุมนั้นปรากฏว่ามีชาวเวียดนามอพยพกว่าหมื่นคนรุมล้อมทำร้ายเจ้าหน้าที่และพยายามแย่งตัวนายเกียตไปจากตำรวจจนกระทั่งตำรวจต้องตัดสินใจใช้บรรลุมุขตะลุยฝ่าชาวเวียดนามอพยพเพื่อเข้าไปจับกุม¹⁹ สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งหลังจากการจับกุมนายเกียตไม่ถึงเดือน ก็ได้เกิดกลุ่มองค์กรกลับต่อต้านชาวเวียดนามอพยพขึ้น กลุ่มองค์กรกลับนี้เรียกตนเองว่า “ขบวนการกบฏจักร-พิทักษ์แดนดิน” ซึ่งเป็นกลุ่มชาวอีสานที่เกลียดชังชาวเวียดนามอพยพที่พยายามเข้ามาคุม เศรษฐกิจ และส่งเงินไปช่วยคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ขบวนการนี้เคลื่อนไหวอยู่ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม และอุบลราชธานี มีการพิมพ์ใบปลิวต่อต้านแสดงความเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพและเรียกร้องให้สังหารหัวหน้าชาวเวียดนามอพยพคนสำคัญ ๆ ที่มีพฤติกรรมได้ดิน ขบวนการกบฏจักร-พิทักษ์แดนดินยังมีสัญลักษณ์เครื่องหมายของขบวนการเป็นรูปกบฏจักรสีเหลืองแก่ มีตัวอักษร V ซึ่งหมายถึงชัยชนะสีแดงเข้มอยู่ตรงกลาง และมีจุดสีน้ำเงิน 6 จุด หมายถึง 6 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ²⁰

กลุ่มขบวนการกบฏจักร-พิทักษ์แดนดินไม่ใช่กลุ่มที่ออกมาต่อต้านขับไล่ชาวเวียดนามอพยพกลุ่มแรก ในบทที่สาม และบทที่สี่นั้นได้แสดงให้เห็นถึงสถานะของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยว่าเป็นกลุ่มที่ถูกจับจ้องจากภาครัฐของไทยมากเป็นพิเศษนับตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นต้นมา แต่ในส่วนของประชาชนทั่วไปแล้วนั้นความขัดแย้งยังคงเป็นในลักษณะที่ไม่รุนแรง เป็นความขัดแย้งในระดับปกติในสังคม ความขัดแย้งและความเกลียดชังชาวเวียดนามอพยพในกลุ่มประชาชนนั้นเพิ่มมากขึ้น และมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในช่วงที่การส่งชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามต้องหยุดชะงักลงในปี 1964 หลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าความเกลียดชังและไม่พอใจต่อชาวเวียดนามอพยพทวีความรุนแรงมากขึ้น คือ จดหมายที่เขียนไปแสดงความรู้สึกไม่พอใจต่อชาวเวียดนามอพยพในคอลัมน์ ความเห็นของชาวบ้าน ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 30 มกราคม 1965 โดยผู้เขียนที่ใช้นามแฝงว่า เลือดไทย ชายแดน ซึ่งผู้วิจัยได้เคยกล่าวถึงไปในบทที่สาม จดหมายของนายเลือดไทย ชายแดนนี้ ไม่ได้ระบุถึงเฉพาะเรื่องที่ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาแย่งอาชีพคนไทยเท่านั้น แต่ยังมีการกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติอีกด้วย ดังปรากฏข้อความบางส่วนดังนี้

¹⁹ สยามรัฐ (7 มิถุนายน 2515)

²⁰ สยามรัฐ (18 กรกฎาคม 2515)

“คนพวกนี้เข้าข้างโฮจิมินห์ 200% คือ 100% เป็นตัวของเขา อีก 100% เป็นของลูกของพวกเขาที่จะเกิด ลูกของพวกเขาเกิดแทบจะทุกวัน เพราะคนพวกนี้ผสมพันธุ์เก่ง เป็นพันธุ์ลูกตก ออกลูกกันได้ปีละคนทุกปี เขาไม่กลัวว่าจะไม่มีอะไรให้ลูกกิน เพราะเขามีความหวังอยู่สองประการคือ ลูกที่เกิดมาเป็นลูกของรัฐบาล โฮจิมินห์คอยรับเลี้ยงให้ซึ่งเป็นผลร้ายที่สุดแก่ประเทศไทย เพราะเขาหวังจะครองประเทศไทยโดยเฉพาะทางภาคอีสาน”²¹

นอกจากจดหมายฉบับนี้แล้วนั้น ในปี 1967 ยังเกิดองค์กรลับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเป็นปึกแผ่นต่อชาวเวียดนามอพยพโดยเฉพาะ องค์กรดังกล่าวเรียกตนเองว่า “คณะเลือดไทย” ซึ่งได้ทำประกาศองค์กรแจกจ่ายไปยังทุกพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ โดยเนื้อหาในประกาศดังกล่าวนั้นค่อนข้างมีความรุนแรง และโจมตีชาวเวียดนามอพยพในด้านการเมือง โดยเฉพาะ ดังข้อความบางส่วนดังนี้

“ [...] เราผู้เป็นคนไทยเจ้าของแผ่นดินไทยได้เห็นแล้วหรือยังว่า ญวนอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยนั้น ไม่ได้เข้ามาเพื่อเป็นมิตร ญวนเป็นศัตรูของคนไทย [...] คณะเลือดไทย ขอโทษต่อฝ่ายบ้านเมือง ทหาร และตำรวจด้วย หากได้มีการ “ฆ่า” ญวนและไทยคอมมิวนิสต์ขึ้น พวกข้าพเจ้าขออัยยักยังมีข้าราชการไทย และคนไทยอีกส่วนหนึ่ง ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนคอมมิวนิสต์อยู่ พวกข้าพเจ้าคณะเลือดไทย ขอแจ้งให้ทราบ ว่า คนพวกนี้ไม่ใช่คนไทย ถ้าเป็นก็เป็นไทยที่นิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งคณะเลือดไทยถือว่า เป็นศัตรูของคนไทยผู้รักชาติ จำเป็นต้องเอาชีวิตอย่างแน่นอน

เทอดทูลชาติ ศาสตรา พระมหากษัตริย์

จาก.....คณะเลือดไทย ”²²

การเกิดขึ้นของคณะเลือดไทยนั้นนับเป็นครั้งแรกที่มีองค์กรลับที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคุกคามชาวเวียดนามอพยพโดยเฉพาะ แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานว่า คณะเลือดไทย นั้นได้ดำเนินการสิ่งใดตามที่กล่าวในประกาศหรือไม่ แต่การเกิดขึ้นขององค์กรลับนี้ก็สร้างความเดือดเนื้อร้อนใจต่อชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ไม่น้อย เพราะก่อนที่จะมีคำประกาศของคณะเลือดไทยออกมา นั้น นับตั้งแต่ปี 1965 เป็นต้นมาก็ปรากฏมีชาวเวียดนามอพยพในหลายพื้นที่ถูกยิงเสียชีวิต ถูกอุ้มหาย

²¹ สยามรัฐ (30 มกราคม 2508)

²² สภาภาษาไทย, แผ่นที่ 8 ปีที่ 2, “หนังสือนายเลิมตรัน เตือนคำร้องขอความช่วยเหลือเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2510 พร้อมส่งประกาศของคณะเลือดไทย” พ.ศ.2510

และถูกจับโดยปราศจากความผิด²³ นอกจากนี้การเกิดขึ้นขององค์กรลับอย่างคณะเลือดไทยก็ยังไม่ได้รับการควบคุมจัดการจากภาครัฐของไทยเท่าใดนัก²⁴

ทั้งการลงท้ายประกาศของคณะเลือดไทยที่ระบุว่า “เทอดทูลชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และสัญลักษณ์การดำเนินงานของขบวนการกบฏ-พิทักษ์แดนดินนั้น ล้วนแล้วแต่เกี่ยวพันกับอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักในการใช้ดำเนินการของขบวนการฝ่ายขวาไทยในช่วงทศวรรษ 1970 สะท้อนให้เห็นบทบาทและความเชื่อมโยงของกลุ่มฝ่ายขวาในการสร้างความเกลียดชังต่อชาวเวียดนามอพยพ นอกจากนี้ยังมีบทความอื่น ๆ ที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่โจมตีชาวเวียดนามด้วยถ้อยคำที่รุนแรงเช่นบทความเรื่อง “ควรนึกถึงใครก่อน” ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ได้กล่าวถึงปัญหาชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมีข้อความโจมตีชาวเวียดนามอพยพ ยกตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

“เมื่อร้ายนิดเดียวลูกหลานเป็นอันตรายถึงชีวิตฉันใด ชาวญวนอพยพก็เป็นอันตรายแก่ความอยู่รอดของบ้านเมืองฉันนั้น เราจะให้เขาดำเนินการไปเรื่อยแล้วเราเพียงแต่ตามไปปราบปรามจับกุม โดยไม่คิดที่จะขุดรากตัดเนื้อร้ายนั้นทิ้งเสียก่อนบ้างเลยหรือ”²⁵

จะเห็นว่าภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพในบทความข้างต้นอยู่ในฐานะของผู้ที่คิดร้ายต่อแผ่นดินไทย จำเป็นที่จะต้องถูกควบคุมจัดการอย่างเด็ดขาด ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้ปรากฏแค่เฉพาะในประกาศของกลุ่มองค์กรลับ หรือ ในบทความตามหน้าหนังสือพิมพ์เท่านั้น แต่ยังปรากฏในการนำเสนอข่าวต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในช่วงนั้นอีกด้วย โดยในหน้าหนังสือพิมพ์นับตั้งแต่ปี 1964 เป็นต้นมามีการนำเสนอข่าวที่ทำให้เกิดความรู้สึกด้านลบต่อชาวเวียดนามอพยพ ตัวอย่างเช่น ข่าวเรื่องชาวญวนอพยพใช้วิธีแต่งงานบังหน้าเรียไรเงินเป็นทุนก่อกวน²⁶ ชาวจับญวนอพยพมีพิรุธน่าสงสัยก่อนเสด็จฯ อูบล²⁷ และข่าวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชาวเวียดนามอพยพกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เช่นข่าวจับกุมหญิงชาวเวียดนามอพยพ จังหวัดนครพนม ลอบนำทองคำแท่งราคาครึ่งล้านจากกองบัญชาการคอมมิวนิสต์ในเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมายัง จังหวัดหนองคาย เพื่อเป็นทุนให้พวกคอมมิวนิสต์ก่อการร้ายในภาคอีสาน ซึ่งในข่าวนั้นยังระบุด้วยว่าหญิง

²³ สภาาชาตไทย, แฟ้มที่ 8 ปีที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน ขอให้ช่วยเหลือชาวเวียดนามที่ถูกจับกุม และขอให้มีการคุ้มครองชีวิต” พ.ศ.2510

²⁴ ชาวไทย (18 พฤษภาคม 2510)

²⁵ สยามรัฐ (13 มิถุนายน 2515)

²⁶ ชาวไทย (20 สิงหาคม 2514)

²⁷ สยามรัฐ (26 พฤศจิกายน 2514)

ชาวเวียดนามผู้ถูกจับกุมนั้นให้การว่า “ยอมตายเสียดีกว่าที่จะบอกว่าใคร เป็นตัวการใหญ่ให้นำทองเข้ามา”²⁸ อีกด้วย

แน่นอนว่าชาวของเกียต และชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่ลักลอบเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยเพื่อดำเนินการก่อการร้ายนั้นก็เป็ข่าวหนึ่งที่ได้รับควมสนใจเช่นกัน ซึ่งอันที่จริงข่าวลักษณะการลักลอบกลับเข้ามาประเทศไทยของชาวเวียดนามอพยพนั้น เริ่มมีเค้าปรากฏมาตั้งแต่ในช่วงประมาณปี 1967 ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ของท้าวอุ่น ชนะนิกร บุคคลสำคัญทางเมืองของราชอาณาจักรลาว ระบุว่าคอมมิวนิสต์เวียดนามที่ได้ใช้ลาวเป็นเส้นทางผ่านในการเข้าไปปฏิบัติการร้ายในประเทศไทย ซึ่งพวกที่ลักลอบเข้ามานั้นส่วนใหญ่เป็นญวนอพยพที่เคยอยู่ในเมืองไทยและรัฐบาลไทยจัดส่งกลับไปเวียดนามเหนือ²⁹ อย่างไรก็ตามยังไม่ปรากฏการจับกุมพวกที่ลักลอบกลับเข้ามาดังกล่าวได้ จนกระทั่งในปี 1972 ที่ปรากฏข่าวของเกียตซึ่งเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงคำกล่าวของท้าวอุ่น ชนะนิกร ว่าเป็นความจริง

ข่าวเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ับเป็นสิ่งที่ทำให้ชุดความคิดเกี่ยวกับ “ภัยญวน” หรือ การยึดครองแผ่นดินไทยของญวนคอมมิวนิสต์ซึ่งปรากฏในจดหมายของนายเลือดไทย ชายแดน และประกาศขององค์กรลับต่าง ๆ ที่ต่อต้านชาวเวียดนามอพยพ นั้นดูสมจริงและมีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งเรื่องราวเหล่านี้ยังได้รับการยืนยันจากคำกล่าว คำบรรยาย หรือท่าทีของเหล่าชนชั้นนำไทยในขณะนั้นอีกด้วย ทั้งทัศนคติของเหล่าชนชั้นนำ ผู้นำทางการเมือง ประกอบกับการเคลื่อนไหวของมวลชนฝ่ายขวาในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นหนึ่งในปัจจัยที่นำไปสู่การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขนานใหญ่ในปี 1975 – 1976 รวมถึงการเชื่อมโยงขบวนการนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา เข้ากับกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ อีกด้วย ซึ่งจะขอกล่าวถึงในลำดับถัดไป

5.4 บทโหมโรงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลา : การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความเกลียดชังและความไม่ไว้วางใจชาวเวียดนามอพยพนั้นถูกสั่งสมมาและค่อย ๆ แพร่กระจายมากขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากที่มีการอพยพชาวเวียดนามกลับเวียดนามเหนือของสภากาชาดทั้งสองประเทศหยุดชะงักลงในปี 1964 ชาวเวียดนามอพยพที่ยังคงตกค้างอยู่ในประเทศไทยเป็นปัญหาที่

²⁸ ไทรยวัน (26 พฤศจิกายน 2508)

²⁹ สยามรัฐ (10 กุมภาพันธ์ 2510)

รัฐบาลไทยรวมถึงประชาชนในพื้นที่จำนวนหนึ่งต้องการให้สะสาง แต่ยังไม่ทันที่จะดำเนินการจัดการกับชาวเวียดนามอพยพที่ตกค้างก็ต้องมาเผชิญกับชาวเวียดนามอพยพที่หวนคืนกลับมาประเทศไทยอย่างนายเกียด แซ่ด่านและพวก จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นข้างต้นทำให้เห็นว่าการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับภัยคุกคามเวียดนามมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงระหว่างนั้นยังเกิดการชุมนุมชาวเวียดนามอพยพ มีชาวเวียดนามอพยพถูกจับหรือถูกลอบทำร้ายจนเสียชีวิตปรากฏให้เห็นอยู่เป็นระยะ แต่กระนั้นก็ยังไม่มี การขับไล่หรือทำร้ายที่เป็นทางการ จนกระทั่งในปี 1975 จึงเกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงต่อชาวเวียดนามอพยพที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และมีความรุนแรงมากกว่าครั้งใดในประวัติศาสตร์ ในส่วนนี้จึงจะกล่าวถึงการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เพื่อให้ทราบถึงที่มา และปัจจัยที่สนับสนุนหรือปัจจัยที่ยับยั้งเหตุการณ์นี้ รวมถึงความเชื่อมโยงของเหตุการณ์นี้กับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 1976 ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

5.4.1 สถานการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพเริ่มขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดสกลนคร โดยมีการรณรงค์ชักชวนให้ประชาชนออกมาเดินขบวนขับไล่ตั้งแต่วันที่ 19 เมษายน 1975 หลังจากนั้นประมาณ 1 เดือน จึงได้มีประชาชนในจังหวัดสกลนครจำนวนมากออกมาเดินขบวนขับไล่ชาวเวียดนามอพยพระหว่างวันที่ 10 – 11 พฤษภาคม 1975 โดยการประท้วงในครั้งนี้กลุ่มผู้ประท้วงได้ขว้างปาทำลายและปล้นทรัพย์สินชาวเวียดนามอพยพ พร้อมเสนอข้อเรียกร้องไปยังรัฐบาลให้จัดส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามภายใน 1 ปี และให้ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเดินทางมาชี้แจงข้อข้องใจกับกลุ่มผู้ชุมนุมที่จังหวัดสกลนครภายใน 3 วัน³⁰

หลังจากเกิดการประท้วงขับไล่ขึ้นที่จังหวัดสกลนครแล้ว ในเดือนเดียวกันก็ได้เกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดหนองคายถิ่นที่อยู่เดิมของนายเกียด แซ่ด่าน ซึ่งกลุ่มผู้ประท้วงที่หนองคายได้เสนอข้อเรียกร้องที่มากกว่าที่จังหวัดสกลนคร โดยประกอบไปด้วย 12 ข้อเรียกร้องด้วยกันได้แก่

1. ให้รัฐบาลจัดส่งชาวญวนอพยพออกจากไทยโดยด่วนที่สุด

³⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 พฤษภาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

2. ให้กวดขันการแทรกแซงของชาวญวนโดยเคร่งครัด
3. ให้เพิ่มเจ้าหน้าที่ออกตรวจจับกุมคนญวนที่สะสมอาวุธสงคราม
4. ให้รัฐบาลออกมาตรการจับคนญวนที่เปิดฟังวิทยุฮานอย
5. ให้เลิกโรงเรียนญวนที่สอนภาษาญวน
6. ให้ยกเลิกทะเบียนราษฎรที่คนไทยรับคนญวนเป็นบุตรบุญธรรม
7. ห้ามคนญวนออกนอกเขตจังหวัด
8. ให้ทะเบียนราษฎรควบคุมคนญวนอย่างใกล้ชิด
9. ให้เรียกหัวหน้าญวนที่หนีไปอยู่จังหวัดอื่นกลับอำเภอท่าบ่อ หนองคาย
10. ให้รัฐบาลดำเนินการตามกฎหมายที่ว่าด้วยการสงวนอาชีพให้คนไทย
11. ให้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยห้ามคนต่างด้าวมีสิทธิครอบครองที่ดิน
12. ห้ามชาวญวนมีสิทธิเรียนภาษาไทย³¹

การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพทั้งในจังหวัดสกลนครและหนองคายนั้น³² เป็นการชุมนุมที่มีกลุ่มนักเรียน นักศึกษาในจังหวัดเป็นแกนนำในการประท้วง³³ โดยเฉพาะที่จังหวัดสกลนครนั้นเป็นการรวมตัวกันของแกนนำจาก โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล โรงเรียนพานิชยการวิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยครูสกลนคร มีการจัดรูปแบบการชุมนุมอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีทั้งศูนย์บัญชาการการชุมนุม มีการเรียโรระดมเงิน ข้าวสาร อาหารแห้งเพื่อใช้ในการจัดชุมนุม โดยได้แบบอย่างมาจากการชุมนุมของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลา³⁴ จะเห็นได้ว่าผู้ที่เคลื่อนไหวประท้วงนั้นมีกลุ่มนักเรียนอาชีวะซึ่งเป็นกลุ่มฝ่ายขวาในช่วงเวลานั้น รวมถึงข้อเรียกร้องทั้งหมดนั้นก็

³¹ เติลินีวส์ (19 พฤษภาคม 2518)

³² การประท้วงขับไล่ในครั้งนี้เรื่องทราบไปถึงรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามด้วย โดยในหนังสือพิมพ์รายวันของเวียดนาม ได้ลงข่าวประณามการคุกคามพี่น้องชาวเวียดนามอพยพในสกลนครและหนองคาย และกล่าวว่านี่คือการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาชนชาวเวียดนาม และเป็นการกระทำที่มีค่าสังฆัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องกับถ้อยแถลงยั่วยั่ว ๆ ของรัฐมนตรีกลาโหม พลตรีประมาณ อดิเรกสาร นอกจากนี้โฆษกกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือยังได้ออกแถลงการณ์ประณามกลุ่มผู้ก่อการร้ายหุ่นเชิดอเมริกาที่ก่อการร้ายกับชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดหนองคายและสกลนคร ที่กลุ่มผู้ประท้วงได้เข้าทำลายบ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพและทำให้ชาวเวียดนามอพยพบางรายได้รับบาดเจ็บ ซึ่งในการนี้ประชาชนเวียดนามและรัฐบาลเวียดนามจึงขอเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยให้เข้าจัดการสลายสถานการณ์ จับผู้ที่ทำให้เกิดความโศกเศร้า และขจัดสาเหตุที่ก่อให้เกิดขึ้นต่อชาวเวียดนามอพยพ รัฐบาลไทยต้องรับผิดชอบอย่างหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ (Nhân Dân (tháng 5 13, 1975); Nhân Dân (tháng 5 20, 1975); Hà Nội Mới (tháng 5 20, 1975))

³³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวญวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 พฤษภาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

³⁴ สัมภาษณ์ คุณชุม (นามสมมุติ) หนึ่งในแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัด สกลนคร อายุ 63 ปี, 12 เมษายน 2563

แสดงให้เห็นถึงการมองชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นภัยคุกคามของชาติเพราะเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่กลุ่มฝ่ายขวาได้พยายามเผยแพร่มาตั้งแต่ปี 1965 นอกจากนี้แม้ว่าหลักใหญ่ใจความที่สำคัญที่สุดของกลุ่มผู้เรียกร้องคือความต้องการส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนาม แต่ก็ยังมีมุมมองบางมุมที่มองว่าการเกิดขึ้นของการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในครั้งนี้เป็นความพยายามของฝ่ายขวาที่จะขัดขวางการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยเวียดนามในช่วงเวลานั้น³⁵ ซึ่งในมุมมองนี้อาจเป็นเหตุผลที่ทำให้เข้าใจข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมในจังหวัดสกลนครที่เรียกร้องให้พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเดินทางมาชี้แจงข้อข้องใจกับกลุ่มผู้ชุมนุมนั่นเอง

ตลอดช่วงเวลาที่มีการประท้วงในเดือนพฤษภาคม 1975 นั้นหนังสือพิมพ์สำนักต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจและตีพิมพ์ข่าวเกี่ยวกับกับการประท้วงอยู่เสมอ ซึ่งนอกจากการตีพิมพ์ข่าวสถานการณ์การประท้วง หลายสำนักข่าวก็ทำที่ในการสนับสนุนการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน เช่น ใช้คำในการเรียกกลุ่มผู้ประท้วงว่า “กลุ่มผู้รักชาติ” นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอข่าวที่สร้างภาพลักษณ์ด้านลบต่อชาวเวียดนามอพยพเช่น ข่าวเรื่องเวียดนามเหนือวางแผนยึด 7 จังหวัดอีสาน คือ เลย สกลนคร หนองคาย อุดรธานี นครพนม ยโสธร และอุบลราชธานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก³⁶ รวมถึงข่าวเหตุการณ์เพลิงไหม้ในจังหวัดอีสานซึ่งกล่าวในลักษณะว่ามีชาวเวียดนามอพยพอยู่เบื้องหลังของเหตุเพลิงไหม้ทั้งหมด³⁷ นอกจากนี้ยังมีการตีพิมพ์บทความที่เขียนสนับสนุนการประท้วงขับไล่และสนับสนุนข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้ชุมนุมอีกด้วย³⁸

การประท้วงที่เกิดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคม 1975 นั้น สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้จากความร่วมมือของเจ้าหน้าที่หลายภาคส่วนทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นทำให้เหตุการณ์สงบลงแต่ก็เป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น³⁹ ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 1975 การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพได้ปะทุขึ้นอีกครั้งทั้งในจังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม โดยเฉพาะหนองคายที่มีการประท้วงรุนแรงอย่างมาก สร้างความเสียหายแก่บ้านเรือนทรัพย์สินชาวเวียดนาม

³⁵ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ ‘รัฐไทย’* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2556), หน้า 143.

³⁶ ดาวสยาม (11 มิถุนายน 2518)

³⁷ ไทยรัฐ (6 มิถุนายน 2518); ดาวสยาม (11 มิถุนายน 2518)

³⁸ บางกอก เดลิโทม์ (15 พฤษภาคม 2518)

³⁹ ไทยรัฐ (13 พฤษภาคม 2518)

อพยพไปเป็นจำนวนมาก โดยสถานการณ์ในภาพรวมของการประท้วงขับไล่ในช่วงนี้ไม่ค่อยมีความแตกต่างจากที่เกิดขึ้นเมื่อช่วงกลางปีเท่าใดนัก⁴⁰

ในส่วนของการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในช่วงนี้ มีข้อน่าสนใจคือเริ่มมีการนำเสนอข่าวที่เชื่อมโยงชาวเวียดนามอพยพในลักษณะที่คุกคามสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยในการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 1975 เหตุผลหนึ่งที่ผู้ประท้วงหยิบขึ้นมากล่าวแสดงความไม่พอใจต่อชาวเวียดนามอพยพคือ “แค้นญวนแดงที่ทำแซกแซงคำม่วน ตรงข้ามนครพนมติดตั้งเครื่องกระจายเสียงโจมตีประเทศไทย และกล่าวคำหมิ่นพระบรมเดชานุภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”⁴¹ และคดีที่ได้รับความสนใจเป็นที่รับรู้มากที่สุดในช่วงเวลานั้นคือคดีของนายปู้ จันทร์วัน ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครกล่าววิพากษ์วิจารณ์พระราชดำรัส เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 4 รอบ ในทำนองหมิ่นประมาทต่าง ๆ นานา จนทำให้นายจอห์น สามารถ เพื่อนร่วมงานทนไม่ไหว จึงได้นำเรื่องเข้าแจ้งความที่ สน. ชนะสงคราม เป็นเหตุให้นายปู้ ถูกจับกุมตัวดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา ม.112⁴² ภาพชาวเวียดนามอพยพหมิ่นพระบรมเดชานุภาพยังปรากฏในหนังสือปลุกระดมของฝ่ายขวา อย่างหนังสือเรื่องแผนญวนยึดไทย ซึ่งมีข้อความระบุว่า เมื่อวันที่ 15 กันยายน 1968 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้บุกจับหัวหน้าชาวเวียดนามอพยพ ตำบลหนองญาติ อำเภอเมืองนครพนม ทำให้ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่โกรธแค้นมาก นำเอาปฏิทินที่มีพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถจำนวนมาก มาฉีกกองรวมกันแล้วใช้เท้ากระแทบพร้อมทั้งจุดไฟเผา⁴³

การแสดงภาพชาวเวียดนามอพยพเป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์นั้น เพื่อย้ำให้เห็นถึงความไม่จงรักภักดี ไม่รู้บุญคุณแผ่นดิน จ้องจะทำลายประเทศไทย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นชาวเวียดนามอพยพที่อยู่อาศัยในประเทศไทยมากกว่า 30 ปี ย่อมรู้ถึงสถานะความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย และด้วยการถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามของชาตินั้นชาวเวียดนามอพยพย่อมต้องระมัดระวังตัวเองในปฏิบัติตนต่อสถาบันกษัตริย์ ดังจะเห็นได้ว่าจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามหลายฉบับนั้นมักจะมีการอ้างถึงสถาบันกษัตริย์เสมอ เช่น การกล่าวสำนักในพระมหากรุณาธิคุณ, การเรียกรัฐบาลว่ารัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือเรียกประเทศไทยว่า

⁴⁰ บางกอก เดลิโหม (23 พฤศจิกายน 2518); บางกอก เดลิโหม (25 พฤศจิกายน 2518); บางกอก เดลิโหม (26 พฤศจิกายน 2518); ไทยรัฐ (30 พฤศจิกายน 2518); บางกอก เดลิโหม (15 ธันวาคม 2518)

⁴¹ บางกอก เดลิโหม (15 ธันวาคม 2518)

⁴² บางกอก เดลิโหม (6 ธันวาคม 2518)

⁴³ ประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์, *แผนญวนยึดไทย* (กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2519), หน้า 53.

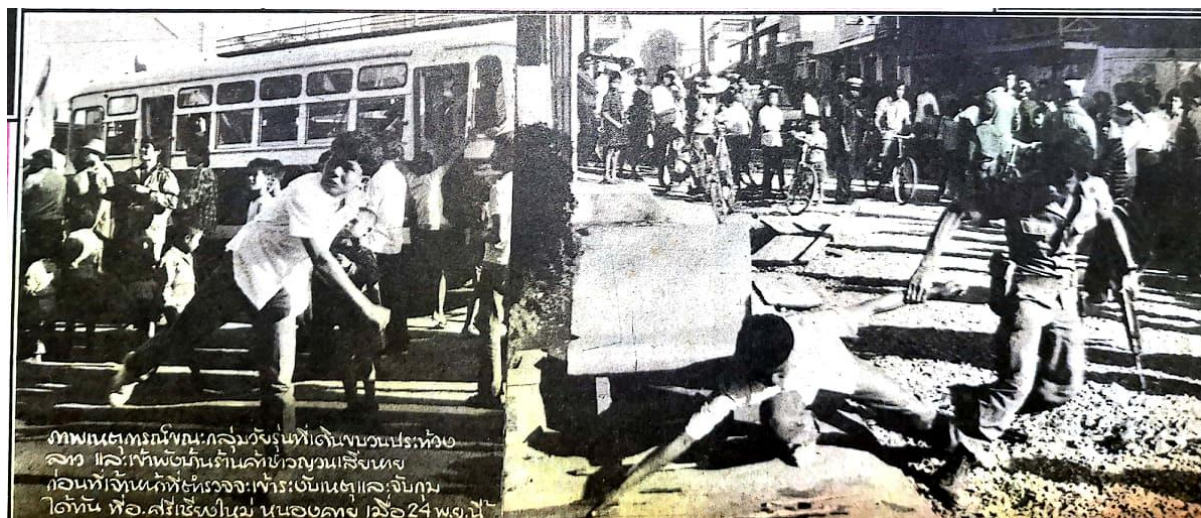
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น รวมถึงเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวเวียงนามอพยพก็จะร่วมรับเสด็จ หรือจัดซุ้มรับเสด็จ ทั้งนี้ก็เพื่อยืนยันถึงความจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันหลักของชาติไทย หรือแม้กระทั่งในช่วงที่มีการประท้วงขับไล่นั้นก็ยังปรากฏข่าวว่าชาวเวียงนามอพยพที่ถูกกลุ่มผู้ประท้วงบุกบ้านเข้าไปรุมประชาทัณฑ์นั้นนั่งรวมตัวกันถอดพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁴⁴

ภาพที่ 13 ชาวเวียงนามอพยพ จังหวัดอุดรธานี เฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 1955

ที่มา: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุดรธานี ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2564

⁴⁴ ไทยรัฐ (27 พฤศจิกายน 2518)

ภาพที่ 14 กลุ่มผู้ประท้วงเข้าพังบ้านร้านค้าชาวเวียดนามอพยพในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975

ที่มา: บางกอก เดลิเมล์ (26 พฤศจิกายน 2518)

ภาพที่ 15 กลุ่มผู้ประท้วงบุกพังโรงเรียนของชาวเวียดนามอพยพ ในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975

ที่มา: บางกอก เดลิเมล์ (28 พฤศจิกายน 2518)

ภาพที่ 16 กลุ่มผู้ประท้วงบุกพังบ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพ ในการประท้วงเดือน พฤศจิกายน 1975 บ้านบาง
หลังนำป้ายมาติดหน้าประตูว่าบ้านคนไทย เพื่อกันไม่ให้ผู้ประท้วงบุกทำลาย
ที่มา: ไทยรัฐ (27 พฤศจิกายน 2518)

นับตั้งแต่ต้นปี 1976 ฝ่ายขวาก็ได้โจมตีโฆษณาชวนเชื่อเรื่องภัยจากญวนอพยพมากยิ่งขึ้น ทั้งเรื่องกรณีหน่วยแซปเปอร์ชาวเวียดนามอพยพจะก่อวินาศกรรมในกรุงเทพฯ ชาวลักลอบขนชาวเวียดนามอพยพและอาวุธสงครามเข้ามาในเมืองหลวง ซึ่งนำไปสู่การกวาดจับชาวเวียดนามอพยพในกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่⁴⁵ และในช่วงกลางปี 1976 การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ปะทุขึ้นอีกครั้ง ซึ่งการประท้วงขับไล่ที่เกิดขึ้นในปี 1976 นั้นมีลักษณะบางประการที่แตกต่างไปจากปี 1975 โดยการประท้วงในปี 1975 นั้นความไม่พอใจหลักของผู้ประท้วงอยู่ที่การที่ชาวเวียดนามอพยพแย่งงานและอาชีพของคนท้องถิ่น รวมถึงต้องการให้ส่งชาวเวียดนามอพยพกลับไปเวียดนามทั้งหมด ซึ่งความไม่พอใจทั้งสองข้อนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ในการประท้วงในปี 1976 แต่ที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือการประท้วงในปี 1976 นั้นเริ่มมีการใช้ข้อความโจมตีชาวเวียดนามอพยพใน

⁴⁵ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 145 – 146.

เกี่ยวกับเรื่องการลักลอบขนชาวเวียดนามอพยพเข้ากรุงเทพฯ นั้นเห็นได้จากการรายงานของพันโทบรรจง รัศมี กรรมการธิการฝ่ายทหารสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคม ที่ได้ยืนยันว่ามีรถหนึ่งสิบล้อบรรทุก รถทัวร์ รถยนต์ส่วนบุคคล บรรทุกชาวเวียดนามอพยพเข้ากรุงเทพฯ โดยมีเจ้าหน้าที่รู้เห็นในการกระทำนี้ด้วย เป็นเหตุให้พลตำรวจเอกศรีสุข หินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจมีคำสั่งให้มีการกวาดขันการตรวจสอบรถยนต์เพื่อไม่ให้ชาวเวียดนามอพยพหลบหนีเข้ามากรุงเทพฯ อย่างจริงจัง (สยามจดหมายเหตุ 30 (22 – 28 กรกฎาคม 2519): 715)

ลักษณะเดียวกับที่กลุ่มฝ่ายขวาใช้โจมตีกลุ่มนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา นอกจากนี้กลุ่มผู้ประท้วงยังมีการจัดตั้งขบวนการและออกแถลงการณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนมากขึ้นด้วย

การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดสกลนครในปี 1976 กลุ่มผู้ประท้วงได้ ร่างโครงการขึ้นมาเป็นการเฉพาะโดยใช้ชื่อว่า “โครงการปลดปล่อยอิทธิพลญวนอพยพ ในจังหวัดสกลนคร” โดยโครงการดังกล่าวนั้นประกอบไปด้วยหลักการและเหตุผลซึ่งชี้ให้เห็นว่าญวนอพยพนั้นเป็นอันตรายต่อประเทศไทย และจำเป็นที่จะต้องขับไล่ออกไปจากประเทศไทยทั้งหมด พร้อมกันนั้นยังระบุด้วยว่าสิ่งที่กลุ่มผู้ชุมนุมกำลังกระทำอยู่นั้นเป็นการ “แบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาล” นอกจากนี้ในแผนโครงการฉบับนี้ยังได้ระบุถึงงานของกลุ่มผู้ชุมนุมที่ต้องปฏิบัติซึ่งประกอบไปด้วย

1. สืบสภาพความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างคนญวนกับนายทุนใหญ่และหน่วยราชการ และออกแถลงการณ์ความสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ
2. จัดเก็บบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่ายคนญวนที่เป็นกำลังสำคัญในการบริหารงานที่ดินของคนญวนในสกลนคร และถ้าจำเป็นอาจจะต้องจัดการกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่ให้ความร่วมมือกับชาวญวนด้วย
3. จัดปลุกระดมให้ชาวไทยในสกลนครเลิกติดต่อค้าขายกับคนญวนในทุกกรณี

นอกจากในส่วนของการโครงการข้างต้นนั้น ยังได้มีแถลงการณ์ซึ่งใช้ชื่อว่า “แถลงการณ์ของ คณะกรรมการปฏิบัติการตามโครงการปลดปล่อยอิทธิพลญวนอพยพในจังหวัดสกลนคร (กปอ.สน.)” ซึ่งในตอนท้ายของแถลงการณ์ฉบับนี้ ได้มีข้อความที่ระบุเอาไว้ว่าอย่างน่าสนใจว่า “การที่พ่อจะปล่อยให้ลูกทะเลาะกันแล้วให้พ่อช่วยนั้นย่อมไม่ได้ แต่ถ้าลูกตีกันเอง แล้วลูกชะนั้น พ่อก็อดที่จะภูมิใจไม่ได้เหมือนกัน.....ลูกเราเก่ง.”⁴⁶

ในขณะเดียวกันที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ก็มีกลุ่มผู้ชุมนุมขับไล่ชาวเวียดนามอพยพแถลงการณ์โดยใช้ชื่อแทนกลุ่มของตนว่า “กลุ่มพลังเจียบ” ซึ่งในแถลงการณ์ของกลุ่มนี้มีการใช้ถ้อยคำในลักษณะที่รุนแรง ค่อนไปในทางข่มขู่ อาทิ มีการห้ามไม่ให้ชาวเวียดนามอพยพเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐบาล หากมีการรับค่าเสียหายแล้วนั้น กลุ่มพลังเจียบจะเหยียบให้ถึงบ้านในทันที และให้ชาวเวียดนามอพยพออกไปจากประเทศไทยภายในวันที่ 14 ตุลาคม 1976 หากเลยกำหนดนี้

⁴⁶สภาคาชาดไทย, เรื่องที่ 15 ปีที่ 2, “กระทรวงมหาดไทยส่งสำเนาหนังสือจังหวัดสกลนคร นครพนม เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

แล้วจะไม่รับรองความปลอดภัยใดใดทั้งสิ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการระบุถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือคนไทยคนใด หากให้การช่วยเหลือสนับสนุนชาวเวียดนามอพยพไม่ว่ากรณีใดใดกลุ่มพลังเงียบก็จะพิจารณาโทษแก่บุคคลนั้น ๆ ให้สาสมกับที่เกิดมาเป็นคน “หนักแผ่นดิน” และถัดจากแถลงการณ์ฉบับนี้ยังมีฉบับอื่น ๆ ที่มีการใช้คำเรียกชาวเวียดนามอพยพและกลุ่มคนฝ่ายตรงข้ามในลักษณะคล้ายกันเช่น “ขอเตือนพวกหนักแผ่นดินทั้งหลาย” “ไอ้พวกแกหนักแผ่นดิน”⁴⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากแถลงการณ์ของกลุ่มพลังเงียบนั้นนอกจากจะมีความรุนแรงมากกว่าแถลงการณ์ของกลุ่ม กปอ.สน. แล้วนั้น กลุ่มพลังเงียบยังมีการใช้วาจากรรม “หนักแผ่นดิน” เหมือนกับที่กลุ่มฝ่ายชาวที่กรุงเทพใช้ในการเรียกกลุ่มฝ่ายซ้าย

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในปี 1976 นั่นคือได้มีกลุ่มที่ออกมาแสดงจุดยืนไม่เห็นกับกลุ่มผู้ประท้วงขับไล่ คือกลุ่มประชาชนผู้ต่อต้านระบบเผด็จการ โดยแถลงการณ์ของกลุ่มได้ยืนยันให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ประท้วงขับไล่ กับ กลุ่มฝ่ายขวาอื่น ๆ โดยแสดงให้เห็นว่าการประท้วงขับไล่ที่เกิดขึ้นในอ.พังโคน และ อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนครนั้นเกิดจากมาจากนายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์⁴⁸ ซึ่งเป็นบุคคลชั้นนำของกลุ่มนวพล และ กอ.รมน. มอบหมายให้นายประสงค์ ไชยทองพันธ์ ผู้เป็นพี่ชาย กับนายทวีสุข อุดม พร้อมกับสมาชิกกลุ่มกระหิงแดง นวพล ทำการชักชวนปลุกปั่น และนำกลุ่มไทยอาสาและลูกเสือชาวบ้านบางกลุ่มกระทำการขับไล่และทำร้ายกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ จนทำให้เกิดการประกาศภาวะฉุกเฉินห้ามประชาชนออกนอกบ้านในเวลากลางคืน และมีการนำกองทหารจำนวนมากมาควบคุมสถานการณ์ ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นการสร้างสถานการณ์ให้เกิดความวุ่นวายเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการทำรัฐประหารของกองทัพ⁴⁹

⁴⁷ สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 33 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “กองการข่าวและการต่างประเทศสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ส่งหนังสือของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

⁴⁸ นายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์ เป็นชาวอ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร โดยกำเนิด เคยรับราชการเป็นหัวหน้ากองส่งเสริมมวลชน ส่วนประสานความมั่นคงภายใน กอ.รมน. เคยเป็นฝ่ายขวาที่มีบทบาทกรณี 6 ตุลาฯ 2519 โดยเคยให้คำให้การเป็นพยานฝ่ายโจทก์กล่าวโทษกลุ่มนิสิต นักศึกษา และกลุ่มฝ่ายซ้ายในกรณี 6 ตุลาฯ (โครงการบันทึก 6 ตุลา, “เอกสารคำให้การพยานฝ่ายโจทก์ 016 นายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์”. [ออนไลน์], 5 มกราคม 2565, แหล่งที่มา <https://doct6.com/archives/1504>) นอกจากนี้ยังมีการเขียนขึ้นสำคัญหลายชิ้นด้วยกันเช่น การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ไทย , สงครามแยกดินแดนภาคใต้ เป็นต้น ในการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นนอกจากนายประสิทธิ์ จะเป็นแกนนำในการประท้วงแล้วยังเป็นผู้เผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับแผนของสหพันธ์อินโดจีนที่จะยึดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอีกด้วย (ประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์, แผนญวนยึดไทย (กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2519), หน้า คำนำ.)

⁴⁹ สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 33 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “กองการข่าวและการต่างประเทศสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ส่งหนังสือของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

ไม่เพียงการประทุงภายในจังหวัดเท่านั้น แต่ในครั้งนี้กลุ่มผู้ประทุงได้ส่งตัวแทนได้แก่ นาย วิจิตร พรหมเจริญ, นายเลิศทวี สุวรรณเจริญ, นายบรรยง อารีลย์, นายดิเรก อัครราช, นายวัฒนา พรหม มา, นายสุรเดช อัครราช, นายไพศาล คำจวง, นางสาวสุดารัตน์ พงศาธรรม และนางสาวพวงทอง สรี มากุล เข้าพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เพื่อยื่นข้อเรียกร้องการปฏิบัติจัดการต่อชาว เวียดนามอพยพ 6 ข้อด้วยกัน ได้แก่

1. จัดตั้งนิคมให้ชาวญวนอพยพอาศัยอยู่เป็นหลักแหล่งโดยใช้มาตรการดังนี้คือ ก. จัดสร้าง นิคมให้เสร็จภายใน 20 วัน นับแต่วันยื่นหนังสือ ข. เมื่อสร้างนิคมเสร็จแล้วให้ชาวญวนอพยพเข้าอยู่ ภายใน 5 วัน หรือส่งกลับประเทศ

2. ห้ามชาวญวนอพยพออกจากบ้าน ตั้งแต่เวลา 19.00 – 06.00 น.

3. ให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองกวดขันการเดินทางเข้า – ออกจังหวัดของชาวญวนอพยพ

4. ให้ทางจังหวัดควบคุมการประกันทรัพย์สินของชาวไทยโดยเข้มงวด เพราะถูกชาวญวน อพยพลอบวางเพลิงเสมอ

5. ให้ทางจังหวัด สอบสวน ชาวญวนอพยพโอนสัญชาติเป็นคนไทยแล้ว เรียกสัญชาติคืนให้ หมดภายในปี 2519 เป็นอย่างช้า

6. ออกระเบียบราชการ เพื่อควบคุมในการที่ชาวญวนอพยพยืมชื่อคนไทยไปใช้ประกอบ อาชีพ หรือชื่อที่ดินอย่างเด็ดขาด⁵⁰

ในช่วงกลางปี 1976 นอกจากในจังหวัดสกลนครแล้วยังเกิดการประทุงขับไล่ชาวเวียดนาม อพยพในจังหวัดอื่น ๆ ด้วยเช่นจังหวัดอุดรธานี และนครพนม แต่ไม่มีความรุนแรงมากเท่าใดนัก และ ยังสามารถควบคุมจัดการสถานการณ์ได้ดีกว่าที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดหนองคาย ในทุกพื้นที่ ปรากฏการบุกค้นบ้านชาวเวียดนามอพยพและมีรายงานว่าพบหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงกับ คอมมิวนิสต์ เช่น รูปถ่ายบุคคลสำคัญของเวียดนามเหนือ และเงินแดง รวมถึงพบเครื่องประกอบไฟฟ้า และแผ่นสังกะสีลักษณะคล้ายเรดาร์ ⁵¹ อีกด้วย

⁵⁰ สยามจดหมายเหตุ 34 (19 – 25 สิงหาคม 2519): 812

⁵¹ สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 33 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “กองการชาวและการต่างประเทศสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ส่ง หนังสือของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519; สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 35 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม ยโสธร และอุดรธานี รายงานเหตุการณ์ชุมนุม

การชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนครที่เริ่มมาตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม นั้น กลุ่มผู้ชุมนุมได้สลายตัวในเวลา 21.00 น. ของวันที่ 27 สิงหาคม 1976 เนื่องจากได้รับคำตอบจากนายกเทศมนตรีและคำชี้แจงจากผู้ว่าราชการจังหวัดในข้อเรียกร้องของตน⁵² ส่วนการชุมนุมประท้วงในพื้นที่ อำเภอสว่างแดนดิน นั้นได้สลายตัวลงในวันที่ 2 กันยายน 1976 เนื่องจาก พ.ต.ท.เสรี ฝักฝน และ นายอุดม เพชรศิริ ปลัดจังหวัดได้เดินทางไปพบกลุ่มผู้ชุมนุมและกล่าวชี้แจงจนเป็นที่พอใจ ทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมสลายตัวในที่สุด⁵³ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมสลายตัวคือช่วงเวลาดังกล่าวกลุ่มฝ่ายขวาที่เป็นแกนนำประท้วงชาวเวียดนามอพยพนั้นเริ่มหันเหความสนใจไปยังการจัดชุมนุมต่อต้านประภาสของนักศึกษาในกรุงเทพมหานคร⁵⁴ นั่นเอง

5.4.2 การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กับ

เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 1976

จากสถานการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น ทำให้เห็นความเชื่อมโยงบางอย่างระหว่างการประท้วงขับไล่และเหตุการณ์ 6 ตุลา นอกจากวาทกรรมที่กลุ่มฝ่ายขวาใช้โจมตีชาวเวียดนามอพยพและกลุ่มนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลา จะเป็นวาทกรรมชุดเดียวกันแล้วนั้น ในบางเหตุการณ์ยังแสดงให้เห็นการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ ควบคู่ไปกับการโจมตีกลุ่มนักศึกษาด้วย เช่น ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 1975 กลุ่มนักเรียนการช่างหนองคายที่ก่อการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้น ได้ปิดโปสเตอร์ประณามศูนย์นิสิตนักศึกษา และ ส.ส.ฝ่ายซ้ายซึ่งจะมาเรียกร้องให้ถอนทหารออกจากชายแดน พร้อมทั้งประกาศห้ามไม่ให้เดินทางเข้ามาเหยียบจังหวัดหนองคายเป็นอันขาด กลุ่มนักเรียนการช่างหนองคายยังเดินทางไปสกัดผู้แทนจากศูนย์นิสิตนักศึกษาจำนวน 11 คน ที่จะเดินทางเข้าไปยังจังหวัดหนองคาย จนทำให้ผู้แทนจากศูนย์นิสิตนักศึกษาต้องเดินทางกลับ ส่วนกลุ่มนักเรียนการช่างนั้นหลังจากสกัดกลุ่มนิสิต

ประท้วงขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519; สภาภาชาตไทย, เรื่องที่ 14 ปีที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม แจ้งการชุมนุมขับไล่ชาวญวน” พ.ศ.2519

⁵² สภาภาชาตไทย, เรื่องที่ 35 แผ่นที่ 7 ปีที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม ยโสธร และอุดรธานี รายงานเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

⁵³ สภาภาชาตไทย, เรื่องที่ 14 ปีที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม แจ้งการชุมนุมขับไล่ชาวญวน” พ.ศ.2519

⁵⁴ สัมภาษณ์ คุณชุม (นามสมมติ) หนึ่งในแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัด สกลนคร อายุ 63 ปี, 12 เมษายน 2563

นักศึกษาได้แล้วก็กลับมาอภิปรายประท้วงขับไล่ชาวเวียดนาม และแจกโปสเตอร์ประณามชาวเวียดนามอพยพต่อไป⁵⁵

ภาพที่ 17 แผ่นป้ายโจมตีเวียดนามที่ติดตั้งโดยกลุ่มผู้ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 1976 ข้อความที่เขียนในแผ่นป้ายเป็นเนื้อหาจากบทเพลงพระราชนิพนธ์ เราสู้
ที่มา: The film and video archive of The Associated Press
<https://www.youtube.com/watch?v=KDXrx4aMD7A&list=LL>

⁵⁵ ไทยรัฐ (30 พฤศจิกายน 2518)

ในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา แม้เราจะเห็นภาพนักเรียนอาชีวะหรือนักเรียนเทคนิคกับกลุ่มนิสิตนักศึกษาในลักษณะของการให้ความร่วมมือกัน หรือมีบทบาทในการประท้วงขับไล่รัฐบาลที่มากไม่แพ้กลุ่มนิสิตนักศึกษา แต่ในช่วงทศวรรษ 1970 จะมีลักษณะที่ต่างออกไป เพราะภาครัฐได้มีการแยกสลายกลุ่มนักเรียนอาชีวะออกจากกลุ่มขบวนการนักศึกษา โดยเริ่มจากการส่งนักเรียนอาชีวะฝ่ายขวาเข้าควบคุมศูนย์นักเรียนอาชีวะแห่งประเทศไทยและใช้องค์กรนักเรียนอาชีวะในการเคลื่อนไหวต่อต้านขบวนการนักศึกษา และนักเรียนอาชีวะอันธพาลกลุ่มหนึ่งได้จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มกระหังแดงซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นแกนหลักในการสังหารนักศึกษาอย่างเหี้ยมโหด โดยกลุ่มกระหังแดงนั้นเป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพ โดยผู้ที่มีบทบาทที่สุดคือ พ.อ.สุตสาย หัสติน (ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, **อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง** (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544), หน้า 133 – 135.)

ในความเป็นจริงนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงของไทย อย่าง กอ.รมน. ได้มีรายงานข่าวกรองที่สืบทราบความเชื่อมโยงระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับกลุ่มนักศึกษาตั้งแต่ช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา 1973 แล้ว โดยมีรายงานว่ากลุ่มนักศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ที่ชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญระหว่างวันที่ 10 – 14 ตุลาคม 1973 ชาวเวียดนามในจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้การสนับสนุนได้ให้เงินทุนสนับสนุนการชุมนุม รวมถึงให้เงินทุนให้ศูนย์นิสิตนักศึกษาภาคเหนือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปกรุงเทพมหานครด้วย พร้อมกันนั้นยังปรากฏชาวไทยเชื้อสายเวียดนามซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่กระทำตนเป็นแกนนำกลุ่มนิสิตนักศึกษา⁵⁶ ไม่เพียงเท่านั้นแต่รายงานข่าวกรองของ กอ.รมน. ยังระบุว่าชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดเชียงใหม่มีพฤติกรรมส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชังต่อรัฐบาลเป็นระยะอีกด้วย เช่นการพยายามส่งคนเข้าไปแทรกซึมและยุยงนักศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำปาง ให้ร่วมการต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญในช่วงเดือนกันยายน 1974 ตามนักศึกษาในกรุงเทพฯ ขณะนั้นด้วย โดยหวังผลเพื่อสร้างสถานการณ์ความยุ่งยากในการเมืองไทย และให้เกิดการแตกสามัคคีกันในกลุ่มบุคคลและคณะรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีข่าวว่าชาวเวียดนาม (คาดว่าเป็นชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม) ส่งตัวแทนลงสมัคร ส.ส. จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเข้าร่วมคณะรัฐบาลและเสนอให้ยกเลิก พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ และยกเลิก กอ.รมน. อีกด้วย⁵⁷

เช่นเดียวกับชาวเวียดนามอพยพที่จังหวัดอุดรธานีที่มีการอบรมครูสอนหนังสือของชาวเวียดนามอพยพ มีข้อความระบุว่าให้ครูผู้สอนทุกคนหาโอกาสชี้ให้คนไทยเห็นว่าการปกครองของรัฐบาลไทยนั้นมีความกดขี่ ไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ข่าวจากที่ประชุมลับของชาวเวียดนามอพยพอุดรธานี ยังมีการระบุว่าศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทยให้คำมั่นว่าจะช่วยเหลือต่อต้านเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมให้แก่ชาวเวียดนามอพยพให้ได้รับสิทธิบางอย่าง ดังนั้น หัวหน้าชาวเวียดนามอพยพที่อยู่ในที่ประชุมคือนายเลิมตรัน จึงได้กำชับบรรดาผู้นำชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีให้พยายามช่วยเหลือกลุ่มนักศึกษาในเขตจังหวัดของตนเท่าที่ทำได้เพื่อเป็นฐานกำลังในการ

⁵⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 ธันวาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁵⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 มีนาคม 2516 (พ.ศ.2515 - 2518); หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 ตุลาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518); หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 มีนาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพ⁵⁸ ซึ่งการของความร่วมมือชาวเวียดนามอพยพให้ช่วยเหลือกลุ่มนักศึกษาด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ยังพบในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพจังหวัดโยธะ⁵⁹ เช่นกัน นอกจากนี้ที่จังหวัดอุดรธานีเมื่อวันที่ 14 มกราคม 1974 ได้มีเหตุการณ์นักศึกษาวิทยาลัยครูอุดรธานีจำนวนประมาณ 300 คน เดินขบวนต่อต้านสหรัฐอเมริกา ซึ่ง กอ.รมน.สืบทราบว่ามีผู้ชักใยอยู่เบื้องหลังคือนายขวัญชัย คำเมือง และนางสุปราณี คำเมือง ซึ่งเป็นชาวเวียดนามเก่า⁶⁰

แม้ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าข่าวกรองของ กอ.รมน.ที่รายงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนิสิตนักศึกษากับชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นความจริงมากน้อยเพียงใด แต่รายงานดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่เผยแพร่อยู่ในหน่วยงานเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งย่อมส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการปฏิบัติงานต่อชาวเวียดนามอพยพ นอกจากนี้ความเชื่อมโยงที่ปรากฏในรายงานข่าวกรองนี้ก็ปรากฏในคำกล่าวของกลุ่มผู้ที่ต่อต้านชาวเวียดนามอพยพด้วยเช่นกัน เช่น กรณีของนายดาบชัย อัครราชรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ ส.ส.จังหวัดสกลนคร ได้เสนอให้ขับไล่ชาวเวียดนามอพยพกว่าแสนคนออกไปจากประเทศไทยโดยรวมเอาชาวเวียดนามเก่าที่เข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์เอาไว้ด้วย⁶¹ ทั้งนี้ก็ด้วยเพราะความเกี่ยวข้องกันระหว่างชาวเวียดนามอพยพทั้งรุ่นเก่ารุ่นใหม่ นั่นเอง และที่สำคัญที่สุดคือในเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976 หนึ่งในข้อกล่าวหาที่ใช้ในการโจมตีปราบปรามกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็คือข้อกล่าวหาที่ว่านักศึกษาเป็น “ญวน” ดังจะเห็นได้ว่าการปล่อยข่าวการจับกุมชาวเวียดนามที่แทรกซึมอยู่ในกลุ่มนักศึกษา เพื่อที่จะสนับสนุนความคิดที่ว่า ขบวนการนักศึกษานั้นเตรียมเงื่อนไขให้คอมมิวนิสต์ญวน ยึดครองประเทศไทย และทำให้การปราบปราม 6 ตุลา เป็นการกระทำที่ชอบธรรมเพื่อรักษาประเทศไทยเอาไว้และบริบทการใช้คำว่าญวนในช่วงทศวรรษ 1976 นั้นไม่ได้เป็นเพียงคำที่เรียกชาวเวียดนามอย่างไร้ความเคารพเท่านั้น แต่ยังบอกถึงความเกลียดชังศัตรูอย่างรุนแรง ถึงขนาดสามารถที่จะฆ่าได้ด้วยวิธีรุนแรง หรือ สามารถยื่นมือการกระทำรุนแรงนั้นได้ด้วยความพอใจ⁶²

⁵⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 กรกฎาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁵⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 30 กันยายน 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁶⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 มีนาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁶¹ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁶² ธงชัย วินิจจะกูล, 6 ตุลา สัมผัสไม่ได้ จำไม่ลง: ว่าด้วย 6 ตุลา 2519 (นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2558), หน้า 104 – 106.

5.4.3 การจัดการต่อสถานการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพของประเทศไทย

ในช่วงที่เกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ไทยต้องการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ซึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศขณะนั้นคือ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เชื่อว่าปัญหาผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยนั้นจะสามารถแก้ไขได้ดีที่สุดโดยการพัฒนาความสัมพันธ์กับเวียดนามเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถอนกำลังทหารสหรัฐอเมริกานอกจากประเทศไทยที่จะสามารถจัดความมั่นคงและนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับเวียดนามเหนือ อีกทั้งยังช่วยลดเหตุผลของเวียดนามเหนือในการสนับสนุนผู้ก่อการร้ายในไทยอีกด้วย ในขณะที่ทางกองทัพเวลานั้นมีทัศนคติที่แตกต่างออกไป แม้ว่าทางกองทัพจะยอมรับการทดลองเจรจาด้วยวิธีทางการทูตดังกล่าว แต่ก็เห็นเพราะทางกองทัพตระหนักดีว่าไม่สามารถรับมือได้หากเวียดนามเหนือโจมตีไทยในเวลานี้ ดังนั้นการเจรจากับเวียดนามเหนือถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยซื้อเวลาในการพัฒนาความแข็งแกร่งทางกองทัพที่จะใช้ปราบปรามภัยคุกคามในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน กองทัพไทยต้องการที่จะขัดขวางความพยายามทุกอย่างของรัฐมนตรีนโยบายการกระทรวงการต่างประเทศที่อาจจะไปส่งเสริมความแข็งแกร่งของเวียดนามเหนือ เช่น กรณีการส่งคืนอาวุธทางการทหารของเวียดนามใต้ในประเทศไทยไปให้แก่เวียดนามเหนือ นอกจากนี้กองทัพยังได้กดดันรัฐมนตรีนโยบายการกระทรวงการต่างประเทศ ในเรื่องการส่งชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยกลับไปยังเวียดนามอีกด้วย เพราะกองทัพเชื่อว่าชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้เป็นภัยคุกคามความมั่นคงของประเทศในขณะนี้⁶³

การเกิดขึ้นของการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนั้น ผู้คนในช่วงเวลานั้นมักจะเห็นว่าเป็นความพยายามของกลุ่มฝ่ายขวาที่จะขัดขวางการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนาม⁶⁴ เมื่อผู้แทนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

⁶³ Central Intelligence Agency. CIA-RDP79R01142A000500040001-9, RESPONSE TO FOLLOW-ON QUESTIONS ON INTERAGENCY MEMORANDUM, 'THAI FOREIGN POLICY IN THE FRONT-VIETNAM PERIOD,' 25 APRIL 1975 (21 May 1975)

แม้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ จะมีความต้องการฟื้นฟูสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับเวียดนามเหนือ โดยเห็นด้วยว่าควรถอนกองกำลังทหารสหรัฐอเมริกานอกจากประเทศไทยเพื่อประโยชน์ในการเจรจาฟื้นฟูความสัมพันธ์ แต่ในปี 1974 นั้นพลตรีชาติชายเคยแสดงทัศนะเห็นด้วยกับการคงกองกำลังทหารอเมริกาเอาไว้ในประเทศไทย โดยอ้างว่า ทหารสหรัฐจะช่วยรับประกันความปลอดภัยของประเทศไทยได้ เพราะในขณะนั้นมีกองกำลังทหารเวียดนามเหนืออยู่ในประเทศไทยถึง 50,000 คน โดยอยู่ในฐานะของญวนอพยพ (บางกอก เดลิโทม์ (28 สิงหาคม 2517))

⁶⁴ พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 143.

คือ นายผ่าน เหยียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ได้เดินทางมาไทยเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 1975 เพื่อฟื้นฟูสัมพันธภาพสองประเทศ⁶⁵ การพบปะเจรจาก็ไม่ประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา และประเด็นเรื่องเกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁶⁶ นั่นเอง

นอกจากนี้เมื่อเกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นทางกองทัพ คือแม่ทัพภาคที่ 2 ได้ให้ความเห็นต่อสถานการณ์ดังกล่าวว่ารัฐบาลควรจะจัดการเรื่องชาวเวียดนามอพยพอย่างจริงจัง ไม่ควรปล่อยให้เป็นเช่นนี้ และกล่าวว่าการชุมนุมขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นการแสดงออกถึงความรักชาติ แต่การไปทำลายทรัพย์สินให้เสียหายนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ควร⁶⁷ ส่วนภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องคือกระทรวงมหาดไทยและตำรวจนั้นก็ได้ออกดูแลควบคุมทำให้สถานการณ์คลี่คลายได้ โดยกระทรวงมหาดไทยนั้นได้ออกแถลงการณ์เพื่อแสดงให้เห็นว่าความต้องการของผู้ชุมนุมที่จะให้ชาวเวียดนามกลับประเทศเวียดนามนั้นตรงกับความต้องการของรัฐบาลและเป็นความประสงค์ของชาวเวียดนามอพยพในไทยเองด้วย ซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการเจรจาระหว่างประเทศ พร้อมกันนั้นยังได้มีการจับกุมผู้ที่ก่อความไม่สงบกว่า 37 ราย และได้จ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากการชุมนุมให้กับชาวเวียดนามอพยพ⁶⁸ และทางด้านนายกรัฐมนตรีขณะนั้นคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้สั่งให้มีการสอบสวนเบื้องหลังของการชุมนุมอีกด้วย⁶⁹

จะเห็นได้ว่าทั้งกองทัพ และรัฐบาลนั้นต่างมีความเห็นที่ตรงกัน คือเห็นด้วยกับการชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ไม่เห็นด้วยกับการทำลายข้าวของร้านค้า บ้านเรือน และทำร้ายร่างกายชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่าทั้งกองทัพ และคนในรัฐบาลต่างก็เรียกกลุ่มผู้ชุมนุมว่า “ผู้รักชาติ” นอกจากนี้เมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมจังหวัดหนองคายตัดสินใจเลิกเดินขบวนขับไล่ แต่จะเปลี่ยนมาเป็นวิธีอื่นที่ไม่ซื้อสินค้าชาวเวียดนามอพยพนั้น พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แสดงทัศนะต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ว่า “ถ้าทำได้

⁶⁵ บางกอก เดลิโทม์ (22 พฤษภาคม 2518)

⁶⁶ Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00975A027700010036-5, NATIONAL INTELLIGENCE BULLETIN (21 May 1975)

⁶⁷ ไทยรัฐ (1 ธันวาคม 2518)

⁶⁸ ชาวไทย (13 พฤษภาคม 2518); สยามรัฐ (14 พฤษภาคม 2518); ไทยรัฐ (14 พฤษภาคม 2518)

⁶⁹ สยามรัฐ (12 พฤษภาคม 2518)

แบบนี้ผมยังชอบ ถ้าทำได้ทั่วประเทศยิ่งดีใหญ่ เวลานี้ออกจากบ้านไปตัดผม กินกาแฟ ซื้อหมู ขาว ญวนขายทั้งนั้น”⁷⁰

ในส่วนของท่านถิ่นนั้นแม้ว่าจะมีบทบาทในการยับยั้งเหตุการณ์ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ เช่นผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครที่เป็นผู้คอยเป็นตัวกลางการติดต่อระหว่างรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุม รวมถึงให้การรับประกันเมื่อหัวหน้าชาวเวียดนามอพยพสกลนครเดินทางมาพบว่าจะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดกับผู้ที่ทำลายทรัพย์สินชาวเวียดนาม⁷¹ แต่กระนั้นก็ยังมิมีเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องถิ่นบางรายที่ให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุม อย่างกรณีของจังหวัดหนองคายที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูงออกมาพูดให้สถานการณ์เลวร้ายลง โดยกล่าวว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นมีแผนที่จะแยกภาคอีสานออกจากประเทศไทย⁷² หรือในบางจังหวัดเช่น สกลนคร และนครพนมนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายแม้จะไม่ได้สนับสนุนอย่างเปิดเผย แต่ก็แสดงออกโดยเพิกเฉยต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น หรือละเลย โอนอ่อนกับกลุ่มผู้ชุมนุมมากกว่าที่ควรจะเป็น⁷³

การแสดงทัศนะที่เห็นด้วยกับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นยังสามารถเห็นได้จากนักการเมืองท้องถิ่นอีกด้วย โดยเมื่อปี 1976 ที่เกิดการประท้วงชาวเวียดนามอพยพขึ้นอีกครั้ง รัฐบาลได้ส่ง นายดาบชัย อัคราช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสกลนคร อีกทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองสกลนครด้วยนั้น มาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสถานการณ์การชุมนุมที่จังหวัดสกลนคร นายดาบชัยนั้นได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับการชุมนุมขับไล่ชาวเวียดนามอพยพว่าเป็นความชอบธรรมที่ผู้ชุมนุมสามารถทำได้ เพราะประชาชนเกิดความแค้นใจที่ชาวเวียดนามเข้ามาแย่งที่ดินทำกินกว่า 30 ปี และรัฐบาลควรเร่งเจรจาให้เสร็จสิ้นโดยด่วน นอกจากนี้นายดาบชัยยังให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณีนักเรียนอาชีวะวางเพลิงหมู่บ้านชาวเวียดนามด้วยว่าตนนั้นไม่เชื่อว่านักเรียนอาชีวะจะทำเช่นนั้น แต่เรื่องที่เกิดขึ้นอาจจะจะเป็นลักษณะของ “แผนซ้อนแผน”⁷⁴

⁷⁰ ไทยรัฐ (3 มิถุนายน 2518)

⁷¹ ไทยรัฐ (13 พฤษภาคม 2518); บางกอก เดลิไทม์ (13 พฤษภาคม 2518)

⁷² พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 145

⁷³ สัมภาษณ์ องหลุก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนม อายุ 67 ปี, 25 ตุลาคม 2564; สัมภาษณ์ ป้าแสง (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 20 ธันวาคม 2562; สัมภาษณ์ คุณชุม (นามสมมุติ) หนึ่งในแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 12 เมษายน 2563.

⁷⁴ ดาวสยาม (1 กันยายน 2519)

จะเห็นได้ว่าการจัดการของรัฐบาลต่อการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นการติดต่อ ต่อร่องกันระหว่างรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเป็นหลัก มีการติดต่อระหว่างรัฐบาลกับชาวเวียดนามอพยพที่เป็นผู้เสียหายอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะรัฐบาล กองทัพ นักการเมืองและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นต่างมีทัศนคติตรงกันว่าชาวเวียดนามอพยพเป็นปัญหาสำคัญซึ่งควรส่งทั้งหมดกลับประเทศเวียดนาม รวมถึงเห็นด้วยกับการประท้วงขับไล่ที่เกิดขึ้น บ้างก็สนับสนุนการชุมนุมและความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการชุมนุมทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม ซึ่งเป็นผลให้การชุมนุมขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นนอกจากจะเรื้อรังแล้วยังเสริมให้มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นด้วย สภาพที่ชาวเวียดนามอพยพตกเป็นแพะรับบาปเช่นนี้ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตยิ่งยากลำบากมากขึ้น และไม่อาจพึ่งพากลไกของรัฐในการแก้ไขปัญหาได้เลย แต่กระนั้นชาวเวียดนามอพยพก็ยังมิวิธีรับมือและหลบหลีกเอาตัวรอดในสถานการณ์เช่นนี้ได้ซึ่งจะขอล่าถึงในลำดับถัดไป

5.5 การเอาตัวรอดของชาวเวียดนามจากภาวะกดดันและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ

1970

5.5.1 การใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวเวียดนามอพยพ

โดยทั่วไปชาวเวียดนามอพยพกับเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นขั้วตรงข้ามกัน เพราะมีหลายครั้งที่ชาวเวียดนามอพยพถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐ กรณีของนายเคื่องที่ได้กล่าวไปในบทที่สามนับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดีเท่าใดนักระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับเจ้าหน้าที่รัฐ จึงทำให้คิดว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นต้องการที่จะหลบเลี่ยงการพบปะกับเจ้าหน้าที่รัฐ และไม่ยากข้องเกี่ยวไม่ว่าจะโดยแถมใดใด เนื่องด้วยสถานะของตนเองที่เป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย และยังมีกิจกรรมการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ที่ขัดกับข้อกฎหมายในช่วงเวลานั้น ซึ่งไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด เพราะเชื่อว่าชาวเวียดนามอพยพจะหลบเลี่ยงหรือมีท่าทีเกรงกลัวเจ้าหน้าที่รัฐเสมอไป ในทางกลับกันชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่งอาจเลือกที่จะสานสัมพันธ์ ผูกมิตรกับเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นเอาไว้เพื่อให้คอยช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ

คำว่า “แผนซ่อนแผน” ที่นายดาบชัย กล่าวนั้นอาจหมายความว่าชาวเวียดนามอพยพเผาบ้านเรือนตนเองแล้วอ้างว่าถูกกลุ่มผู้ชุมนุมเผา เพราะในช่วงเวลานั้นเกิดเหตุเพลิงไหม้บ่อยครั้งในจังหวัดที่มีชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ และกลุ่มผู้ชุมนุมหรือหนังสือพิมพ์ในช่วงนั้นก็มักจะเสนอข่าวไปในทิศทางที่บอกว่าชาวเวียดนามอพยพเผาเองเพื่อเอาประกัน หรือ เพื่อแค้นผู้ชุมนุม (ไทยรัฐ (6 มิถุนายน 2518); บางกอก เดลิเมล์ (27 พฤศจิกายน 2518); ไทยรัฐ (4 ธันวาคม 2518))

ในช่วงทศวรรษ 1970 ที่ชาวเวียดนามอพยพถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามสำคัญ หรือเป็นเนื้อร้ายของชาตินั้น ก็ยังคงปรากฏการสานสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับเจ้าหน้าที่รัฐด้วยเช่นกัน กรณีของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนครนับเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ดังกล่าว ดังปรากฏว่าในการอบรมลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดสกลนครนั้นมีชาวเวียดนามอพยพสมัครใจเข้าร่วมการอบรมดังกล่าวด้วย⁷⁵ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการอบรมลูกเสือชาวบ้านนั้นเป็นการอบรมประชาชนเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และให้ตระหนักถึงภัยคุกคามจากทั้งภายในและภายนอกประเทศที่จะกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในช่วงเวลานั้น ซึ่งหมายถึงภัยจากคอมมิวนิสต์นั่นเอง⁷⁶

นอกจากนี้จากหลักฐานสรุปข่าวณวนอพยพของ ซึ่งเป็นข่าวกรองของ กอ.รมน. ยังได้แสดงให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพที่สกลนครนั้นมักจะมีกิจกรรมที่ข้องเกี่ยวกับข้าราชการในท้องถิ่นอยู่บ่อยครั้ง ดังปรากฏว่า ในเดือนกันยายน 1972 ชาวเวียดนามอพยพ ในอำเภอเมือง สกลนคร ได้เชิญข้าราชการไทยประมาณ 100 คน ไปร่วมรับประทานอาหารที่หอประชุมเทศบาลเมืองสกลนคร เพื่อเป็นการขอบคุณข้าราชการไทยที่ได้ให้ชาวเวียดนามพำนักในบุญมานานกว่า 27 ปี⁷⁷ และในเดือนเมษายน 1974 ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนครทั้งในเขตอำเภอเมือง อำเภอสว่างแดนดิน และอำเภอพังโคน ยังได้เรียไรเงินจำนวนหนึ่งนำไปมอบให้เจ้าหน้าที่สรรพากรจังหวัดสกลนคร ซึ่งในรายงานข่าวระบุว่าเป็นการขอความเห็นใจจากเจ้าหน้าที่ไม่ให้เก็บภาษีรายได้จากชาวเวียดนามอพยพตามความเป็นจริง⁷⁸ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนครเมื่อมีงานสำคัญของชุมชน เช่น งานตรุษจีน งานวันชาติเวียดนาม และงานวันเกิดโฮจิมินห์ ก็มักจะเชิญข้าราชการในจังหวัดมาร่วมงานเลี้ยงหรือนำของขวัญไปมอบให้⁷⁹ อีกด้วย

⁷⁵ สัมภาษณ์ คุณสะพรั่ง (นามสมมติ) อดีตนายตำรวจที่ดูแลชาวเวียดนามอพยพและการอบรมลูกเสือชาวบ้านในจังหวัดสกลนคร อายุ 77 ปี, 30 ตุลาคม 2564

⁷⁶ อภิญา บุชบา, “การเปลี่ยนแปลงบทบาทของอุดมการณ์ทางการเมืองของลูกเสือชาวบ้าน,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) หน้า 49 – 50.

⁷⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวณวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 มีนาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁷⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวณวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 พฤษภาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁷⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวณวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 31 พฤษภาคม 2517 (พ.ศ.2515 - 2518); หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวณวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 30 กันยายน 2517 (พ.ศ.2515 - 2518); หอจดหมายเหตุ

หลักฐานสรุปข่าวณวนอพยพของ กอ.รมน. นั้นนับว่ามีความน่าสนใจในแง่ที่ว่าป็นรายงานข่าวกรองของหน่วยงานราชการที่แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวของชาวเวียดนามอพยพอย่างค่อนข้างละเอียด ไม่ใช่มีเพียงข่าวการจับกุมณวนอพยพเท่านั้นแต่ยังมีเรื่องการแอบลักลอบประชุมณวนอพยพ โดยระบุสถานที่ที่ใช้ในการประชุม เนื้อหาการประชุม และการเผยแพร่เอกสารต่าง ๆ ในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งในการประชุมต่าง ๆ ของชุมชนชาวเวียดนามอพยพนั้นหลายครั้งก็ใช้ภาษาเวียดนามในการประชุม รวมถึงเอกสารที่แจกจ่ายภายในชุมชนก็เป็นภาษาเวียดนาม การที่รายงานข่าวกรองเกี่ยวกับณวนอพยพของ กอ.รมน. มีรายละเอียดมากเช่นนี้ อาจทำให้คิดได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่จะมีชาวเวียดนามอพยพด้วยกันที่ทำหน้าที่เป็น “สายลับ” ให้กับ เจ้าหน้าที่รัฐของไทย ซึ่งเรื่องนี้ในขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ต่าง ๆ ชาวเวียดนามอพยพหลายรายก็ระบุว่ามิผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสายลับให้กับเจ้าหน้าที่รัฐอยู่จริง

นอกจากนี้หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ยังมีปรากฏด้วยเช่นกัน การใช้ชาวเวียดนามเป็นสายลับ ให้ช่วยจับตาความเคลื่อนไหวในชุมชนชาวเวียดนามนั้นไม่ใช่เรื่องที่เพิ่งปรากฏในช่วงทศวรรษ 1970 แต่มีตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1950 ดังจะเห็นได้จากกรณี ร.ต.อ.หลวงโหมรอนราญ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลชาวเวียดนามอพยพ และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเคลื่อนย้ายคนญวนไปยังจังหวัดพัทลุงและสุราษฎร์ธานีในปี 1953 ซึ่งจากรายงานการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยตนเองนั้นทำให้ทราบว่า ร.ต.อ.หลวงโหมรอนราญ นั้นมี “สายของตนเอง” ในการดำเนินการเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพ โดยสายของหลวงโหมรอนราญนั้น ชื่อนางหมุย เป็นชาวจังหวัดสกลนคร ประกอบอาชีพเป็น “ผู้หญิงหาสตางค์” แม้ในรายงานสืบสวนนั้นไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่านางหมุยเป็นชาวเวียดนามอพยพ แต่ก็มีข้อความที่ระบุว่านางหมุยนั้นใช้อำนาจจากการเป็นสายให้กับเจ้าหน้าที่รัฐในการช่วยเหลือญาติของตนซึ่งเป็น “หัวหน้าญวนในจังหวัดสกลนคร” ให้ไม่ถูกจับกุมตัว ในขณะเดียวกันชาวเวียดนามอพยพรายใดที่มีข้อขัดแย้งกับนางหมุยก็จะถูกจับกุม หรือถูกส่งตัวไปยังภาคใต้ของประเทศไทยตามนโยบายรัฐบาลในช่วงเวลานั้น⁸⁰

กรณีของนางหมุยและชาวเวียดนามอพยพรายอื่น ๆ ที่เลือกเส้นทางทำหน้าที่เป็น “สายลับ” ให้กับ เจ้าหน้าที่รัฐของไทย หากมองในมุมมองของชาวเวียดนามอพยพด้วยกันก็คงเห็นว่าเป็นผู้ “ทรยศ” เหมือนกับกรณีของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้ดังที่ได้แสดงให้เห็นในบทที่ 4

แห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวณวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 ศอป.กบ.ปค. หัวงเวลา 1 – 31 มีนาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁸⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.42/1 คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอพยพชาวญวน (พ.ศ.2496)

แต่กระนั้นก็นับว่าเป็นวิธีที่ใช้ในการเอาตัวรอดได้เช่นเดียวกัน การเป็นสายให้กับเจ้าหน้าที่รัฐนั้นนำมาซึ่งสิทธิ และอำนาจพิเศษมากมายที่เจ้าตัวและครอบครัวจะได้รับ ดังนั้นจึงมีชาวเวียดนามอพยพสมัครใจเป็นสายให้กับเจ้าหน้าที่รัฐเสมอมา เช่นเดียวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับกลุ่มข้าราชการในท้องถิ่นนั้น ก็เป็นไปเพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิตอันเนื่องมาจากการถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจากภาครัฐของไทยในช่วงเวลานั้น ชาวเวียดนามอพยพที่มีความสนิทสนมกับข้าราชการก็มักจะได้รับการยกเว้นข้อห้ามกำหนดควบคุมต่าง ๆ เช่น สามารถเดินทางไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในและนอกเขตควบคุมได้อย่างอิสระ ทั้งยังสามารถสืบทราบข่าวคราวต่าง ๆ จากทางราชการที่จะดำเนินการเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพได้ก่อนล่วงหน้า ทำให้สามารถที่จะเตรียมตัวตั้งรับต่อนโยบายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี⁸¹

เกี่ยวกับเรื่องสิทธิพิเศษที่จะมอบให้กับชาวเวียดนามอพยพบางรายนั้น ทางราชการไทยเองก็มีนโยบายข้อนี้ระบุชัดเจน ดังจะเห็นได้จากหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยที่เลขาธิการการประชุมคณะกรรมการกลางเพื่อการจัดส่งชาวเวียดนามกลับฯ ได้อ่านแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ในการประชุมเมื่อวันที่ 16 มกราคม 1975 ซึ่งระบุว่า

“สำหรับปัญหาเรื่องคนญวนอพยพนี้ ทางราชการได้มีนโยบายที่จะพิจารณาให้สิทธิแก่ **คนญวนที่ประพฤติดี** (เน้นโดยผู้วิจัย) โดยกำหนดขั้นตอนการให้สิทธิไว้เช่นขั้นที่ 1 อนุญาตให้ออกนอกเขตควบคุมได้เป็นพิเศษ เว้นการย้ายภูมิลำเนา โดยพิจารณาออกบัตรอนุญาตพิเศษให้ครั้งละไม่เกิน 1 ปี ขั้นที่ 2 อนุญาตให้ประกอบอาชีพ และแรงงานที่ต้องห้ามตามกฎหมายได้บางอย่าง ขั้นที่ 3 อนุญาตให้พ้นสภาพความเป็นคนญวนอพยพ เป็นคนญวนต่างด้าวที่เข้าเมืองถูกต้องตามกฎหมาย และขั้นสุดท้ายคือการอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้ตามกฎหมาย”⁸²

⁸¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายชื่อญวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 ศอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 – 30 ตุลาคม 2515 (พ.ศ.2515 - 2518); สัมภาษณ์ ่องเวือก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 2 ตุลาคม 2564.; สัมภาษณ์ ่องจู้ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 75 ปี, 6 มกราคม 2563.

⁸² สภาภาชาตไทย, เรื่องที่ 3 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “การประชุมคณะกรรมการกลาง เพื่อการจัดส่งชาวเวียดนามกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2518 ณ ตึกบริพัตร” พ.ศ.2518

เกี่ยวกับเรื่องชาวเวียดนามอพยพที่ “ประพฤติดี” นั้น นายเอนก สิทธิประศาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ได้ให้คำนิยามบางส่วนว่าหมายถึงชาวเวียดนามอพยพที่ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับทางราชการ มีการส่งคนทั่วไปกับชาวไทยเป็นอย่างดี และเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาด้วยความศรัทธา หากชาวเวียดนามอพยพปฏิบัติเช่นนี้จะนับว่าทำความดีความชอบเป็นพิเศษ ทางราชการก็จะให้สิทธิพิเศษ โดยจะผ่อนผันให้เดินทางออกนอกเขตที่กำหนดได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตด้วยการมอบบัตรพิเศษให้ไว้ประจำตัว (ชาวไทย (31 พฤษภาคม 2518))

ข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่าการปฏิบัติของราชการไทยต่อชาวเวียดนามอพยพนั้นมีความแตกต่างกันตามแต่ละบุคคล และเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าสิทธิพิเศษที่ชาวเวียดนามอพยพจะได้รับนั้นเป็นสิ่งที่มียุ่จริงและมีกระบวนการที่เป็นขั้นเป็นตอนค่อนข้างชัดเจน การที่ราชการไทยมีช่องทางพิเศษเช่นนี้สำหรับชาวเวียดนามอพยพย่อมเป็นธรรมดาที่จะมีชาวเวียดนามอพยพบางส่วนเลือกที่จะใช้เส้นทางการเป็น “**คนญวนที่ประพาศิต**” นี้ เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาที่ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามสำคัญของชาติเช่นนี้

แม้ว่าการเลือกเป็นสายให้กับเจ้าหน้าที่นั้นอาจดูเป็นทางเลือกในการเอาตัวรอดที่มีโอกาสความเป็นไปได้ว่าจะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากกว่า เพราะเป็นการกระทำที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับเจ้าหน้าที่รัฐมากกว่าเพราะเป็นการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคง แต่การกระทำดังกล่าวก็ตั้งอยู่บนความเสี่ยงเพราะหากถูกจับได้ก็จะถูกคว่ำบาตรจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน ทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือในมิติอื่น ๆ ในการดำรงชีวิต หรืออาจจะถูกคุกคามจากคนในชุมชน ชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่จึงไม่เลือกเดินในเส้นทางนี้เพราะต้องการดำรงสายสัมพันธ์ในชุมชนชาวเวียดนามอพยพด้วยกันเอาไว้ เพราะสายสัมพันธ์ภายในชุมชนนั้นก็มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตเช่นกัน อีกทั้งการช่วยเหลือกันเองภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพก็เป็นอีกวิธีที่ชาวเวียดนามอพยพใช้ในการเอาตัวรอดภายใต้ภาวะความกดดันและความรุนแรงที่ต้องเผชิญในช่วงทศวรรษ 1970 อีกด้วย

5.5.2 การใช้ความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

5.5.2.1 การให้ความช่วยเหลือระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกันเอง

ชาวเวียดนามอพยพนั้นอยู่อาศัยกันเป็นชุมชนของตนเอง และมีความกลมเกลียวเป็นปึกแผ่นกันพอสมควร ดังนั้นในทศวรรษ 1970 เมื่อเกิดความรุนแรงอย่างการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขึ้นในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ชุมชนชาวเวียดนามอพยพย่อมต้องให้ความช่วยเหลือกันเพื่อให้ผ่านพ้นช่วงเวลาอันทุกข์ยากนี้ไปได้ ในบทที่สามได้แสดงให้เห็นถึงวิธีในการส่งเสียงเรียกร้องของชุมชนชาวเวียดนามอพยพคือการเขียนจดหมายร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่กำกับดูแลชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งวิธีการเขียนจดหมายร้องเรียนนี้ก็ยังคงถูกนำมาใช้ในช่วงทศวรรษ 1970 ด้วยเช่นกัน รูปแบบของจดหมายยังคงเป็นลักษณะเดิมแบบที่เคยปรากฏในช่วงทศวรรษ 1960 คือเป็นการพรรณนาถึงความทุกข์ร้อนที่ได้รับ ซึ่งเรื่องหลักที่มีการร้องเรียนในช่วงปี 1975 – 1976 ก็คือเรื่องเกี่ยวกับความเดือดร้อน ความเสียหายของชีวิตและทรัพย์สินจากการประท้วงขับไล่ และขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือระงับความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการประท้วง

ดังกล่าว⁸³ นอกจากนี้ยังมีจดหมายร้องเรียนบางฉบับที่ขอให้รัฐบาลไทยทำเรื่องส่งตัวกลับไปเวียดนามอีกด้วย ซึ่งเป็นจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพจำนวนหนึ่ง ที่อาศัยอยู่อำเภอบ้านแพ่ง จังหวัดนครพนม ดังมีรายละเอียดในจดหมายร้องเรียนความตอนหนึ่งว่า

“ด้วยพวกกระผมพี่น้องชาวญวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้ได้รับความเดือดร้อนมาก เนื่องจากประชาชนของประเทศไทยได้เดินขบวนขับไล่ และทำลายทรัพย์สินของพี่น้องชาวญวนที่อยู่ในประเทศไทยทุก ๆ แห่งอยู่เป็นประจำ บางครั้งถึงกับมีการเสียชีวิตหลายราย พวกกระผมที่อาศัยอยู่ที่อำเภอบ้านแพ่ง จึงมีความประสงค์จะขอกลับเวียดนามเหนือ – ไต้ เพราะอยู่ไปมีแต่จะได้รับความเดือดร้อนยิ่งขึ้น”

จดหมายร้องเรียนฉบับนี้ยังแนบรายชื่อชาวเวียดนามอพยพในอำเภอบ้านแพ่ง ที่ประสงค์จะขอกลับประเทศเวียดนามมาอีกด้วย โดยแบ่งออกเป็น 27 ครอบครัว รวมจำนวนทั้งสิ้น 197 ราย⁸⁴ จดหมายร้องเรียนฉบับนี้มีความน่าสนใจเนื่องด้วยเป็นการร้องขอให้รัฐบาลไทยเจรจากับรัฐบาลเวียดนามเพื่อส่งตัวกลับ ซึ่งลักษณะการร้องขอดังกล่าวนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนในจดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพไม่ว่าจะในช่วงสมัยใด ในแง่หนึ่งอาจด้วยเพราะการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 1975 นั้นมีความรุนแรง ให้เกิดการหวาดกลัวและสร้างความลำบากในการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพมากกว่าครั้งใด แต่ในอีกแง่หนึ่งหากดูช่วงเวลาการเกิดขึ้นของจดหมายร้องเรียนฉบับนี้ที่เขียนเมื่อวันที่ 15 กันยายน 1976 ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเวียดนามเหนือสามารถเอาชนะปลดปล่อยเวียดนามใต้มาได้แล้วกว่า 1 ปี และสามารถรวมประเทศเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมาได้ประมาณ 3 เดือน สภาวะการณ์เช่นนี้ย่อมส่งผลเปลี่ยนแปลงต่อความรู้สึกของชาวเวียดนามอพยพ เพราะประเทศปิตุภูมิของตนสิ้นสุดภาวะสงครามภายในประเทศ ทำให้มีความเชื่อมั่นและวางใจมากขึ้นที่จะเดินทางกลับไปยังถิ่นฐานเดิมจึงเป็นที่มาของข้อความหนึ่งในจดหมายร้องเรียนที่ว่า “มีความประสงค์จะขอกลับเวียดนามเหนือ – ไต้” ซึ่งแสดงถึงการไม่ได้เจาะจงว่าจะเดินทางกลับไปยังพื้นที่ใดต่างจากช่วงที่มีการแบ่งแยกประเทศ เพราะทั้งเวียดนามเหนือและใต้ต่างก็รวมเป็นประเทศเดียวกันแล้วนั่นเอง

⁸³ สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 23 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “สภาาชาตไทย ได้รับหนังสือจากชาวเวียดนามจังหวัดนครพนมและสกลนครขอให้ช่วยระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519; สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 8 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “สภาาชาตไทย ได้รับหนังสือจากชาวเวียดนามจังหวัดอุบลราชธานี, อุตรธานีและสกลนครขอให้ระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519; สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 40 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “ชาวเวียดนามจังหวัดสกลนครขอให้ช่วยระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519

⁸⁴ สภาาชาตไทย, เรื่องที่ 31 แฟ้มที่ 7 ปีที่ 2, “คนญวนอพยพร้องขอให้รัฐบาลไทยทำการติดต่อเจรจากับรัฐบาลเวียดนามเพื่อจัดส่งชาวญวนอพยพที่อยู่ในประเทศไทยกลับภูมิลำเนาเดิม” พ.ศ.2519

นอกจากจดหมายร้องเรียนแล้วนั้นภายในชุมชนชาวเวียดนามอพยพก็จำเป็นต้องมีวิธีรับมือต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น เพราะจดหมายร้องเรียนนั้นไม่สามารถรับรองได้ว่าจะได้รับความสนใจช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ ชาวเวียดนามอพยพแต่ละพื้นที่มีการรับมือรวมถึงมีความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพที่แตกต่างกันออกไป เพราะพื้นที่หลักที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการประท้วงขับไล่คือพื้นที่ใจกลางเมือง โดยเฉพาะพื้นที่เขตเศรษฐกิจในจังหวัดต่าง ๆ ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบนอกหรือชายขอบของเมืองบางส่วนนั้น แม้จะทราบเกี่ยวกับการประท้วงขับไล่ แต่ก็ไม่ได้มีการเตรียมวิธีรับมือหรือจัดการมากเท่าใดนัก เนื่องจากไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง ในขณะที่ชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่บริเวณใจกลางเมืองนั้น จำต้องมีการช่วยเหลือกันเองภายในชุมชน เช่น การแวนกระดิ่งเตือนภัยเมื่อถูกจับ หรือ ถูกทำร้าย เพื่อแจ้งให้ชาวเวียดนามรายอื่น ๆ ในชุมชนทราบจะได้หาทางหลบเลี่ยงหรือหาทางหนีที่ไล่ได้ทัน⁸⁵

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าภายในชุมชนชาวนามนั้นได้มีการแจกจ่ายใบปลิว หรือ หนังสือพิมพ์แจ้งข่าวภายในชุมชนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อรับมือกับการชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพอีกด้วย เช่น ชุมชนชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดสกลนคร ได้มีการประชุมเกี่ยวกับเหตุการณ์ประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ และให้ทำเรื่องแจ้งไปยังชาวเวียดนามอพยพเกี่ยวกับวิธีรับมือสถานการณ์ ดังนี้

- เมื่อมีคนไทยเดินขบวนให้ชาวเวียดนามอพยพทุกคนวางเฉยและหลีกเลี่ยงการปะทะ รวมถึงห้ามออกนอกบ้าน

- ถ้ามีโอกาสให้ชี้แจงให้คนไทยทราบว่าชาวเวียดนามอพยพไม่เคยสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนไทยแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับสร้างแต่ความดีให้รัฐบาลไทยเสมอมา ชาวเวียดนามอพยพมีความประสงค์จะอยู่ในไทยเพียงรอเวลาให้เวียดนามเหนือชนะสงครามแล้วมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย จากนั้นจึงจะเจรจาว่าจะอยู่หรือกลับเวียดนามเหนือ ถ้าให้กลับชาวเวียดนามอพยพก็พร้อมที่จะกลับทันที

⁸⁵ สัมภาษณ์ องหลุก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนม อายุ 67 ปี, 25 ตุลาคม 2564.

- ให้ชาวเวียดนามอพยพทุกคนมีความสามัคคีกัน รวมกลุ่มให้เหนียวแน่นเพื่อที่จะมีกำลังต่อต้านการกระทำของคนไทยในทางการเมืองให้ลุล่วงไป⁸⁶

แนวการปฏิบัติข้างต้นนั้นยังปรากฏให้เห็นจากข้อความในจดหมายที่ชาวเวียดนามอพยพรายหนึ่งเขียนไปถึงหนังสือพิมพ์บางกอก เดลิโหม์ เพื่อเรียกร้องความเห็นใจและความเข้าใจจากชาวไทยในเรื่องเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพ และเป็นการแสดงความจริงใจว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่ได้เป็นตามดังที่กลุ่มผู้ชุมนุมกล่าวหา ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“ต่อเหตุการณ์ที่กำลังบังเกิดขึ้นนี้ ชาวเวียดนามและข้าพเจ้าขอกราบเรียนต่อพี่น้องชาวไทยทุกคนว่า พวกข้าพเจ้าจะยึดมั่นในความกตัญญูรู้คุณ จะรักษามันในความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นแต่ก่อนมา (ทุกครัวเรือน ของชาวเวียดนามมีคำขวัญว่า ความสัมพันธ์ไมตรีของเวียดนามและชาวไทยจงเจริญเสมอ) พวกข้าพเจ้าจะอดทนยึดมั่นในขันติ ไม่โกรธแค้นแม้กับพวกบุกรุกทำลายทรัพย์สินชาวเวียดนาม รู้แน่ชัดว่าศัตรูที่แท้จริงคือ จักรพรรดินิยมอเมริกาเท่านั้น มันยุให้เราดำให้ร้ายเพื่อก่อความเป็นศัตรูระหว่างพี่น้องชาวไทยและชาวเวียดนาม ให้คนเอเชียฆ่าคนเอเชีย”⁸⁷

ทั้งข้อความในจดหมายและข้อปฏิบัติข้างต้นนั้นทำให้เห็นได้ว่าชาวเวียดนามอพยพมีความต้องการที่จะหลบเลี่ยงมากกว่าที่จะปะทะกับกลุ่มผู้ชุมนุม เพราะหากมีปัญหาอันเกิดขึ้นจากการปะทะแล้วนั้นชาวเวียดนามอพยพย่อมเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบมากกว่าเนื่องจากสถานะการเป็นผู้นอพอพยพของตนเอง ดังนั้นจึงไม่ค่อยปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นการตอบโต้หรือการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมและชาวเวียดนามอพยพเท่าใดนัก มีเพียงหลักฐานที่ระบุว่าชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดนครพนม มีความรู้สึกโกรธแค้นคนไทยที่ประทุ้งขับไล่และทำร้ายชาวเวียดนาม จึงได้มีการประชุมและตกลงว่าจะหาหนทางแก้แค้นต่อไป และชาวเวียดนามอพยพที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครได้จัดตั้งหน่วยกล้าตายเพื่อต่อสู้กับคนไทยหากเกิดการเดินขบวนประท้วงขึ้นอีก โดยการจัดหาอาวุธไว้หลายอย่าง ⁸⁸ เท่านั้น

⁸⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 - 31 พฤษภาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

⁸⁷ บางกอก เดลิโหม์ (1 ธันวาคม 2518)

⁸⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.90.3.3.1/13 สรุปรายงานอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์ประสานงาน 14 คอป. กอ.ปค. หัวเวลา 1 - 31 กรกฎาคม 2518 (พ.ศ.2515 - 2518)

แต่กระนั้นก็เชื่อว่าชาวเวียดนามอพยพทุกคนจะสามารถหลบเลี่ยงการปะทะได้ทุกครั้ง หรือ ยินยอมให้ตนเองถูกทำร้ายฝ่ายเดียวเสมอไป ชาวเวียดนามอพยพบางรายที่ถูกกลุ่มผู้ประท้วงรวมทำร้ายก็จำเป็นที่จะต้องตอบโต้กลับเพื่อรักษาชีวิต หรือ บางรายเมื่อจำเป็นต้องออกจากบ้านก็ต้องพกอาวุธเอาไว้ป้องกันตัวและชมชู่กลุ่มผู้ประท้วง⁸⁹ เช่น ในจังหวัดสกลนครก็มีชาวเวียดนามอพยพตอบโต้กลุ่มผู้ชุมนุมโดยกลุ่มวัยรุ่นชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งเข้าขัดขวางการทำลายบ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพ เป็นเหตุให้เกิดการตะลุมบอนกัน แต่ท้ายที่สุดด้วยจำนวนที่น้อยกว่าทำให้วัยรุ่นชาวเวียดนาม 2 รายถูกตีจนสลบ และอีก 1 ราย ถูกฟันที่ศีรษะเป็นบาดแผลสาหัส⁹⁰ อย่างไรก็ตามการอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพด้วยกันนั้นแม้จะเป็นหลักสำคัญสำหรับการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในช่วงที่มีการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ แต่ชาวเวียดนามอพยพก็ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากความสัมพันธ์ของผู้นอกชุมชนเวียดนามด้วย นั่นก็คือความช่วยเหลือจากประชาชนชาวไทยในท้องถิ่น

5.5.2.2 การให้ความช่วยเหลือของประชาชนชาวไทยในท้องถิ่นต่อชาวเวียดนามอพยพ

แม้ว่าการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น จะเกิดจากประชาชนชาวไทยในแต่ละพื้นที่เป็นแกนนำในการจัดขึ้น เพราะเกิดความไม่พอใจหลายประการจากชาวเวียดนามอพยพทั้งในแง่วิถีชีวิต การเมือง และเศรษฐกิจ แต่เชื่อว่าประชาชนชาวไทยในท้องถิ่นนั้นจะเห็นด้วยกับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามเสียทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากกรณีเมื่อเกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดหนองคายขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ 18 พฤษภาคม 1975 นั้น ก็มีชาวไทยในพื้นที่คือนายเอนก ศรีงาม ฝ่าฝูงชนเข้ามาและแสดงทัศนคติไม่เห็นด้วยกับการขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในครั้งนี้ แต่ก็ถูกกลุ่มผู้ชุมนุมรวมประชาทัณฑ์จนศีรษะแตกเลือดอาบ⁹¹ แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวเวียดนามอพยพอาจจะมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง และอาจมีความเกลียดชังกันบ้างเป็นธรรมดา ตามปกติของผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เหมือนดังที่ได้เคยกล่าวไปในบทที่ 3 แต่กระนั้นความไม่พอใจดังกล่าวก็ไม่ใช่ว่าเรื่องใหญ่ถึงขนาดต้องการล้างผลาญเอาชีวิต ดังที่รายงานของสำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา (CIA) ได้เผยให้เห็นว่านับตั้งแต่ช่วงแรกที่ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นชาวไทยในพื้นที่ไม่ได้มีท่าทีรังเกียจชาวเวียดนาม แม้ว่าบางส่วนจะกลัวการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นจากความขยันขันแข็งของคน

⁸⁹ สัมภาษณ์ องเวือก (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 2 ตุลาคม 2564.

⁹⁰ บางกอก เดลิโทม์ (12 พฤษภาคม 2518)

⁹¹ เดลินิวส์ (19 พฤษภาคม 2518)

เล่าถึงเหตุการณ์ประท้วงขับไล่ที่เกิดขึ้นในจังหวัดสกลนครว่ามีความรุนแรงมาก ได้แต่เพียงปิดบ้านและอยู่ในบ้านออกไปไหนไม่ได้ แต่ได้อาศัยคนไทยที่รู้จักส่งรถมารับตอนกลางคืนแล้วพาออกไปอยู่บ้านญาติที่นอกเมือง พร้อมกับคอยส่งข่าวให้ เมื่อเหตุการณ์สงบจึงพากลับเข้ามาอยู่ที่บ้านในเมืองตามเดิม⁹⁴ นอกจากนี้บ้านชาวไทยที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับชาวเวียดนามอพยพบางรายก็เปิดบ้านให้ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาหลบภัยจากกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงขับไล่ เพราะกลุ่มผู้ชุมนุมจะเข้าพังและบุกค้นบ้านชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น ไม่ทำอะไรบ้านที่เป็นคนไทย⁹⁵ รวมทั้งเมื่อมีชาวเวียดนามอพยพถูกกลุ่มผู้ชุมนุมทำร้ายร่างกายแล้วนั้นบางส่วนก็จะหลบหนีโดยเข้ามาขอหลบในบ้านของชาวไทยที่อยู่ในบริเวณนั้น⁹⁶

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวไทยในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นทำให้ทราบว่าโดยมากนั้นชาวไทยในพื้นที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวเวียดนามอพยพด้วยเพราะมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีชีวิตที่แตกต่าง รวมถึงยังมีในเรื่องเศรษฐกิจที่มาแย่งงานคนในพื้นที่ด้วยสำหรับชาวไทยในพื้นที่ภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพเป็นพวกคดโกง ไม่ซื่อสัตย์ ไม่จริงจัง ทัศนคติเช่นนี้ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันแต่ไม่รุนแรง การเกิดการประท้วงขับไล่ทำร้ายร่างกายบ้านเรือนและทรัพย์สินชาวเวียดนามอพยพที่ปรากฏในปี 1975 – 1976 นั้นเป็นผลมาจากเรื่องการเมือง จากการปลุกระดมของกลุ่มฝ่ายชาวไทยในเวลานั้น ที่แพร่กระจายแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเวียดนามจะเข้ามายึดประเทศไทย จนทำให้ชาวเวียดนามอพยพเป็นภัยคุกคามสำคัญ หรือเป็นเนื้อร้ายของชาติที่ต้องกำจัด แนวคิดเหล่านี้เสริมเข้ากับความชิงชังชาวเวียดนามอพยพที่มีมาแต่เดิมจึงบังเกิดเป็นความรุนแรงต่อชาวเวียดนามอพยพในแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่ท้ายที่สุดแม้ความชิงชังชาวเวียดนามอพยพของชาวไทยในพื้นที่จะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และประชาชนไทยจำนวนไม่น้อยก็เห็นด้วยกับการขับไล่ชาวเวียดนามอพยพให้ออกไปจากประเทศไทย แต่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีมาอย่างยาวนาน จากการที่ชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาร่วม 30 ปี ทำให้ชาวไทยในพื้นที่เองก็ไม่อาจเพิกเฉยเมื่อเห็นชาวเวียดนามอพยพได้รับความเดือดร้อนจากการประท้วงขับไล่ที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของชาวไทยในจังหวัดสกลนคร ตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

⁹⁴ สัมภาษณ์ องค์าม (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 62 ปี, 3 มกราคม 2563.

⁹⁵ สัมภาษณ์ ป้าแสง (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 20 ธันวาคม 2562; สัมภาษณ์ ป้าพร (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 62 ปี, 20 ธันวาคม 2562.

⁹⁶ บางกอก เดลิโทม์ (18 พฤษภาคม 2518)

“อันที่จริงเราก็ไม่ชอบพวกญวนเหมือนกัน แต่ทำยังไงได้มนุษย์ตาดำ ๆ อยู่บ้านติดกัน
 คุยกันทุกวัน เห็นกันทุกวัน เล่นกันทุกวัน เขามาขอหลบเราก็คงให้หลบ ถ้าไม่ให้หลบ
 พวกเขาก็ตาย”⁹⁷

บทสรุป

เรื่องราวของนายเกียต แซ่ด่าน และชาวเวียดนามอพยพอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกส่งกลับ
 สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามในปี 1960 แต่ชาวเวียดนามเหล่านี้กลับไปเพื่อรับการฝึกฝน
 การทหารจากเวียดนามเหนือจากนั้นจึงลักลอบกลับเข้ามายังประเทศไทยอีกครั้งเพื่อดำเนินการ “ก่อ
 การร้าย” ในประเทศไทย นับเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจในทศวรรษ 1970 แต่เดิมนั้นรัฐบาลไทยมี
 ความประสงค์ที่จะส่งชาวเวียดนามอพยพกลับประเทศเวียดนามเหนือให้ได้มากที่สุด เพราะมองว่า
 เป็นกลุ่มที่เป็นปัญหาต่อความมั่นคงของชาติ แต่เรื่องราวการลักลอบเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทย
 อีกครั้งของนายเกียตนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าการส่งชาวเวียดนามอพยพเดินทางกลับทั้งหมดนอกจาก
 จะไม่ได้แก้ปัญหาแล้วยังอาจเพิ่มความอันตรายต่อความมั่นคงของชาติได้ เพราะชาวเวียดนามอพยพที่
 อยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นเวลานาน ย่อมรู้ถึงจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ภายในประเทศไทย การส่งคน
 เหล่านี้ไปยังเวียดนามเหนือจึงอาจเหมือนการติดเชื้อไวรัสให้กับคอมมิวนิสต์เวียดนาม

สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ย่อมส่งผลให้ชาวเวียดนามอพยพเปรียบเหมือนคนที่ “เลี้ยงไม่เชื่อง”
 ต้องจับตามากเป็นพิเศษ และดูเป็นกลุ่มชนที่ไม่ควรไว้วางใจมากยิ่งขึ้น ทศนะเหล่านี้ปรากฏอยู่ในชน
 ช้นนำไทยในช่วงทศวรรษ 1970 ทั้งผู้ที่มีอำนาจในรัฐบาลรวมถึงผู้ที่มิบทบาทในการปฏิบัติงานด้าน
 ความมั่นคงของประเทศไทย ต่างก็มึ่มมองต่อชาวเวียดนามอพยพในทางลบ โดยมีระดับความรุนแรง
 แตกต่างกันไป เช่น อาจมองว่าเป็นกลุ่มที่ต้องจับตาคุระมัดระวังเป็นพิเศษ ไปจนถึงขั้นที่ใช้ชาว
 เวียดนามอพยพในประเทศไทยเป็นตัวประกันต่อรองในการทำความตกลงระหว่างประเทศไทยกับ
 ประเทศเวียดนามเหนือ ก็มีเช่นกัน ทศนะเหล่านี้ของชนชั้นนำไทยถูกส่งผ่านโดยข่าวตามหน้า
 หนังสือพิมพ์ และการไปบรรยายยังสถาบันต่าง ๆ จนกระทั่งเริ่มเกิดความเคลื่อนไหวในหมู่ประชาชน
 ฝ่ายขวาที่เริ่มออกมาแสดงออก ตั้งกลุ่มองค์กรที่มีจุดประสงค์เพื่อข่มขู่และขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ
 ในประเทศไทย ซึ่งในช่วงเวลานี้ชาวเวียดนามอพยพได้รับความเดือดร้อนจากการลักลอบทำร้าย

⁹⁷ สัมภาษณ์ ป้าแสง (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 20 ธันวาคม 2562.

ร่างกายอยู่หลายครั้งด้วยกัน แต่ก็ยังไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นการกระทำของกลุ่มองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อต่อต้านชาวเวียดนามเหล่านี้หรือไม่

ความรุนแรงต่อชาวเวียดนามอพยพนี้ถูกสั่งสมมาจนกระทั่งในปี 1975 ได้เกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขึ้นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหลายจังหวัด นำโดยกลุ่มนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ภายในจังหวัด ผู้ชุมนุมประท้วงต่างก็เรียกร้องให้ส่งตัวชาวเวียดนามอพยพออกไปจากประเทศไทย รวมถึงให้มีการเข้มงวดกวดขันควบคุมชาวเวียดนามอพยพมากขึ้นเป็นพิเศษ การประท้วงกินระยะเวลาหลายเดือนจึงคลี่คลาย จากนั้นการประท้วงก็ได้มาปะทุอีกครั้งในปี 1976 พร้อมกับการเรียกร้องที่ดูเชื่อมโยงกับอุดมการณ์กลุ่มมวลชนฝ่ายขวาในเวลานั้นมากกว่าเดิม และการประท้วงในครั้งนี้ก็เหมือนเช่นในปี 1975 ที่ได้สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวเวียดนามอพยพอย่างมาก จุดยืนของภาครัฐและกองทัพในช่วงเวลานั้นต่อการประท้วงที่เกิดขึ้นคือการไม่สนับสนุนการทำความรุนแรงต่อชาวเวียดนามอพยพ แต่ในข้อเรียกร้องอื่น ๆ ก็มีท่าทีเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน แม้ต่อมาการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนจะสงบลง แต่ความเกลียดชังและมองว่าญวนเป็นภัยคุกคามของชาตินั้นก็ยังคงคุกรุ่นอยู่ในสังคม จนนำไปสู่การกล่าวหาขบวนการนิสิตนักศึกษาในช่วงเวลานั้นว่าเป็นญวนคอมมิวนิสต์ และเกิดเป็นโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่อย่างเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976 ในที่สุด

ทศวรรษ 1970 จึงไม่ใช่เพียงช่วงที่นโยบายรัฐต่อชาวเวียดนามอพยพมีความเปลี่ยนแปลงเข้มงวดมากขึ้นเท่านั้น แต่เป็นช่วงที่ประชาชนผู้คนที่อยู่รอบข้างของชาวเวียดนามอพยพนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน แต่กระนั้นชาวเวียดนามอพยพก็ยังคงมีความพยายามในการเอาตัวรอดจากภาวะวิกฤตเช่นนี้ แม้ว่าภาครัฐจะจับตาชาวเวียดนามมากขึ้น แต่จะพบว่าชาวเวียดนามอพยพยังคงมีปฏิสัมพันธ์และสานสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นอยู่เนื่อง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเอาตัวรอดและรับมือได้ทันทั่วทั้งที่ต่อการดำเนินการใดใดของภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้วยชาวเวียดนามอพยพ ชาวเวียดนามอพยพบางรายก็เลือกที่จะปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐไทยเพื่อให้ได้ประโยชน์หรือสิทธิพิเศษจากรัฐ

ในแง่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกันก็เป็นกุญแจสำคัญในการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพ ภายในชุมชนชาวเวียดนามก็ยังคงให้ความช่วยเหลือกันเหมือนดังที่เคยปฏิบัติเสมอมาตลอดระยะเวลา 30 ปีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพกับประชาชนไทยท้องถิ่น เป็นความจริงที่ว่าประชาชนไทยในพื้นที่จำนวน

ไม่น้อยไม่พอใจต่อพฤติกรรมและการมีอยู่ของชาวเวียดนามอพยพในจังหวัดของตนเอง จนหลายคนก็เข้าร่วมขบวนการประท้วงขับไล่ ทำร้ายร่างกายและทรัพย์สินชาวเวียดนามอพยพ แต่ก็มีประชาชนบางส่วนที่ไม่ได้เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว หรือประชาชนบางส่วนแม้จะไม่พอใจชาวเวียดนามอพยพแต่ก็ยังคงยื่นมือให้ความช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพเมื่อพวกเขาได้รับความเดือดร้อน ทั้งนี้เป็นเพราะสายสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามอพยพและประชาชนท้องถิ่นที่อยู่ด้วยกันมาอย่างยาวนานกว่า 30 ปี เป็นความสัมพันธ์อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย ต่างก็พึ่งพิงซึ่งกันและกัน เมื่อเดือดร้อนก็จำต้องช่วยเหลือกัน แม้ว่ากระแสสังคม การเมืองในช่วงนั้นจะโหมกระหน่ำภาพลักษณ์ภัยคุกคามของชาวเวียดนามอพยพมากเพียงใดก็ตาม

บทที่ 6 บทสรุป

ชาวเวียดนามอพยพ หรือ ญวนอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้น นับเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความสนใจศึกษาอย่างมากในวงวิชาการไทย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีบทบาทสำคัญต่อสังคมและเศรษฐกิจ อีกทั้งยังได้รับความสนใจศึกษาในฐานะกลุ่มที่มีความเคลื่อนไหวทางด้านการเมือง รวมถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพนั้นก็พล้วอย่างมาก งานที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยส่วนมากจึงเป็นงานทางศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ว่าชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ดำเนินชีวิตทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างไร ดำรงรักษาวัฒนธรรมความเป็นเวียดนามไว้อย่างไรบ้างในชุมชน งานบางส่วนก็ศึกษาในแง่ของนโยบายรัฐที่ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพ หรือศึกษาบทบาทของชาวเวียดนามอพยพที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพเป็นกลุ่มที่มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองมาโดยตลอด ทำให้งานจำนวนหนึ่งจึงศึกษาเรื่องชาวเวียดนามอพยพที่เกี่ยวข้องกับขบวนการปฏิวัติกู้ชาติเวียดนาม หรือ ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องชาตินิยมในหมู่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั่นเอง ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่เป็นงานที่มีคุณค่าในการช่วยทำความเข้าใจชาวเวียดนามอพยพในหลากหลายมิติ

อย่างไรก็ตามงานเหล่านั้นไม่ได้ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในฐานะที่เป็นผู้กระทำทางประวัติศาสตร์ (Actor) แม้งานบางชิ้นจะทำให้เห็นเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม แต่การศึกษาในภาพรวมนั้นก็ทำให้ละเลยรายละเอียดบางอย่างในชีวิต วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเลือกที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพในฐานะผู้กระทำทางประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นประเด็นที่ว่าชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้มีวิธีในการเอาตัวรอดจากปัญหาและวิกฤติที่ต้องเผชิญในชีวิตได้อย่างไร เป็นการศึกษาที่ไม่ได้มองว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นผู้ที่ถูกกระทำแต่เพียงอย่างเดียว โดยวิธีศึกษาผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาผ่านชีวิตชาวเวียดนามอพยพแบบปัจเจกบุคคล หรือเลือกศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพเป็นรายบุคคลซึ่งจะทำให้เห็นมิติมุมมองใหม่และมองเห็นรายละเอียดของชีวิตที่มีความละเอียดรอบด้านมากกว่าการศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในภาพรวม นอกจากนี้งานส่วนมากที่ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยยังมักจะใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก แต่วิทยานิพนธ์เล่มนี้เลือกที่จะใช้ข้อมูลเอกสารหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลักเนื่องจากประเด็นหลักในการศึกษาคือเรื่องการเอาตัวรอดจากภาวะกดดันต่าง ๆ ของชาวเวียดนามอพยพ แน่นอนว่าวิธีการในการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพหลายวิธีอาจจะไม่ได้เป็นไปตามครรลองของกฎหมาย หรือตามระเบียบ

ของสังคม ซึ่งข้อมูลประเภทการสัมภาษณ์นั้นมีข้อจำกัด เพราะอาจจะทำให้มองไม่เห็นกลวิธีเหล่านี้ในการเอาตัวรอด เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะมีความรู้สึกเกรงกลัวหรือไม่สะดวกใจที่จะพูดประเด็นเหล่านี้ออกมา นั่นเอง

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพก่อนหน้านี้จะไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับที่มาและการเดินทางของชาวเวียดนามอพยพมากเท่าใดนัก อาจจะมีเพียงข้อมูลบางส่วนเท่านั้นที่ให้รายละเอียดเรื่องที่มาหรือต้นกำเนิดของชาวเวียดนามอพยพ ทว่าการที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องทราบที่มาที่ไปของชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ว่ามีการเดินทางหรือการอพยพอย่างไรเข้ามาในประเทศไทยรวมถึงมีเกณฑ์ในการเลือกตั้งถิ่นฐานอย่างไรเมื่ออยู่ในประเทศไทย เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการเอาตัวรอดและชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่ต้องดำเนินต่อไปในประเทศไทยตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้เลือกศึกษา จึงเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ข้อที่ 1 ที่ต้องการศึกษาการเดินทางของชาวเวียดนาม เข้ามายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ ค.ศ. 1945-1976 โดยศึกษาในประเด็นเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเดินทาง เส้นทางที่ใช้เดินทาง และจุดหมายปลายทางของการเดินทาง

งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เริ่มต้นศึกษาการเดินทางของชาวเวียดนามจากจุดเริ่มต้นคือถิ่นกำเนิดหรือบ้านเกิดของชาวเวียดนามอพยพซึ่งอยู่ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่อยู่ใกล้กับประเทศเวียดนาม จากจังหวัดนครพนม ไปยังชายแดนจังหวัดกว้างบิญบริเวณตอนกลางของเวียดนามมีระยะทางเพียง 145 กิโลเมตร ทำให้มีชาวเวียดนามอพยพจำนวนไม่น้อยที่มีถิ่นฐานเดิมมาจากพื้นที่ภาคกลางของเวียดนาม อย่างจังหวัดกว้างบิญ เห่งอาน ท่าดีญ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อดูเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามอพยพ รวมถึงป้ายสุสานของชาวเวียดนามอพยพ จะพบว่าชาวเวียดนามที่ระบุว่าตนเองมีถิ่นฐานเดิมมาจากทางภาคเหนือของเวียดนาม เช่น จากฮานอย นามดีญ และนิญบิญ ในจำนวนที่ไม่น้อยไปกว่าชาวเวียดนามที่อพยพมาจากทางตอนกลางเลย ซึ่งงานก่อนหน้านี้ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของชาวเวียดนามอพยพนั้นมักจะไม่ได้วิเคราะห์ต่อไปถึงสาเหตุที่ทำให้ชาวเวียดนามอพยพต้องเคลื่อนย้ายอพยพมาถึงประเทศไทย งานโดยมากมักจะให้รายละเอียดเพียงเรื่องสงครามอินโดจีนในปี 1946 ที่ทำให้เกิดคลื่นอพยพชาวเวียดนามจากประเทศลาวเข้ามาประเทศไทยครั้งใหญ่ แต่เพื่อให้เข้าใจเรื่องการเดินทางของชาวเวียดนามอพยพที่สมบูรณ์มากขึ้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเลือกที่จะศึกษาไม่ใช่เพียงการอพยพจากลาวเข้ามาประเทศไทย แต่ต้องการศึกษาตั้งแต่สาเหตุที่ทำให้มีชาวเวียดนามอยู่ในประเทศลาวเป็นจำนวนมาก

การที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายเดินทางของชาวเวียดนามอพยพนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของภูมิภาคอินโดจีนเพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงและอิทธิพลต่าง ๆ ระหว่างกัน ซึ่งจากการศึกษาทำให้พบว่าการอพยพจากภาคเหนือของชาวเวียดนามนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในครั้งเดียว แต่เกิดขึ้นสามระลอกด้วยกัน ระลอกแรกเป็นการอพยพภายในประเทศเวียดนามจากภาคเหนือไปบริเวณภาคกลางหรือภาคใต้ของเวียดนาม ระลอกที่สองคือการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศลาว และระลอกสุดท้ายคือการอพยพของชาวเวียดนามจากประเทศลาวเข้ามาประเทศไทย โดยการอพยพสองระลอกแรกนั้นมีชาวเวียดนามบางส่วนที่เลือกอพยพเองโดยสมัครใจแต่โดยมากการอพยพนั้นเกิดขึ้นเพราะนโยบายและผลกระทบอันเกิดเกิดจากนโยบายของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ส่วนการอพยพระลอกที่สามนั้นเกิดจากสงครามที่ฝรั่งเศสต้องการกลับมายึดครองอินโดจีนในปี 1946 ฝรั่งเศสโจมตีหัวเมืองใหญ่ในลาวเช่น สะหวันนะเขต และท่าแขก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากทำให้ชาวเวียดนามเหล่านี้จำเป็นต้องหนีภัยสงครามข้ามมายังฝั่งไทย และชาวเวียดนามกลุ่มนี้เองที่เรารู้จักกันในฐานะของ “ชาวเวียดนามอพยพ” หรือ “ญวนอพยพ”

อย่างไรก็ตามชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้ไม่ใช่ชาวเวียดนามกลุ่มแรก que เดินทางเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย ดังที่ได้กล่าวไปว่าเพราะภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้นไม่ห่างไกลจากชายแดนประเทศเวียดนาม จึงปรากฏการเข้ามาของชาวเวียดนามตั้งแต่สมัยโบราณ มีชาวเวียดนามจำนวนมากที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้บางส่วนเป็นการเดินทางเข้ามาค้าขายบางส่วนอพยพเข้ามาเพราะภัยการเมืองและศาสนา และบางส่วนเป็นขบวนการนักปฏิวัติเรียกร้องเอกราชเวียดนาม จากการศึกษาพบว่าการเดินทางเข้ามาก่อนของชาวเวียดนามเหล่านี้ความเกี่ยวข้อง กับชาวเวียดนามอพยพ เพราะทำให้มีการส่งต่อประสบการณ์ระหว่างกันเกี่ยวกับการเดินทางจากเวียดนามมายังประเทศไทย ทำให้ชาวเวียดนามเป็นกลุ่มที่มีความชำนาญในเรื่องเส้นทางการเดินทางจากเวียดนามมายังชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย อีกทั้งการมีอยู่ของชาวเวียดนามที่เข้ามาก่อนหน้านี้ยังส่งผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามอพยพด้วย ชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากเมื่อครั้งแรกที่อพยพเข้ามาก็ได้รับช่วยเหลืออย่างมากในเรื่องของที่อยู่อาศัย อาหาร การรักษาพยาบาล จากขบวนการนักปฏิวัติเวียดนามที่เข้ามาดำเนินการในประเทศไทยอยู่ก่อนแล้ว เป็นระยะเวลานาน ในช่วงแรกที่อพยพเข้ามาในปี 1946 ชาวเวียดนามอพยพยังเลือกไปตั้งถิ่นฐานตามชุมชนเวียดนามเก่าที่เข้ามาตั้งชุมชนอยู่ก่อนในจังหวัดนครพนม ช่วงแรกชาวเวียดนามอพยพเลือกที่จะอยู่บริเวณจังหวัดชายแดนติดแม่น้ำโขงเพื่อดูสถานการณ์สงครามว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด ด้วยมี

ความคาดหวังว่าจะกลับยังประเทศลาวหรือประเทศเวียดนาม แต่เมื่อสถานการณ์สงครามมีความยืดเยื้อชาวเวียดนามอพยพจึงขยับขยายไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่อื่น ๆ ที่ห่างจากชายแดนออกไป เพื่อที่จะลงหลักปักฐานดำเนินชีวิตอยู่ในประเทศไทยต่อไป

ชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในช่วงแรกแม้จะได้รับการดูแล ช่วยเหลือจากรัฐบาลไทยสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ เป็นอย่างดี แต่ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนขั้วทางการเมือง ชาวเวียดนามอพยพก็ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติที่ต้องถูกจับตาดูมากเป็นพิเศษ ซึ่งสร้างความยากลำบากหลายประการต่อชีวิตของชาวเวียดนามอพยพ เรื่องนี้นับเป็นประเด็นที่รับรู้โดยทั่วกันในการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย แต่งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพนั้นประเด็นในเรื่องการถูกคุกคามจากรัฐมักจะได้มีการกล่าวถึงในลักษณะ มุมมองที่ชาวเวียดนามอพยพตกเป็นเหยื่อหรือเป็นผู้ถูกกระทำเสียงส่วนมาก นอกจากนี้ยังเป็น การศึกษาชาวเวียดนามในภาพรวม แต่งานชิ้นนี้ต้องการที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพจากปัจเจกบุคคล เพื่อให้เห็นมุมมองและรายละเอียดที่แตกต่างไป

ชีวิตของเคื่อง ฝ่ามดีญ นับเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตที่ยากลำบากของชาวเวียดนามอพยพ เคื่องเป็นชาวเวียดนามอพยพที่อาศัยอยู่ที่บ้านกลางจังหวัดนครพนม ในเรื่องของ สัญชาติตัวเคื่องนั้นไม่ได้รับสัญชาติไทยเพราะมีสถานะเป็นญวนอพยพ แต่ภรรยาของเคื่องคือนางติ่ม พยุงรัตน์นั้นเป็นชาวเวียดนามที่ได้รับสัญชาติไทย ได้ใช้ทั้งชื่อและนามสกุลไทย ด้วยเพราะการอยู่ใน สถานะญวนอพยพนั้นได้รับความยากลำบากหลายประการในการใช้ชีวิตในประเทศไทย เคื่องจึงมีวิธี เอาตัวรอดโดยการให้ลูกของเขาใช้นามสกุลแม่และมีชื่ออย่างคนไทย และด้วยเพราะมีแม่ที่ได้สัญชาติ ไทยจึงคาดว่าลูกของเคื่องก็อาจจะได้รับสัญชาติไทยด้วยเช่นกัน แต่กระนั้นกฎหมายเกี่ยวกับสัญชาติ ของไทยช่วงเวลานั้นก็มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความแน่นอนแต่อย่างใด เพราะแม้จะมี ชาวเวียดนามอพยพบางคนที่ได้รับสัญชาติแต่ต่อมาก็ยังมีประกาศของคณะปฏิวัติที่ให้ถอนสัญชาติไทย ที่เคยให้กับชาวเวียดนามอพยพและลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยทั้งหมด แต่กระนั้นก็ตาม ด้วย เพราะการได้รับสัญชาติไทยนั้นนำมาซึ่งความสะดวกในการดำเนินชีวิตในประเทศไทยจึงยังปรากฏ ชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากที่ใช้ช่องทางที่ผิดกฎหมาย หรือ ใช้ช่องว่างทางกฎหมายวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสัญชาติไทย

ในการประกอบอาชีพนั้นครอบครัวของเคื่องประกอบอาชีพหลายอย่างด้วยกันทั้งเลี้ยงหมู ค้าขาย ตัดเย็บเสื้อผ้า และร่วมทุนกิจการเดินรถ การประกอบอาชีพของชาวเวียดนามอพยพนั้น

แน่นอนว่าต้องเป็นการเลือกอาชีพโดยการดูจากความต้องการของตลาดแรงงาน หรือ ตามสภาพเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ชาวเวียดนามอพยพจำนวนมากซึ่งมีความรู้ในวิชาชีพใดก่อนที่ จะอพยพเข้ามาเมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็จะต่อยอดความรู้วิชาชีพนั้นใช้เป็นอาชีพในการหาเลี้ยงชีพ ส่วนสาเหตุที่ต้องประกอบอาชีพที่หลากหลายมากกว่า 1 อาชีพนั้น จากการศึกษาพบว่าส่วนหนึ่งเป็น เพราะกฎหมายข้อห้ามในการประกอบอาชีพที่มีข้อห้ามมากมายและมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เช่นเดียวกับกฎหมายเกี่ยวกับสัญชาติ เป็นผลทำให้ชาวเวียดนามอพยพต้องเปลี่ยนอาชีพหลายครั้ง เพราะอาชีพเดิมที่เคยประกอบมาอาจจะเข้าข่ายผิดกฎหมายได้ในบางช่วง นอกจากนี้การประกอบ อาชีพที่หลากหลายยังเป็นการช่วยให้ชาวเวียดนามได้สะสมทุนทรัพย์จากรายได้ที่มีเข้ามาหลายทางซึ่ง การมีทุนทรัพย์ที่มากย่อมส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตง่ายตามไปด้วย

จะเห็นได้ว่าการศึกษาชีวิตของเคื่องทำให้เห็นภาพชีวิตชาวเวียดนามอพยพที่มีรายละเอียด แตกต่างไป งานที่ศึกษาก่อนหน้านี้มักจะกล่าวถึงเพียงความยากลำบากในการดำเนินชีวิตที่ชาว เวียดนามอพยพต้องได้รับซึ่งมีผลมาจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในช่วงเวลานั้น แต่อาจจะ ไม่ได้ให้รายละเอียดความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐบาลมากเท่าใดนักทำให้ภาพชีวิตของชาว เวียดนามอพยพนั้นดูไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามที่ควรจะเป็น แต่เมื่อศึกษารายละเอียดความ เปลี่ยนแปลงของนโยบายรัฐบาลไทยที่ปฏิบัติต่อชาวเวียดนามอพยพนั้น จะทำให้เห็นว่าชีวิตของชาว เวียดนามอพยพนั้นมีรายละเอียดความเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง และนั่นถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาว เวียดนามอพยพต้องประกอบอาชีพที่หลากหลายอาชีพ รวมถึงมีการเปลี่ยนชื่อนามสกุล และมีการ เปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสัญชาติอยู่บ่อยครั้งด้วยเช่นกัน

ความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามอพยพไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงเพราะนโยบาย ของรัฐบาลที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพเท่านั้น แต่เพราะการถูกจับตาว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงทำ ให้ชาวเวียดนามอพยพถูกคุกคามจากรัฐอยู่บ่อยครั้งด้วยกัน เรื่องราวของเคื่องเป็นตัวอย่างของชาว เวียดนามอพยพที่ถูกคุกคามจากรัฐ เพราะเคื่อง ถูกเจ้าหน้าที่ไม่ทราบฝ่ายควบคุมตัวไปและหาย สาบสูญไปไม่มีใครทราบเรื่องราวของเคื่องอีกเลยหลังจากนั้น การที่เคื่องถูกคุกคามจากรัฐนั้นก็เพราะ ถูกตั้งข้อหาว่ามีความเกี่ยวข้องหรือให้การสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวเวียดนาม อพยพช่วงเวลานั้นมักจะโดนตั้งข้อหา ด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพส่วนมากนั้นมีความชาตินิยมที่ รักดีต่อเวียดนามเหนือ และยกย่องบูชาโฮจิมินห์จึงทำให้ถูกผูกโยงภาพลักษณ์กับการเป็นคอมมิวนิสต์

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพหลายงานโดยเฉพาะงานที่ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มักจะปรากฏรายละเอียดเรื่องความยากลำบากในการดำเนินชีวิตอันเนื่องมาจากการถูกคุกคามจากรัฐ และประชาชนในพื้นที่อยู่เช่นกัน แต่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่ได้ต้องการศึกษารายละเอียดการถูกคุกคาม ในชีวิตของชาวเวียดนามอพยพแต่ต้องการที่จะศึกษาการเอาตัวรอดจากการถูกคุกคาม ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเมื่อชาวเวียดนามอพยพถูกคุกคามจากรัฐ ชุมชนชาวเวียดนามอพยพที่มีความเป็น ปึกแผ่นนั้นน่าจะมีส่วนอย่างมากในการช่วยเหลือชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน เครื่องมือสำคัญที่สุดในการส่งเสียงของชาวเวียดนามอพยพเมื่อถูกคุกคามคือการเขียนจดหมายร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในลักษณะจดหมายส่วนบุคคลและจดหมายที่เขียนรวมกันของชุมชนชาวเวียดนามอพยพ การเขียนจดหมายแบบรวมกันเป็นชุมชนนั้นนอกจากจะทำให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย ยังสะท้อนให้เห็นถึงการมีองค์กรจัดตั้งที่อยู่เบื้องหลังชุมชนชาวเวียดนามอพยพในการกำกับให้มีการเขียนจดหมายเพื่อร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ กับรัฐบาลไทยอีกด้วย ซึ่งการร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพอาจได้ผลบ้าง หรือไม่ได้ผลขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละช่วงที่แตกต่างกัน

กรณีของเคื่องที่ถูกควบคุมตัวและหายสาบสูญนั้นก็ได้รับความสนใจสอบสวนจากรัฐบาลไทย เพราะนางดิม ภรรยาของเคื่องเขียนจดหมายร้องเรียนไปยังสภากาชาดเวียดนามเหนือ ข้อนี้จะเห็นได้ว่าชาวเวียดนามไม่เพียงแต่อาศัยความช่วยเหลือจากภาครัฐไทยเท่านั้น เพราะทราบดีว่าด้วยสถานะที่เป็นชาวเวียดนามอพยพทำให้ในบางครั้งเรื่องราวของตนเองอาจไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐไทยมากเท่าที่ควร หน่วยงานระหว่างประเทศ จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสียงเรียกร้องของชาวเวียดนามอพยพ เพราะในช่วงต้นทศวรรษ 1960 นั้นมีการเจรจาเพื่อส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ ทำให้มีหน่วยงานต่างประเทศอย่างสภากาชาดสากล และสภากาชาดเวียดนามเหนือ เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการดูแลชาวเวียดนามอพยพ แม้กระทั่งเหตุการณ์ส่งชาวเวียดนามอพยพกลับเวียดนามเหนือ นั้น ชาวเวียดนามอพยพก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเอาตัวรอดจากการถูกคุกคามจับกุมจากรัฐไทยเช่นกัน เนื่องด้วยรัฐบาลไทยจะมีนโยบายที่ผ่อนปรนต่อชาวเวียดนามอพยพที่ลงทะเบียนเดินทางกลับเวียดนามเหนือ ทำให้ชาวเวียดนามอพยพใช้อ้างจากสถานะการเป็นผู้ลงทะเบียนกลับเวียดนามเหนือในการขอลดโทษ หรือ การขอลปล่อยตัวจากการถูกควบคุมตัว นั่นเอง

การเป็นชาวเวียดนามที่ภักดีต่อเวียดนามเหนือ สนับสนุนขบวนการเวียดมินห์และโฮจิมินห์ นั้นไม่เพียงเป็นเรื่องของชาตินิยมเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวเวียดนามอพยพสามารถอยู่ร่วมกันได้ หรือ อาจกล่าวได้ว่าการเป็นชาวเวียดนามอพยพที่มีค่านิยมตามชนบดังกล่าวจะได้รับการต้อนรับใน

ชุมชนชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ในประเทศไทย และได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพในด้านต่าง ๆ ดังนั้นชาวเวียดนามอพยพส่วนมากจึงเลือกที่จะดำเนินไปตามเส้นทางกระแสหลักนี้ กรณีของเคื่องเป็นกรณีที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกเดินไปตามเส้นทางนี้ และอาจด้วยเพราะชาวเวียดนามอพยพส่วนมากมีชีวิตตามเส้นทางนี้จึงเป็นเหตุให้งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยก็มักจะสะท้อนภาพชาวเวียดนามอพยพเฉพาะแต่กลุ่มที่มีความรักชาติ และนิยมโฮจิมินห์เท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคงเป็นไปได้ที่ชาวเวียดนามอพยพจะมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด สิ่งหนึ่งที่ต้องไม่ลืมคือนับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา เวียดนามแบ่งออกเป็นสองประเทศ สังกัดค่ายมหาอำนาจที่แตกต่างกัน และมีการทำสงครามกันทั้งในลักษณะของสงครามจริง ๆ และสงครามจิตวิทยา ชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งถือเป็นชาวเวียดนามพลัดถิ่นนั้นย่อมไม่ใช่ข้อยกเว้นของการทำสงครามระหว่างเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้ด้วย แม้จะเป็นจำนวนที่น้อยมากแต่ก็มีชาวเวียดนามบางส่วนเลือกที่จะสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้ การที่ศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพแต่เพียงกลุ่มเดียวนั้นอาจเป็นการลดทอนความหลากหลาย ทำให้ไม่เห็นความหลากหลายในทางความคิด และการปฏิบัติของชาวเวียดนามอพยพ ดังนั้นวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเลือกที่จะศึกษาชาวเวียดนามอพยพกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังไม่ค่อยได้รับการศึกษามากเท่าใดนัก

เจิ่นวันซวี ชาวเวียดนามอพยพ บ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร คือตัวอย่างของชาวเวียดนามอพยพที่เลือกจะเข้าสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้ การเลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้เช่นนี้ต้องแลกมาด้วยการถูกชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ตราหน้าว่าเป็น “พวกขายชาติ” หรือ “ผู้ทรยศชาติ” ยังผลให้ถูกคว่ำบาตรจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ผู้ที่เลือกเป็นฝ่ายเวียดนามใต้นอกจากจะไม่ได้รับความช่วยเหลือใดใดจากชุมชนชาวเวียดนามอพยพแล้วนั้น ยังไม่สามารถอยู่ได้ในชุมชน อีกทั้งในบางครั้งก็ถูกคุกคามจากชาวเวียดนามอพยพด้วยกัน แต่เหตุใดจึงยังมีชาวเวียดนามอพยพบางส่วนยอมแลกสิ่งเหล่านี้ ซึ่งนั่นก็เป็นการเข้าร่วมฝ่ายเวียดนามใต้นั้นจะนำมาซึ่งสิทธิพิเศษบางประการที่ชาวเวียดนามอพยพเหล่านี้จะได้รับนั่นเอง ดังนั้นการเลือกสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการเอาตัวรอดของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนด้วยเช่นกัน

เป็นที่ทราบกันดีว่าในช่วงเวลาสงครามเย็นนั้นประเทศไทยสังกัดค่ายโลกเสรี ซึ่งเป็นค่ายเดียวกับเวียดนามใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามใต้จึงมีการสถาปนาอย่างเป็นทางการ มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน ต่างจากเวียดนามเหนือที่อยู่ค่ายโลกคอมมิวนิสต์

ด้วยบริบทเช่นนี้ย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกที่ชาวเวียดนามอพยพที่เลือกสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้จะเป็นที่พึงปรารถนาของรัฐบาลไทยมากกว่าชาวเวียดนามอพยพที่สวามิภักดิ์ต่อเวียดนามเหนือจึงเป็นเหตุให้ชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามใต้ได้สิทธิพิเศษบางอย่างจากรัฐบาลไทย ไม่เพียงเท่านั้น จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลเวียดนามใต้ยังมีความพยายามเข้ามาดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวให้ชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยเปลี่ยนไปอยู่ฝ่ายตนเองอีกด้วย มีการนำโครงการเจียวไห่ (Chiêu Hồi) เข้ามาใช้กับชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทย ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการในประเทศเวียดนามใต้โดยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ความสำเร็จของโครงการนี้คือการพยายามโน้มน้าว เคลี้ยกล่อมให้ทหารและพลเรือนที่ภักดีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ให้ผันเปลี่ยนมาเข้ากับทางเวียดนามใต้ ชาวเวียดนามอพยพที่ตัดสินใจลงทะเลเปิยไปเวียดนามใต้แทนที่จะเป็นเวียดนามเหนือจะได้รับความคุ้มครองดูแลจากสถานทูตเวียดนามใต้ รวมถึงมีการติดต่อกับรัฐบาลไทยเพื่อให้สิทธิพิเศษกับชาวเวียดนามเหล่านี้ในเรื่องการเดินทางออกนอกเขตควบคุม นอกจากนี้แน่นอนว่าชาวเวียดนามอพยพที่เลือกฝ่ายเวียดนามใต้ย่อมไม่ถูกจับตาเป็นพิเศษและถูกคุกคามจากรัฐบาลไทยเพราะถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ประพฤติตัวดีตามความประสงค์ของรัฐบาลไทยนั่นเอง แต่ท้ายที่สุดความพยายามของเวียดนามใต้และรัฐบาลไทยในการโน้มน้าวชาวเวียดนามอพยพนั้นดูจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก เพราะมีชาวเวียดนามจำนวนน้อยที่เลือกสวามิภักดิ์เวียดนามใต้ ชาวเวียดนามอพยพส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในอุดมการณ์ที่นิยมเวียดนามเหนือและสนับสนุนขบวนการเวียดมินห์อยู่ นั่นเอง และชาวเวียดนามอพยพในสายตาของรัฐบาลไทยก็ยังคงเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติอยู่เช่นเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพลักษณ์ชาวเวียดนามอพยพที่เป็นภัยคุกคามของชาตินั้นจากการศึกษาพบว่าเพิ่มสูงขึ้นหลังจากการส่งตัวชาวเวียดนามอพยพกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหยุดชะงักไปในปี 1964 ดังปรากฏมีกลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านข่มขู่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน นอกจากนี้ภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพที่เป็นเหมือนผู้ก่อความไม่สงบในสังคมนั้นยังเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย จนกระทั่งในทศวรรษ 1970 ได้ปรากฏข่าวของนายเกี๊ยะ แซ่ด่าน ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดหนองคาย ที่ถูกส่งตัวกลับเวียดนามเหนือจากความร่วมมือของสภากาชาดทั้งสองประเทศในปี 1960 ได้แอบลักลอบกลับเข้ามาดำเนินงานก่อการร้ายในประเทศไทยในปี 1971 ก่อนที่จะถูกจับกุมตัวในปี 1972 และไม่ใช่มีแต่เพียงเกี๊ยะเท่านั้นแต่ยังพบชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งที่ถูกจับกุมในลักษณะเดียวกันนี้ สิ่งนี้นับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ภาพลักษณ์ของชาวเวียดนามอพยพที่ประสงค์

ร้ายต่อประเทศไทย และไม่รู้จักบุญคุณของประเทศไทยที่ให้ที่พักพิงถูกขับเน้นให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บริบททางสังคมและการเมืองไทยในช่วงทศวรรษ 1970 ที่มีความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์เพิ่มมากขึ้นจากการได้รับชัยชนะของคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเด็นเรื่องการเป็นภัยคุกคามของชาวเวียดนามอพยพในช่วงนั้นถูกขับเน้นมากขึ้น งานประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงทศวรรษ 1970 นั้นมักจะเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยอย่างเหตุการณ์ 14 ตุลา 1973 และเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976 โดยเฉพาะเหตุการณ์ 6 ตุลา นั้นได้รับการศึกษาอย่างค่อนข้างกว้างขวาง งานเหล่านี้มีการกล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับภัยอาชญากรรมหรือ ภัยคุกคามจากชาวเวียดนามอพยพในฐานะที่เป็นข้อกล่าวหาข้อหนึ่งของกลุ่มฝ่ายขวาที่ใช้โจมตีขบวนการนักศึกษา หรืออาจมีงานบางชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับ แต่ก็ยังไม่มียงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพให้ชาวเวียดนามอพยพเป็นภัยคุกคามที่ห้ายละเอียดชัดเจนเท่าใดนัก

งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เลือกที่จะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างภาพให้ชาวเวียดนามอพยพกลายเป็นภัยคุกคามเพื่อเพิ่มความเข้าใจบริบททางการเมืองสังคมไทยช่วงทศวรรษ 1970 มากยิ่งขึ้น รวมถึงเพื่อเป็นการปูทางไปสู่การทำความเข้าใจเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่เกิดขึ้นระหว่างปี 1975 – 1976 โดยจากการศึกษาพบว่า นับตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาชนชั้นนำไทยหลายคนทั้งผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองและผู้ที่มีบทบาทในหน่วยงานความมั่นคงหน่วยงานต่าง ๆ เริ่มที่จะชี้ให้เห็นความอันตรายจากชาวเวียดนามอพยพต่อความมั่นคงของชาติมากยิ่งขึ้น โดยมีการแสดงทัศนะดังกล่าวผ่านการให้สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์ รวมถึงมีการบรรยายในหน่วยงานความมั่นคงต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นปัญหาและความอันตรายของชาวเวียดนามอพยพ ในชนชั้นนำบางรายก็มีทัศนคติไปถึงขนาดที่ให้จับชาวเวียดนามอพยพเป็นตัวประกันเพื่อต่อรองในการเจรจาระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามก็มีเช่นกัน

ทัศนคติดังกล่าวของชนชั้นนำสอดคล้องกับกลุ่มมวลชนฝ่ายขวาในประเทศไทย เพียงไม่กี่เดือนหลังจากมีข่าวการจับกุมนายเกียต แซ่ด่านก็มีองค์กรลับที่สร้างขึ้นเพื่อต่อต้านชาวเวียดนามอพยพคล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นเมื่อช่วงทศวรรษ 1960 แต่กระนั้นยังไม่มีเปิดเผยตัวออกมาอย่างชัดเจนช่วงเวลานี้มีเพียงหลักฐานว่าชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ต่าง ๆ ถูกทำร้ายร่างกายบาดเจ็บ หรือ บ้างก็ถึงแก่ชีวิตด้วยเหตุแตกต่างกันไป จนกระทั่งถึงปี 1975 ก็ได้เกิดการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพขึ้นเป็น

ครั้งแรกที่จังหวัดสกลนครก่อนที่จะถูกไล่ออกไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เหตุการณ์การประท้วงขับไล่นี้สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินชาวเวียดนามอพยพ มีบางแนวคิดที่ระบุว่าเหตุการณ์ประท้วงที่เกิดขึ้นในปี 1975 นั้นเป็นความต้องการของกลุ่มฝ่ายขวาที่จะขัดขวางการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและเวียดนามเหนือ

การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับชาวเวียดนามอพยพในช่วงเวลานี้ยังพบว่ามี การนำเสนอข่าวที่แสดงถึงความเป็นภัยคุกคามอยู่เช่นเดิม มีข้อที่น่าสนใจคือเริ่มมีการนำเสนอข่าวที่เชื่อมโยงชาวเวียดนามอพยพในลักษณะที่คุกคามสถาบันพระมหากษัตริย์เพิ่มขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามการประท้วงที่เกิดขึ้นในปี 1975 นั้นก็สงบลงในระยะต่อมา จนกระทั่งในปี 1976 การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพก็ปะทุขึ้นอีกครั้งในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จากการศึกษาพบว่าเหตุการณ์ประท้วงในปี 1976 นั้นทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่ชัดเจนมากขึ้นของมวลชนฝ่ายขวา อย่างกลุ่มกระต๊ากแดง กลุ่มนวพล กลุ่มนักเรียนอาชีวะ กับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ ซึ่งการประท้วงนั้นดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ และสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินชาวเวียดนามอพยพอยู่เช่นเดิม จนกระทั่งเมื่อกลุ่มฝ่ายขวาหันไปให้ความสนใจการประท้วงของนิสิตนักศึกษาในกรุงเทพฯ จึงทำให้การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนสงบลง แต่กระนั้นในเหตุการณ์ชุมนุมของนิสิตนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ยังมีการเชื่อมโยงกล่าวหาว่ากลุ่มนิสิตนักศึกษาว่าเป็นยุวคอมมิวนิสต์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าปราบปรามจนเกิดเป็นโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญ ประวัติศาสตร์การเมืองไทยคือเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976

จากการศึกษายังทำให้พบอีกด้วยว่าเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้น นอกจากจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มฝ่ายขวา กลุ่มนักเรียนมัธยม และนักเรียนอาชีวะในจังหวัดแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับนักการเมืองท้องถิ่น และนักการเมืองระดับชาติด้วย อาจด้วยเหตุนี้จึงทำให้การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่ได้รับการจัดการกำกับดูแลอย่างจริงจังจนทำให้ไม่อาจคุมสถานการณ์เอาไว้ได้ และยังพบด้วยว่าแนวคิดของรัฐบาลและกองทัพในเวลานั้นต่อการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้นไม่เห็นด้วยที่มีการทำร้ายร่างกาย ทรัพย์สิน บ้านเรือนชาวเวียดนามอพยพ แต่ในรายละเอียดเนื้อหาอื่นเกี่ยวกับข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้ประท้วงทั้งรัฐบาลและกองทัพต่างก็มีท่าทีเห็นพ้องไปในทางเดียวกัน

เหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนช่วงปี 1975 – 1976 นั้น เป็นเหตุการณ์ที่ไม่มีใครได้รับการศึกษาในทางวิชาการมากเท่าใดนัก งานบางชิ้นที่

กล่าวถึงเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพนั้น ก็อาจจะไม่ได้ให้รายละเอียดมากเท่าใดนัก เนื่องจากเป็นงานที่ศึกษาเพื่อมุ่งไปสู่การทำความเข้าใจเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย อย่างเหตุการณ์ 6 ตุลา 1976 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการที่จะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์การประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพเพิ่มมากขึ้นในฐานะของเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเวียดนามอพยพในแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชาวเวียดนามอพยพในลักษณะที่มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เช่นนี้ชาวเวียดนามอพยพใช้วิธีอย่างไรในการรับมือและเอาตัวรอด

ในช่วงเวลาที่ถูกกดดันและคุกคามจากทั้งภาครัฐและผู้คนในสังคมรอบข้างเช่นนี้ ชาวเวียดนามอพยพก็ยังคงแสวงหาวิธีช่องทางในการเอาตัวรอดเช่นเดิม จากการศึกษาพบว่าพวกเขามีการติดต่อกระชับสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นเสมอเพื่อจะได้สืบทราบข่าวคราวเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลต่อชาวเวียดนามอพยพ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมรับมือเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันเกิดขึ้น ส่วนในชุมชนชาวเวียดนามอพยพนั้นก็ยังคงให้ความช่วยเหลือกันและกันอยู่เช่นเดิม แม้ว่าการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพจะเกิดจากการรวมตัวของชาวไทยในพื้นที่ ซึ่งเป็นความจริงที่ว่าชาวไทยท้องถิ่นมีความรู้สึกด้านลบต่อชาวเวียดนามอพยพอันเกิดมาจากความรู้สึกหลายด้านด้วยกัน ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่พบว่ก็ยังมึชาวไทยบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพ หรือแม้แต่ชาวไทยที่มีอคติต่อชาวเวียดนามอพยพนั้นก็ยังไม่ยอมให้ความช่วยเหลือ ให้ที่พัก ให้ที่หลบซ่อน เมื่อชาวเวียดนามอพยพได้รับความเดือดร้อนจากการถูกไล่ล่า โดยกลุ่มผู้ประท้วงขับไล่ ทั้งนี้ด้วยเพราะความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมายาวนานจากการที่ชาวเวียดนามอพยพอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีด้วยกัน

เรื่องราวการเดินทางและเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่วางอยู่ในบริบทของประวัติศาสตร์โลกในช่วงสงครามเย็น ชาวเวียดนามอพยพเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างสูงต่อนโยบาย และโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยที่ถูกผลิตขึ้นมาในบริบทสงครามเย็น ในสภาพชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่ดูเหมือนจะเปราะบาง ไร้อำนาจในการต่อรอง และมีเสียงที่เบากว่าปกติเพราะไม่ได้ถือเป็นพลเมืองในรัฐนั้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วชาวเวียดนามอพยพมีวิธีในการส่งเสียงของตนเอง พวกเขามีได้เป็นเพียงผู้ที่ถูกระทำฝ่ายเดียว แต่ก็มีวิธีตอบโต้และเอาตัวรอดในรูปแบบต่าง ๆ ชาวเวียดนามอพยพหยิบฉวยเอาสถานการณ์ต่าง ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนคนรอบข้างเพื่อที่จะเลือกวิธีการในการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่าง

เหมาะสม มากไปกว่านั้นวิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังชี้ให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพนั้นมีความหลากหลายทางความคิดเช่นมนุษย์ทั่วไป ในบางครั้งเพื่อการที่มีชีวิตรอดทำให้ต้องวางหรือละทิ้งอุดมการณ์หรืออุดมคติไป เฉากเช่นที่ชาวเวียดนามอพยพบางส่วนเลือกที่จะสวามิภักดิ์ต่อเวียดนามใต้ หรือ การที่ชาวเวียดนามอพยพจำนวนไม่น้อยที่สวามิภักดิ์ต่อเวียดนามเหนือ สมาทานอุดมการณ์คอมมิวนิสต์แต่เมื่อดำรงชีวิตในประเทศไทยก็สามารถเอาตัวรอดได้จากการแสวงประโยชน์และเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในเศรษฐกิจทุนนิยมของประเทศไทยในช่วงเวลานั้น

วิธีที่ใช้ศึกษาชาวเวียดนามอพยพในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำให้เห็นการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในมุมมองแบบใหม่ หรือ ใช้วิธีใหม่ในการใช้ศึกษาชาวเวียดนามอพยพ ทำให้เห็นว่าการศึกษาชาวเวียดนามอพยพในประเทศไทยนั้นแม้จะเป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจศึกษาอย่างมาก แต่ก็ยังคงมีวิธีในการศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ทำให้เห็นรายละเอียดที่อาจจะเคยถูกละเลยไปจากงานก่อนหน้าที่เคยศึกษา รายละเอียดเหล่านั้นนอกจากจะทำให้เข้าใจชีวิตชาวเวียดนามอพยพมากยิ่งขึ้นยังทำให้เห็นว่าเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามอพยพนั้นสามารถนำไปสู่ประเด็นการศึกษาประเด็นใหม่ได้อีกด้วย

สิ่งที่เห็นได้จากการศึกษาชีวิตของชาวเวียดนามอพยพที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เน้นย้ำอยู่บ่อยครั้งคือชาวเวียดนามอพยพนั้นเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เหมือนกรณีของเคื่องที่เป็นครอบครัวชาวเวียดนามอพยพที่มีฐานะประกอบธุรกิจหลายอย่าง และรู้จักผู้คนเป็นวงกว้าง ในปัจจุบันหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นชาวเวียดนามอพยพก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจของจังหวัด เรื่องราวเกี่ยวกับนายทุนหรือธุรกิจชาวเวียดนามอพยพนี้สามารถที่จะนำไปต่อยอดในการศึกษาพัฒนาการกลุ่มทุนชาวเวียดนามอพยพได้ เนื่องด้วยในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหรือการสะสมทุนของนายทุนชาวเวียดนามอพยพที่ละเอียดรอบด้าน ต่างจากการศึกษาการขยายตัวหรือพัฒนาการของทุนจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งนั้นคือประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพในกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ โดยความเข้าใจทั่วไปที่รับรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมเวียดนามนั้นคือภาพของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ แต่ในการศึกษาเรื่องชีวิตของชาวเวียดนามอพยพในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ทำให้เราได้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงชาวเวียดนามที่มีต่อสังคมชาวเวียดนามอพยพ เช่นกรณีภรรยาของเคื่องที่เป็นผู้ช่วยเดินเรื่องในการติดตามเคื่อง รวมถึงมีบทบาทสำคัญในการให้ลูกใช้นามสกุลของตนเอง นอกจากนี้

เรายังเห็นบทบาทของผู้หญิงที่รวมตัวกันเพื่อต่อต้านการดำเนินนโยบายของรัฐบาล และเห็นตัวอย่างกรณีของผู้หญิงอย่างนางหมุยที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ดังนั้นประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพในชุมชนชาวเวียดนามอพยพนั้นก็จะเป็นอีกประเด็นสามารถต่อยอดศึกษาต่อไปได้ โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเพศหญิงที่อาจทำให้เห็นภาพของผู้หญิงที่มีสถานภาพบทบาทแตกต่างไปจากการศึกษาที่มองเพียงว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ถูกกดขี่โดยระบอบชายเป็นใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว

รายการอ้างอิง

เอกสารชั้นต้น : เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.0201.2.1.42/1 คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอพยพชาว
ญวน (พ.ศ.2496)

_____ . กต.90.3.3.1/16 คำบรรยายเรื่องปัญหาชาวญวนอพยพ โดย พ.อ.เฟื่อง
เฉลย อนิรุทธเทวา ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงาน 114 กองอำนวยการรักษาความมั่นคง
ภายใน (พ.ศ.2518)

_____ . กต.90.3.3.1/5 เรื่อง เวียดนามได้ขอสิทธิพิเศษให้แก่ชาวเวียดนาม
อพยพ (17 กันยายน 2513)

_____ . กต.90.3.3.1/13 สรุปข่าวญวนอพยพ รายงานตามระยะเวลา ศูนย์
ประสานงาน 14 คอป.กอ.ปค. (พ.ศ.2515 - 2518)

_____ . กต.90.3.3.1/16 รายงานความเคลื่อนไหวของญวนอพยพในประเทศไทย
ไทย 2518 (พ.ศ.2518)

_____ . กต.90.3.3.1/14 การพิจารณาขอความช่วยเหลือจากสำนักงาน
ข้าหลวงใหญ่สำหรับผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (ฐานะของคนญวนอพยพ) (พ.ศ.2516)

_____ . กต.90.3.3.1/8 พฤติการณ์ของนายตู่รังค์ ผู้แทนสภาภาษาชาตสากล

_____ . กต.90.3.3.1/6 เรื่อง ท่าทีของเวียดนามใต้ต่อญวนอพยพในประเทศไทย
ไทย (27 มีนาคม 2516)

_____ . กต.90.3.3.1/5 เรื่อง ท่าทีของกองอำนวยการป้องกันและปราบปราม
คอมมิวนิสต์ที่มีต่อการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนาม (27 พฤศจิกายน 2513)

_____ . มท.2.4.2/5 ราชการขายแดนด้านฝรั่งเศส (พ.ศ.2480 - 2481)

_____ . มท.2.4.2/25 ราชการขายแดนด้านฝรั่งเศส (พ.ศ.2487)

..... มท.2.4.2/5 คำให้การของนายแมว ต่าว ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาจอก
(พ.ศ.2478)

..... [1] มท.3.1.7.4/55 หัวข้อบรรยาย เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวน
อพยพ โดย นายพ่วง สุวรรณรัฐ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย (14 ต.ค.2507)

..... [1] มท.3.1.7.4/15 ความเคลื่อนไหวของคนญวนอพยพหลังจากเกิด
ปฏิวัติลาว (14 ต.ค. 2502 – 23 ก.ย. 2503)

..... [1] มท.3.1.7.4/67 การจับกุมชาวญวนอพยพ (นายเขียว ฟามดิน)
(22 ต.ค. 2513 – 18 มี.ค.2514)

..... [1] มท.3.1.7.4/69 การจับกุมญวนที่ประชุมที่บ้าน นายกิม แซ่ฟาม
จำนวน 58 คนในข้อหาชุมนุมโดยไม่ได้รับอนุญาต (21 พ.ค. – 6 ส.ค.2514)

..... [1] มท.3.1.7.4/61 บุตรชาวเวียดนามอพยพขอมิบัตรประจำตัว
ประชาชน (21 พ.ค. 2513)

..... [1] มท.3.1.7.4/58 ญวนอพยพนัดแนะเดินขบวน อาจใช้วิธีสไตรค์ไม่
ขายของ (16 ก.ค. 2508)

..... [1] มท.3.1.7.4/18 ปัญหาเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับคนญวน (6 พ.ย. 2502 –
28 ม.ค. 2507)

..... [1] มท.3.1.7.4/53 แถลงการณ์ เรื่อง ระเบียบการจัดส่งชาวเวียดนามใน
ประเทศไทยกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเป็นการชั่วคราว (9 ก.ย. 2507)

..... [1] มท.3.1.7.4/63 จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามอพยพ
อ.มุกดาหาร จ.นครพนม (พ.ศ.2510)

..... [1] มท.3.1.7.4/45 เบิกเบี้ยเลี้ยงในการส่งชาวเวียดนามกลับ (6 ก.ย.
2506 – 24 ส.ค. 2507)

..... [1] มท.3.1.7.4/51 สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่าย
ไทยพิจารณาคำร้องของนาง Tran Thi Thong เกี่ยวกับการที่สามีของนางถูกฆาตกรรม
(15 ก.ค. – 6 ต.ค. 2507)

- _____. [1] มท.3.1.7.4/63 คำร้องของชาวเวียดนาม (17 ธ.ค. 2509 – 10 ส.ค. 2510)
- _____. [1] มท.3.1.7.4/44 เรื่อง สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการสอบสวนการจับกุมนาย TRAN VAN XUY (28 สิงหาคม 2507)
- _____. [1] มท.3.1.7.4/18 เรื่อง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนาม (10 กรกฎาคม 2506)
- _____. [1] มท.3.1.2.7/34 ตรวจคนเข้าเมือง อำเภอมุกดาหาร จับนายแดง หรือสมบุญ แซ่ฟาน คนญวนพร้อมด้วยเอกสารคอมมิวนิสต์ (26 ม.ค. – 25 ก.พ. 2502)
- _____. [2] กต.16.3.7/41 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามเชิญพวกญวนลี้ภัยประมาณ 15 คน ไปดูสถานการณ์ในประเทศเวียดนาม (9 มกราคม – 13 เมษายน 2499)
- _____. [2] กต.16.3.7/20 ป.2-3 เรื่อง รัฐบาลเวียดนามให้บาดหลวงมาเกลี้ยกล่อมญวนอพยพ (6 ตุลาคม 2498)
- _____. [2] กต.16.3.7/81 เรื่อง ชาวเวียดนามอพยพที่นครพนมขอความคุ้มครองภัยที่เกิดจากพวกคอมมิวนิสต์เวียดนาม (30 กันยายน 2500 – 29 มกราคม 2501)
- _____. [1] มท.3.1.2.10/87 เรื่องการเคลื่อนไหวอินโดจีน ระหว่างวันที่ 23 ตุลาคม – 12 พฤศจิกายน 2488 (23 ต.ค. – 12 พ.ย. 2488)
- _____. มท.0201.2.1.14/17 รายงานเหตุการณ์ด้านอินโดจีน ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของกองการต่างประเทศ (พ.ศ.2496) ปีที่ 1 (พ.ศ.2496)
- _____. [3] สร.0201.24/1 หนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ฉบับวันที่ 28 มิถุนายน 2496
- _____. มท.0201.2.1.37.2/33 รายงานและบันทึกการตรวจราชการภาคอีสานของปลัดกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2494)
- _____. มท.2.3 หนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 15 มิถุนายน 2496 (พ.ศ. 2496)

..... มท 5.5/13-14 ราษฎรอินโดจีนอพยพเข้ามาในจังหวัดหนองคายรวม 2
ตอน (พ.ศ.2484)

..... [3] สร.0204.24/4 ปัญหาเกี่ยวกับคนญวนอพยพ

..... มท 5.5/7 เรื่องราษฎรอินโดจีนอพยพเข้ามาในจังหวัดหนองคายรวม 2
ตอน (พ.ศ.2483)

..... กต 40.29/13 ญวนกวานทองเป็นขบถ (พ.ศ.2438 - 2439)

เอกสารชั้นต้น : เอกสารหอจดหมายเหตุสภากาชาดไทย

สภากาชาดไทย, ปีที่ 2, “คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ เห็นชอบกับข้อทักท้วงของ
Mr.Durand ให้ระงับการส่งชาวเวียดนามใต้” พ.ศ.2511

....., ปีที่ 2, “จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนาม พ.ศ.2508” พ.ศ.2508

....., ปีที่ 2, “ประท้วงเรื่องที่ส่งชาวเวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้” พ.ศ.2511

....., ปีที่ 2, “เรื่อง จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามจำนวน 5 ฉบับ” พ.ศ.2508

....., แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “การรับแผนการส่งญวนอพยพ ฯ และ รายงานการประชุม
เรื่องการส่งญวนอพยพไปเกาะตะรุเตา” พ.ศ.2501

....., แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “จ.ม.ปลัดมหาดไทยที่ 18253/2501 ลง 15 พ.ย. 2501 ว่า
ควรส่งญวนผู้ลี้ภัยที่ควบคุมอยู่ไปญวนเหนือทั้งครอบครัว 208 คน.” พ.ศ.2501

....., แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รับบันทึก การสนทนาระหว่างหัวหน้าคณะปฏิวัติกับ
เอกอัครราชทูตเวียดนาม” พ.ศ.2501

....., แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รับสำเนาทันที เรื่องคนญวนอพยพ และบัญชีรายละเอียด
ผลของการสำรวจคนญวนทั่วราชอาณาจักรจากกระทรวงมหาดไทย” พ.ศ.2501

....., แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รับหนังสือกระทรวงการต่างประเทศแจ้งเรื่องมาให้ทราบ
ว่าทางประเทศลาวเห็นชอบในหลักการที่จะอนุญาตให้ขนส่งผู้ลี้ภัยเวียดนามผ่านประเทศ ”
พ.ศ.2501

_____, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “รายงานของนายแพทย์เฉลิม บุรณะนันท์ ในการไปเยี่ยมญาติ
อพยพกับ Mr.Durand 2 ฉบับ” พ.ศ.2502

_____, แฟ้มที่ 1 ปีที่ 2, “อุปนายกได้ไปพบปลัดต่างประเทศในเรื่องโทรเลขแล้ว เห็น
พ้องกันว่าไม่ตอบ” พ.ศ.2501

_____, แฟ้มที่ 2/2 ปีที่ 2, “ผวจ.นครพนม - ปลัดมหาดไทย, ปลัดมหาดไทย - ผวจ.
นครพนม เรื่องการปล่อยตัวชาวญวนที่ถูกคุมขังเพื่อจัดการทรัพย์สินและเตรียมตัวกลับ”
พ.ศ.2502

_____, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “กระทรวงการต่างประเทศส่งรายงานของสถาน
เอกอัครราชทูตไทย ณ ไช่ฮง สรุปรายชื่อจากสถานีวิทยสถานอยในการจัดส่งชาวเวียดนาม
กลับมาให้” พ.ศ.2503

_____, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “กระทรวงต่างประเทศส่งรายงานเรื่องหนังสือพิมพ์ Dan
Nguyen ลงข่าวเวียดนามอพยพ” พ.ศ.2503

_____, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “หนังสือปลัดกระทรวงต่างประเทศ ถึงเลขาธิการส่งสำเนา
หนังสือ เอกอัครราชทูตไทย ณ ไช่ฮง และเอกสารประกอบเรื่อง เกี่ยวกับบทความลงใน
นิตยสารรายเดือนของเวียดนามเหนือในการส่งชาวเวียดนามกลับ” พ.ศ.2503

_____, แฟ้มที่ 3 ปีที่ 2, “หนังสือเลขานุการกรมการกลาง ฯ ถึงเลขานุการ ฯ ส่ง
สำเนาคำแปลวิทยุไช่ฮง และ A.F.P.” พ.ศ.2503

_____, แฟ้มที่ 4 ปีที่ 2, “หนังสือผู้ว่าราชการจังหวัด - ประธานกรรมการกลาง ส่ง
รายงานและบัญชีทรัพย์สินของชาวเวียดนาม เรื่องข้อขัดแย้งมาเพื่อพิจารณา” พ.ศ.2505

_____, แฟ้มที่ 8 ปีที่ 2, “กรรมการกาชาดระหว่างประเทศประท้วง เกี่ยวกับการส่งชาว
เวียดนามอพยพไปเวียดนามใต้ และหนังสือที่กระทรวงการต่างประเทศตอบไปมาทราบ”
พ.ศ.2511

_____, แฟ้มที่ 8 ปีที่ 2, “ชาวเวียดนามเป็นห่วงและไม่สนใจในระยะเวลาการคอยการ
จัดส่ง” พ.ศ.2509

_____, แฟ้มที่ 8 ปีกที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน ขอให้ช่วยเหลือชาวเวียดนามที่ถูกจับกุม และขอให้มีการคุ้มครองชีวิต” พ.ศ.2510

_____, แฟ้มที่ 8 ปีกที่ 2, “หนังสือนายเลิม ตรัน เดือนคำร้องขอความช่วยเหลือเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2510 พร้อมประกาศของคณะเลียดไทย” พ.ศ.2510

_____, เรื่องที่ 14 ปีกที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม แจ้งการชุมนุมขับไล่ชาวญวน” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 15 ปีกที่ 2, “กระทรวงมหาดไทยส่งสำเนาหนังสือจังหวัดสกลนคร นครพนม เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 23 แฟ้มที่ 7 ปีกที่ 2, “สภาชาตไทย ได้รับหนังสือจากชาวเวียดนาม จังหวัดนครพนมและสกลนครขอให้ช่วยระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 3 แฟ้มที่ 2/7 ปีกที่ 2, “จดหมายร้องเรียนของชาวเวียดนามเป็นภาษาไทยในระหว่างเดือน มีนาคม 2502” พ.ศ.2502

_____, เรื่องที่ 3 แฟ้มที่ 7 ปีกที่ 2, “การประชุมคณะกรรมการกลาง เพื่อการจัดส่งชาวเวียดนามกลับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 16 มกราคม 2518 ณ ตึกบริพัตร” พ.ศ.2518

_____, เรื่องที่ 31 แฟ้มที่ 7 ปีกที่ 2, “คนญวนอพยพร้องขอให้รัฐบาลไทยทำการติดต่อเจรจากับรัฐบาลเวียดนามเพื่อจัดส่งชาวญวนอพยพที่อยู่ในประเทศไทยกลับภูมิลำเนาเดิม” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 33 แฟ้มที่ 7 ปีกที่ 2, “กองการข่าวและการต่างประเทศสำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ส่งหนังสือของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร เรื่องการชุมนุมขับไล่ชาวญวนอพยพ” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 35 แฟ้มที่ 7 ปีกที่ 2, “กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนาวิทยุจังหวัดสกลนคร นครพนม ยโสธร และอุดรธานี รายงานเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวญวนอพยพ ” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 40 แฟ้มที่ 7 ปึกที่ 2, “ชาวเวียดนามจังหวัดสกลนครขอให้ช่วยระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 8 แฟ้มที่ 7 ปึกที่ 2, “สภากาชาดไทย ได้รับหนังสือจากชาวเวียดนามจังหวัด อุบลราชธานี, อุตรธานีและสกลนครขอให้ระงับเหตุร้าย” พ.ศ.2519

_____, เรื่องที่ 23 แฟ้มที่ 2/2 ปึกที่ 2, “ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในบันทึกรายงานไปสังเกตการณ์เมื่อ วันที่ 7 ธันวาคม 2502” พ.ศ.2502

_____, เรื่องที่ 24 แฟ้มที่ 2/3 ปึกที่ 2, “ผลการสับดับรับฟังเกี่ยวกับคนญวนอพยพในจังหวัดต่าง ๆ” พ.ศ.2502

เอกสารชั้นต้น : หนังสือพิมพ์

ชาวไทย (18 พฤษภาคม 2510)

ชาวไทย (20 สิงหาคม 2514)

ชาวไทย (11 สิงหาคม 2515)

ชาวไทย (13 พฤษภาคม 2518)

ชาวไทย (31 พฤษภาคม 2518)

ดาวสยาม (11 มิถุนายน 2518)

เดลินิวส์ (31 พฤษภาคม 2515)

เดลินิวส์ (19 พฤษภาคม 2518)

เดลินิวส์ (20 พฤษภาคม 2518)

ไทยรัฐ (13 พฤษภาคม 2518)

ไทยรัฐ (14 พฤษภาคม 2518)

ไทยรัฐ (3 มิถุนายน 2518)

ไทยรัฐ (6 มิถุนายน 2518)

ไทยรัฐ (27 พฤศจิกายน 2518)

ไทยรัฐ (30 พฤศจิกายน 2518)

ไทยรัฐ (1 ธันวาคม 2518)

ไทยรัฐ (4 ธันวาคม 2518)

ไทรรายวัน (26 พฤศจิกายน 2508)

บางกอก เดลิโทม์ (28 สิงหาคม 2517)
 บางกอก เดลิโทม์ (12 พฤษภาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (13 พฤษภาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (15 พฤษภาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (18 พฤษภาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (22 พฤษภาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (23 พฤศจิกายน 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (25 พฤศจิกายน 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (26 พฤศจิกายน 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (27 พฤศจิกายน 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (28 พฤศจิกายน 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (1 ธันวาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (6 ธันวาคม 2518)
 บางกอก เดลิโทม์ (15 ธันวาคม 2518)
 พิมพ์ไทย (5 มกราคม 2503)
 พิมพ์ไทย (14 ตุลาคม 2509)
 สยามจดหมายเหตุ 30 (22 – 28 กรกฎาคม 2519)
 สยามจดหมายเหตุ 34 (19 – 25 สิงหาคม 2519)
 สยามนิกร (14 ตุลาคม 2509)
 สยามนิกร (18 พฤษภาคม 2510)
 สยามรัฐ (30 มกราคม 2508)
 สยามรัฐ (10 กุมภาพันธ์ 2510)
 สยามรัฐ (19 สิงหาคม 2514)
 สยามรัฐ (26 พฤศจิกายน 2514)
 สยามรัฐ (7 มิถุนายน 2515)
 สยามรัฐ (13 มิถุนายน 2515)
 สยามรัฐ (18 กรกฎาคม 2515)
 สยามรัฐ (12 พฤษภาคม 2518)
 สยามรัฐ (14 พฤษภาคม 2518)
 หลักเมือง (14 ตุลาคม 2509)
 Bangkok Post (14 October 1966)

Hà Nội Mới (tháng 5 20, 1975)

Liberty (February 23, 1956)

Nhân Dân (tháng 10 17 - 18, 1954)

Nhân Dân (tháng 5 13, 1975)

Nhân Dân (tháng 5 20, 1975)

Sông Hồng (tháng 10 16, 1954)

ลาวໃຫຍ່, 46 (Janvier 1943)

หลักฐานชั้นต้น : คำให้สัมภาษณ์

คำให้สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) , 17 ตุลาคม 2557. (จากแฟ้มข้อมูลคำสัมภาษณ์ของประชาชนในพื้นที่ จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดทำโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร)

สัมภาษณ์ ป้าพร (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 62 ปี, 20 ธันวาคม 2562

สัมภาษณ์ ป้าแสง (นามสมมุติ) ชาวไทยจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 20 ธันวาคม 2562

สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 62 ปี, 3 มกราคม 2563

สัมภาษณ์ คุณยายศรี (นามสมมุติ) ชาวคาทอลิกเชื้อสายเวียดนามเก่าที่อยู่ในชุมชนท่าแร่ อายุ 80 ปี, 5 มกราคม 2563

สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 75 ปี, 6 มกราคม 2563

สัมภาษณ์ คุณซุม (นามสมมุติ) หนึ่งในแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงขับไล่ชาวเวียดนามอพยพในจังหวัด สกลนคร อายุ 63 ปี, 12 เมษายน 2563

สัมภาษณ์ คุณอินทร์ (นามสมมุติ) ผู้ดูแลอาสนวิหารพระมารดานิจจานุเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อายุ 60 ปี, 28 กันยายน 2564

สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 63 ปี, 2 ตุลาคม 2564

สัมภาษณ์ บักหลาน (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดสกลนคร อายุ 65 ปี, 2 ตุลาคม 2564

สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพพื้นที่หนึ่งจังหวัดสกลนคร อายุ 90 ปี, 3 ตุลาคม 2564

สัมภาษณ์ อดุลย์ (นามสมมุติ) ชาวเวียดนามอพยพจังหวัดนครพนม อายุ 67 ปี, 25 ตุลาคม 2564

สัมภาษณ์ คุณสะพรั่ง (นามสมมุติ) อดีตนายตำรวจที่ดูแลชาวเวียดนามอพยพและการอบรมลูกเสือ
ชาวบ้านในจังหวัดสกลนคร อายุ 77 ปี, 30 ตุลาคม 2564

เอกสารชิ้นอื่น ๆ

คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอพยพชาวญวน วันที่ 18 สิงหาคม 2496

บัญชีบันทึกศีลล้างบาป เล่มที่ 1 อาสนวิหารพระมารดานิจจานุเคราะห์ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337. (2515, 13 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2516. (2516, 14 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ และวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2503. (2503, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495. (2495, 23 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487. (2487, 24 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2508. (2508, 16 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พุทธศักราช 2492. (2492, 15 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2496. (2496, 3 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2499. (2500, 12 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2495. (2495, 12 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา.

พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2508. (2508, 4 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2518 (สามัญสมัยแรก) วันที่ 11 เมษายน 2518

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 14/2518 (สามัญสมัยแรก) วันที่ 1 พฤษภาคม 2518

เอกสารจดหมายเหตุจังหวัดนครพนม แผนกมหาดไทย “**รายงานเกี่ยวกับโรคอหิวาต์ระบาดในพื้นที่จังหวัด นครพนม (6 พ.ค.2489-11เม.ย.2498),**” หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ อุบลราชธานี, นพ. 1.2/15

Central Intelligence Agency. CIA-RDP79R01142A000500040001-9, **RESPONSE TO FOLLOW-ON QUESTIONS ON INTERAGENCY MEMORANDUM, 'THAI FOREIGN POLICY IN THE FRONT-VIETNAM PERIOD,'** 25 APRIL 1975 (21 May 1975)

Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00826A001500010046-9, **THE SITUATION IN SOUTH VIETNAM** (26 December 1966)

Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00975A012700140001-5, **CENTRAL INTELLIGENCE BULLETIN** (17 December 1968)

Central Intelligence Agency. CIA-RDP79T00975A027700010036-5, **NATIONAL INTELLIGENCE BULLETIN** (21 May 1975)

Central Intelligence Agency. CIA-RDP82-00457R004600070002-6 **COMMUNICATION BETWEEN VIETNAMESE IN NORTHEAST THAILAND AND HO CHI MINH GOVERNMENT HEADQUARTERS** (31 March 1950)

Central Intelligence Agency. CIA-RDP82-00457R004600070004-4, **1. RELATIONS BETWEEN THE HO CHI MINH GOVERNMENT AND THE FREE LAOS 2. RELATIONS BETWEEN THE VIETNAMESE AND THAI IN NORTHEASTERN THAILAND** (31 March 1950)

เอกสารชั้นรอง : หนังสือ

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. **ญวนอพยพ**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521.

ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ. **อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับ
ข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544.

เซินตุง, **ผู้คนและเส้นทาง**. แปลโดย แดงและแฉล้ม เสงี่ยม. กรุงเทพฯ: กลุ่มลูกหลานป่าอ้อ, 2552.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. **ความสัมพันธ์ทางการเมืองลาว-เวียดนาม ค.ศ.1353-1975**. ขอนแก่น:
ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2562.

ธงชัย วินิจจะกุล. **6 ตุลา ลืมไม่ได้ จำไม่ลง : ว่าด้วย 6 ตุลา 2519**. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2558.

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. **เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม**. กรุงเทพฯ:
ศรีบุรณคัมภีร์, 2548.

ผุสดี จันทวิมล. **เวียดนามในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์. **สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ 'รัฐไทย'**.
กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549.

พิดา สุวรรณรัฐ (บรรณาธิการ). **ทีระลีก พ่วง สุวรรณรัฐ**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, 2545.

ไพฑูรย์ ดัสเช. **ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย : เอกภาพกับคอมมิวนิสต์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

โครงการก่อสร้างสรรค์เพื่อวัฒนธรรมคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อ.เมือง จ.นครพนม. **คนไทยเชื้อสาย
เวียดนามในนครพนม**. ม.ป.ท: ม.ป.พ., ม.ป.ป.

ฤทธิ์ อิทธิประชา. **ญวนย่าเหล**. กรุงเทพฯ: วิทยาอุษ, 2518.

ลิขิต อีร์เวคิน (บรรณาธิการ). **ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ, 2521.

ศรีัญญา สุขธี. **ชาวเวียดนามอพยพ : นายทุนยุค “ไทยใหม่” และการกลายเป็นชนชั้นนำเมือง
ชายแดน**. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

สุด จอนเจตสิน. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. **ใต้ธงปฏิวัติ ประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจากคำบอกเล่าของ ธง แจ่มศรี และสหาย (พ.ศ. 2464 - 2537)**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.

สุพจน์ ด่านตระกูล (เรียบเรียง). **นายพลสิงกะโป่กับการอภิวัฒน์ในประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย), 2540.

สุรพงษ์ ชัยนาม. **นโยบายของไทยต่อเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2560.

เออีจี มูราชิม่า. **กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479)**. แปลโดย โฆษิต ทิพย์เทียมพงษ์. กรุงเทพฯ: มติชน, 2555.

Amrith, Sunil S. **Migration and diaspora in modern Asia**. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Brocheux, Pierre and Hemery, Daniel. **Indo China: An ambiguous colonization, 1858-1954**. Berkeley: University of California Press, 2011.

Carrier, J.M.; C.A.H. Thomson. **Viet Cong Motivation and Morale: The Special Case of Chieu Hoi**. Santa Monica: CA: Rand Corporation, 1966.

Fiddian-Qasmiyeh, Elena (ed.). **Refuge in a Moving World: Tracing refugee and migrant journeys across disciplines**. London: UCL Press, 2020

Goscha. Christopher E. **Going Indochinese: contesting concepts of space and place in French Indochina**. Copenhagen, Denmark: NIAS Press, 2012.

_____. **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885 – 1954**. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999.

Harzig, Christiane and Hoerder, Dirk with Gabaccia, Donna. **What is migration history?** Cambridge, UK; Malden, MA: Polity, 2012.

- Horst, Cindy. **Transnational Nomads: How Somalis Cope with Refugee Life in the Dadaab Camps of Kenya**. New York: Berghahn Books, 2008.
- Ivarsson, Søren. **Creating Laos: The Making of a Lao Space Between Indochina and Siam, 1860-1945**. Copenhagen, Denmark: NIAS Press. 2008.
- Jacobs, Seth. **America's miracle man in Vietnam: Ngo Dinh Diem, religion, race, and U.S. intervention in Southeast Asia, 1950-1957**. Durham: Duke University Press, 2004.
- Keith, Charles. **Catholic Vietnam: a church from empire to nation**. Berkeley: University of California Press, 2012.
- Koch, JA. **The Chieu Hoi Program in South Vietnam**. Santa Monica: CA: Rand Corporation, 1973.
- Li, Tana. **Nguyễn Cochinchina: Southern Vietnam in the Seventeenth and Eighteenth Centuries**. New York: Cornell University, 1998.
- Lorente, Beatriz P.(ed.). **Asian migrations: sojourning, displacement, homecoming and other travels**. Singapore: Asia Research Institute, National University of Singapore, 2005.
- Marr, David G. **Vietnam 1945: the quest for power**. Berkeley: University of California Press, 1997.
- Miller, Edward Garvey. **Misalliance: Ngo Dinh Diem, the United States, and the fate of South Vietnam**. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2013.
- Ngaosrivathana, Mayoury and Breazeale, Kennon (ed.). **Breaking new ground in Lao history: essays on the seventh to twentieth centuries**. Chiang Mai: Silkworm Books, 2002.

- Nguyen, Duy Thieu (ed.). **Migration and change in the way of life: An anthropological introduction to the Vietnamese community in Laos.** Hanoi: The Gioi Publishers, 2008.
- Pavie, Auguste. **Pavie Mission exploration work: Laos, Cambodia, Siam, Yunnan, and Vietnam.** Translation by Walter E.J. Tips (Bangkok : White Lotus Press, 1999)
- _____. **Travel reports of the Pavie Mission: Vietnam, Laos, Yunnan, and Siam.** Translation by Walter E.J. Tips (Bangkok: White Lotus Press, 1999)
- Poole, Peter A. **The Vietnamese in Thailand: A Historical Perspective.** Ithaca: Cornell University Press, 1970.
- Robequain, Charles. **The Economic development of French Indo-China.** Translation by Isabel A. Ward. London: Oxford Univ. Press, 1944.
- Schrock, Joann L. [et al.]. **Minority groups in Thailand.** Washington: Headquarters, Dept. of the Army, 1970.
- Silverstein, Jordana and Stevens, Rachel (ed.). **Refugee Journeys: Histories of Resettlement, Representation and Resistance.** Canberra: ANU Press, 2021
- Van Roy, Edward. **Siamese melting pot: ethnic minorities in the making of Bangkok.** Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2017.
- Wang, Gungwu. **Don't Leave Home: Migration and the Chinese.** Singapore: Time Media Ltd., 2003.
- Wilhelm, Cornelia (ed.). **Migration, Memory, and Diversity.** New York: Berghahn Books, 2017
- ເຈີນ ວັນ ກວີ. ຄວາມສຳພັນປະຫວັດສາດ ລາວ - ຫວຽດ ຈາກເອກະສານກຸ່ຍເກີບ (ສະຕະວັດທີ XVII - XIX). ນະຄອນຫລວງວຽງຈັນ: ດາວວິໄລ, 2000.

เอกสารชั้นรอง : วิทยานิพนธ์

กัญ ศิริสกุล. การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับญวนอพยพในประเทศไทย พ.ศ.2488 – 2535.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก), 2536.

จตุพร ดอนโสม. การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบล

หนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการ พัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551.

ธงชัย พึ่งกันไทย. ลัทธิคอมมิวนิสต์ และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ธนันท์ ปุณวรรณา. นโยบายชาวเวียดนามอพยพของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2491-

2500. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

วิชาญ จำปีศรี. ญวนอพยพกับความมั่นคงของชาติ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาระบบ

บริหารงานแห่งรัฐ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

ศรีัญญา สุขศรี. การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวเวียดนามอพยพ” ในเขตเทศบาล

นครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง 2553. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557.

สาลินี มานะกิจ. ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร

พ.ศ.2427 – 2508. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สุริยา คำหว่าน. การสร้างชาตินิยมเชิงพันธุสัญญา: กรณีศึกษาชุมชนเหวียดเกี่ยวในนครพนม.

วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562.

อภิญา บุชบา. การเปลี่ยนแปลงบทบาทของอุดมการณ์ทางการเมืองของลูกเสือชาวบ้าน.

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

Ansuchote, Chan. **The Vietnamese refugees in Thailand: A case study in decision-making.** Master of Arts Faculty of the Institute of Public Administration Thammasat University, 1960.

Nguyễn, Hồng Quang. **Đời sống văn hóa tinh thần của cộng đồng người Việt ở Đông Bắc Thái Lan: Trường hợp tỉnh Sakon Nakhon.** Luận án tiến sĩ nhân học của Học viện khoa học xã hội Viện hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam, 2013.

เอกสารชั้นรอง : บทความวารสาร

ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์, ความสัมพันธ์ลาว-เวียดนาม: มองผ่านทหราชอาณาจักรเวียดนามในลาว (ช่วงก่อน ค.ศ. 1975). **วารสารลุ่มน้ำโขง** 10,2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2557): 21 - 49

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, ชาวเวียดนามอพยพในภาคอีสานของไทย. **วารสารอินโดจีนศึกษา** 3,1 (2546): 59 - 75

พิสิฐ อำนวยเงินตรา, การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี** 13,1 (มกราคม-มิถุนายน 2560): 207- 244

Bowd, Gavin and Clayton, Daniel. **Fieldwork and Tropicality in French Indochina: Reflections on Pierre Gourou's Les Paysans Du Delta Tonkinois**, 1936. **Singapore Journal of Tropical Geography** 24,2 (2003): 147 - 168.

Bùi, Minh Dũng. Japan's Role in the Vietnamese Starvation of 1944-45. **Modern Asian Studies** 29,3 (Jul. 1995): 573 - 618.

- Flood, E. Thadeus. The Vietnamese refugees in Thailand Minority manipulation in counterinsurgency **Bulletin of Concerned Asian Scholars** 9,3 (1977): 31 – 47.
- Gordon, Neve. On Visibility and Power: An Arendtian Corrective of Foucault. **Human Studies** 25, 2 (2002): 125 – 145.
- Gunn, Geoffrey. The Great Vietnamese Famine of 1944-45 Revisited. **The Asia-Pacific Journal** 9,5 (Jan 2011): 1 – 21.
- Hansen, Peter. Bac di cu: Catholic Refugees from the North of Vietnam and their Role in the Southern Republic, 1954 - 1959. **Journal of Vietnamese Studies** 4,3 (Fall 2009): 173 – 211.
- Huff, Gregg. Causes and consequences of the Great Vietnam Famine, 1944–5. **Economic History Review** 72,1 (Feb 2019): 286 – 316.
- Lollar, Karen. Strategic Invisibility: Resisting the Inhospitable Dwelling Place. **Review of Communication** 15,4 (October 2015): 298 – 315.
- Miller, Edward Garvey. Religious Revival and the Politics of Nation Building: Reinterpreting the 1963 'Buddhist crisis' in South Vietnam. **Modern Asian Studies** 49,6 (NOVEMBER 2015): 1903 – 1962.
- Slowiak, Jerema. Role of the Religion and Politico-Religious Organizations in the South Vietnam During Ngo Dinh Diem Period. **Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Nauki Społeczne**, NR 16 (1/2017): 109 – 124.
- Sripana, Thanyathip. Tracing Hồ Chí Minh's Sojourn in Siam. **Southeast Asian Studies** 2,3 (December 2013): 527 – 558.
- Stein, Barry N. Occupational Adjustment of Refugees: The Vietnamese in the United States. **The International Migration Review** 13,1, (Spring, 1979): 25 – 45.

Stuart-Fox, Martin. The French in Laos, 1887-1945. *Modern Asian Studies* 29,1 (Feb., 1995): 111 - 139.

เครือข่ายออนไลน์

อภิญา ตะวันออก, **ญวน-วาทกรรมความขัดแย้งคำเขมร** [ออนไลน์], 8 กันยายน 2562. แหล่งที่มา https://www.matichonweekly.com/column/article_3935

หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, **พระสังฆราชคลาเรนซ์ เจมส์ ดูฮาร์ต**. [ออนไลน์], 15 ตุลาคม 2564, แหล่งที่มา <https://catholichaab.com/main/index.php/2015-09-22-02-42-26/biography/2015-09-22-08-23-40/484-clarence-j-duhart>

โครงการบันทึก 6 ตุลา, “**เอกสารคำให้การพยานฝ่ายโจทก์ 016 นายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์**”. [ออนไลน์], 5 มกราคม 2565, แหล่งที่มา <https://doct6.com/archives/1504>

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “**นายขจิตภัย บุรุษพัฒน์**.”. [ออนไลน์], 1 ตุลาคม 2562, แหล่งที่มา https://hris.parliament.go.th/ss_detail.php?ssp_id=7756&lang=th

รายการ I ASEAN, **เยือนชุมชนญวน-จีนในถิ่นอุบลราชธานี** [ออนไลน์], 31 มีนาคม 2563, แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=7TGoRRS3SRQ>

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายวีรภัทร ผิวผ่อง
วัน เดือน ปี เกิด	21 สิงหาคม 2536
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รางวัลที่ได้รับ	ทุน ASIAN GRADUATE STUDENT FELLOWSHIP 2020

ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 3 ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2562
ปีงบประมาณ 2563

ทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
อดุลยเดชทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา (ประเภทอุดหนุนเฉพาะค่า
เล่าเรียน)

ทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช.ด้านมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ
2564